

PRIROČNIK

Priročnik o evropskem protidiskriminacijskem pravu

Izdaja iz leta 2018

COUNCIL OF EUROPE

Rokopis priročnika je bil dokončan februarja 2018.

Posodobitve bodo v prihodnosti na voljo na spletni strani agencije FRA na fra.europa.eu in na spletni strani Evropskega sodišča za človekove pravice v meniju Sodna praksa na echr.coe.int.

Fotografija (na naslovni strani in v notranjosti): © IStockphoto

© Agencija Evropske unije za temeljne pravice in Svet Evrope, 2021

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Za kakršnokoli uporabo ali reprodukcijo fotografij ali drugega gradiva, ki ni zaščiteno z avtorskimi pravicami Agencije Evropske unije za temeljne pravice / Sveta Evrope, je potrebno dovoljenje pridobiti neposredno od imetnikov avtorskih pravic.

Niti Agencija Evropske unije za temeljne pravice niti Svet Evrope niti katerakoli oseba, ki deluje v imenu Agencije Evropske unije za temeljne pravice ali Sveta Evrope, niso odgovorni za uporabo naslednjih informacij.

REPUBLIKA SLOVENIJA
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Republika Slovenija
Zagovornik načela enakosti
Železna cesta 16 – 1000 Ljubljana – Slovenija
T: + 386 (0)1 4735 531
E: gp@zagovornik-rs.si
zagovornik.si

Zagovornik načela enakosti je zagotovil prevod »Priročnika o evropskem protidiskriminacijskem pravu« v slovenščino. Zagovornik načela enakosti je organ Republike Slovenije za enakost, ustanovljen skladno z Direktivo Sveta 2000/43/ES (Direktiva o enakosti ne glede na raso).

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2021

Svet Evrope:	ISBN 978-92-871-9776-4		
FRA – print:	ISBN 978-92-9474-850-8	doi:10.2811/161884	TK-07-17-108-SL-C
FRA – web:	ISBN 978-92-9474-851-5	doi:10.2811/902359	TK-07-17-108-SL-N

Ta priročnik je bil pripravljen v angleškem jeziku. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) ne prevzema odgovornosti za kakovost prevodov v druge jezike. Stališča, izražena v tem priročniku, za ESČP niso zavezujoča. Priročnik vključuje sklicevanja na izbrane razlage in priročnike v zvezi z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah. ESČP ne sprejema odgovornosti za njihovo vsebino, poleg tega njihova vključitev na ta seznam ne pomeni nikakršne potrditve teh publikacij. Drugi priročniki o konvenciji so navedeni na spletnih straneh digitalne knjižnice ESČP: echr.coe.int/Library

Priročnik o evropskem protidiskriminacijskem pravu

Izdaja iz leta 2018

Predgovor

Evropsko sodišče za človekove pravice in Agencija Evropske unije za temeljne pravice sta se januarja 2010 odločila, da skupaj pripravita priročnik o evropski sodni praksi na področju nediskriminacije. Zdaj z veseljem predstavljamo posodobljeno različico tega priročnika, ki vsebuje posodobljene primere ustrezne sodne prakse in izboljšano strukturo.

Z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe je Listina Evropske unije o temeljnih pravicah postala pravno zavezujoča. Poleg tega Lizbonska pogodba določa pristop EU k Evropski konvenciji o človekovih pravicah. Glede na to je dobro poznavanje skupnih načel, ki sta jih oblikovali Sodišče Evropske unije in Evropsko sodišče za človekove pravice, ne le zaželeno, ampak bistveno za pravilno izvajanje ključnega vidika evropskega prava človekovih pravic, tj. standardov nediskriminacije, na nacionalni ravni. Poleg tega je delo agencije FRA močno povezano z Agendo za trajnostni razvoj do leta 2030 in se zavzema za načela univerzalnosti, enakosti in tudi za to, da ne puščamo nikogar za seboj. V tem okviru priročnik spodbuja cilje trajnostnega razvoja št. 5 (Doseči enakost spolov ter krepiti vlogo vseh žensk in deklic), 10 (Zmanjšati neenakosti znotraj držav in med njimi) in 16 (Spodbujati pravične, miroljubne in vključujoče družbe).

Ta priročnik je namenjen pomoči pravnim delavcem, ki niso specializirani za področje prava o nediskriminaciji, in kot izhodišče za ključna vprašanja s tega področja. Namenjen je odvetnikom, sodnikom, tožilcem, socialnim delavcem in osebam, ki sodelujejo z nacionalnimi organi, nevladnimi organizacijami (NVO) in drugimi organi, ki se lahko spopadajo s pravnimi vprašanji, ki se nanašajo na vprašanja diskriminacije.

Skupaj z osupljivo zbirko sodne prakse, ki sta jo na področju nediskriminacije razvila Evropsko sodišče za človekove pravice in Sodišče Evropske unije, je koristno predstaviti tudi posodobljen in dostopen priročnik, namenjen pravnim delavcem – na primer sodnikom, tožilcem in odvetnikom ter organom pregona – v državah članicah EU in Sveta Evrope ter zunaj njih. Zlasti tisti, ki se tako ali drugače ukvarjajo z varstvom človekovih pravic, se morajo zavedati načel nediskriminacije, da jih bodo lahko učinkovito uporabljali v praksi. Določbe o nediskriminaciji zaživijo prav na nacionalni ravni in izzivi postajajo očitni prav v tem okolju.

Zahvaljujemo se dr. Magdalenii Jankowski-Gilberg in dr. Dagmari Rajski za prispevek k pripravi tega posodobljenega priročnika. Zahvaljujemo se tudi vsem, ki so kakorkoli prispevali ali pripomogli med celotno pripravo, zlasti Uradu Visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice in Oddelku Evropske socialne listine Sveta Evrope. Hvaležni smo tudi za dokumentarno podporo Sodišča Evropske unije.

Roderick Liddell

Sodni tajnik
Evropskega sodišča
za človekove pravice

Michael O'Flaherty

Direktor
Agencije Evropske unije
za temeljne pravice

Kazalo vsebine

PREDGOVOR	3
KRATICE	9
KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK	11
1 UVOD V EVROPSKO PROTIDISKRIMINACIJSKO PRAVO: KONTEKST, RAZVOJ IN KLJUČNA NAČELA	15
1.1 Kontekst in ozadje evropskega protidiskriminacijskega prava	16
Ključna poudarka	16
1.1.1 Svet Evrope: razvoj protidiskriminacijskega prava	18
Ključni poudarek	18
1.1.2 Evropska unija: razvoj protidiskriminacijskega prava	20
Ključna poudarka	20
1.1.3 Evropsko protidiskriminacijsko pravo in pogodbe OZN o človekovih pravicah	23
Ključna poudarka	23
1.2 Kdo je deležen varstva v okviru evropskega protidiskriminacijskega prava?	26
Ključna poudarka	26
1.3 Področje uporabe EKČP: člen 14 in Protokol št. 12	28
Ključna poudarka	28
1.3.1 Pravice, ki jih zajema EKČP	28
1.3.2 Obseg pravic iz EKČP	29
1.3.3 Protokol št. 12 k EKČP	31
1.4 Področje uporabe protidiskriminacijskega prava EU	33
Ključni poudarki	33
2 OBLIKE DISKRIMINACIJE	39
Ključni poudarek	42
2.1 Neposredna diskriminacija	43
Ključni poudarki	43
2.1.1 Manj ugodna obravnava	44
2.1.2 Primerljiva oseba	44
2.1.3 Vzročna zveza	49
2.1.4 Diskriminacija prek povezave	51

2.2 Posredna diskriminacija	52
Ključna poudarka	52
2.2.1 Nevtralno pravilo, kriterij ali praksa	54
2.2.2 Znatno bolj negativni učinki na zaščiteno skupino	56
2.2.3 Primerljiva oseba	57
2.3 Večkratna in presečna diskriminacija	59
Ključni poudarki	59
2.4 Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo	64
2.4.1 Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo po protidiskriminacijskih direktivah EU	64
Ključni poudarek	64
2.4.2 Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo po EKČP in Evropski socialni listini	67
2.5 Posebni ali specifični ukrepi	69
Ključna poudarka	69
2.6 Kaznivo dejanje iz sovraštva	80
Ključni poudarek	80
2.7 Sovražni govor	85
Ključni poudarek	85
3 UTEMELJITEV MANJ UGODNEGA OBRAVNAVANJA V OKVIRU EVROPSKEGA PROTIDISKRIMINACIJSKEGA PRAVA	91
3.1 Uporaba objektivne utemeljitve na podlagi EKČP	92
Ključna poudarka	92
3.2 Uporaba objektivne utemeljitve na podlagi prava EU	94
Ključni poudarek	94
3.3 Posebni razlogi za utemeljitev na podlagi prava EU	96
Ključni poudarki	96
3.3.1 Bistvena poklicna zahteva	97
3.3.2 Verske ustanove	102
3.3.3 Izjeme na podlagi starosti	103
4 IZBRANA PODROČJA VARSTVA	109
Ključni poudarek	113
4.1 Zaposlovanje	114
4.2 Dostop do socialnega varstva in socialne varnosti	122
4.3 Izobraževanje	129
4.4 Dostop do dobrin in storitev, vključno s stanovanji, in preskrbo z njimi	132

4.5	Dostop do pravnega varstva	139
4.6	Osebna sfera: zasebno in družinsko življenje, posvojitev, dom in zakonska zveza	141
4.7	Politično udejstvovanje: svoboda izražanja, zbiranja in združevanja ter svobodne volitve	148
4.8	Kazenskopravne zadeve	151
5	ZAŠČITENE OKOLIŠČINE	155
	Ključni poudarki	160
5.1	Spol	162
5.2	Spolna identiteta	171
	Ključna poudarka	171
5.3	Spolna usmerjenost	176
5.4	Invalidnost	181
5.5	Starost	189
5.6	Rasa, narodnost/etnična pripadnost, barva kože in pripadnost narodni manjšini	195
5.7	Državljanstvo ali državljanski izvor	200
	Ključna poudarka	200
5.8	Vera ali prepričanje	208
5.9	Socialni izvor, rojstvo in lastnina	214
5.10	Jezik	216
5.11	Politično ali drugo prepričanje	220
5.12	Druge osebne okoliščine	222
6	POSTOPKOVNA VPRAŠANJA PROTIDISKRIMINACIJSKEGA PRAVA	225
	Ključni poudarki	226
6.1	Obrnjeno dokazno breme	227
6.2	Okoliščine, nepomembne za ugotavljanje diskriminacije	235
6.3	Vloga statističnih in drugih podatkov	237
6.4	Izvajanje protidiskriminacijskega prava	244
	Ključna poudarka	244
	SODNA PRAKSA	249
	STVARNO KAZALO	271
	SEZNAM PRAVNIH BESEDIL	291
	OPOMBA K NAVAJANJU VIROV	293

Kratice

CEDAW	Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk
ECRI	Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti
EKČP	Evropska konvencija o človekovih pravicah (polno ime: Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin)
EOSP	Evropski odbor za socialne pravice
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
ESL	Evropska socialna listina
EU	Evropska unija
ICERD	Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
KOP	Konvencija o otrokovih pravicah
KOPI	Konvencija o pravicah invalidov
Listina EU	Listina Evropske unije o temeljnih pravicah
MPDPP	Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah
MPESKP	Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah
NVO	nevladna organizacija
OZN	Organizacija združenih narodov
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
PEU	Pogodba o Evropski uniji
SDČP	Splošna deklaracija o človekovih pravicah
SE	Svet Evrope
SEU	Sodišče Evropske unije

Kako uporabljati priročnik

Ta priročnik ponuja pregled ključnih vidikov prava o nediskriminaciji v Evropi, s posebnim sklicevanjem na prepoved diskriminacije, določeno v Evropski konvenciji Sveta Evrope o človekovih pravicah (EKČP), kot jo razlaga Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), in pravom Evropske unije, kot ga razlaga Sodišče Evropske unije (SEU).

Priročnik potrjuje, da je načelo nediskriminacije zelo pomembno, saj vpliva na uživanje vseh drugih človekovih pravic. Cilj protidiskriminacijskega prava je vsem posameznikom omogočiti enak in pravičen dostop do možnosti, ki so na voljo v družbi.

Priročnik je zasnovan tako, da pomaga pravnim strokovnjakom, ki niso specializirani za področje protidiskriminacijskega prava, in se uporablja kot uvod v ključna vprašanja s tega področja. Namenjen je odvetnikom in odvetnicam, sodnicam in sodnikom, tožilcem in tožilkam, socialnim delavcem in delavkam, ter osebam, ki sodelujejo z nacionalnimi organi, nevladnimi organizacijami (NVO) in drugimi organi, ki se ukvarjajo s pravnimi temami, povezanimi z vprašanji diskriminacije. Priročnik je lahko uporaben tudi za pravne raziskave ali javno zagovorništvo. Zasnovan je tako, da omogoča izvajalcem neposredno sklicevanje na zadevne razdelke/teme, priročnika ni treba brati kot celoto.

To je referenčna točka evropskega prava o nediskriminaciji in pojasnjuje, kako je vsako vprašanje urejeno tako v pravnem redu EU kot v EKČP. Kadar je to primerno, so navedeni tudi sklici na Evropsko socialno listino (ESL), druge instrumente Sveta Evrope in mednarodne pogodbe, sklenjene pod okriljem Organizacije združenih narodov (OZN), ki se nanašajo na nediskriminacijo.

Pravo EKČP je opisano predvsem z izbrano sodno prakso ESČP. Pravo, ki izhaja iz prava EU, je pojasnjeno z zakonodajnimi ukrepi (protidiskriminacijskimi direktivami), ustreznimi določbami pogodb EU, Listino Evropske unije o temeljnih pravicah (Listina EU) in sodno prakso SEU.

Sodna praksa, opisana ali navedena v tem priročniku, vsebuje primere ESČP in SEU. Priročnik, kljub svojemu omejenemu obsegu in uvodni naravi, v največji možni meri zajema pravni razvoj do aprila 2017, vključno s poznejšim razvojem, kjer je to mogoče. Prednost ima novejša sodna praksa, čeprav so po potrebi omenjene tudi starejše vodilne zadeve. Da se izognemo zmedi, se priročnik

sklicuje na Sodišče Evropskih skupnosti kot Sodišče Evropske unije tudi za odločbe, izdane pred decembrom 2009. Ker mnoge zadeve vključujejo več vidikov, zajetih v priročniku, je izbira razdelka, v katerem je zadeva obravnavana, subjektivna.

Vsako poglavje zajema ločeno temo, sklicevanje na druge teme in poglavja pa zagotavlja boljše razumevanje veljavnega pravnega okvira in ustrezne sodne prakse. Vsako poglavje se začne s tabelo, v kateri so navedena vprašanja, obravnavana v tem poglavju. V tabeli so navedeni še veljavne zakonske določbe v okviru obeh ločenih evropskih sistemov in ustrezni primeri sodne prakse SEU in ESČP. V poglavju so nato navedene pravne določbe vsakega sistema, ki se nanašajo na obravnavano temo. To bralcu omogoča pregled nad tem, v čem sta si pravna sistema podobna in v čem se razlikujeta. Pravniki in pravnice iz držav zunaj Evropske unije (EU), ki so države članice Sveta Evrope in s tem pogodbenice EKČP, lahko neposredno dostopajo do informacij, pomembnih za svojo državo, tako da preskočijo na razdelke Sveta Evrope in EKČP. Pravniki in pravnice iz držav članic EU bodo morali uporabljati oba oddelka, saj so države članice EU zavezane v obeh pravnih sistemih.

Poleg tega so na začetku vsakega razdelka navedeni ključni poudarki.

Priročnik se začne s kratko predstavitvijo obeh pravnih sistemov, ki sta jih vzpostavila pravo Sveta Evrope in pravo EU. V [poglavju 1](#) sta razložena kontekst in ozadje evropskega protidiskriminacijskega prava, poleg tega je prikazan osebni in materialni doseg obeh sistemov.

V [poglavju 2](#) je opisano, kdaj se razlike v obravnavanju štejejo kot diskriminatorne. Poudarek poglavja je na kategorijah diskriminacije (kot so neposredna in posredna diskriminacija, nadlegovanje ali navodila za diskriminacijo, kaznivo dejanje iz sovraštva in sovražni govor). V [poglavju 3](#) so zajete možne utemeljitve za različno obravnavo.

V [poglavju 4](#) je načelo nediskriminacije pojasnjeno z vidika različnih področij življenja, med drugim zaposlitve, dostopa do socialnega varstva in socialne varnosti, izobraževanja, zasebnega in družinskega življenja.

V [poglavju 5](#) so analizirani razlogi diskriminacije, kot so spol, spolna identiteta, spolna usmerjenost, invalidnost, starost, rasa, etnični izvor, državljski izvor in vera ali drugo prepričanje.

V [poglavju 6](#) so obravnavana postopkovna vprašanja protidiskriminacijskega prava. Posebna pozornost je namenjena prealitivni dokaznega bremena. Pojasnjena so tudi druga dokazna vprašanja, kot je vloga statističnih in drugih podatkov.

Elektronska različica priročnika vsebuje aktivne povezave do sodne prakse in zakonodaje EU. Aktivne povezave do virov prava EU bralca usmerjajo na pregledne strani EUR-Lex, kjer lahko zadeve ali zakonodajo odpre v kateremkoli razpoložljivem jeziku EU. Sodna praksa ESČP in ESL prek aktivnih povezav vodi do baze podatkov Hudoc, ki je na voljo v angleškem in francoskem jeziku. Za nekatere zadeve so na voljo tudi prevodi v druge jezike.

1

Uvod v evropsko protidiskriminacijsko pravo: kontekst, razvoj in ključna načela

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Listina o temeljnih pravicah, člena 20 (enakost pred zakonom) in 21 (nediskriminacija)</p> <p>TEU, člen 2, člen 3(3), člen 9</p> <p>PDEU, člen 10</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)</p> <p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)</p> <p>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES)</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES)</p> <p>SEU, C-571/10, <i>Kamberaj proti IPES</i> (veliki senat), 2012</p> <p>SEU, C-236/09, <i>Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL proti Conseil des ministres</i> (veliki senat), 2011</p>	<p>Enakost in nediskriminacija</p>	<p>ESČP, člen 14 (prepoved diskriminacije) in Protokol št. 12, člen 1 (splošna prepoved diskriminacije)</p> <p>ESL, člen E in Protokol za sistem kolektivnih pritožb</p> <p>Okvirna konvencija o varstvu narodnih manjšin</p> <p>Konvencija o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (Istanbulska konvencija)</p> <p>Konvencija o ukrepanju proti trgovini z ljudmi</p> <p>Konvencija o dostopu do uradnih dokumentov</p> <p>Protokol h Konvenciji o kibernetiski kriminaliteti</p> <p>Konvencija o človekovih pravicah in biomedicini</p> <p>ESČP, <i>Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji</i> (veliki senat), št. 60367/08 in 961/11, 2017</p> <p>ESČP, <i>Pichkur proti Ukrajini</i>, št. 10441/06, 2013</p> <p>ESČP, <i>Savez crkava „Riječ života“ in drugi proti Hrvaški</i>, št. 7798/08, 2010</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
PDEU, člen 18 Direktiva o pravici do združitve družine (2003/86/ES) Direktiva o državljanih tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas (2003/109/ES)	Nediskriminacija na podlagi narodnosti in priseljenjskega statusa	

Poglavje 1 je uvodno, v njem pa se ukvarjamo z izvorom protidiskriminacijskega prava v Evropi. Že na začetku je pomembno opozoriti, da se morajo nacionalni sodniki in tožilci pri svojem delu nanašati tudi na Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in protidiskriminacijske direktive EU, ne glede na to, ali se stranka v postopku nanje sklicuje. To je neposredni rezultat uporabe pravnih načel, ki so del vsakega sistema, na primer načelo neposrednega učinka prava Unije v državah članicah EU in načelo neposredne uporabnosti EKČP¹, kar pomeni, da je treba EKČP upoštevati v vseh državah članicah EU in Sveta Evrope (SE).

1.1 Kontekst in ozadje evropskega protidiskriminacijskega prava

Ključna poudarka

- Zaščito pred diskriminacijo v Evropi je mogoče najti v pravu EU in pravu Sveta Evrope.
- Sistema delujeta ločeno, vendar lahko s svojima sodnima praksama vplivata drug na drugega.

Uporaba izraza „evropska protidiskriminacijska zakonodaja“ morda zmotno daje vtis, da obstaja enoten evropski sistem pravil o nediskriminaciji, v resnici pa je to preplet pravnih sistemov, pri čemer ima vsak svoj izvor, strukturo in cilje. V priročniku sta poudarjena predvsem dva takšna sistema, in sicer pravo Sveta Evrope (natančneje ESČP) in pravo EU.

1 Glej SEU, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* (veliki senat), C-555/07, 19. januar 2010.

Čeprav sistema delujeta ločeno, je med njima mnogo povezav. Na primer: SEU se za smernice pri razlagi prava EU sklicuje na ESČP² in Evropsko socialno listino³. Oba akta sta navedena tudi v pogodbenem okviru EU: člen 6(3) Pogodbe o Evropski uniji (PEU) izrecno navaja ESČP kot vir navdiha za razvoj temeljnih pravic v EU, člen 52(3) Listine EU pa določa, da sta pomen in obseg ustreznih pravic iz listine enaka tistim, ki jih določa EKČP⁴ (pri čemer pravo EU lahko zagotavlja širše varstvo). Člen 151 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) in uvodna izjava Listine EU omenjata Evropsko socialno listino. Tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) in Evropski odbor za socialne pravice (EOSP) v svoji sodni praksi sklicujeta na pravo EU in sodno prakso SEU.⁵

Pravo EU in EKČP sta tesno povezana. Vse države članice EU so se zavezale k spoštovanju EKČP, SEU na podlagi EKČP določa obseg varstva človekovih pravic v skladu s pravom EU, Listina EU o temeljnih pravicah pa odraža (vendar se ne omejuje nanj) tudi obseg pravic iz EKČP. Posledično je zakonodaja EU torej večinoma skladna z EKČP. Če pa želi posameznik tožiti EU in ta ni zmožna zagotavljati spoštovanja človekovih pravic, ne more Evropske unije tožiti pred ESČP. Namesto tega mora bodisi vložiti pritožbo pred nacionalnimi sodišči, ki lahko nato zadevo predložijo SEU v postopek predhodnega odločanja, ali pa se mora posredno pritožiti čez delo EU pred ESČP, pri čemer vloži tožbo proti državi članici.

Lizbonska pogodba vsebuje določbo, s katero je EU naložena obveznost, da se EKČP pridruži kot samostojna pogodbenica. To je bilo omogočeno s sprejetjem Protokola št. 14 k EKČP. Ni pa še jasno, kdaj se bo to zgodilo in kakšni bodo prihodnji odnosi med SEU in ESČP.

2 Glej na primer SEU, *Kone Oyj in drugi proti Evropski komisiji*, C-510/11 P, 24. oktober 2013, točke 20-22.

3 Glej na primer SEU, *Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) proti Tiziana Bruno in Massimo Pettini, Daniela Lotti, Clara Matteucci*, združeni zadevi C-395/08 in C-396/08, 10. junij 2010, točki 31 in 32.

4 Glej tudi člen 53 Listine EU o temeljnih pravicah in njeno uvodno izjavo.

5 Glej na primer ESČP, *Biao proti Danskii*, št. 38590/10 (veliki senat), 24. maj 2016.

1.1.1 Svet Evrope: razvoj protidiskriminacijskega prava

Ključni poudarek

- Načelo nediskriminacije je zapisano v številnih konvencijah Sveta Evrope.

Po drugi svetovni vojni je bila ustanovljena medvladna organizacija Svet Evrope, njen namen je med drugim spodbujanje vladavine prava, demokracije, človekovih pravic in družbenega razvoja (glej uvodno izjavo in člen 1 Statuta Sveta Evrope). Leta 1950 so države članice Sveta Evrope sprejele EKČP, v pomoč pri doseganju omenjenih ciljev pa so se sklicevale na ESČP. EKČP je bila prva od sodobnih konvencij o človekovih pravicah, ki izhajajo iz Splošne deklaracije človekovih pravic Organizacije združenih narodov. EKČP članicam nalaga pravno zavezujočo obveznost, da zagotovijo vse zapisane človekove pravice vsem v svoji pristojnosti, ne le državljanom. Izvajanje EKČP nadzira ESČP, ki obravnava pritožbe, vložene proti državam članicam. Trenutno ima Svet Evrope 47 držav članic, od vsake države, ki se mu želi pridružiti, pa zahteva, da pristopi tudi k EKČP.

Prepoved diskriminacije je določena v členu 14 EKČP, ki zagotavlja enako obravnavanje pri uživanju drugih pravic iz EKČP. Protokol št. 12 k EKČP (sprejet leta 2000), ki ga še niso ratificirale vse države članice EU,⁶ pa dodatno razširja področje prepovedi diskriminacije na dolžnost enakega obravnavanja pri uživanju katerekoli pravice, vključno s pravicami na podlagi nacionalnega prava.

Drugi pomembni sporazum Sveta Evrope o človekovih pravicah pa je (spremenjena) Evropska socialna listina⁷. V nasprotju z listino iz leta 1961⁸ namreč ta vsebuje člen E, izrecno določbo, ki prepoveduje diskriminacijo. Določba je zelo podobna členu 14 EKČP. Zagotavlja zaščito pred diskriminacijo s presečno določbo, ki zajema osebne okoliščine, kot so rasa, barva, spol, jezik, vera, politično ali drugo prepričanje, nacionalno poreklo ali družbeno poreklo, zdravje, povezavo z narodno manjšino, rojstvo ali drug status. EOSP, ki je odgovoren za spremljanje skladnosti z ESL, je poudaril, da „vključitev člena E kot ločenega člena v prenovljeno listino kaže na večji pomen, ki so ga pripravljavci namenili načelu nediskriminacije za

6 Glede števila držav članic EU, ki so ratificirale Protokol št. 12, glej [Preglednico podpisov in ratifikacij Pogodbe 177](#).

7 Svet Evrope, Evropska socialna listina (spremenjena), CETS št. 163, 3. maj 1996.

8 Svet Evrope, Evropska socialna listina, CETS št. 35, 18. oktober 1961.

uresničevanje materialnih pravic, ki jih ta vsebuje⁹. Skladno s tem prenovljena ESL ne dovoljuje diskriminacije zaradi kateregakoli od razlogov, naštetih v tem členu (ki je neizčrpen seznam, podobno kot člen 14 EKČP), v zvezi s katerokoli od pravic, ki jih vsebuje dokument.

Dodatni protokol k Evropski socialni listini določa sistem kolektivnih pritožb. Nevladnim organizacijam (NVO), ki imajo sodelovalni status v okviru Sveta Evrope, daje pravico, da vložijo kolektivne pritožbe zoper državo, ki jo je ratificirala, zaradi neupoštevanja ESL.

Načelo nediskriminacije je vodilno načelo v številnih drugih instrumentih Sveta Evrope, na katere se ta priročnik ne osredotoča.¹⁰ Varstvo pred diskriminacijo je na primer predvideno tudi v Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin¹¹, Konvenciji o ukrepanju proti trgovini z ljudmi¹² in Konvenciji o dostopu do uradnih dokumentov¹³. Tudi Protokol h Konvenciji o kibernetiski kriminaliteti¹⁴ poziva k varstvu pred diskriminacijo. Konvencija o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija) obsoja vse oblike diskriminacije žensk¹⁵. Istanbulska konvencija v uvodni izjavi potrjuje, da je nasilje nad ženskami izraz zgodovinsko neenakih odnosov moči med ženskami in moškimi, kar je privedlo do nadvlade moških, diskriminacije žensk ter preprečilo njihov celovit razvoj.¹⁶ Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino prepoveduje kakršnokoli diskriminacijo oseb na podlagi njihove genetske

9 EOSP, *International Association Autism Europe proti Franciji*, pritožba št. 13/2002, 4. november 2003.

10 Besedila vseh pogodb Sveta Evrope so na voljo na spletni strani urada [Sveta Evrope za pogodbe](#).

11 Svet Evrope, Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (FCNM), CETS št. 157, 1995. Glej člen 4, člen 6(2) in člen 9.

12 Svet Evrope, Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi, CETS št. 197, 2005. Glej člen 2(1).

13 Svet Evrope, Konvencija Sveta Evrope o dostopu do uradnih dokumentov, CETS št. 205, 2009. Glej člen 2(1).

14 Svet Evrope, Dodatni protokol h Konvenciji o kibernetiski kriminaliteti, ki obravnava inkriminacijo rasističnih in ksenofobičnih dejanj, storjenih v informacijskih sistemih, ETS št. 189. Glej člen 3(1).

15 Svet Evrope, Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima, CETS št. 210, 2011. Glej člen 4.

16 Evropska komisija je predlagala, naj EU podpiše Istanbulsko konvencijo; glej Predlog sklepa Sveta v imenu Evropske unije o podpisu Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima, COM(2016) 109 final, Bruselj, 4. marec 2016.

dediščine¹⁷. Poleg tega Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI)¹⁸, organ za človekove pravice Sveta Evrope, spremlja težave povezane z rasizmom, ksenofobijo, antisemitizmom, nestrpnostjo in rasno diskriminacijo¹⁹.

Načelo nediskriminacije je vplivalo na oblikovanje standardov Sveta Evrope in se šteje za temeljno pravico, ki jo je treba varovati.

1.1.2 Evropska unija: razvoj protidiskriminacijskega prava

Ključna poudarka

- Protidiskriminacijska zakonodaja EU vključuje razne pravne akte, ki spodbujajo enakost na različnih področjih življenja.
- Institucije EU so pravno zavezane spoštovati določbe Listine EU o temeljnih pravicah, vključno s prepovedjo diskriminacije. Države članice EU morajo spoštovati tudi Listino EU, kadar delujejo na področju uporabe prava Unije.

Prvotne pogodbe Evropskih skupnosti se niso sklicevale na človekove pravice ali njihovo varstvo, saj pri vzpostavitvi proste trgovine v Evropi države članice niso predvidevale, da bo nova skupnost presegla ekonomske vidike povezovanja. Vendar je SEU čedalje pogosteje obravnavalo primere, v katerih so osebe trdile, da je Skupnost kršila človekove pravice. Zaradi tega je SEU na podlagi sodne prakse razvilo jedro zakonodaje, znano kot splošna načela prava Skupnosti. Po mnenju SEU se s temi splošnimi načeli izraža vsebina varstva človekovih pravic, ki je vključeno v nacionalne ustave in pogodbe o človekovih pravicah, zlasti EKČP.²⁰ SEU je navedlo, da bo zagotavljalo skladnost prava Skupnosti s temi načeli.

17 Svet Evrope, Konvencija o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine: Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino, CETS št. 164, 1997. Glej člen 11.

18 Na prvem vrhu predsednikov držav in vlad Sveta Evrope je bila leta 1993 ustanovljena Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), ki je sestavljena iz 47 neodvisnih strokovnjakov za človekove pravice.

19 Glej [spletno stran ECRI](#).

20 To je bilo prvič določeno v zadevah, kot je SEU, *Erich Stauder proti mestu Ulm*, 29-69, 12. november 1969; SEU, *Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle za Getreide in Futtermittel*, 11-70, 17. december 1970; SEU, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisiji Evropskih skupnosti*, 4-73, 14. maj 1974, in v zvezi z načelom nediskriminacije: SEU, *Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne*, 149/77, 15. junij 1978.

Z naknadnimi revizijami pogodb so človeško dostojanstvo, svoboda, demokracija, enakost, pravna država in spoštovanje človekovih pravic postale temeljne vrednote Unije, vključene v njene pogodbe ter v vse njene politike in programe.

Protidiskriminacijsko pravo EU je bilo prvotno omejeno na določbo o prepovedi diskriminacije na podlagi spola pri zaposlovanju. Zadevni ukrepi so poskušali preprečiti, da bi države članice EU pridobile konkurenčno prednost tako, da bi ženskam ponudile nižje plačilo ali manj ugodne delovne pogoje. Protidiskriminacijsko pravo se je precej razvilo z vključitvijo področij, kot so pokojnine, nosečnost in zakonske ureditve socialne varnosti. Vendar je do leta 2000 protidiskriminacijsko pravo v EU veljalo le za zaposlovanje in socialno varnost, zajemalo pa je le osebno okoliščino spola. Poleg tega je prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva temeljno načelo iz PDEU (člena 18 in 45) in njenih predhodnic.

Ko je leta 1999 začela veljati Amsterdamska pogodba, je EU dobila pristojnost za boj proti diskriminaciji na podlagi različnih osebnih okoliščin. Ta pristojnost je privedla do sprejetja novih direktiv o enakosti in do spremembe veljavnih določb o enakosti spolov. V EU zdaj velja obsežna protidiskriminacijska zakonodaja.

V skladu s členom 2 PEU je načelo nediskriminacije ena temeljnih vrednot Unije. Določba člena 10 PDEU od EU zahteva, da se pri določanju in izvajanju svojih politik in dejavnosti bori proti diskriminaciji na podlagi spola, rasnega ali narodnostnega porekla, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. Leta 2000 sta bili sprejeti dve direktivi: direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)²¹, ki je prepovedala diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, vere ali prepričanja, starosti in invalidnosti na področju zaposlovanja, in direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)²², ki je uveljavila prepoved diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti na področju zaposlovanja ter pri dostopu do sistema socialnega varstva in socialne varnosti ter dobrin in storitev. S tem se je pomembno razširil obseg protidiskriminacijskega prava v okviru prava EU. S tem se je potrdilo, da je za omogočanje posameznikom, da dosežejo svoj polni potencial na trgu dela, nujno zagotoviti tudi enak dostop do področij, kot so zdravstvo, izobraževanje in nastanitve. Leta 2004 je direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga

21 Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22.

22 Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, UL L 180, 19.7.2000, str. 22–26.

in storitev (2004/113/ES)²³ razširila obseg zaščite proti spolni diskriminaciji na področje blaga in storitev. Vendar zaščita zaradi spola ne ustreza povsem obsegu varstva iz direktive o rasni enakosti. Tako imenovana direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES)²⁴ zagotavlja enako obravnavanje le v zvezi s socialno varnostjo in ne s širšim sistemom socialne države, kot sta socialna zaščita in dostop do zdravstvenega varstva in izobraževanja.

Čeprav so spolna usmerjenost, versko prepričanje, invalidnost in starost razlogi za zaščito le na področju zaposlovanja, se o predlogu za razširitev zaščite na druga področja, kot je dostop do blaga in storitev (znan kot horizontalna direktiva)²⁵, trenutno razpravlja v institucijah EU.

EU je ob priznavanju, da bi lahko njene politike vplivale na človekove pravice, in v prizadevanju, da bi se državljani počutili bližje EU, leta 2000 razglasila Listino EU o temeljnih pravicah. Listina EU vsebuje seznam človekovih pravic, ki izhajajo iz pravic vsebovanih v ustavah držav članic EU, v EKČP in v splošnih pogodbah o človekovih pravicah, kot je Konvencija ZN o otrokovih pravicah. Listina EU pod naslovom Enakost (členi 20 do 26) poudarja pomen načela enakega obravnavanja v pravnem redu Unije.

Listina EU o temeljnih pravicah²⁶ sprejeta leta 2000, je bila le nezavezujoča deklaracija. Vendar, ko je leta 2009 začela veljati Lizbonska pogodba, je spremenila status listine, tako da je ta postala pravno zavezujoč dokument z enako pravno veljavo kot Pogodbi EU. Tako so institucije EU in države članice EU dolžne spoštovati Listino EU, vendar le pri izvajanju prava EU (člen 51 Listine EU). Člen 21 Listine EU vsebuje prepoved diskriminacije iz različnih razlogov. To pomeni, da se lahko posamezniki pritožijo nad zakonodajo EU ali nacionalno zakonodajo, s katero se izvaja pravo Unije, če menijo, da Listina EU ni bila spoštovana. Nacionalna sodišča lahko poiščejo smernice za pravilno razlago prava EU v predhodnem postopku pred SEU iz člena 267 PDEU.

23 Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi, UL L 373, 21.12.2004, str. 37–43.

24 Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (prenovitev), UL L 204, 26.7.2006, str. 23–36.

25 Predlog direktive Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na vero ali prepričanje, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost, COM(2008) 426 konč.

26 Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 202, 7.6.2016, str. 389–405.

Te razvojne spremembe za spodbujanje temeljnih pravic in enakosti je EU pospremila z ustanovitvijo novih organov v EU, kot sta Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA)²⁷ ali Evropski inštitut za enakost spolov (EIGE)²⁸. Poleg tega Evropska mreža organov za enakost (Equinet)²⁹, ki združuje 46 organizacij iz 34 evropskih držav, spodbuja enakost v Evropi, tako da podpira in olajšuje delo nacionalnih organov za enakost. Zakonodaja EU o enakem obravnavanju od držav članic zahteva, da ustanovijo organ za enakost, ki nudi neodvisno pomoč žrtvam diskriminacije. Večina držav članic je to zahtevo izpolnila bodisi z imenovanjem obstoječe institucije bodisi z ustanovitvijo novega organa za izvajanje nalog, ki jih določa nova zakonodaja, vendar za države članice ni posebnih smernic o tem, kako naj ti organi delujejo. Do sedaj je evropska protidiskriminacijska zakonodaja zahtevala le ustanovitev organov za enakost na področju rase, etničnega porekla in spola. Mnoge države imajo organe, ki se ukvarjajo tudi z drugimi razlogi diskriminacije.

1.1.3 Evropsko protidiskriminacijsko pravo in pogodbe OZN o človekovih pravicah

Ključna poudarka

- Pogodbe OZN o človekovih pravicah vplivajo na evropsko pravo človekovih pravic.
- Evropska unija je ratificirala Konvencijo o pravicah invalidov (CRDP), katere določbe so sestavni del pravnega reda Unije.

Seveda mehanizmi za varstvo človekovih pravic niso omejeni na Evropo. Poleg drugih regionalnih mehanizmov na obeh ameriških celinah, v Afriki in na Bližnjem vzhodu je Organizacija združenih narodov ustvarila pomembno zbirko mednarodnega prava človekovih pravic. Vse države članice EU so podpisnice naslednjih konvencij o človekovih pravicah, ki vsebujejo prepoved diskriminacije: Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP)³⁰, Mednarodni

27 Glej [spletno stran Agencije Evropske unije za temeljne pravice](#).

28 Glej [spletno stran Evropskega inštituta za enakost spolov](#).

29 Glej [spletno stran Equinet](#).

30 OZN, Generalna skupščina (1966), Mednarodni pakt o političnih in državljanskih pravicah (MPDPP), 16. december 1966, Zbirka pogodb Združenih narodov (UNTS), zvezek 999, str. 171.

pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP)³¹, Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (ICERD)³², Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)³³, Konvencija proti mučenju³⁴ in Konvencija o otrokovih pravicah (KOP)³⁵. Vse te konvencije o človekovih pravicah priznavajo varstvo pred diskriminacijo pri zagotavljanju, zaščiti in spodbujanju pravic. Pravo EU, vključno z direktivami o enakosti, se sklicuje na različne mednarodne sporazume, vključno s Konvencijo ZN o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, pakta Organizacije združenih narodov o državljskih in političnih pravicah ter o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.³⁶ Sklicevanja na konvencije OZN so tudi v sodni praksi ESČP. ESČP je poudarilo, da EKČP ni mogoče razlagati ločeno, temveč v skladu s splošnimi načeli mednarodnega prava. Upoštevati je treba vsa ustrezna pravila mednarodnega prava, ki se uporabljajo v odnosih med strankami, zlasti pravila mednarodnega varstva človekovih pravic.³⁷

Tradicionalno lahko zgolj države postanejo pogodbenice konvencij o človekovih pravicah. Ker pa države izraziteje sodelujejo prek mednarodnih organizacij – na katere prenesejo pomembna pooblastila in odgovornosti –, je treba nujno zagotoviti, da se tudi te organizacije zavežejo, da bodo izpolnile obveznosti svojih držav članic na področju človekovih pravic. Konvencija o pravicah invalidov

31 OZN, Generalna skupščina (1966), Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP), 16. december 1966, UNTS, zvezek 993, str. 3.

32 OZN, Generalna skupščina (1966), Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (ICERD), 16. december 1966, UNTS, zvezek 660, str. 195.

33 OZN, Generalna skupščina (1966), Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW), 18. december 1979, UNTS, zvezek 1249, str. 13.

34 OZN, Generalna skupščina (1984), Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju, 10. december 1984, UNTS, zvezek 1465, str. 85.

35 OZN, Generalna skupščina (1989), Konvencija o otrokovih pravicah (CRC), 20. november 1989, UNTS, zvezek 1577, str. 3. Poleg tega je večina držav članic podpisnica tudi Mednarodne konvencije o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izginotjem (dokument OZN A/61/488, december 2006), vendar nobena še ni podpisnica Mednarodne konvencije o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin (dokument OZN A/RES/45/158, 1. julij 2003).

36 Glej na primer uvodno izjavo 4 direktive 2000/78 in uvodno izjavo 3 direktive 2000/43.

37 ESČP, *Harroudj proti Franciji*, št. 43631/09, 4. oktober 2012, točka 42. Glej na primer ESČP, *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji* (veliki senat), št. 60367/08 in 961/11, 24. januar 2017, ki se nanaša na Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, in ESČP, *Nachova in drugi proti Bolgariji* (veliki senat), št. 43577/98 in 43579/98, 6. julij 2005, ki se nanaša na Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.

(KOPI) iz leta 2006³⁸ je prva pogodba o človekovih pravicah na ravni OZN, ki je odprta za članstvo organizacij za regionalno povezovanje in ki jo je EU ratificirala decembra 2010³⁹. Leta 2015 je Odbor za pravice oseb z invalidnostmi opravil svojo prvo revizijo, da bi ugotovil, kako EU izvaja svoje obveznosti.⁴⁰ Odbor je v sklepnih ugotovitvah izrazil zaskrbljenost, ker direktive EU, direktiva o rasni enakosti (2000/43), direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/1113) in prenovljena direktiva o enakosti spolov (2006/54), niso izrecno prepovedale diskriminacije na podlagi invalidnosti in omogočile razumnih prilagoditev za osebe z invalidnostmi na področjih socialne zaščite, zdravstvenega varstva, rehabilitacije, izobraževanja in zagotavljanja blaga in storitev, kot so nastanitve, prevoz in zavarovanje.⁴¹ Evropski uniji je priporočil, naj varstvo pred diskriminacijo oseb z invalidnostmi razširi s sprejetjem predlagane horizontalne direktive o enakem obravnavanju.⁴²

KOPI vsebuje obsežen seznam pravic za osebe z invalidnostmi, katerih cilj je zagotoviti enakost pri uveljavljanju njihovih pravic ter državi naložiti številne obveznosti, da sprejme pozitivne ukrepe. V skladu s členom 216(2) PDEU so mednarodni sporazumi, ki jih je sklenila EU, zavezujoči za Unijo in države članice in so sestavni del prava Unije. Ker je EU podpisnica KPOI, morajo institucije EU in države članice pri uporabi prava EU spoštovati konvencijo. Poleg tega so posamezne države članice samostojno pristopile h KPOI, kar jim neposredno nalaga obveznosti. KPOI je postal referenčna točka za razlago prava EU in ESČP v zvezi z diskriminacijo na podlagi invalidnosti.⁴³ Leta 2013 je SEU uporabilo definicijo invalidnosti, ki je navedena v Konvenciji ZN o pravicah invalidov. SEU je navedlo, da je treba „Direktivo 2000/78, kolikor je to mogoče, razlagati na način, ki je skladen s konvencijo“⁴⁴.

38 Dokument OZN A/61/611, 13. december 2006. KOPI so ratificirale vse države članice, razen Irske.

39 Za EU je KOPI začela veljati 22. januarja 2011.

40 OZN, Odbor za pravice oseb z invalidnostmi (2015), *Sklepne ugotovitve k prvotnemu poročilu Evropske unije*, KPI/C/EU/CO/1, 2. oktober 2015.

41 Prav tam, točka 18.

42 Prav tam, točka 19.

43 SEU, *Evropska komisija proti Italijanski republiki*, C-312/11, 4. julij 2013; SEU, *Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School* (veliki senat), C-363/12, 18. marec 2014; SEU, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, C-356/12, 22. maj 2014; SEU, C-395/15, *Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL in drugim*, 1. december 2016, in SEU, *Petya Milkova proti Izpalniteln direktor na Agenciji za privatizacijo i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, 9. marec 2017.

44 SEU, *HK Danmark, ki zastopa Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab (C-335/11)*, in *HK Danmark, ki zastopa Lone Skouboe Werge, proti Dansk Arbejdsgiverforening, ki zastopa Pro Display A/S (C-337/11)*, združeni zadevi C-335/11 in C-337/11, 11. april 2013.

Svet EU je 11. maja 2017 sprejel odločbi, da EU podpiše Istanbulsko konvencijo, ti odločbi pa se nanašata na pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah ter na azil in nevračanje. Komisarica EU za pravosodje, potrošnike in enakost spolov Věra Jourová je v imenu Evropske unije 13. junija 2017 podpisala Istanbulsko konvencijo. Odločitev o podpisu je prvi korak v procesu pristopa EU h konvenciji. Po uradnem podpisu se za pristop zahteva sprejetje sklepov o sklenitvi konvencije. Za te sklepe bo potrebno soglasje Evropskega parlamenta.

1.2 Kdo je deležen varstva v okviru evropskega protidiskriminacijskega prava?

Ključna poudarka

- EKČP ščiti vse posameznike, ki so v pristojnosti 47 držav pogodbenic.
- Po sekundarnem pravu Unije je ta zaščita nekoliko omejena.

V zvezi z upravičenci do varstva po pravu EU in EKČP je potrebna uvodna razlaga. **V skladu z EKČP** je varstvo zagotovljeno vsem, ki so v pristojnosti države članice, ne glede na to, ali so državljani ali ne, in so celo zunaj državnega ozemlja na območjih, ki so pod dejanskim nadzorom države (kot so npr. zasedena ozemlja).⁴⁵ Vendar, kot je navedeno v [razdelku 5.7](#), sodna praksa EKČP kaže, da lahko posamezna država smatra, da so državljani in nedržavljeni v različnih situacijah (in jih pod določenimi pogoji posledično različno obravnava).

Na podlagi prava Unije se v členu 18 PDEU prepoveduje „kakršnakoli diskriminacija glede na državljanstvo“, zato da so lahko vsi državljani tretjih držav in državljani EU na področju uporabe Pogodb obravnavani enako. Namen člena 18 je bil zagotoviti spoštovanje načela enakega obravnavanja, zato da se omogoči prosto gibanje oseb. Razlog je v tem, da je prost pretok delavcev (člen 45) ena najpomembnejših pravic, ki se zagotavljajo posameznikom v Evropski uniji. Določba člena 18 se uporablja, kadar ni mogoče uporabiti prepovedi diskriminacije

⁴⁵ ESČP, *Al-Skeini in drugi proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 55721/07, 7. julij 2011, točka 138; ESČP, *Loizidou proti Turčiji*, št. 15318/89, 18. december 1996, točka 52, in ESČP, *Mozer proti Republiki Moldaviji in Rusiji* (veliki senat), št. 11138/10, 23. februar 2016, točka 101.

na drugi osnovi, in zagotavlja enako obravnavanje vseh prebivalcev, če gre za področje, ki je v pristojnosti prava EU.

Čeprav sta člena 20 in 21 Listine EU obširnejša, je v skladu s sekundarnim pravom EU področje varstva omejeno glede oseb, za katere velja. Državljeni tretjih držav – državljani države, ki ni članica EU – niso zaščiteni pred neugodnim obravnavanjem na podlagi državljanstva glede na protidiskriminacijske direktive.⁴⁶ Tako direktiva o rasni enakosti kot direktiva o enakosti pri zaposlovanju določata, da ne ustvarjata nobene pravice do enakega obravnavanja za državljane tretjih držav glede pogojev za vstop in prebivanje⁴⁷ ter glede dostopa do zaposlitve in poklica⁴⁸. Določata še, da ne zajemata „nobenega obravnavanja [...]“, ki izhaja iz pravnega statusa državljanov tretjih držav⁴⁹. Vendar razen teh izjem tudi za državljane tretjih držav velja prepoved neposredne ali posredne diskriminacije na podlagi rasnega ali narodnostnega porekla na področjih, ki jih zajemajo direktive. Prenovljena direktiva o enakosti moških in žensk in direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev ne izključujeta zaščite za državljane tretjih držav. Poleg tega državljani tretjih držav uživajo pravico do enake obravnave na okvirno enakih področjih, zajetih v protidiskriminacijskih direktivah, kjer veljajo za „rezidente za daljši čas“, za kar je potrebno petletno zakonito prebivanje.⁵⁰ Lahko se zanesejo tudi na varstvo, ki izhaja iz določb o enakosti spolov. Poleg tega direktiva o združitvi družine omogoča, da se družinski člani pod določenimi pogoji pridružijo družinam državljanov tretjih držav, ki prebivajo v državi članici.⁵¹ Na nekaterih področjih (na primer pri zaposlovanju) so lahko zaščiteni v skladu s sporazumi s tretjimi državami ali na podlagi drugih instrumentov prava EU, kot je Direktiva 2003/109/ES o državljanih tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas.

V skladu s pravom EU ta pravila državam članicam ne preprečujejo, da bi v svojem nacionalnem pravu uvedle ugodnejše pogoje. V zvezi s tem EKČP državam članicam nalaga obveznosti glede državljanov tretjih držav, ki v nekaterih primerih presegajo zahteve prava EU.

46 Glej člen 3(2) Direktive 2000/43/ES in Direktive 2000/78/ES.

47 Člen 3(2) Direktive 2000/43/ES in Direktive 2000/78/ES.

48 Direktiva 2000/43/ES, uvodna izjava 13, in Direktiva 2000/78/ES, uvodna izjava 12.

49 Člen 3(2) Direktive 2000/43/ES in Direktive 2000/78/ES.

50 Direktiva 2003/109/ES o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, UL L 16, 23.1.2004, str. 44, člen 11(1).

51 Direktiva 2003/86/ES o pravici do združitve družine, UL L 251, 3.10.2003, str. 12.

1.3 Področje uporabe EKČP: člen 14 in Protokol št. 12

Ključna poudarka

- Člen 14 EKČP prepoveduje diskriminacijo samo v zvezi z uveljavljanjem druge pravice, ki jo zagotavlja konvencija.
- Na podlagi Protokola št. 12 je prepoved diskriminacije postala samostojna pravica.

Člen 14 zagotavlja enakost pri „uživanju [...] pravic in svoboščin“, ki so določene v EKČP. ESČP zato ne bo pristojno za obravnavanje pritožb zaradi diskriminacije, če ne spadajo na področje uporabe ene od pravic, ki jih varuje EKČP.

Kadar ESČP obravnava domnevno kršitev člena 14, to vedno stori v povezavi z drugo materialno pravico. Tožnik pogosto navede kršitev materialne pravice, poleg tega pa še kršitev materialne pravice v povezavi s členom 14. Trdi torej, da je bil poseg v njegove pravice poleg neizpolnjevanja standardov, ki jih zahteva materialna pravica, tudi diskriminatoren, ker se tisti, ki so bili v primerljivem položaju, niso soočili s podobnim prikrajšanjem. Kot je navedeno v [poglavju 4](#), če ESČP ugotovi kršitev materialne pravice, očitkov v zvezi z diskriminacijo ne bo obravnavalo, če ocenjuje, da bo to vključevalo proučitev dejansko iste pritožbe.

V tem razdelku bodo najprej na kratko navedene pravice, ki jih zagotavlja EKČP, nato pa bo pojasnjeno, kako je ESČP do sedaj razlagalo obseg veljavnosti EKČP za namen uporabe člena 14.

1.3.1 Pravice, ki jih zajema EKČP

Glede na to, da je člen 14 v celoti odvisen od tega, da se diskriminacija pojavi v zvezi s kršitvijo ene od materialnih pravic, zagotovljenih v EKČP, je treba razumeti pravice, zajete v tej konvenciji. EKČP vsebuje seznam pravic, ki so pretežno označene kot državljanske in politične, vendar ščiti tudi nekatere pravice, ki bi jih lahko šteli za ekonomske in socialne.

Materialne pravice iz EKČP zajemajo več področij: na primer pravico do življenja, pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter svobodo misli, vesti in vere.

Kadarkoli se vprašanje diskriminacije nanaša na eno od področij, ki jih zajema pravica iz EKČP, bo ESČP obravnavalo pritožbe glede kršitve člena 14.

To je izjemno pomembna razlika med pravom EU in EKČP, saj EKČP zagotavlja zaščito pred diskriminacijo glede vprašanj, ki jih zakonodaja EU ne ureja. Čeprav Listina EU o temeljnih pravicah EU obvezuje, da ne posega v človekove pravice pri sprejemanju svojih ukrepov (vključno s prepovedjo diskriminacije), listina velja za države članice le, kadar uporabljajo pravo EU.

Od sprejetja protidiskriminacijskih direktiv in razširitve varstva na dostop do blaga in storitev ter na sistem socialnega varstva se je razlika v obsegu med zaščito, ki jo nudi EKČP, in zaščito, ki jo nudijo direktive, zmanjšala. Kljub temu je mogoče določiti posebna področja, na katerih EKČP zagotavlja zaščito, ki presega pravo EU. Ta področja bodo obravnavana v nadaljevanju.

1.3.2 Obseg pravic iz EKČP

Pri uporabi člena 14 je ESČP sprejelo široko razlago področja uporabe pravic iz EKČP:

- prvič, ESČP je pojasnilo, da lahko prouči zahtevke na podlagi člena 14, sprejete v povezavi z materialno pravico, čeprav ta materialna pravica ni bila samostojno kršena;⁵²
- drugič, ESČP je razsodilo, da očitek diskriminacije lahko spada na področje uporabe določene pravice tudi, če se zadevno vprašanje ne nanaša na konkretno pravico, ki jo zagotavlja EKČP. V takšnih primerih je zadostovalo, da se dejstva primera na splošno nanašajo na zadeve, zaščitene na podlagi EKČP.⁵³

Primer: V zadevi *Zarb Adami proti Malti*⁵⁴ se je tožeča stranka pritožila zaradi spolne diskriminacije glede nesorazmerno velikega števila moških, ki so jih poklicali na porotno dolžnost. ESČP je ugotovilo, da čeprav „običajne državljanske obveznosti“ niso zajete v prepovedi „prisilnega ali obveznega dela“ iz člena 4 (z drugimi besedami, da ESČP ne daje pravice, da se nekdo

52 Glej na primer ESČP, *Sommerfeld proti Nemčiji* (veliki senat), št. 31871/96, 8. julij 2003.

53 Glej na primer ESČP, *A. H. in drugi proti Rusiji*, št. 6033/13 in 15 drugih vlog, 17. januar 2017, točka 380.

54 ESČP, *Zarb Adami proti Malti*, št. 17209/02, 20. junij 2006.

izogne opravljanju porotne dolžnosti), so okoliščine primera dejansko spadale na področje uporabe pravice. Običajne državljanske dolžnosti bi lahko postale neobičajne, če bi bile uporabljene na diskriminatoren način.

Primer: V zadevi *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji*⁵⁵ sta se dva moška, ki sta v Rusiji prestajala dosmrtno kazen, pritožila na diskriminatorno obravnavanje med njima in drugimi obsojenci, ki po nacionalnem pravu niso bili primerni za dosmrtno zaporno kazen, in sicer ženske vseh starosti in moški, ki so bili pri storitvi kaznivega dejanja mlajši od 18 let ali na datum obsodbe starejši od 65 let. Navajala sta kršitev člena 14 v povezavi s členom 5. ESČP je ugotovilo, da člen 5 EKČP ne nasprotuje naložitvi kazni dosmrtnega zapora, če takšno kazen predpisuje nacionalna zakonodaja. Kljub temu prepoved diskriminacije, ki jo določa člen 14, presega uživanje pravic in svoboščin, ki jih države zagotavljajo v skladu s konvencijo in njenimi protokoli. Velja tudi za dodatne pravice, ki jih prostovoljno zagotavlja država in ki spadajo v splošno področje uporabe konvencije. ESČP je ugotovilo, da je bila razlika med obravnavanjem pritožnikov in mladoletnih prestopnikov utemeljena z njihovo duševno in čustveno nezrelostjo ter zmožnostjo rehabilitacije, razlika pri obravnavanju storilcev kaznivih dejanj, starejših od 65 let, je bila utemeljena z dejstvom, da bi bila njihova siceršnja upravičenost do izpustitve po 25 letih v njihovem primeru navidezna. ESČP je zaradi razlike v obravnavanju spola na podlagi obstoječih mednarodnih instrumentov o položaju in potrebah žensk ter statističnih podatkov, ki jih je predložila vlada, ugotovilo, da obstaja javni interes, ki upravičuje stališče v nacionalnem pravu, da ženske niso primerne za prestajanje dosmrtnih zapornih kazni. Poleg tega se zdi to odločitev težko očitati ruskemu zakonodajalcu, ker je na način, ki odraža razvoj družbe na tem področju, določil izvzetje določenih skupin storilcev kaznivih dejanj iz dosmrtnih zapornih kazni. Takšna izjema je pomenila družbeni napredek na področju penologije. Glede na to, da ni bilo nobene skupne podlage glede izreka dosmrtnega zapora, ruske oblasti niso prestopile polja proste presoje. Torej konvencija ni bila kršena.

Primer: Zadeva *A. H. in drugi proti Rusiji*⁵⁶ se nanaša na domnevno diskriminatorno prepoved državljanom ZDA, da bi posvojili ruske otroke. ESČP je znova poudarilo, da EKČP pravice do posvojitve ne zagotavlja. Kadar pa je država presegla svoje obveznosti iz člena 8 in ustvarila takšno pravico v svojem notranjem pravu, pri uporabi te pravice ne sme sprejeti

55 ESČP, *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji* (veliki senat), št. 60367/08 in 961/11, 24. januar 2017, točka 58.

56 ESČP, *A. H. in drugi proti Rusiji*, št. 6033/13 in 15 drugih vlog, 17. januar 2017.

diskriminatornih ukrepov v smislu člena 14. Pravica pritožnikov, da zaprosijo za posvojitve, in pravica do poštene obravnave vlog spadata na splošno področje zasebnega življenja iz člena 8⁵⁷.

Primer: V zadevi *Pichkur proti Ukrajini*⁵⁸ so tožeči stranki prenehali izplačevati pokojnino na podlagi dejstva, da je imela stalno prebivališče v tujini. Pritožila se je, da je bil odvzem pokojnine zaradi kraja prebivališča diskriminatoren. ESČP je poudarilo, da če ima država veljavno zakonodajo, ki določa pravico do izplačila socialnih prejemkov, mora to zakonodajo šteti za ustvarjanje premoženjskega interesa, ki spada na področje člena 1 Protokola št. 1 za tiste, ki izpolnjujejo zahteve. Čeprav navedena določba ne vključuje pravice do prejemanja izplačil iz naslova socialne varnosti, mora država, če se je odločila, da bo oblikovala sistem prejemkov, to storiti na način, ki je združljiv s členom 14.

Podobno je ESČP za uporabo člena 14 v mnogih drugih primerih ugotovilo, da vsaka oblika državnih prejemkov, ki postanejo izplačljivi, spada na področje uporabe člena 1 Protokola št. 1⁵⁹ (ker velja za lastnino)⁶⁰ ali člena 8 (ker vpliva na družinsko ali zasebno življenje)⁶¹.

1.3.3 Protokol št. 12 k EKČP

Protokol št. 12 prepoveduje diskriminacijo v zvezi z „uživanjem katerekoli pravice, določene z zakonom“ in „s strani kateregakoli javnega organa“. Zato ima širši obseg kot člen 14, ki se nanaša samo na pravice, ki jih zagotavlja EKČP. V prvem primeru, ki ga je ESČP proučilo na podlagi Protokola št. 12, *Sejdić in Finci proti Bosni in Hercegovini*⁶² (obravnavano v [razdelku 5.6](#)), je sodišče potrdilo, da člen 1 Protokola št. 12 uvaja splošno prepoved diskriminacije. Potrdilo je, da je treba

57 Prav tam, točka 385.

58 ESČP, *Pichkur proti Ukrajini*, št. 10441/06, 7. november 2013.

59 Pojasnilo glede obsega člena 1 Protokola št. 1 k EKČP je na voljo v A. Grgić, Z. Mataga, M. Longar in A. Vilfan (2007), *Pravica do lastnine po ESČP*, Priročnik za človekove pravice, št. 10.

60 Na primer ESČP, *Stec in drugi proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 65731/01 in 65900/01, 12. april 2006 (izplačila pokojnin in invalidnine); ESČP, *Andrejeva proti Latviji* (veliki senat), št. 55707/00, 18. februar 2009 (izplačila pokojnin); ESČP, *Koua Poirrez proti Franciji*, št. 40892/98, 30. september 2003 (invalidnina), in ESČP, *Gaygusuz proti Avstriji*, št. 17371/90, 16. september 1996 (nadomestilo za brezposelnost).

61 Na primer ESČP, *Weller proti Madžarski*, št. 44399/05, 31. marec 2009 (izplačila iz naslova socialne varnosti za podporo družinam z otroki).

62 ESČP, *Sejdić in Finci proti Bosni in Hercegovini* (veliki senat), št. 27996/06 in 34836/06, 22. december 2009.

pojme diskriminacije, ki jih prepovedujeta člen 14 in člen 1 Protokola št. 12, razlagati enako.⁶³

V komentarju o pomenu teh izrazov je v obrazložitvenem poročilu Protokola št. 12 navedeno, da se člen 1 Protokola št. 12 nanaša na diskriminacijo:

- (i) pri uživanju katerekoli pravice, ki je posamezniku posebej dodeljena v skladu z nacionalno zakonodajo;
- (ii) pri uživanju pravice, ki bi lahko izhajala iz jasne obveznosti javnega organa v skladu z nacionalno zakonodajo, kadar je torej javni organ po nacionalni zakonodaji dolžan ravnati na določen način;
- (iii) s strani javnega organa pri odločanju po prostem preudarku (na primer pri dodeljevanju nekaterih subvencij);
- (iv) pri kateremkoli drugem dejanju ali opustitvi javnega organa (na primer ravnanje organov pregona pri nadzorovanju izgredov).⁶⁴

Primer: V zadevi *Savez crkava „Riječ života“ in drugi proti Hrvaški*⁶⁵ so se pritožniki (tri reformistične cerkve) pritožili, da so jim bili v nasprotju z drugimi verskimi skupnostmi zanikani nekateri privilegiji, kot je pravica do zagotavljanja verske izobrazbe v šolah in vrtcih ali do verskih porok, ki bi jih država priznala, saj domače oblasti z njimi niso hotele skleniti dogovora, ki bi uredil njihov pravni status. Pritožba cerkva pritožnic v zvezi s tem se torej ni nanašala na „pravice, ki so jim bile izrecno dodeljene v skladu z nacionalno zakonodajo“, saj je dodelitev takšnih privilegijev prepuščena presoji države. ESČP je ugotovilo, da merila za dodelitev privilegiranega statusa niso bila uporabljena enako za vse verske skupnosti. Presodilo je, da to različno obravnavanje ni imelo objektivne in razumne utemeljitve in da je bil s tem kršen člen 14 v povezavi s členom 9 EKČP. Na podlagi Obrazložitvenega poročila k Protokolu št. 12 je menilo, da pritožba pritožnikov spada v tretjo kategorijo, določeno v Obrazložitvenem poročilu, ker se je nanašala na domnevno diskriminacijo „s strani javnega organa pri odločanju po prostem preudarku“. Vendar pritožbe v skladu s tem protokolom ni bilo treba proučiti, ker je ESČP že ugotovilo kršitev člena 14.

63 Glej tudi ESČP, *Pilav proti Bosni in Hercegovini*, št. 41939/07, 9. junij 2016.

64 Protokol št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (ETS št. 177), *Obrazložitveno poročilo*, točka 22.

65 ESČP, *Savez crkava „Riječ života“ in drugi proti Hrvaški*, št. 7798/08, 9. december 2010.

Obrazložitevno poročilo k Protokolu št. 12 navaja še, da čeprav ta protokol v glavnem ščiti posameznike pred diskriminacijo, ki bi jo zagrešila država, bo veljal tudi za tista razmerja med zasebniki, ki naj bi jih država običajno urejala. To lahko vključuje, „na primer samovoljno zavračanje dostopa do zaposlitve, dostopa do restavracij ali storitev, ki jih lahko fizične osebe dajo na voljo javnosti, kot so zdravstvena oskrba ali javne storitve, kot je oskrba s pitno vodo in električno energijo“⁶⁶. Na splošno rečeno bo Protokol št. 12 prepovedoval diskriminacijo zunaj povsem zasebnih razmerij, kjer posamezniki izvajajo funkcije, s katerimi lahko odločajo o tem, kako se ponujajo javno dostopne dobrine in storitve.

1.4 Področje uporabe protidiskriminacijskega prava EU

Ključni poudarki

- V skladu z evropskim protidiskriminacijskim pravom je prepoved diskriminacije samostojna določba, vendar je omejena na posebna področja.
- Člen 20 Listine EU potrjuje, da so pred zakonom vsi enaki, člen 21 pa prepoveduje vsakršno diskriminacijo na podlagi osebnih okoliščin, ki so navedene primeroma.
- Načelo nediskriminacije je mogoče uporabiti le, če zadeva spada na področje uporabe prava EU.
- Varstvo na podlagi direktiv EU o nediskriminaciji velja na raznih področjih:
 - o varstvo na podlagi rase in narodnostne pripadnosti je najširše, zajema dostop do zaposlitve, sistemov socialnega varstva ter blaga in storitev;
 - o diskriminacija na podlagi spola je prepovedana na področju dostopa do zaposlitve, socialne varnosti (ki je bolj omejena kot širši sistem socialne države) ter dobrin in storitev;
 - o spolna usmerjenost, invalidnost, veroizpoved ali prepričanje ter starost so zaščitene osebne okoliščine samo v okviru dostopa do zaposlitve.

Prepoved diskriminacije v členu 21 Listine EU o temeljnih pravicah je v nasprotju s členom 14 EKČP samostojna pravica, ki velja za primere, za katere ni nujno, da so obravnavani v kateri od drugih določb Listine. Navedeni člen prepoveduje

66 Protokol št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (ETS št. 177), [Obrazložitevno poročilo](#), točka 28.

diskriminacijo na kakršnikoli podlagi, na primer na podlagi spola, rase, barve kože, narodnostnega ali družbenega porekla, genskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega prepričanja, pripadnosti narodni manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. Člena 20 Listine EU določa, da so pred zakonom vsi enaki.

Treba je opozoriti, da Listina EU razlikuje med „enakostjo pred zakonom“ iz člena 20 in nediskriminacijo iz člena 21.⁶⁷ Člen 20 Listine ustreza načelu, ki je vključen v vse evropske ustave in ga je Sodišče priznalo tudi kot temeljno načelo prava Skupnosti.⁶⁸ To načelo od držav in institucij EU zahteva, da pri oblikovanju in izvajanju prava EU izpolnjujejo zahteve formalne enakosti (da obravnavajo podobne primere na podoben način). Člen 21 nediskriminacijo vključuje v materialnopravna pravila. To spremlja neizčrpen seznam zaščitene osebnih okoliščin.

Po mnenju SEU je načelo enakega obravnavanja splošno načelo prava EU, ki je zajeto v členu 20 Listine in katerega posebna oblika je prepoved nediskriminacije iz člena 21(1) Listine.⁶⁹

Primer: V zadevi *Glatzel*⁷⁰ je SEU ugotavljalo, ali je zadevna zakonodaja EU (strožje zahteve glede ostrine vida za voznike težkih tovornih vozil, ne pa tudi za druge voznike) združljiva s členom 20, členom 21(1) in členom 26 Listine EU.

Glede skladnosti s členom 21(1) Listine EU je SEU navedlo, da je različno obravnavanje osebe z oslabilnim vidom mogoče utemeljiti s pomisleki, kot je varnost v cestnem prometu, kar izpolnjuje cilj v javnem interesu, različno obravnavanje je potrebno in ne pomeni nesorazmernega bremena. Poleg tega je sodišče opozorilo, da je s členom 20 Listine EU med drugim zagotovljeno, da primerljive situacije ne bodo obravnavane različno. Če

67 Glej na primer FRA (2012), *Mnenje Agencije Evropske unije za temeljne pravice o predlagani uredbi EU o lastninskih posledicah registriranih partnerskih skupnostih*, Mnenje agencije FRA, 1/2012, 31. maj 2012, ki obravnava diskriminacijo (člen 21 Listine) (razdelek 2.1) in enakost pred zakonom (člen 20 Listine) (razdelek 2.2).

68 SEU, *Albert Ruckdeschel & Co. in Hansa-Lagerhaus Ströh & Co. proti Hauptzollamt Hamburg-St. Annen ter Diamalt AG proti Hauptzollamt Itzehoe*, združeni zadevi 117-76 in 16-77, 19 oktober 1977; SEU, *Firma A. Racke proti Hauptzollamt Mainz*, 283/83, 13. november 1984, in SEU, *Kjell Karlsson in drugi*, C-292/97, 13. april 2000.

69 SEU, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, C-356/12, 22. maj 2014, točka 43.

70 SEU, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, C-356/12, 22. maj 2014.

razmere dveh skupin voznikov niso primerljive, različno obravnavanje zadevnih situacij ne pomeni kršitve pravice voznikov ene ali druge skupine do „enakosti pred zakonom“ iz člena 20 Listine.

Poleg teh členov poglavje III Listine EU vsebuje še številne druge določbe o enakosti. Člen 22 uvaja obveznost spoštovanja kulturne, verske in jezikovne raznolikosti. Člen 23 se nanaša na enakost spolov. V skladu s členom 24 imajo otroci pravico do potrebnega varstva in skrbi za zagotovitev njihove dobrobiti. Člen 25 določa, da EU priznava in spoštuje pravice starejših do dostojnega in neodvisnega življenja ter do sodelovanja v družbenem in kulturnem življenju. V skladu s členom 26 EU priznava in spoštuje pravico oseb z invalidnostmi do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti. Vsa sekundarna zakonodaja EU, vključno z direktivami o enakosti, mora biti v skladu z Listino.

Primer: V zadevi *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL in drugi proti Conseil des ministres*⁷¹ (obravnavamo v [razdelku 5.1](#)) je SEU ugotovilo, da je bila izjema v direktivi o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, ki dovoljuje razlike v zavarovalnih premijah in prejemkih med moškimi in ženskami, neveljavna. Pri tem se je sklicevalo na člena 21 in 23 Listine o temeljnih pravicah.

Vendar je načelo nediskriminacije iz člena 21 Listine mogoče uporabiti le, če primer spada na področje uporabe prava Unije.

Primer: V zadevi *Bartsch*⁷² je SEU pojasnilo, da uporaba načela nediskriminacije ni obvezna, kadar domnevno diskriminatorno obravnavanje ni povezano s pravom EU. V tem primeru je delavec umrl 5. maja 2004, tj. pred iztekom roka za izvajanje Direktive 2000/78/ES (31. decembra 2006), in za seboj zapustil 21 let mlajšo vdovo. Delodajalčev pokojninski načrt poklicnega zavarovanja ni vključeval pravice do pokojnine za preživelega zakonca, če je ta več kot 15 let mlajši od pokojnega zaposlenega. SEU je presodilo, da primer ne spada na področje uporabe prava Unije, saj smernic pokojninskega

71 SEU, *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL in drugi proti Conseil des ministres* (veliki senat), C-236/09, 1. marec 2011.

72 SEU, *Birgit Bartsch proti Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge GmbH* (veliki senat), C-427/06, 23. september 2008.

načrta poklicnega zavarovanja ni bilo mogoče obravnavati kot izvedbenega ukrepa Direktive 2000/78/ES, poleg tega rok za izvajanje direktive takrat še ni potekel.

Direktive o enakosti se razlikujejo glede na zaščitene skupine in področja, na katerih je diskriminacija prepovedana.

Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES) prepoveduje diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti pri zaposlovanju, poklicnem usposabljanju, članstvu v organizacijah delodajalcev in delavcev, socialni zaščiti, vključno s socialno varnostjo in zdravstvom, socialnimi ugodnostmi, izobraževanjem in dostopom do dobrin in storitev, vključno s stanovanji. Direktiva zajema vse fizične osebe v EU. Vendar obstajata dve omejitvi glede področja uporabe. Prvič, direktiva velja le za tiste dobrine in storitve, ki so na voljo javnosti. Drugič, ne velja za različno obravnavanje na podlagi državljanstva in ne posega v določbe, ki urejajo vstop, prebivanje in zaposlovanje državljanov tretjih držav.

Primer: V zadevi *Servet Kamberaj proti IPES in drugim*⁷³ je bila vloga za subvencijo za stanovanje, ki jo je vložil državljan tretje države, zavrnjena zaradi izčrpanja sredstev namenjenih za državljane tretjih držav. SEU je odločilo, da različno obravnavanje temelji na pritožnikovem statusu državljanja tretje države, zato ne spada v področje uporabe direktive o rasni enakosti.

Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES) prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, veroizpovedi in prepričanja, starosti in invalidnosti na področju zaposlovanja, poklica in sorodnih področij, kot so poklicno usposabljanje in članstvo v organizacijah delodajalcev in delavcev. Podobno kot direktiva o rasni enakosti se tudi direktiva o enakosti pri zaposlovanju uporablja za posameznike znotraj EU ter za javni in zasebni sektor, vendar ne zajema diskriminacije na podlagi državljanstva. Določa tudi številne posebne izjeme pri uporabi njenih določb.⁷⁴

Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES) predvideva zaščito pred diskriminacijo na podlagi spola glede dostopa do dobrin

73 SEU, *Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim* (veliki senat), C-571/10, 24. april 2012.

74 Glej poglavji 2 in 3.

in storitev ter oskrbe z njimi. Zajema vse osebe in organizacije (tako v javnem kot zasebnem sektorju), ki dajejo dobrine in storitve na razpolago javnosti oziroma blago in storitve, ki se ponujajo zunaj okolja zasebnega in družinskega življenja. S področja uporabe so izključena naslednja področja: medijske vsebine, oglaševanje in izobraževanje. Poleg tega direktiva ne velja na področju zaposlovanja in samozaposlitve.

Prenovljena direktiva o enakosti moških in žensk (2006/54/ES) zagotavlja enako obravnavanje na podlagi spola v zadevah povezanih s plačilom (člen 4), poklicnim sistemom socialne varnosti (člen 5) ter dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev (člen 14).

Nadaljnji pravni akti spodbujajo enakost spolov na področju državne socialne varnosti (Direktiva 79/7/EGS)⁷⁵, enako obravnavanje moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost (Direktiva 2010/41/EU)⁷⁶, v zvezi z nosečnostjo (Direktiva 92/85/EGS)⁷⁷ in starševskim dopustom (Direktiva 2010/18/EU)⁷⁸.

75 Direktiva Sveta 79/7/EGS z dne 19. decembra 1978 o postopnem izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti, UL L 6, 10.1.1979, str. 24–25.

76 Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. julija 2010 o uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost in o razveljavitvi Direktive Sveta 86/613/EGS, UL L 180, 15.7.2010, str. 1–6.

77 Direktiva Sveta 92/85/EGS z dne 19. oktobra 1992 o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo, UL L 348, 28.11.1992, str. 1–7.

78 Direktiva Sveta 2010/18/EU z dne 8. marca 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP in ETUC, ter o razveljavitvi Direktive 96/34/ES, OJ L 68, 18.3.2010, str. 13–20.

2

Oblike diskriminacije

EU	Obravnavane problematike	SE
Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 2(2)(a)	Neposredna diskriminacija	EKČP, člen 14 (prepoved diskriminacije)
Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), člen 2(2)(a)		ESL, člen E (nediskriminacija)
Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES), člen 2(1)(a)		ESČP, <i>Guberina proti Hrvaški</i> , št. 23682/13, 2016
Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES), člen 4(1)(a)		EOSP, <i>CGIL proti Italiji</i> , pritožba št. 91/2013, 2015
SEU, C-356/12, <i>Glatzel proti Freistaat Bayern</i> , 2014		ESČP, <i>Burden proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 13378/05, 2008
SEU, C-267/12, <i>Hay proti Crédit Agricole mutuel</i> , 2013		
SEU, C-267/06, <i>Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen</i> (veliki senat), 2008		
SEU, C-303/06, <i>Coleman proti Attridge Law in Steve Law</i> (veliki senat), 2008		
SEU, C-423/04, <i>Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i> , 2006		
SEU, C-256/01, <i>Allonby proti Accrington in Rossendale College</i> , 2004		
SEU, C-13/94, <i>P proti S in Cornwall County Council</i> , 1996		

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 2(2)(b)</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), člen 2(2)(b)</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES), člen 2(1)(b)</p> <p>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES), člen 4(1)(b)</p> <p>SEU, C-83/14, „CHEZ Razpredelenie Bolgarija“ AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia (veliki senat), 2015</p> <p>SEU, C-385/11, Elbal Moreno proti INSS in TGSS, 2012</p> <p>SEU, C-152/11, Odar proti Baxter Deutschland GmbH, 2012</p>	<p>Posredna diskriminacija</p>	<p>EKČP, člen 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESL, člen E (nediskriminacija)</p> <p>EOSP, AEH proti Franciji, pritožba št. 81/2012, 2013</p> <p>ESČP, D. H. in drugi proti Češki republiki (veliki senat), št. 57325/00, 2007</p>
<p>SEU, C-443/15, Parris proti Trinity College Dublin in drugim, 2016</p>	<p>Multipla (večkratna) in interseksijska diskriminacija</p>	<p>ESČP, Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalski, št. 17484/15, 2017</p> <p>ESČP, S.A.S. proti Franciji (veliki senat), št. 43835/11, 2014</p> <p>ESČP, B. S. proti Španiji, št. 47159/08, 2012</p>
<p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 2(3) in (4)</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), člen 2(3) in (4)</p> <p>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES), člen 4(3) in (4)</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES), člen 2(2)(a) in (b)</p>	<p>Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo</p>	<p>EKČP, členi 2 (pravica do življenja), 3 (prepoved mučenja), 9 (svoboda vere), 11 (svoboda zbiranja in združevanja) in 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESL, člena E (nediskriminacija) in 26 (pravica do dostojanstva pri delu)</p> <p>ESČP, Đorđević proti Hrvaški, št. 41526/10, 2012</p> <p>ESČP, Catan in drugi proti Republiki Moldaviji in Rusiji (veliki senat), št. 43370/04, 18454/06 in 8252/05, 2012</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Listina o temeljnih pravicah, členu 23 (moški in ženske), 24 (otroci), 25 (starejši) in 26 (osebe z invalidnostmi)</p> <p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 5</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), člen 7</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES), člen 3</p> <p>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES), člen 6</p> <p>Resolucija Evropskega parlamenta o krepitvi boja proti rasizmu, ksenofobiji in zločinu iz sovraštva (2013/2543(RSP))</p> <p>SEU, C-173/13, <i>Leone in Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice in Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales</i>, 17. julij 2014</p> <p>SEU, C-407/98, <i>Abrahamsson in Anderson proti Fogelqvist</i>, 6. julij 2000</p> <p>SEU, C-409/95, <i>Marschall proti deželni Nordrhein-Westfalen</i>, 1997</p> <p>SEU, C-450/93, <i>Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen</i>, 1995</p>	<p>Specifični ukrepi</p>	<p>EKČP, člen 14 (prepoved diskriminacije) in Protokol št. 12, člen 1 (splošna prepoved diskriminacije)</p> <p>ESL, člen E (nediskriminacija)</p> <p>ESČP, <i>Çam proti Turčiji</i>, št. 51500/08, 2016</p> <p>ESČP, <i>Horváth in Kiss proti Madžarski</i>, št. 11146/11, 2013</p> <p>EOSP, <i>Osrednje združenje negovalcev na Finskem proti Finski</i>, pritožba št. 71/2011, 2012</p>
<p>Resolucija Evropskega parlamenta o krepitvi boja proti rasizmu, ksenofobiji in kaznivim dejanjem iz sovraštva (2013/2543(RSP))</p> <p>Okvirni sklep Sveta o rasizmu in ksenofobiji (2008/913/PNZ)</p> <p>Direktiva o pravicah žrtev (2012/29/EU)</p>	<p>Kaznivo dejanje iz sovraštva/sovražni govor</p>	<p>ESČP, <i>Škorjanec proti Hrvaški</i>, 25536/14, 2017</p> <p>ESČP, <i>Halime Kılıç proti Turčiji</i>, št. 63034/11, 2016</p> <p>ESČP, <i>İdentoba in drugi proti Gruziji</i>, št. 73235/12, 2015</p> <p>ESČP, <i>M'Bala M'Bala proti Franciji</i> (dec.), št. 25239/13, 2015</p> <p>ESČP, <i>Delfi AS proti Estoniji</i> (veliki senat), št. 64569/09, 2015</p> <p>ESČP, <i>Perinçek proti Švici</i> (veliki senat), št. 27510/08, 2015</p> <p>ESČP, <i>Virabyan proti Armeniji</i>, št. 40094/05, 2012</p>

Ključni poudarek

- Diskriminacija pomeni situacijo, v kateri je posameznik na neki način prikrajšan zaradi ene ali več zaščitene osebnih okoliščin.

Namen protidiskriminacijskega prava je vsem posameznikom omogočiti enak in pravičen dostop do priložnosti, ki so na voljo v družbi. Vsak dan sprejemamo odločitve o tem, s kom se družimo, kje nakupujemo in kje delamo. Določene stvari in ljudi imamo rajši kot druge. Čeprav je izražanje naših subjektivnih preferenc običajno in normalno, lahko občasno opravljamo funkcije, ki nas postavljajo v položaj avtoritete ali nam omogočajo, da sprejemamo odločitve, ki imajo lahko neposreden vpliv na življenje drugih. Morda smo javni uslužbenci, prodajalci, delodajalci, najemodajalci ali zdravniki, ki se odločajo o tem, kako se uporabljajo javna pooblastila ali kako se nudi zasebno blago in storitve. V teh neosebni situacijah protidiskriminacijsko pravo posega v naše izbire na dva načina.

Načelo nediskriminacije prepoveduje scenarije, kjer so osebe ali skupine ljudi v enakem položaju obravnavane različno in kadar so osebe ali skupine ljudi v različnih situacijah obravnavane enako.

Prvič, pravo določa, da morajo biti posamezniki v podobnih situacijah obravnavani na podoben način in jih ni dovoljeno obravnavati manj ugodno zaradi zadevne zaščitene okoliščine, ki jim je lastna (neposredna diskriminacija).

Drugič, v nekaterih situacijah lahko obravnava, ki temelji na navidezno nevtralnem pravilu, pomeni diskriminacijo, če postavlja osebo ali skupino oseb v slabši položaj zaradi njihove zadevne okoliščine (posredna diskriminacija).

To poglavje podrobno obravnava pomen neposredne in posredne diskriminacije, nekatere njune specifične pojavnosti, kot so večkratna diskriminacija, nadlegovanje ali navodila za diskriminacijo, kaznivo dejanje iz sovraštva in sovražni govor ter kako delujejo v praksi z vidika sodne prakse. Temu sledi pregled delovanja testa sorazmernosti.

2.1 Neposredna diskriminacija

Ključni poudarki

- Neposredna diskriminacija nastane, kadar se osebo obravnava manj ugodno na podlagi zaščitene osebnih okoliščin.
- Manj ugodno obravnavanje je določeno s primerjavo med domnevno žrtvijo in drugo osebo, ki nima zaščitene osebne okoliščine in je v podobnem položaju.
- Evropska in nacionalna sodišča so uveljavila pojem diskriminacije prek povezave, ko je posameznik obravnavan manj ugodno zaradi povezanosti z drugim posameznikom, ki ima zaščiteno osebno okoliščino.

Neposredna diskriminacija je v EKČP in pravu EU podobno opredeljena. **Po pravu EU** člen 2(2) direktive o rasni enakosti določa, da se za neposredno diskriminacijo „šteje, če se ena oseba obravnava manj ugodno, kakor se obravnava, se je obravnavala ali pa bi se obravnavala druga oseba v primerljivem položaju na podlagi rase ali narodnosti“.⁷⁹

Po EKČP ESČP uporablja formulacijo, da mora obstajati „razlika pri obravnavi oseb v analognih ali relevantno podobnih situacijah“, ki „temelji na ugotovljivih okoliščinah“.⁸⁰

Neposredna diskriminacija pomeni, da:

- se posameznika obravnava manj ugodno;
- so v primerjavi s tem, kako so bile ali bi bile obravnavane druge osebe, obravnavane osebe, ki so v podobnem položaju;
- je razlog za takšno obravnavo značilnost osebe, ki spada med zaščitene osebne okoliščine.

V postopkovnem smislu – **glede na EKČP** – mora biti pritožnik, da lahko vloži prijavo (to pomeni, da ima status žrtve), zmožen pokazati, da je bil neposredno prizadet zaradi ukrepa, zoper katerega se pritožuje.⁸¹

79 Podobno direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 2(2)(a), direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 2(1)(a), in direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 2(a).

80 ESČP, *Biao proti Dansk* (veliki senat), št. 38590/10, 24. maj 2016, točka 89; podobno ESČP, *Carson in drugi proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 42184/05, 16. marec 2010, točka 61; ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007, točka 175, in ESČP, *Burden proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 13378/05, 29. april 2008, točka 60.

81 ESČP (2017), Praktični vodnik o merilih sprejemljivosti.

Po pravu Evropske unije se lahko, drugače kot v primeru EKČP, neposredna diskriminacija ugotovi, tudi če ni določljivega pritožnika, ki trdi, da je žrtev takšne diskriminacije. V zadevi *Feryn*⁸² je SEU razsodilo, da primer delodajalca, ki javno izjavi, da ne bo zaposloval delojemalcev nekega etničnega porekla ali rase, pomeni neposredno diskriminacijo na področju zaposlovanja v smislu direktive o rasni enakosti (2000/43), saj takšne izjave verjetno močno odvrčajo kandidate, da bi poslali prošnjo, in ovirajo njihov dostop do trga dela.

2.1.1 Manj ugodna obravnava

V jedru neposredne diskriminacije je manj ugodna obravnava, ki ji je posameznik izpostavljen. Neposredno diskriminacijo je razmeroma lažje opredeliti kot posredno diskriminacijo, pri kateri so pogosto potrebni statistični podatki (glej v nadaljevanju). Primeri neposredne diskriminacije iz sodne prakse, ki jih obravnavamo v tem priročniku, so: zavrnitev vstopa v restavracijo ali trgovino, prejemanje nižje pokojnine ali nižje plače, izpostavljenost verbalnim žalitvam ali verbalnemu nasilju, zavrnitev vstopa na nadzorni točki, višja ali nižja upokojitvena starost, prepoved opravljanja nekega poklica, nezmožnost uveljavljanja dednih pravic, izključenost iz običajnega izobraževalnega sistema, deportacija, prepoved nošenja verskih simbolov, zavrnjeni ali preklicani socialnovarstveni prejemki. Posledično je različna obravnava prva značilnost neposredne diskriminacije. Neposredna diskriminacija lahko izhaja tudi iz obravnave dveh oseb v različnih situacijah na isti način. ESČP je navedlo, da „je pravica do nediskriminacije pri uživanju pravic, ki jih zagotavlja EKČP, kršena tudi, kadar države [...] ne obravnavajo različno oseb, katerih situacije so pomembno različne“⁸³.

2.1.2 Primerljiva oseba

Manj ugodna obravnava se lahko ugotovi s primerjavo z osebo v podobni situaciji. Pritožba o nizki plači ni pritožba o diskriminaciji, če ni mogoče pokazati, da je plača nižja kot plača druge osebe, ki jo zaposluje isti delodajalec za opravljanje podobnih nalog. Zato je treba za ugotavljanje o morebitni manj ugodni obravnavi osebe opredeliti primerno primerljivo osebo: osebo v vsebinsko podobnih okoliščinah, pri čemer je glavna razlika med osebama zaščitena osebna okoliščina.

82 SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008. Glej tudi SEU, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25. april 2013.

83 ESČP, *Thlimmenos proti Grčiji* (veliki senat), št. 34369/97, 6. april 2000, točka 44. Podobno ESČP, *Pretty proti Združenemu kraljestvu*, št. 2346/02, 29. april 2002, točka 88.

Dokazovanje obstoja primerjave ni nujno in diskriminacija se lahko ugotovi brez izrecne razprave glede primerjave. Sledi nekaj primerov zadev, v katerih je odločevalec izrecno izpostavil dokazovanje primerjave.

Po pravu EU je SEU v številnih zadevah podrobno preiskalo, ali je mogoče dve skupini obravnavati kot primerljivi.

Primer: V zadevi *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*⁸⁴ so pritožniku zavrnilo vozniško dovoljenje za težka tovorna vozila, in sicer zaradi nezadostne ostrine vida na enem očesu. V nasprotju z drugimi kategorijami voznikov ni imel možnosti za pridobitev vozniškega dovoljenja v izjemnih primerih, potem ko so dodatni pregledi potrdili njegovo sposobnost vožnje.

SEU je ugotovilo, da situaciji obeh kategorij voznikov nista primerljivi. Zlasti sta se kategoriji razlikovali glede velikosti vozil, števila potnikov in odgovornosti, ki izhajajo iz vožnje takšnih vozil. Lastnosti zadevnih vozil so upravičevale obstoj različnih pogojev za različne kategorije vozniških dovoljenj. Posledično je bila različna obravnava upravičena in ni kršila pravice do enakosti pred zakonom iz člena 20 Listine EU o temeljnih pravicah.

Primer: V zadevi *P proti S in Cornwall County Council*⁸⁵ je bila pritožnica v postopku spreminjanja spola iz moškega v ženski spol, ko jo je delodajalec odpustil. SEU je ugotovilo, da je odpustitev pomenila neugodno obravnavo. Glede relevantne primerjave je SEU navedlo: „Kadar je oseba odpuščena zaradi nameravane ali izvedene spremembe spola, je bila oseba obravnavana neugodno v primerjavi z osebami s spolom, kateremu je pripadala pred spremembo spola.“ Glede osebnih okoliščin ni bilo mogoče dokazati, da je bila pritožnica obravnavana drugače, ker je bila moški ali ženska, vendar je bilo mogoče ugotoviti, da se različna obravnava nanaša na koncept njenega spola.

Primer: Zadeva *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*⁸⁶ se nanaša na ugodnosti za istospolne zakonske partnerje. V času spora istospolna zakonska zveza v Franciji ni bila mogoča, obstajala pa je registrirana partnerska skupnost za raznospolne in istospolne partnerje. Pritožnik je bil zaposlen v banki, ki je ob sklenitvi

84 SEU, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, C-356/12, 22. maj 2014.

85 SEU, *P proti S in Cornwall County Council*, C-13/94, 30. april 1996.

86 SEU, *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, C-267/12, 12. december 2013.

zakonske zveze zaposlenim nudila posebne ugodnosti. Pritožnik je uveljavljal omenjene ugodnosti, ko je sklenil istospolno partnersko skupnost, vendar je banka njegovo vlogo zavrnila. SEU je moralo odločiti, ali takšna različna obravnava pomeni diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti. Poudarilo je, da čeprav ni nujno, da so situacije identične, temveč le primerljive, mora biti primerljivost ocenjena v luči zadevnih ugodnosti ter ne na globalen in abstrakten način. Odločilo je, da so osebe istega spola, ki ne morejo skleniti zakonske zveze in posledično sklenejo partnersko skupnost, v primerljivi situaciji kot pari v zakonski zvezi. SEU je obrazložilo še, da drugačna obravnava, čeprav je utemeljena na zakonskem stanju, ne izrecno na spolni usmerjenosti, pomeni neposredno diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti. Istospolno usmerjeni zaposleni namreč niso mogli skleniti zakonske zveze in posledično niso mogli izpolniti kriterijev za pridobitev ugodnosti.

Po pravu EU dokazovanje primerljivosti v zadevah na temo enakega plačila obsega ugotavljanje, ali je delo, ki ga opravlja delavka, enako ali enake vrednosti kot delo, ki ga opravlja delavec, ter ali so razlike v plačah, ki jih prejemajo delavci in delavke. V tem smislu SEU ni sprejelo primerjave med podjetji.

Primer: V zadevi *Allonby proti Accrington in Rossendale College*⁸⁷ se je predavateljica pritožila zaradi različnih plačilnih pogojev v različnih pogodbah o zaposlitvi. Izobraževalna institucija, v kateri je bila pritožnica prvotno zaposlena kot predavateljica, ni podaljšala njene pogodbe. Pozneje se je zaposlila pri podjetju, ki je zaposlovalo predavatelje kot podizvajalce za izobraževalne ustanove, ter jo napotilo na nekdanjo izobraževalno ustanovo, kjer je opravljala iste naloge kot prej, vendar za nižjo plačo. Pritožnica je zatrjevala, da je šlo za diskriminacijo na podlagi spola, in navedla, da predavatelji, zaposleni na izobraževalni ustanovi, prejemajo višjo plačo. Ker razlike v plači ni bilo mogoče pripisati enemu viru (istemu delodajalcu), je SEU odločilo, da predavatelji, zaposleni na izobraževalni ustanovi, niso v situaciji, primerljivi s situacijo pritožnice, ki je bila zaposlena pri zunanjem podjetju.

Očitna izjema za določanje primerljive osebe, vsaj v smislu zaposlitve, je v primeru diskriminacije zaradi nosečnosti. Po ustaljeni sodni praksi SEU velja, da ko ženska

87 SEU, *Debra Allonby proti Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional and Secretary of State for Education and Employment*, C-256/01, 13. januar 2004.

zaradi nosečnosti utрпи škodo, to pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi spola, zato ni potrebe po primerljivi osebi.⁸⁸ Isto velja, kadar je diskriminacija povezana s porodniškim dopustom⁸⁹ ali postopkom zunajtelesne oploditve⁹⁰.

V skladu z EKČP je ESČP poudarilo, da se lahko dve skupini oseb obravnavata, kot da sta v primerljivi situaciji, za namene ene specifične vrste pritožb, a ne druge. Na primer: poročeni in neporočeni pari se lahko obravnavajo kot v neprimerljivi situaciji na področju obdavčitve, socialne varnosti ali socialne politike. V nasprotju s tem pa je bilo ugotovljeno, da so poročeni in neporočeni partnerji, ki imajo vzpostavljeno družinsko življenje, v primerljivi situaciji glede možnosti ohranjanja stikov po telefonu, medtem ko je eden od partnerjev v priporu.⁹¹ Posledično je treba primerljivost ocenjevati v zvezi s ciljem izpodbijanega ukrepa, ne abstraktnega konteksta.

Primer: V zadevi *Varnas proti Litvi*⁹² je pritožnik, obdolženec v priporu, vložil pritožbo, da je bil prikrajšan za zakonske obiske svoje žene, pri čemer so bili takšni obiski dovoljeni obsojenim zapornikom. ESČP je obrazložilo, da zahteva primerljivega položaja ne pomeni, da morajo biti primerljive skupine identične. Dejstvo, da pritožnikova situacija ni bila popolnoma primerljiva situaciji obsojenih zapornikov, ni izključevalo uporabe člena 14 EKČP. Pritožnik je moral pokazati, da je bil v razmeroma podobni situaciji kot drugi, ki so bili obravnavani drugače. ESČP je razsodilo, da je bil kršen člen 14 EKČP v povezavi s členom 8.

Primer: V zadevi *Burden proti Združenemu kraljestvu*⁹³ sta sestri 31 let živele v skupnem gospodinjstvu. Bili sta solastnici nepremičnine in v svojih oporokah sta druga drugi zapustili svoj delež nepremičnine. Pritožnici sta vložili pritožbo, saj bi morala – v nasprotju s poročenimi pari ali osebami v partnerskih skupnostih – v primeru smrti ene sestre druga plačati davek na dediščino. ESČP je ugotovilo, da pritožnici kot sestri ni mogoče primerjati

88 SEU, *Elisabeth Johanna Pacifica Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, C-177/88, 8. november 1990. Podobno SEU, *Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, C-32/93, 14. julij 1994.

89 SEU, *North Western Health Board proti Margaret McKenna*, C-191/03, 8. september 2005, točka 50.

90 SEU, *Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG* (veliki senat), C-506/06, 26. februar 2008.

91 ESČP, *Petrov proti Bolgariji*, št. 15197/02, 22. maj 2008, točka 55.

92 ESČP, *Varnas proti Litvi*, 42615/06, 9. julij 2013, za dodatne podrobnosti glej [razdelek 5.12](#).

93 ESČP, *Burden proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 13378/05, 29. april 2008.

s pari v skupnem gospodinjstvu, ki so poročeni ali živijo v zunajzakonski skupnosti. Zakonska zveza in zunajzakonska skupnost sta posebno razmerje, v katerega člani vstopajo svobodno in namerno, da ustvarijo pogodbene pravice in obveznosti. V nasprotju s tem razmerje pritožnic temelji na krvnem sorodstvu in je posledično bistveno drugačno.

Primer: V zadevi *Carson in drugi proti Združenemu kraljestvu*⁹⁴ so pritožniki vložili pritožbo, da država ni uporabila iste postopne rasti plačil pokojnine za upokojence, ki živijo v tujini, kot za upokojence, ki živijo v Združenem kraljestvu. EŠČP je odločilo, da pritožniki, ki niso živeli v Združenem kraljestvu ali državi, s katero je imelo Združeno kraljestvo urejeno vzajemno socialno varstvo, niso v podobni situaciji kot upokojenci v Združenem kraljestvu. Čeprav so vse te različne skupine prispevale v prihodke države s plačili v socialnovarstveni sistem, s tem niso vzpostavile pokojninskega sklada, temveč splošne javne dohodke za financiranje različnih vidikov javne porabe. Poleg tega je dolžnost vlade za višanje pokojnine utemeljena na upoštevanju rasti stroškov življenjskih standardov v Združenem kraljestvu. Pritožniki posledično niso bili v situaciji, primerljivi s situacijo drugih skupin, zato v tem primeru ni prišlo do diskriminatorne obravnave.

Tudi v sodni praksi EOSP, ki odloča na podlagi **Evropske socialne listine**, je mogoče najti institut primerjave.

Primer: V zadevi *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Italiji*⁹⁵ je EOSP obravnaval pritožbo glede diskriminacije zdravstvenih delavcev⁹⁶, ki niso uveljavljali ugovora vesti zoper izvajanje storitev splava. Pritožniki so zatrjevali, da so bili v slabšem položaju pri delu v smislu delovne obremenitve, razdelitve nalog, kariernih priložnosti in varovanja zdravja in varnosti. Odbor je potrdil, da so zdravstveni delavci, ki so uveljavljali ugovor, in zdravstveni delavci, ki niso uveljavljali ugovora, v primerljivih situacijah, saj so imeli podobno strokovno usposobljenost in so delali na istem strokovnem področju. Posledično je različna obravnava pomenila diskriminacijo.

94 EŠČP, *Carson in drugi proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 42184/05, 16. marec 2010.

95 EOSP, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Italiji*, pritožba št. 91/2013, 12. oktober 2015.

96 Prav tam, točka 215 in naslednje.

EOSP je navedel, da pravni status različnih skupin v nacionalni zakonodaji ni relevanten za presojo, ali so te skupine v primerljivih situacijah. Na primer: v zadevi *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji*⁹⁷ (podrobno obravnavano v poglavju 5.12) glede dostopa do sistema socialnega varstva je EOSP primerjal situacijo sodnikov s trajnim mandatom in sodnikov porotnikov. Odločil je, da so v okoliščinah primera relevantne le dodeljene dolžnosti, hierarhična avtoriteta in naloge, ki ji opravljata obe skupini sodnikov. Ker so bile podobne, je ugotovil, da so sodniki porotniki funkcionalno enakovredni sodnikom s trajnim mandatom. Poleg tega je odločil, naj se primerjave izvajajo le glede različnih skupin v zadevni državi članici. V zadevi *Fellesforbundet for Sjælland (FFFS) proti Norveški*⁹⁸ (podrobno obravnavano v poglavju 5.5) glede upokojitvene starosti pomorščakov na Norveškem je pritožnik trdil, da so nacionalne določbe diskriminatorne na podlagi starosti, tako v primerjavi s pomorščaki, zaposlenimi na ladjah v drugih državah (kjer je upokojitvena starost pomorščakov višja kot na Norveškem), kot s posamezniki, ki opravljajo druge poklice na Norveškem. EOSP je odločil, da mora biti preiskava omejena na situacijo na Norveškem. Poleg tega je zavzel stališče, da so višji pomorski piloti in višji delavci na naftnih ploščadih primerljive kategorije delavcev za namene te pritožbe. Menil je še, da so v dovolj podobnih situacijah, še posebej v smislu težavnosti poklica in fizičnih obremenitev.

2.1.3 Vzročna zveza

Poglavje 5 obravnava obseg zaščitene osebnih okoliščin v evropskem protidiskriminacijskem pravu, kot so spol, spolna identiteta, spolna usmerjenost, invalidnost, starost, rasa, narodnostno poreklo, izvor in vera ali prepričanje. To poglavje se osredotoča na potrebo po vzročni zvezi med manj ugodno obravnavo in zaščiteno osebno okoliščino. Za izpolnjevanje tega pogoja si je treba postaviti naslednje vprašanje: Ali bi bila oseba obravnavana manj ugodno, če bi bila drugega spola, druge rase, druge starosti, ali v kakršnemkoli obratnem položaju glede na katerokoli drugo zaščiteno osebno okoliščino? Če je odgovor da, potem je manj ugodna obravnava nedvomno posledica zadevnih osebnih okoliščin.

Ni nujno, da uporabljeno pravilo ali praksa izrecno navaja zaščiteno osebno okoliščino, če navaja drug dejavnik, ki je neločljivo povezan z zaščiteno osebno okoliščino. Ključno je: pri ugotavljanju, ali se je pojavila neposredna diskriminacija,

97 EOSP, *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji*, pritožba št. 102/2013, 5. julij 2016.

98 EOSP, *Fellesforbundet za Sjælland (FFFS) proti Norveški*, pritožba št. 74/2011, 2. julij 2013.

je treba presoditi, ali je manj ugodna obravnava posledica zaščitene osebne okoliščine, ki je ni mogoče ločiti od zadevnega dejavnika, ki je predmet pritožbe.

Primer: V zadevi *Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*⁹⁹ je pritožnik po smrti registriranega istospolnega partnerja želel uveljavljati vdovsko pokojnino od podjetja, ki je vodilo pokojninski načrt poklicnega zavarovanja njegovega preminulega partnerja. Podjetje ni želelo izplačevati pokojnine, ker naj bi se vdovska pokojnina izplačala le zakonskim partnerjem, pritožnik pa s preminulo osebo ni bil poročen. SEU je odločilo, da zavrnitev plačila pokojnine pomeni slabšo obravnavo, ki je manj ugodna v primerjavi s poročenimi pari. Ugotovilo je, da institut življenjske skupnosti v Nemčiji v mnogih pogledih zagotavlja iste pravice in obveznosti za zunajzakonske partnerje kot za zakonske partnerje, še posebej glede državnih pokojninskih shem. Priznalo je, da so v kontekstu tega primera zunajzakonski partnerji v podobni situaciji kot zakonski partnerji. Navedlo je še, da bi to pomenilo neposredno diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti. Zato je dejstvo, da ne morejo skleniti zakonske zveze, neločljivo povezano s spolno usmerjenostjo.

Primer: V zadevi *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*¹⁰⁰ je pritožnica, ki je z operacijo spremenila spol iz moškega v ženskega, želela uveljaviti pravico do pokojnine na svoj 60. rojstni dan, kar je bila upokojitvena starost za ženske v Združenem kraljestvu. Takrat gospe Richards niso priznali novega spola za namene pokojninske zakonodaje¹⁰¹, država ni hotela odobriti pokojnine, pri čemer je trdila, da pritožnica ni bila neugodno obravnavana v primerjavi z osebami v podobni situaciji. Stališče države je bilo, da se pritožnica za namene pokojninske zakonodaje obravnava kot moški. SEU je izpostavilo, da je odsotnost relevantnega nacionalnega zakona vlagateljici preprečila, da bi izpolnila pogoje iz pokojninske zakonodaje. Odločilo je, da osebi, ki spremeni spol iz moškega v ženskega, v skladu z nacionalno zakonodajo ni mogoče odreči pokojnine, do katere bi bila upravičena, če bi se po nacionalni zakonodaji obravnavala kot ženska.

99 SEU, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* (veliki senat), C-267/06, 1. april 2008.

100 SEU, *Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, C-423/04, 27. april 2006.

101 Pred zakonom o priznavanju spola iz leta 2004 (GRA), ki je začel veljati 4. aprila 2005, je bilo treba določiti spol osebe, ki je bil dodeljen ob rojstvu, da bi se lahko odločilo, kdaj je ta oseba dosegla pokojninsko dobo za namene pokojninske zakonodaje.

2.1.4 Diskriminacija prek povezave

SEU široko razlaga obseg zaščitene osebnih okoliščin. Te lahko obsegajo diskriminacijo prek povezave, pri čemer žrtev diskriminacije ni kar oseba z zaščiten osebno okoliščino. Obsegajo lahko tudi zadevno okoliščino, ki se interpretira na abstrakten način. Zato je nujno, da se strokovni delavci lotijo podrobne analize razlogov za manj ugodno obravnavo in iščejo dokaze, da je zaščiten okoliščina vzrok za takšno ravnanje, neposredno ali posredno.

Primer: V zadevi *S. Coleman proti Attridge Law and Steve Law*¹⁰² je mati trdila, da je bila neugodno obravnavana v službi zaradi invalidnosti svojega sina. Zaradi njegove invalidnosti je občasno zamudila v službo, na tej podlagi je tudi prosila za odobritev odsotnosti glede na potrebe svojega sina. Prošnje pritožnice so bile zavrnjene, zagrozili so ji z odpustom, poleg tega je bila deležna še žaljivih komentarjev glede stanja sina. SEU je kot primerjavo upoštevalo njene sodelavce na podobnih delovnih mestih in z otroki ter odkrilo, da so lahko prilagajali svoj delovni čas, ko so za to zaprosili. Odločilo je še, da to pomeni diskriminacijo in nadlegovanje zaradi invalidnosti njenega otroka.

ESČP je potrdilo, da člen 14 zajema diskriminacijo prek povezave.

Primer: V zadevi *Guberina proti Hrvaški*¹⁰³ (obravnavano v [poglavju 5.4](#)) je ESČP poudarilo, da člen 14 zajema primere, v katerih je posameznik manj ugodno obravnavan na podlagi zaščitene osebne okoliščine druge osebe. Ugotovilo je, da je diskriminatorska obravnava pritožnika zaradi invalidnosti njegovega otroka oblika diskriminacije zaradi invalidnosti.

Primer: V zadevi *Weller proti Madžarski*¹⁰⁴ romunska državljanka ni bila upravičena do nadomestila za čas porodniškega dopusta, ker ni imela madžarskega državljanstva. Niti njen mož z madžarskim državljanstvom ni bil upravičen do nadomestila, saj je bilo to namenjeno le materam. ESČP je ugotovilo, da je bil mož diskriminiran na podlagi očetovstva (ne spola), saj so bili moški posvojitelji ali moški skrbniki upravičeni do nadomestila, biološki

102 SEU, C-303/06, *S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law* (veliki senat), 17. julij 2008.

103 ESČP, *Guberina proti Hrvaški*, št. 23682/13, 22. marec 2016.

104 ESČP, *Weller proti Madžarski*, št. 44399/05, 31. marec 2009.

očetje pa ne. Pritožbo so vložili tudi otroci, ki so zatrjevali diskriminacijo na podlagi zavrnitve plačila nadomestila očetu, ESČP je vlogo sprejelo. Otroci so bili torej diskriminirani na podlagi statusa svojega očeta.

Koncept diskriminacije je mogoče prek povezave najti tudi v nacionalni sodni praksi.

Primer: Prva zadeva¹⁰⁵ diskriminacije prek povezave zaradi spolne usmerjenosti na Poljskem je zadevala delavca, ki je bil zaposlen kot varnostnik v trgovini. Udeležil se je parade enakosti, posnetki katere so se predvajali po televiziji. Po prenosu je bil pritožnik obveščen o odpustu, pri čemer je delodajalec izrazil stališče, da „si ne more zamisliti, da bi za njegovo podjetje delal homoseksualec“. Poljska sodišča so zavzela stališče, da je diskriminacija mogoča, ne glede na to, ali ima žrtev določeno zaščiteno okoliščino. Pritožnikova spolna usmerjenost je bila zato nebitvena. Sodišča so ugotovila še, da je bil pritožnik diskriminiran na podlagi svoje udeležbe na paradi, povezani s skupnostjo lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb (LGBT). Potrdila so, da je šlo za diskriminacijo prek povezave, in pritožniku prisodila odškodnino.

2.2 Posredna diskriminacija

Ključna poudarka

- Posredna diskriminacija nastane, kadar navidezno nevtravno pravilo prikrajša osebo ali skupino z enakimi značilnostmi.
- Dokazati je treba, da je skupina prikrajšana v primerjavi s primerjalno skupino.

Tako pravo EU in pravo Sveta Evrope priznavata, da prepoved različne obravnave oseb v podobnih situacijah morda ni zadostna za doseganje dejanske enakosti. V nekaterih situacijah lahko enaka obravnava oseb, ki so v različnih okoliščinah, povzroči za nekatere osebe posebno neugoden položaj. V tem primeru ni obravnavanje tisto, kar se razlikuje, temveč učinki te obravnave, ki jih ljudje

¹⁰⁵ Poljska, Okrožno sodišče v Varšavi (drugostopenjsko sodišče), V Ca 3611/14, 18. november 2015. Glej tudi Tribunal du travail de Leuven, 10. december 2013, Jan V. H. proti BVBA, št. 12/1064/A.

z različnimi osebnimi okoliščinami občutijo drugače. Ideja, da naj se različne situacije obravnavajo različno, je vključena v koncept posredne diskriminacije.

Po pravu EU člen 2(2)(b) direktive o rasni enakosti določa, da „se za posredno diskriminacijo šteje, če bi na videz nevtralna določba, merilo ali praksa postavila osebe neke rase ali narodnosti v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami“.¹⁰⁶

Na podlagi EKČP je ESČP uporabilo opredelitev posredne diskriminacije v nekaterih svojih sodbah ter izrazilo stališče, „da drugačna obravnava lahko prevzame obliko nesorazmernih škodljivih učinkov splošne politike ali ukrepa, ki diskriminira določeno skupino, čeprav je nevtralno ubeseden“.¹⁰⁷

V skladu z Evropsko socialno listino je EOSP ugotovil, da se posredna diskriminacija lahko pojavi „ob neupoštevanju vseh relevantnih razlik med osebami v primerljivih situacijah ali z nesprejemanjem primernih korakov za zagotavljanje, da so pravice in kolektivne ugodnosti, ki so na voljo vsem, dejansko dostopne vsem“¹⁰⁸.

Elementi posredne diskriminacije so:

- nevtralno pravilo, merilo ali praksa;
- element, ki na skupino, ki jo opredeljuje zaščiten osebna okoliščina, vpliva na bistveno bolj negativen način;
- element, ki ima vlogo v primerjavi z drugimi v podobnem položaju.

Vendar je treba poudariti, da obe obliki diskriminacije pripeljeta do različne obravnave v primerljivih situacijah. Na primer: ženska bi lahko bila izločena iz zaposlovanja, ker delodajalec ne želi zaposlovati žensk (neposredna diskriminacija) ali ker so zahteve delovnega mesta oblikovane tako, da jih večina žensk ne bi mogla izpolniti (posredna diskriminacija). V nekaterih primerih

¹⁰⁶ Podobno direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 2(2)(b), direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 2(1)(b), in direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 2(b).

¹⁰⁷ ESČP, *Biao proti Dansk* (veliki senat), št. 38590/10, 24. maj 2016, točka 103, in ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007, točka 184.

¹⁰⁸ EOSP, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Italiji*, pritožba št. 91/2013, 12. oktober 2015, točka 237; EOSP, *Confédération française démocratique du travail (CFDT) proti Franciji*, pritožba št. 50/2008, odločba o utemeljenosti z dne 9. septembra 2009, točki 39 in 41, in EOSP, *Mednarodno združenje Avtizem Evropa proti Franciji*, pritožba št. 13/2002, 4. november 2003, točka 52.

je razlikovanje bolj teoretično in je morda težko določiti, ali situacija pomeni neposredno ali posredno diskriminacijo.¹⁰⁹

2.2.1 Nevtralno pravilo, kriterij ali praksa

Prvi element, ki ga je treba ugotoviti za potrditev posredne diskriminacije, je navidezno nevtralno pravilo, kriterij ali praksa. Z drugimi besedami, obstajati mora neka oblika zahteve, ki velja za vse. Sledijo primeri zadev. Dodatni primeri so navedeni v [poglavju 6](#) o dokaznih vprašanjih in vlogi statističnih podatkov.

Primer: V zadevi *Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social, Tesorería General de la Seguridad Social*¹¹⁰ je pritožnica 18 let delala s skrajšanim delovnim časom, štiri ure na teden. Po relevantnih zakonskih določbah mora delavec s skrajšanim delovnim časom plačevati prispevke dlje časa kot delavec s polnim delovnim časom, da dobi pokojnino, ki je že tako sorazmerno nižja. Kot je sodišče, ki je zahtevalo predhodno odločanje, razložilo, bi morala pritožnica na podlagi pogodbe o zaposlitvi s skrajšanim delovnim časom štirih ur na teden delati 100 let, da bi dopolnila minimalno dobo 15 let, kar bi ji omogočilo pokojnino v višini 112,93 EUR na mesec. SEU je odločilo, da zadevne zakonske določbe postavljajo delavce, ki so dlje časa delali s skrajšanim delovnim časom, v manj ugoden položaj. V praksi takšni zakoni tem delavcem preprečujejo kakršnokoli možnost, da bi si pridobili pokojnino. Glede na to, da je vsaj 80 odstotkov delavcev s skrajšanim delovnim časom v Španiji žensk, učinki tega pravila nesorazmerno vplivajo na ženske v primerjavi z moškimi. Posledično pomenijo posredno diskriminacijo.

Primer: V zadevi *D. H. in drugi proti Češki*¹¹¹ so se obravnavale serije testov, ki so se uporabljali za ugotavljanje intelektualne sposobnosti učencev, da bi ugotovili, ali naj se učenca umesti v posebne šole za učence s posebnimi izobraževalnimi potrebami. Isti test se je uporabljal za vse učence, ki so jih obravnavali za morebitno umestitev v posebne šole. ESČP je menilo, da obstaja nevarnost pristranskosti testov in da rezultati niso analizirani glede posebnosti in posebnih lastnosti romskih otrok, ki so teste opravljali.

109 Glej na primer SEU, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* (veliki senat), C-267/06, 1. april 2008, pri čemer sta generalni pravobranilec Ruiz-Jarabo Colomer in SEU v zvezi s tem sprejela različne sklepe.

110 SEU, *Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) and Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)*, C-385/11, 22. november 2012.

111 ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007.

Natančneje, niso se upoštevali predhodna izobrazba romskih otrok (na primer dejstvo, da niso hodili v vrtec), nepoznavanje češkega jezika pri nekaterih otrocih in njihovo nepoznavanje situacije testiranja. Posledično je bilo samo po sebi bolj verjetno, da bodo romski učenci dosegali nižje rezultate na testih (in so tudi jih), pri tem pa se je 50 do 90 odstotkov romskih otrok šolalo zunaj običajnega izobraževalnega sistema. ESČP je ugotovilo, da je to primer posredne diskriminacije.

Primer: V zadevi *European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji*¹¹² (obravnavano v poglavju 4.4) je EOSP menil, da omejena sredstva v državnem socialnem proračunu za izobraževanje otrok in mladostnikov z avtizmom posredno postavljajo osebe z invalidnostmi v manj ugoden položaj. Odbor je obrazložil, da omejena javna sredstva, namenjena socialni zaščiti, lahko enako vplivajo na vse, ki naj bi jih ta zaščita krila. Vendar je bolj verjetno, da je oseba z invalidnostmi odvisna od skupnostne oskrbe, ki se financira iz državnega proračuna, da lahko živi neodvisno in z dostojanstveno kot druge osebe. Zato je verjetno, da proračunske omejitve v zadevah socialnih politik postavljajo osebe z invalidnostmi v slabši položaj, kar vodi v drugačno obravnavo, ki posredno temelji na invalidnosti. Posledično je EOSP ugotovil, da omejeni socialni proračun države pomeni posredno diskriminacijo oseb z invalidnostmi.

Primer: V zadevi¹¹³ pred pritožbenim sodiščem Združenega kraljestva je pritožnica, strojevodja in mati samohranilka treh otrok, mlajših od pet let, zaprosila za prilagodljiv delovni čas. Njeno prošnjo so zavrnil z obrazložitvijo, da bi ji bilo nepošteno omogočiti delo le ob družini prijaznih izmenah, saj bi bili posledično drugi strojevodje prikrajšani za izbiro teh izmen. Sodišči sta se strinjali, da zahtevane izmene običajno postavijo ženske v manj ugoden položaj, saj je več žensk kot moških odgovornih za skrbstveno delo in so zato nezmožne delati ob določenih urah. Zadeva je bila vrnjena v ponovno obravnavo, da se znova presoja vprašanje objektivne upravičenosti.

112 EOSP, *European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji*, pritožba št. 81/2012, 11. september 2013.

113 Združeno kraljestvo, Pritožbeno delovno sodišče, *XC Trains Ltd proti CD & Ors*, št. UKEAT/0331/15/LA, 28. julij 2016.

2.2.2 Znatno bolj negativni učinki na zaščiteno skupino

Drugi element, ki ga je treba ugotoviti, je ta, da navidezno nevtralno pravilo, kriterij ali praksa postavlja zaščiteno skupino v precej slabši položaj. Zato se posredna diskriminacija od neposredne diskriminacije razlikuje po tem, da pozornost usmeri od različne obravnave in se osredotoči na različne učinke.

Primer: V zadevi *Odar proti Baxter Deutschland GmbH*¹¹⁴ je SEU obravnavalo formulo v socialnem načrtu, zaradi katere so zaposleni, starejši od 54 let, prejeli nižje nadomestilo za brezposelnost, ki je bila posledica presežka delovne sile, kot mlajši odpuščeni. Dr. Odar, ki je imel hudo invalidnost, je po socialnem načrtu prejel nadomestilo, izračunano na osnovi datuma, ko bi najprej lahko postal upravičen do pokojnine. Če bi bilo nadomestilo izračunano s standardno formulo, ob upoštevanju delovne dobe, bi pritožnik prejel dvojni znesek. SEU je ugotovilo, da to ne pomeni neposredne diskriminacije na podlagi starosti (takšna drugačna obravnava je lahko upravičena po členu 6(1) Direktive 2000/78/ES), temveč posredno diskriminacijo na podlagi invalidnosti. Odločilo je, da različna obravnava ne upošteva tveganj, s katerimi se osebe s hudimi invalidnostmi spoprijemajo skozi čas, še posebej pri iskanju nove zaposlitve, in ne upošteva dejstva, da se ta tveganja običajno večajo, ko se osebe bližajo upokojitveni starosti. Z izplačilom nižjega nadomestila delavcu s hudo invalidnostjo kot delavcu brez invalidnosti ima posebna formula čezmerno negativen učinek na legitimne interese delavcev s hudimi invalidnostmi in tako presega ukrepe, ki so nujni za doseganje ciljev socialne politike.

Pri obravnavanju statističnih dokazov o tem, da je zaščitena skupina nesorazmerno negativno prizadeta v primerjavi z osebami v podobni situaciji, SEU in ESČP iščeta dokaze, da posebno velik delež negativno prizadetih oseb zajema to zaščiteno skupino. Na primer: v zadevi *Di Trizio proti Švici*¹¹⁵ se je ESČP zanašalo na statistične podatke, po katerih je bilo 97 odstotkov oseb, na katere je vplivala uporabljena metoda za izračun nadomestila za invalidnost, žensk, ki so želele po rojstvu otroka delati s skrajšanim delovnim časom. To področje je podrobno obravnavano v [poglavju 6](#) o dokaznih vprašanjih. Za zdaj omenjamo le nabor fraz,

¹¹⁴ SEU, *Johann Odar proti Baxter Deutschland GmbH*, C-152/11, 6. december 2012.

¹¹⁵ ESČP, *Di Trizio proti Švici*, št. 7186/09, 2. februar 2016.

ki jih uporablja SEU in se pojavljajo v mnenju generalnega pravobranilca Légerja v zadevi *Nolte*, ko govori o diskriminaciji na podlagi spola:

„Da bi bil ukrep opredeljen kot diskriminatoren, mora vplivati ,na precej več žensk kot moških‘ (*Rinner-Kühn*¹¹⁶) ali ,precej manjši odstotek moških kot žensk‘ (*Nimz*¹¹⁷ in *Kowalska*¹¹⁸) ali ,precej več žensk kot moških‘ (*De Weerd*¹¹⁹).“¹²⁰

Primer: V zadevi¹²¹, ki so jo obravnavalo nemška sodišča, se je ženska prijavila na usposabljanje za pilote pri podjetju Lufthansa. Čeprav je opravila vse teste, je niso sprejeli, ker je bila nižja od 1,65 m, kolikor šteje potrebna višina za pilote. Vložila je pritožbo o posredni diskriminaciji z argumentom, da je kar 44,3 odstotka žensk in le 2,8 odstotka moških nižjih od 1,65 m, kar pomeni, da zahteva postavlja prav ženske v manj ugoden položaj. Primer se je končal s prijateljsko poravnavo. Podjetje Lufthansa se je strinjalo s plačilom odškodnine za neenako obravnavo.

2.2.3 Primerljiva oseba

Tako kot pri neposredni diskriminaciji mora sodišče še vedno najti primerljivo osebo, da določi, ali so učinki specifičnega pravila, kriterija ali prakse precej bolj negativni kot učinki, ki jih doživljajo posamezniki v podobni situaciji. Sodišča v primerih zatrjevane neposredne in posredne diskriminacije primerjajo, na primer, moške z ženskami, istospolne z raznospolnimi pari, posameznike z invalidnostmi s posamezniki brez invalidnosti.

Vendar ugotavljanje posredne diskriminacije zahteva dokazovanje, da obstajata dve skupini: ena v bolj ugodnem in druga v manj ugodnem položaju zaradi spornega ukrepa. Običajno skupini v manj ugodnem položaju ne pripadajo

116 SEU, *Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, C-171/88, 13. julij 1989.

117 SEU, *Helga Nimz proti Freie in Hansestadt Hamburg*, C-184/89, 7. februar 1991.

118 SEU, *Marija Kowalska proti Freie in Hansestadt Hamburg*, C-33/89, 27. junij 1990.

119 SEU, *M. A. De Weerd, née Roks, in drugi proti Odboru Društva za zdravje, duševne in družbene interese in drugim*, C-343/92, 24. februar 1994.

120 Mnenje generalnega pravobranilca Legerja z dne 31. maja 1995, točki 57 in 58 v zadevi SEU, *Inge Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, C-317/93, 14. december 1995. Za primer podobnega pristopa, sprejetega v okviru EKČP, glej zadevo *D. H. in drugi proti Češki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007 (obravnavano v poglavjih 6.2 in 6.3).

121 Nemčija, Zvezno delovno sodišče, 8. AZR 638/14, 18. februar 2016.

izključno osebe z zaščiten osebno okoliščino. Na primer: zaposleni s skrajšanim delovnim časom, ki so v manj ugodnem položaju zaradi določenega pravila, so večinoma ženske, vendar so lahko oškodovani tudi moški. Po drugi strani pa niso vse osebe z določeno osebno okoliščino v manj ugodnem položaju. Na primer: v situaciji, kjer je popolno znanje jezika pogoj za zaposlitev, so tuji kandidati zelo verjetno v slabšem položaju, vendar lahko med tujimi kandidati obstajajo osebe, ki izpolnjujejo ta pogoj. V primerih, ko je formalno nevtralni kriterij dejansko vplival na celotno skupino, je SEU sklenilo, da je prišlo do neposredne diskriminacije.¹²²

Naslednji primer je SEU omogočil, da je pojasnilo različne vidike, povezane s konceptom diskriminacije, razliko med neposredno in posredno diskriminacijo ter ustrezno primerjavo.

Primer: V zadevi „*CHEZ Razporedenie Bulgaria*“ AD proti Komisija za zaščito ot diskriminatsia¹²³ je pritožnica vodila trgovino v urbanem okraju, v katerem so živele predvsem osebe romskega porekla. Pritožnica se je pritoževala, da postavitve električnih števecov visoko na stebrih (praksa, ki se ni izvajala v drugih okrajih) pomeni, da ne more nadzorovati svoje porabe elektrike. Pred nacionalnimi sodišči je pritožnica zatrjevala diskriminacijo na podlagi etničnega porekla, čeprav sama ni bila Rominja.

SEU je odločilo, da koncept diskriminacije na podlagi etničnega porekla velja za osebe, ki so, čeprav niso zadevne rase ali etničnega porekla, enako prizadete z diskriminatornim ukrepom kot osebe, ki so zadevnega etničnega porekla. V skladu s tem je bilo treba ugotoviti, da obstaja povezava med diskriminatornim ukrepom in rasnim ali etničnim poreklom. Glede primerjave je odločilo, da morajo biti vsi končni porabniki elektrike, ki jih oskrbuje isti distributer na nekem urbanem območju, ne glede na okraj, v katerem prebivajo, obravnavani, kot da so v primerljivi situaciji.

Druga pomembna zadeva se nanaša na vprašanje, ali je zadevna praksa ustrezala kategoriji neposredne ali posredne diskriminacije. Če razlog za prakso temelji na etničnosti večine prebivalcev okraja, zatrjevana praksa pomeni neposredno diskriminacijo. Če bi nacionalna sodišča sklenila, da

122 Glej SEU, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* (veliki senat), C-267/06, 1. april 2008, podrobno obravnavano v razdelku 2.1.3, in SEU, *Frédéric Hay v. Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, C-267/12, 12. december 2013, obravnavano v razdelkih 2.1.2 in 4.1.

123 SEU, „*CHEZ Razporedenie Bolgarija*“ AD proti Komisija za zaščita ot diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 16. julij 2015.

praksa temelji izključno na objektivnih dejavnikih, nepovezanih z raso ali etničnim poreklom (na primer zaradi visoke stopnje nezakonitih posegov v električne števec), bi lahko praksa pomenila posredno diskriminacijo, če bi ukrep postavil v slabši položaj le okraje, v katerih prebiva romska večina. Takšen ukrep bi lahko bil objektivno upravičen, če ne bi obstajal noben drug primeren in manj omejujoč ukrep za doseganje zasledovanega cilja (zagotavljanje varnosti prenosa elektrike in merjenje električne porabe). V odsotnosti takšnega ukrepa praksa ne bi bila nesorazmerna le, če bi bili prebivalci okraja oškodovani s tem, da bi jim bil omogočen dostop do elektrike v pogojih, ki niso žaljive ali stigmatizirajoče narave ter bi jim omogočali, da redno nadzorujejo svojo porabo elektrike.

2.3 Večkratna in presečna diskriminacija

Ključni poudarki

- Obravnava diskriminacije z vidika ene osebne okoliščine ne obravnava ustrezno različnih pojavnosti neenakega obravnavanja.
- „Večkratna diskriminacija“ opisuje diskriminacijo, ki se dogaja na podlagi več osebnih okoliščin, ki učinkujejo ločeno.
- „Presečna (intersekcijska) diskriminacija“ opisuje situacijo, ko gre za več neločljivo medsebojno povezanih osebnih okoliščin, kar privede do posebne vrste diskriminacije.

Ljudje z različnimi ozadji se pogosto srečujejo z večkratno diskriminacijo, saj imamo vsi starost, spol, etnično poreklo, spolno usmerjenost, sistem prepričanj ali vero, vsi imamo neko zdravstveno stanje ali lahko utrpimo invalidnost. Nobena skupina z določeno osebno okoliščino ni homogena. Vsaka oseba ima edinstven vzorec značilnosti, ki vplivajo na njene odnose z drugimi osebami in lahko obsegajo prevlado nekaterih nad drugimi.

Vedno bolj je jasno, da obravnavanje diskriminacije z vidika ene same okoliščine ne zajame oz. ne rešuje zadostno različnih pojavnosti neenake obravnave, s katero se ljudje lahko srečujejo v vsakdanjem življenju.

Enotne in ustaljene terminologije ni – multipla diskriminacija, večkratna diskriminacija, kumulativna diskriminacija, sestavljena diskriminacija, kombinirana

diskriminacija in presečna diskriminacija se pogosto uporabljajo izmenljivo, čeprav imajo ti izrazi nekoliko različne pomene.

Večkratna diskriminacija najpogosteje opisuje diskriminacijo, ki se pojavi na podlagi različnih osebnih okoliščin, ki delujejo ločeno, presečna diskriminacija pa opisuje situacijo, v kateri več osebnih okoliščin sočasno deluje skupaj in medsebojno vplivajo druga na drugo na način, da so neločljive¹²⁴ in ustvarjajo posebno vrsto diskriminacije.

Po pravu EKČP tako člen 14 EKČP kot dodatni Protokol št. 12 prepovedujeta diskriminacijo na podlagi večjega števila osebnih okoliščin, zaradi česar je mogoče zatrjevati diskriminacijo na podlagi več osebnih okoliščin. Poleg tega neizčrpni seznam osebnih okoliščin, zaradi katerih je mogoča diskriminacija, ESČP omogoča, da razširi in vključi osebne okoliščine, ki niso izrecno navedene. Vendar sodišče ne uporablja izraza večkratna ali presečna diskriminacija.

Primer: V zadevi *N. B. proti Slovaški*¹²⁵ glede prisilne sterilizacije Rominje v javni bolnišnici je pritožnica izrecno zatrjevala, da je bila žrtev diskriminacije na podlagi več kot ene okoliščine (rasa/etnično poreklo in spol). ESČP se ni izrecno sklicevalo na diskriminacijo ali večkratno diskriminacijo. Vendar je navedlo, da „je praksa sterilizacije žensk brez njihovega predhodnega prostovoljnega soglasja prizadela ranljive posameznice iz različnih etničnih skupin“¹²⁶. Ugotovilo je kršitev členov 3 in 8 EKČP.

V bolj nedavnih primerih se zdi, da ESČP tiho priznava pojav presečne diskriminacije, pri čemer ga k temu znova in znova spodbujajo različne intervencije tretjih strank. Jasno je, da upošteva pristop več okoliščin, čeprav pri tem ne uporablja izraza večkratna ali presečna diskriminacija.

Primer: V zadevi *B. S. proti Španiji*¹²⁷ je spolna delavka nigerijskega porekla z zakonitim prebivališčem v Španiji zatrjevala, da jo je španska policija fizično in verbalno zlorabila na podlagi njene rase, spola in poklica. Zatrjevala je, da

124 Evropska komisija (2007), Odpravljanje multiple diskriminacije. Prakse, politike in zakoni.

125 ESČP, *N. B. proti Slovaški*, št. 29518/10, 12. junij 2012. Glej tudi ESČP, *V. C. proti Slovaški*, št. 18968/07, 8. november 2011.

126 ESČP, *N. B. proti Slovaški*, št. 29518/10, 12. junij 2012, točka 121.

127 ESČP, *B. S. proti Španiji*, št. 47159/08, 24. julij 2012.

je v nasprotju z drugimi spolnimi delavkami evropskega porekla podvržena ponavljajočim se policijskim kontrolam ter da je deležna rasističnih in seksističnih žaljivk. V tem primeru sta dve tretji stranki, AIRE Centre in European Social Research Unit z Univerze v Barceloni, ESČP predlagali, naj prepozna presečno diskriminacijo, za kar je potreben pristop, ki upošteva več okoliščin. ESČP je ugotovilo kršitev člena 3, vendar je šlo tokrat dlje in ločeno proučilo, ali je šlo tudi za opustitev preiskave morebitne vzročne zveze med zatrjevanimi rasističnimi stališči in nasilnimi dejanji policije. Posledično je ugotovilo kršitev člena 14, saj nacionalna sodišča niso upoštevala posebne ranljivosti pritožnice, ki je izhajala iz njenega položaja kot afriške ženske, ki dela kot prostitutka. Tako je jasno uporabilo presečni oz. intersekcijski pristop, vendar pri tem ni uporabilo izraza intersekcionalnost.

Primer: Zadeva *S.A.S. proti Franciji*¹²⁸ se nanaša na prepoved nošenja obraznih pokrival v javnosti. V tej zadevi so tretje stranke (Amnesty International in nevladna organizacija, člen 19) izpostavile tudi tveganje intersekcijske diskriminacije zoper muslimanske ženske, ki se lahko še posebej izraža v obliki stereotipizacije podskupine žensk. ESČP je priznalo, da ima prepoved specifične negativne učinke na situacijo muslimank, ki si zaradi verskih razlogov želijo v javnosti zakriti obraz s tančico, vendar je menilo, da je ta ukrep objektivno in razumno upravičen.

Primer: V zadevi *Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalski*¹²⁹ je pritožnica vložila civilno tožbo proti bolnišnici zaradi zdravniške malomarnosti med ginekološkim kirurškim posegom. Upravno sodišče je razsodilo v njen prid in ji prisodilo odškodnino. V pritožbi je Vrhovno upravno sodišče potrdilo prvostopenjsko sodbo, vendar zmanjšalo višino odškodnine. Pritožnica je vložila pritožbo, da je sodba Vrhovnega upravnega sodišča diskriminatorna na podlagi spola in starosti. Vrhovno upravno sodišče se je zanašalo na dejstvo, da je pritožnica stara 50 let in je v času kirurškega posega že imela dva otroke. Menilo je, da pri tej starosti spolnost ni več tako pomembna kot v mlajših letih ter da se pomen spolnosti zmanjša s starostjo. Navedlo je še, da „mora verjetno skrbeti le za svojega moža“, glede na starost njenih otrok. ESČP je ugotovilo, da težava ni v razumevanju starosti in spola, temveč v predpostavki, da spolnost ni tako pomembna za petdesetletno žensko in mater dveh otrok kot za mlajšo žensko. Ta predpostavka je odražala tradicionalno razumevanje ženske spolnosti, ki naj bi bila v svojem bistvu

128 ESČP, *S.A.S. proti Franciji* (veliki senat), št. 43835/11, 1. julij 2014 (opisano tudi v razdelku 5.8).

129 ESČP, *Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalski*, št. 17484/15, 25. julij 2017.

povezana z rojevanjem otrok, ter tako ignorirala fizični in psihološki pomen za samoizpolnitev žensk. Poleg tega, da je izražalo predsodke, Vrhovno upravno sodišče ni upoštevalo drugih dimenzij ženske spolnosti v konkretnem primeru pritožnice. Z drugimi besedami: Vrhovno upravno sodišče je oblikovalo splošno predpostavko, ne da bi skušalo oceniti njeno resničnost v konkretnem primeru. Ubeseditve sodbe Vrhovnega upravnega sodišča ni bilo mogoče razumeti kot zgolj nerodno besedno zvezo, starost in spol pritožnice sta bila odločilna dejavnika pri končni odločitvi, ki je na podlagi teh okoliščin povzročila drugačno obravnavo. Posledično je ESČP ugotovilo kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 8.

V pravu EU je trenutno edina omemba multiple (večkratne) diskriminacije¹³⁰ v uvodnih navedbah direktive o rasni enakosti (2000/43/ES) in direktive o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), ki določa, da „so ženske pogosto žrtve večkratne diskriminacije“.

Podobno kot člen 14 EKČP tudi člen 21 Listine EU vsebuje odprt seznam razlogov, zaradi katerih je diskriminacija prepovedana. Vendar širitev seznama teh osebnih okoliščin **po sekundarni zakonodaji EU** ni možna, saj so osebne okoliščine, navedene v direktivah o enakosti, izčrpno naštetje. SEU je že večkrat izpostavilo, da ni pristojno za širitev seznama osebnih okoliščin¹³¹, ter se do sedaj še ni sklicevalo na člen 20 ali 21 Listine EU za spremembo tega stališča. To pomeni, da ni mogoče oblikovati novih osebnih okoliščin, na podlagi katerih je diskriminacija prepovedana, ki bi odražale specifične situacije diskriminacije, ki jo doživljajo določene skupine, na primer temnopolte ženske.

Druga možnost je kombiniranje osebnih okoliščin v okviru obstoječega seznama, pri čemer se to ne obravnava kot nova podskupina. Vendar ima ta pristop svoje omejitve, saj se obsega direktiv razlikujeta. Težko je ugotoviti, ali bi odprt obseg členov 20 in 21 dopuščal širšo interpretacijo, saj se SEU še ni sklicevalo na ta člena v tovrstnih primerih.

¹³⁰ Od aprila 2017.

¹³¹ SEU, *Sonia Chacón Navas proti Euresť Colectividades SA* (veliki senat), C-13/05, 11. julij 2006, točka 56; SEU, *S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law* (veliki senat), C-303/06, 17. julij 2008, točka 46; SEU, *Ministerul Justiťiei ři Libertăților Cetățenești proti Ștefan Agafitei in drugim*, C-310/10, 7. julij 2011, in SEU, *Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, 9. marec 2017.

Primer: V zadevi *Parris proti Trinity College in drugim*¹³² je moralo SEU obravnavati možnost večkratne diskriminacije, saj je sodišče, ki je to zadevo odstopilo, izrecno postavilo to vprašanje. Dr. Parris je zahteval, da se po njegovi smrti družinska pokojnina po pokojninski shemi dodeli njegovemu registriranemu istospolnemu partnerju. Prošnji ni bilo ugodeno, saj sta sklenila partnersko skupnost, ko je dr. Parris že dopolnil starost 60 let, kar pomeni, da ni izpolnjeval pogojev za pokojninsko shemo. Vendar je bila partnerska skupnost v Združenem kraljestvu uvedena leta 2009, ko je bil dr. Parris že star 60 let; na Irskem je bila priznana šele leta 2011. To pomeni, da istospolno usmerjena oseba, rojena pred 1.januarjem 1951, ne more uveljavljati vdovske pokojnine po svojem registriranem partnerju ali zakoncu po tej shemi.

Vendar je SEU razsodilo, da če ukrep ne povzroča diskriminacije na podlagi katere izmed osebnih okoliščin, ki jih prepoveduje Direktiva 2000/78/ES – kadar se te okoliščine upoštevajo kot edine –, potem ne more pomeniti diskriminacije zaradi skupnega učinka takšnih okoliščin, v tem primeru spolne usmerjenosti in starosti.

Čeprav lahko diskriminacija temelji na več zaščitenih osebnih okoliščinah, je SEU v okviru **prava EU** menilo, da nova kategorija diskriminacije, ki je sestavljena iz kombinacije več kot ene osebne okoliščine, ni mogoča.

V mednarodnem pravu Odbor za odpravo diskriminacije žensk (CEDAW) uradno priznava presečnost (interseksionalnost) kot ključni koncept za razumevanje obsega obveznosti držav pogodbenic za odpravljanje diskriminacije. Odbor je navedel: „Države pogodbenice morajo pravno priznati in prepovedati takšne presečne oblike diskriminacije in njihove skupne negativne učinke na ženske.“¹³³

132 SEU, *David L. Parris proti Trinity College Dublin in drugim*, C-443/15, 24. november 2016.

133 OZN, CEDAW (2010), Splošno priporočilo 28 o temeljnih obveznostih držav pogodbenic iz člena 2, CEDAW/C/GC/28, 16. december 2010, točka 18.

2.4 Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo

2.4.1 Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo po protidiskriminacijskih direktivah EU

Ključni poudarek

- Nadlegovanje je poseben pojav neposredne diskriminacije, ki se v zakonodaji EU obravnava ločeno.

Prepoved nadlegovanja in prepoved navodil za diskriminacijo sta bili kot del protidiskriminacijskega prava EU uvedeni za zagotavljanje celovitejše zaščite.¹³⁴

V skladu s protidiskriminacijskimi direktivami se nadlegovanje šteje za diskriminacijo, kadar:

- se zgodi nezaželeno ravnanje, povezano z zaščitnimi osebnimi okoliščinami;
- je njegov namen ali učinek kršitev dostojanstva osebe;
- je njegov namen ali učinek ustvarjanje zastrašujočega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja.

Nadlegovanje je v protidiskriminacijskih direktivah EU navedeno kot posebna oblika diskriminacije, pred direktivo pa je bilo obravnavano kot posebna pojavnost neposredne diskriminacije. Ločena opredelitev nadlegovanja v direktivah temelji bolj na izpostavljanju te posebno škodljive oblike diskriminatorne obravnave kot na spremembi konceptualnega razmišljanja.

Pravo EU sprejema prožen objektivni/subjektivni pristop. Najprej se na podlagi žrtvinega dojemanja obravnave ugotovi, ali je prišlo do nadlegovanja.

Nato se lahko ugotovi nadlegovanje, tudi če žrtev dejansko ne občuti učinkov nadlegovanja, če je pritožnik tarča zadevnega ravnanja.

Kot je Evropska komisija navedla v obrazložitvenem memorandumu k predlogu direktive o enakosti pri zaposlovanju in direktive o rasni enakosti, lahko nadlegovanje prevzame različne oblike, „od govornene besede in kretenj do

¹³⁴ Glej direktivo o rasni enakosti, člen 2(3), direktivo o enakosti pri zaposlovanju, člen 2(3), direktivo o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 2(c), in direktivo o enakosti spolov (prenovitev), člen 2(1)(c).

izdelave, prikazovanja in širjenja besedil, slik ali drugega materiala”, če so te resne po svoji naravi.¹³⁵

V zadevi *S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law*¹³⁶ je SEU odločilo, da prepoved nadlegovanja ni omejena na osebo, ki ima določene lastnosti, zato je, na primer, zaščiten tudi mati otroka z invalidnostmi. Interpretacijo pojma nadlegovanje je mogoče najti v sodni praksi Sodišča za uslužbence Evropske unije¹³⁷, ki je odgovorno za prvostopenjsko reševanje sporov, v katerih so udeleženi uslužbenci Evropske unije. Sodišče za uslužbence je obrazložilo, da se vedenje obravnava kot nadlegovanje, če ga razumen opazovalec z normalno občutljivostjo v isti situaciji dojema kot čezmernega in vrednega graje.¹³⁸ Sklicevalo se je na opredelitev nadlegovanja v direktivi o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES) in poudarilo, da iz pogoja, „katerega cilj ali posledica je kratenje dostojanstva osebe“, izhaja, da ni nujno, da oseba, ki izvaja nadlegovanje, namerava okrniti ugled žrtve ali škodovati delovnim pogojem žrtve. Zadošča, da takšno nedopustno ravnanje, če je bilo izvedeno namerno, objektivno vodi v takšne posledice.¹³⁹ Odločilo je, da ocena uspešnosti uradne osebe, ki jo izvede nadrejeni, tudi če je ocena kritična, ne more biti opredeljena kot nadlegovanje. Negativni komentarji, naslovljeni na uslužbenca, posledično ne ogrozijo njegove osebnosti, dostojanstva ali celovitosti, če so oblikovani na zmeren način in ne temeljijo na obtožbah, ki so nepravilne in nepovezane z objektivnimi dejstvi.¹⁴⁰ Sodišče za uslužbence je odločilo še, da se zavrnitev letnega dopusta zaradi zagotavljanja nemotenega delovanja storitve samo po sebi ne more obravnavati kot izraz psihološkega nadlegovanja.¹⁴¹

135 Predlog direktive Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na rasno ali etnično pripadnost, COM(1999) 566 final – CNS 99/0253, 25.11.1999, in predlog direktive Sveta o splošnem okviru za enako obravnavo pri zaposlovanju in poklicu, COM(1999) 565 final – CNS 99/0225.

136 SEU, *S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law* (veliki senat), C-303/06, 17. julij 2008.

137 Leta 2015 se je zakonodajalec EU zaradi naraščanja sodnih sporov in čezmernega trajanja postopkov v zadevah, ki se obravnavajo na Splošnem sodišču, odločil za postopno povečanje števila sodnikov na Splošnem sodišču na 56 in nanj prenesel pristojnost Sodišča za uslužbence, ki je bilo 1. septembra 2016 razpuščeno.

138 Sodišče za uslužbence Evropske unije (CST), *Carina Skareby proti Evropski komisiji*, F-42/10, 16. maj 2012, točka 65.

139 Sodišče za uslužbence Evropske unije, *Q proti Komisiji Evropskih skupnosti*, F-52/05, 9. december 2008, točka 135.

140 Sodišče za uslužbence Evropske unije, *CQ proti Evropskemu parlamentu*, F-12/13, 17. september 2014, točka 87.

141 Prav tam, točka 110.

Direktive o enakosti spolov so opredelile spolno nadlegovanje kot specifično obliko diskriminacije, pri čemer je neželjeno verbalno, neverbalno ali fizično vedenje spolne narave.¹⁴² Raziskava na ravni EU Agencije Evropske unije za temeljne pravice o nasilju nad ženskami na podlagi spola kaže, da je bilo 75 odstotkov žensk v kvalificiranih poklicih ali najvišjem vodstvu žrtev spolnega nadlegovanja¹⁴³, ena od desetih žensk pa je doživela zalezovanje ali spolno nadlegovanje z uporabo novih tehnologij¹⁴⁴.

V skladu z opredelitvijo nadlegovanja primerjava ni potrebna za dokazovanje nadlegovanja. To v svojem bistvu odraža dejstvo, da je nadlegovanje samo po sebi napačno zaradi svoje oblike (verbalna, neverbalna ali fizična zloraba) in svojih potencialnih učinkov (kršenje človekovega dostojanstva).

Dejanska vprašanja glede tega, ali ravnanje pomeni nadlegovanje, se običajno odločajo na nacionalni ravni, preden se primeri pošljejo SEU. Naslednji primeri zato izhajajo iz nacionalnih pristojnosti.

Primer: V zadevi¹⁴⁵ pred Kasacijskim sodiščem v Franciji je zaposleni vložil pritožbo, da ga je njegov nadrejeni redno kritiziral, uporabljal neprimeren jezik in ga premestil v manjšo pisarno. Navkljub internemu postopku mediacije je zaposleni sprožil civilni postopek proti podjetju, ker ni zagotavljalo varnosti pri delu. Kasacijsko sodišče je navedlo, da je delodajalec odgovoren za dejanja nadlegovanja na delovnem mestu, če ni sprejel primernih ukrepov za preprečevanje moralnega nadlegovanja in prenehanje nadlegovanja, potem ko je bil o tem uradno obveščen. Ker v tem primeru delodajalec ni sprejel zadostnih preventivnih ukrepov (na primer: ni zagotovil relevantnih informacij in usposabljanja), je francosko sodišče odločilo, da je bil delodajalec odgovoren.

Primer: V zadevi¹⁴⁶ pred madžarskim Organom za enako obravnavanje je bila vložena pritožba o učiteljih, ki so romskim učencem rekli, da so o njihovem neprimernem vedenju v šoli obvestili Madžarsko gardo, nacionalistično

142 Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 2(d), in direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 2(1)(d).

143 FRA (2014), *Nasilje nad ženskami: raziskava v vsej EU. Poročilo o glavnih rezultatih*, Luxembourg, Urad za publikacije Evropske unije (Urad za publikacije), str. 96.

144 Prav tam, str. 104.

145 Francija, Kasacijsko sodišče, Socialni senat, *M. Jean-François X... proti M. Serge Y... in drugim*, št. 14-19.702, 1. junij 2016.

146 Madžarska, Organ za enako obravnavanje, Sklep št. 654/2009, 20. december 2009.

organizacijo, znano po tem, da je izvajala dejanja skrajnega nasilja nad Romi. Ugotovljeno je bilo, da so učitelji implicitno podprli rasistična stališča garde in ustvarili ozračje strahu in ustrahovanja, ki je pomenilo nadlegovanje.

Poleg tega vse protidiskriminacijske direktive navajajo, da se „navodila za diskriminacijo“ obravnavajo, kot da pomenijo diskriminacijo.¹⁴⁷ Vendar nobena direktiva ne vsebuje opredelitve, kaj ta izraz pomeni. Da bi bila lahko koristna pri boju proti diskriminatornim praksam, ne bi smela biti omejena le na obravnavo navodil, ki so po svoji naravi obvezna, temveč naj bo razširjena in zajema situacije, v katerih se izraža preferenca ali spodbuda za manj ugodno obravnavanje posameznikov na podlagi ene od zaščiteneh okoliščin. To je področje, ki se bo morda razvijalo s sodno prakso sodišč. Primer navodil za diskriminacijo je situacija, v kateri najemodajalec naroči nepremičninskemu posredniku, naj ne oddaja njegovega stanovanja v najem istospolnim parom.

Poleg tega, da pomenijo diskriminacijo, lahko dejanja nadlegovanja in dejanja navodil za diskriminacijo obravnava tudi nacionalno kazensko pravo, zlasti v primerih, povezanih z raso ali narodnostjo.¹⁴⁸

2.4.2 Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo po EKČP in Evropski socialni listini

Čeprav **EKČP** ne vsebuje specifičnih določb, ki bi prepovedovale nadlegovanje ali navodila za diskriminacijo, vsebuje določene pravice, ki so povezane s tem področjem. Nadlegovanje lahko spada v pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja (zaščiteno na podlagi člena 8 EKČP) ali prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja po členu 3. Navodila za diskriminacijo se lahko obravnavajo po drugih določbah EKČP, kot so svoboda vere po členu 9 ali svoboda zbiranja in združevanja po členu 11, odvisno od konteksta. Kadar takšna dejanja izražajo diskriminacijski nagib, ESČP prouči zatrjevane kršitve relevantnih določb konvencije same po sebi ali v povezavi s členom 14, ki prepoveduje diskriminacijo.

¹⁴⁷ Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 2(4), direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 4(1), direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 2(2)(b), in direktiva o rasni enakosti, člen 2(4).

¹⁴⁸ Glej [razdelka 2.6](#) in [2.7](#).

Primer: V zadevi *Bączkowski in drugi proti Poljski*¹⁴⁹ je župan Varšave podal javne izjave homofobične narave in rekel, da bo zavrnil dovoljenje za shod za ozaveščanje o diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti. Ko je pristojni upravni organ o tem odločal, je zavrnil dovoljenje na podlagi drugih razlogov, na primer zaradi preprečevanja spopadov med demonstranti. ESČP je ugotovilo, da so županove izjave lahko vplivale na odločitev pristojnih organov in da je odločitev temeljila na osebni okoliščini spolne usmerjenosti, kar je pomenilo kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 11 (svoboda zbiranja in združevanja).

Primer: V zadevi *Đorđević proti Hrvaški*¹⁵⁰ sta pritožnika, duševno prizadeti moški, ki je tudi invalid, in njegova mama, vložila pritožbo, da ju javni organi niso ščitili pred nadlegovanjem in nasiljem, ki so ga izvajali otroci, ki živijo v soseski. ESČP je izpostavilo, da je večina domnevnih obtožencev mlajših od 14 let in po notranjem pravu ne morejo biti kazensko odgovorni. Vendar so javni organi vedeli za situacijo hujšega nadlegovanja duševno prizadete osebe, ki je tudi invalid, ter so bili dolžni sprejeti primerne ukrepe za preprečevanje nadaljnje zlorabe. Posamični odzivi na specifične incidente (kot pravočasen prihod policistov, intervjuji z otroki in policijska poročila) niso bili zadostni v situaciji, v kateri so incidenti nadlegovanja in nasilja vztrajali daljši čas. Javni organi bi morali sprejeti splošne ukrepe za reševanje tega problema. ESČP je odločilo, da je bil kršen člen 3 zoper prizadetega moškega. Glede materine pritožbe je izpostavilo, da je nenehno nadlegovanje njenega prizadetega sina, za katerega je skrbela, skupaj z incidenti, ki so se nanašali nanjo osebno, negativno vplivalo na njeno zasebno in družinsko življenje. Ker niso primerno obravnavali nasilnih dejanj ali uvedli katerihkoli relevantnih ukrepov za preprečevanje nadaljnjega nadlegovanja njenega sina, javni organi niso zaščitili njene pravice do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, zato so s tem kršili člen 8 EKČP.

Primer: V zadevi *Catan in drugi proti Republiki Moldaviji in Rusiji*¹⁵¹ je ESČP obravnavalo pritožbo o nadlegovanju v povezavi s pravico do izobraževanja po členu 2 Protokola št. 1. Pritožniki, otroci in starši iz moldavske skupnosti v Transnistriji, so vložili pritožbo zaradi prisilnega zaprtja šol in nadlegovanja učencev, ki so se želeli izobraževati v svojem narodnem jeziku. Incidenti nadlegovanja so obsegali pridržanje učiteljev, uničenje gradiva v latinici in

149 ESČP, *Bączkowski in drugi proti Poljski*, št. 1543/06, 3. maj 2007.

150 ESČP, *Đorđević proti Hrvaški*, št. 41526/10, 24. julij 2012.

151 ESČP, *Catan in drugi proti Republiki Moldaviji in Rusiji* (veliki senat), 43370/04, 18454/06 in 8252/05, 19. oktober 2012.

ponavljajoče se incidente vandalizma in ustrahovanja, vključno z izgubo služb staršev. ESČP je obravnavalo ta dejanja kot poseg v pravico učencev pritožnikov do izobraževanja, hkrati pa ugotovilo, da obravnavani ukrepi pomenijo poseg v pravice staršev pritožnikov do zagotavljanja izobraževanja in vzgoje otrok v skladu z filozofskimi prepričanji staršev. Zdelo se je, da ukrep ni zasledoval nobenega objektivnega cilja. Dejansko se je zdelo, da je jezikovna politika moldavske republike Transnistrije, kot je veljala v teh šolah, namenjena vsiljevanju rusifikacije jezika in kulture moldavske skupnosti. Posledično je sodišče ugotovilo, da je Rusija kršila člen 2 Protokola št. 1.

Člen 26(2) **Evropske socialne listine** določa pravico do zaščite človekovega dostojanstva pred nadlegovanjem, ki ustvarja sovražno delovno okolje, povezano z določeno značilnostjo osebe. Delodajalci morajo biti odgovorni, kadar se nadlegovanje pojavlja v zvezi z delom ali v prostorih, za katere so odgovorni, tudi kadar je kot kršitelj ali žrtev vpletena tretja oseba, ki ni zaposlena pri delodajalcu, na primer zunanji izvajalci, samozaposleni delavci, obiskovalci, stranke itd.¹⁵²

2.5 Posebni ali specifični ukrepi

Ključna poudarka

- Za zagotovitev enakega uživanja pravic vseh morajo vlade, delodajalci in ponudniki storitev sprejeti posebne ali specifične ukrepe za prilagoditev svojih pravil in praks osebam z različnimi značilnostmi.
- Izraz „posebni ukrepi“ vključuje odpravo škode v preteklosti, ki so jo utrpele osebe z zaščiten osebno okoliščino. Če je to sorazmerno, lahko pomeni utemeljitev za različno obravnavo.

Čeprav obravnava ni diskriminatorna, včasih tudi to ni dovolj, da bi dosegli dejansko enakost. Zato morajo vlade, delodajalci in ponudniki storitev v zadevnih situacijah poskrbeti za ukrepe, s katerimi prilagodijo svoja pravila in prakse na način, ki upošteva relevantne razlike; z drugimi besedami: prilagoditi morajo svoje trenutne politike in ukrepe. V kontekstu OZN se takšni ukrepi imenujejo posebni ukrepi, v pravu EU pa se imenujejo specifični ali pozitivni ukrepi. Za ESČP so to pozitivne obveznosti. S posebnimi ukrepi lahko države zagotovijo

¹⁵² EOSP, Sklepi 2014, Finska; Sklepi 2003, Švedska.

vsebinsko enakost, tj. enako uživanje priložnosti dostopa do ugodnosti, ki so na voljo v družbi, namesto le formalne enakosti. Kadar države, delodajalci in ponudniki storitev ne upoštevajo primernosti posebnih ukrepov, se poveča tveganje, da bodo njihova pravila in prakse pomenili posredno diskriminacijo.

Primer: V zadevi iz Združenega kraljestva¹⁵³ sta članici kabinskega osebja vložili tožbo proti svojemu delodajalcu, ki jima ni zagotovil pogojev, ki bi se jima zdeli primerni za nadaljnje dojenje, ko sta se vrnila na delo po porodniškem dopustu. Morali sta namreč delati v izmenah nad osem ur, kar ni bilo sprejemljivo zaradi zdravstvenih razlogov (daljša obdobja brez izločanja mleka povečujejo tveganje mastitisa). Delovno sodišče je ugotovilo, da je letalski prevoznik posredno diskriminiral pritožnici na podlagi njunega spola. Poudarilo je, da bi moral letalski prevoznik skrajšati delovni čas doječih mater, jima najti alternativne delovne naloge ali jima dovoliti odsotnost s polno plačo. Zavrnitve ni bilo mogoče objektivno upravičiti, saj ni bilo prepričljivih dokazov, da bi posebne prilagoditve za zaposleni osebi delodajalcu povzročile čezmerne težave.

Zgornji opisani primer ponazarja situacijo, v kateri je oseba v manj ugodnem položaju zatrjevala, da delodajalec ni primerno obravnaval njenih potreb. Zavezanec ni storil ničesar in ni sprejel pozitivnih ukrepov. V nasprotnem primeru, kadar je obveznost ukrepanja izpolnjena, se uporabi izraz posebni ukrepi, ki vključuje situacijo z drugačno obravnavo, ki postavlja posameznike v bolj ugoden položaj na podlagi njihove zaščitene osebne okoliščine. Zato se izraz posebni ukrepi lahko razume z dveh vidikov. Z vidika upravičenca je bolj ugodna obravnava upravičena na podlagi zaščitene osebne lastnosti, v primerjavi z nekom v podobni situaciji. Z vidika žrtve je manj ugodna obravnava upravičena na podlagi odsotnosti zaščitene lastnosti. Tipični primeri vključujejo rezervirana delovna mesta za ženske v poklicih, v katerih prevladujejo moški, ali za etnične manjšine v javnih službah, na primer v policiji, da bolje odražajo sestavo družbe. Zmanjšani stroški javnega prevoza za starejše osebe, s čimer se kompenzira njihova manjša sposobnost pridobivanja zaslužka, so še en primer.

Posebni ukrepi tako omogočajo korak naprej od individualnega pristopa in upoštevanje kolektivnega vidika diskriminacije.

153 Združeno kraljestvo, Delovno sodišče v Bristolu, *McFarlane in drugo podjetje proti letalski družbi easyJet*, ET/1401496/15 in ET/3401933/15, 29. september 2016.

Izrazi, ki se uporabljajo, se močno razlikujejo: pozitivni ukrepi, pozitivna ali obrnjena diskriminacija, prednostna obravnava, začasni posebni ukrepi ali spodbujevalni ukrepi.¹⁵⁴ To odraža njihovo sprejeto naravo kratkotrajnih in izrednih sredstev za zmanjševanje predsodkov proti posameznikom, ki bi običajno bili deležni diskriminacije, z bolj ugodno obravnavo članov skupine, ki so v manj ugodnem položaju.

V tem kontekstu sodišča običajno obravnavajo različno obravnavo ne kot določeno obliko diskriminacije samo po sebi, temveč kot izjemo od prepovedi diskriminacije. Z drugimi besedami: sodišča sprejemajo, da je prišlo do drugačne obravnave, vendar je takšna drugačna obravnava lahko upravičena z namenom popraviljanja obstoječega manj ugodnega položaja, na primer nezadostne zastopanosti določene skupine na delovnem mestu.

Primer: Zadeva¹⁵⁵ pred nemškimi sodišči se je nanašala na oglas za delovno mesto, ki se je začel s krilatico: „Ženske prevzamejo oblast!“ Neizbrani moški kandidat je vložil pritožbo, da je bil kot moški diskriminiran. Vendar je delovno sodišče pritožbo zavrnilo. Sprejelo je argumente, ki jih je navedlo toženo podjetje. Ugotovilo je, da je drugačna obravnava upravičena, saj podjetje (avtomobilski trgovec) ni imelo zaposlene nobene ženske in je bil cilj ukrepa strankam nuditi zaposlene obeh spolov.

Po mednarodnem pravu je dopustnost sprejemanja pozitivnih ukrepov v korist skupin v manj ugodnem položaju poudarjena s smernicami več nadzornih organov, odgovornih za razlago konvencij OZN o človekovih pravicah. Takšni

154 Na primer ICERD, člena 1.4 in 2.2; CEDAW, člen 4; KOPI, člen 5.4; OZN, Odbor za ekonomske in socialne in kulturne pravice (CESCR)(2009), Splošni komentar št. 20: Nediskriminacija ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, 2. julij 2009, E/C.12/GC/20; OZN, Odbor za otrokove pravice (KOP)(2009), Splošni komentar št. 11: Avtohtoni otroci in njihove pravice po Konvenciji [o otrokovih pravicah], 12. februar 2009, KOP/C/GC/11; OZN, Odbor za odpravo rasne diskriminacije (CERD)(2009), Splošno priporočilo št. 32: Pomen in področje uporabe posebnih ukrepov v Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, dok. CERD/C/GC/32, 24. september 2009; OZN, CERD (2004), Splošno priporočilo 30, Diskriminacija nedržavljanov, CERD/C/64/Razno 11/rev.3; UN, CERD (1994), Splošno priporočilo 14, Opredelitev rasne diskriminacije, UN A/48/18 pri 114; OZN, CESCR (1999), Splošni komentar 13: Pravica do izobraževanja, dok. E/C.12/1999/10, 8. december 1999; OZN, Odbor za odpravo diskriminacije žensk (2004), Splošno priporočilo št. 25: člen 4, točka 1 Konvencije (začasni posebni ukrepi), dok. A/59/38(SUPP), 18. marec 2004; OZN, Odbor za človekove pravice (1989), Splošni komentar št. 18: Nediskriminacija, dok. A/45/40 (letnik I.)(SUPP), 10. november 1989, in OZN, CERD (2005), Splošno priporočilo 30 o diskriminaciji nedržavljanov, dok. HRI/GEN/1/Rev.7/Add.1, 4. maj 2005.

155 Nemčija, *Delovno sodišče v Kölnu*, Az. 9 Ca 4843/15, 10. februar 2016.

ukrepi naj bodo primerni za situacije, ki jih je treba popraviti, ter legitimni in potrebni v demokratični družbi. Poleg tega naj spoštujejo načela poštenosti in sorazmernosti, so začasni¹⁵⁶ in naj se ne izvajajo več, ko so doseženi cilji, za katere so bili sprejeti.

Po mnenju Odbora OZN za odpravo rasne diskriminacije so takšni ukrepi lahko sprejemljivi le, če je njihov edini namen odpravljanje obstoječih neenakosti in preprečevanje neravnovesij v prihodnosti.¹⁵⁷ Države pogodbenice morajo izobraziti in ozaveščati javnost o pomenu posebnih ukrepov za obravnavo situacije žrtev rasne diskriminacije, še posebej diskriminacije, ki je posledica zgodovinskih dejavnikov.¹⁵⁸ V tem smislu je Odbor ugotovil, da premagovanje strukturne diskriminacije oseb afriškega porekla zahteva nujno sprejemanje posebnih ukrepov.

Odbor za odpravo rasne diskriminacije je poudaril, da enaka obravnava oseb ali skupin, katerih situacije so objektivno različne, dejansko pomeni diskriminacijo. Poleg tega je navedel, da je pomembno, da takšni ukrepi temeljijo na realistični oceni trenutne situacije posameznikov in skupnosti, vključno s točnimi in razčlenjenimi podatki, ter predhodnih posvetih s prizadetimi skupnostmi.¹⁵⁹

Odbor OZN za človekove pravice je izpostavil, da načelo enakosti občasno zahteva, da države pogodbenice sprejemajo ukrepe za zmanjšanje ali odpravljanje pogojev, ki povzročajo ali vzdržujejo diskriminacijo. Če „splošni pogoji, v katerih živi določen del prebivalstva, preprečujejo ali škodujejo njihovemu uživanju človekovih pravic, bi morala država sprejeti posebne ukrepe za odpravo teh pogojev. Tak ukrep lahko med drugim vključuje začasno prednostno obravnavo določenega dela prebivalstva v specifičnih zadevah v primerjavi s preostalim prebivalstvom. Vendar gre v tem primeru za legitimno razlikovanje v skladu s paktom, če so takšni ukrepi potrebni za odpravljanja dejanske diskriminacije.“¹⁶⁰

156 OZN, CERD (2009), Splošno priporočilo št. 32: Pomen in področje uporabe posebnih ukrepov v Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, dok. CERD/C/GC/32, 24. september 2009, točka 16.

157 Prav tam, točke 21–26.

158 OZN, CERD (2011), Splošno priporočilo št. 34: rasna diskriminacija ljudi afriškega porekla, 3. oktober 2011, CERD/C/GC/34.

159 CERD (2009), Splošno priporočilo št. 32: Pomen in področje uporabe posebnih ukrepov v Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, dok. CERD/C/GC/32, 24. september 2009, točke 21–26.

160 OZN, Odbor za človekove pravice (1989), Splošni komentar CCPR 18: Nediskriminacija, dok. HRI/GEN/1/Rev.1, 10. november 1989.

Odbor OZN za odpravo diskriminacije žensk je obrazložil, da lahko takšni začasni posebni ukrepi obsegajo „prednostno obravnavo; načrtovano zaposlovanje in napredovanje; kvantitativne cilje, povezane s časovnimi okviri; sisteme kvot“.¹⁶¹ V skladu s sodno prakso SEU, ki je obravnavana v nadaljevanju, se sorazmernost takšnih ukrepov presoja strogo.

Po pravu EU protidiskriminacijske direktive izrecno predvidevajo možnost pozitivnih ukrepov: „Da bi bila v praksi zagotovljena popolna enakost, načelo enakega obravnavanja ne preprečuje državam članicam, da bi ohranile ali sprejele posebne ukrepe, katerih cilj je preprečevati ali kompenzirati za prikrajšanost, povezano s katero od [zaščiteneh okoliščin].“¹⁶² Listina EU potrjuje, da je posebno varstvo potrebno za določene skupine: moške in ženske (člen 23), otroke (člen 24), starejše (člen 25) in osebe z invalidnostmi (člen 26).

Po pravu EU se specifični ukrepi pojavljajo tudi kot utemeljitev drugačne obravnave po protidiskriminacijskih direktivah in v sodni praksi SEU ter v izjemi „dejanske poklicne zahteve“, ki je obravnavana v [poglavju 3.3.1](#).

Vodilni primeri pred SEU v zvezi s posebnimi ukrepi so se pojavili v kontekstu enakosti spolov: zadeva *Kalanke*¹⁶³, zadeva *Marschall*¹⁶⁴ in zadeva *Abrahamsson*¹⁶⁵. Skupaj so ti primeri določili omejitve, kako daleč lahko sežejo posebni ukrepi za kompenziranje prejšnjih manj ugodnih položajev, v katerih so bile delavke v teh specifičnih primerih.

Primer: V zadevi *Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen* je SEU uporabilo strog pristop do prednostne obravnave za reševanje nezadostne zastopanosti žensk na določenih delovnih mestih. V zadevi je bila obravnavana zakonodaja, sprejeta na regionalni ravni, ki je dajala samodejno prednost kandidatkam, ki so se prijavljale na delovno mesto ali za napredovanje. Kjer so bile kandidatke in kandidati enako kvalificirani ter kjer so bile delavke nezadostno zastopane v določenem sektorju, je bilo treba dati prednost kandidatkam. Štelo se je,

¹⁶¹ OZN, Odbor za odpravo diskriminacije žensk (CEDAW) (2004), Splošno priporočilo št. 25: člen 4, točka 1 Konvencije (začasni posebni ukrepi), dok. A/59/38(SUPP), 18. marec 2004, točka 22.

¹⁶² Direktiva o rasni enakosti, člen 5, direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 7, direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 6, in z nekoliko drugačno formulacijo direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 3.

¹⁶³ SEU, *Eckhard Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen*, C-450/93, 17. oktober 1995.

¹⁶⁴ SEU, *Hellmut Marschall proti deželni Nordrhein-Westfalen*, C-409/95, 11. november 1997.

¹⁶⁵ SEU, *Katarina Abrahamsson in Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, C-407/98, 6. julij 2000.

da nezadostna zastopanost obstaja tam, kjer delavke niso zasedale vsaj polovice zadevnih delovnih mest. V tej zadevi je neizbran kandidat gospod Kalanke vložil pritožbo pri nacionalnih sodiščih, da je bil diskriminiran na podlagi spola. Nacionalna sodišča so odstopila zadevo SEU v vprašanju, ali je to pravilo skladno s členom 2(4) direktive o enaki obravnavi iz leta 1976 (predhodnik člena 3 direktive o enakosti spolov o pozitivnih ukrepih), ki določa: „Ta direktiva ne vpliva na ukrepe za spodbujanje enakih priložnosti za moške in ženske, še posebej z odpravljanjem obstoječih neenakosti, ki vplivajo na priložnosti žensk.“¹⁶⁶

SEU je navedlo, da je člen 2(4) oblikovan tako, da dopušča ukrepe, „namenjene odpravljanju ali zmanjševanju dejanskih primerov neenakosti, ki obstajajo v realnosti družbenega življenja, čeprav so navidezno diskriminatorni“.¹⁶⁷ Sprejelo je, da pravilo sledi legitimnemu cilju odpravljanja neenakosti na delovnem mestu. V skladu s tem so ukrepi, ki zagotavljajo ženskam specifično prednost na delovnem mestu, vključno z napredovanjem, sprejemljivi, če so uvedeni, da izboljšajo sposobnost konkuriranja žensk na trgu delovne sile brez takšne diskriminacije. Vendar je bilo hkrati navedeno, da naj se katerakoli izjema pri pravici do enake obravnave razlaga strogo. Ugotovljeno je bilo, da kadar zadevno pravilo jamči „ženskam absolutno in brezpogojno prednost za zaposlovanje ali napredovanje“, je to dejansko nesorazmerno za doseganje cilja odpravljanja neenakosti, glede na pravico do enake obravnave. Zato prednostna obravnava v tem primeru ni bila upravičena.

Kljub temu poznejši primeri kažejo, da so specifični ukrepi lahko sprejemljivi, če pravilo ne zahteva dodeljevanja samodejne in brezpogojne prednosti.

Primer: Zadeva *Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen*¹⁶⁸ obravnava zakonodajo, ki je vsebinsko podobna zakonodaji v zadevi *Kalanke*. Vendar je zadevno pravilo določalo, naj imajo enakovredno kvalificirane ženske prednost, „razen če razlogi, specifični za posameznega moškega kandidata, prevesijo izbiro v njegovo korist“. Gospod Marschall, ki je bil zavržen za delovno mesto v korist kandidatke, je spodbijal zakonitost tega pravila

166 Direktiva o enakem obravnavanju 76/207/EGS, UL L 39, 14.2.1976, str. 40.

167 To besedilo je bilo pretežno sprejeto v uvodnih izjavah direktiv o diskriminaciji: uvodna izjava 21 direktive o enakosti spolov (prenovitev), uvodna izjava 26 direktive o enakosti pri zaposlovanju in uvodna izjava 17 direktive o rasni enakosti.

168 SEU, *Hellmut Marschall proti deželi Nordrhein-Westfalen*, C-409/95, 11. november 1997.

pred nacionalnimi sodišči, ki so zadevo odstopila SEU in ponovno postavila vprašanje, ali je to pravilo skladno z direktivo o enaki obravnavi. SEU je ugotovilo, da takšno pravilo ni nesorazmerno z legitimnimi cilji odpravljanja neenakosti, če „v vsakem posameznem primeru moškimi kandidatom, ki so enakovredno usposobljeni kot ženske kandidatke, zagotovi, da bo njihova prijava predmet objektivne ocene z upoštevanjem vseh kriterijev, specifičnih za posamezne kandidate, in bo razveljavila prednost, dodeljeno kandidatkam, kjer eden ali več teh kriterijev prevesi izbiro v korist moškega kandidata“. Tako je diskrecija v pravilu preprečila, da bi bila prednost absolutna, in je bilo zato pravilo sorazmerno doseganju cilja reševanja neenakosti na delovnem mestu.

Primer: V zadevi *Abrahamsson in Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*¹⁶⁹ je bila obravnavana veljavnost švedske zakonodaje, ki je vmes med brezpogojno prednostjo pravila v zadevi *Kalanke* in diskrecijo, oblikovano v zadevi *Marschall*. Pravilo je navajalo, da je treba kandidatu nezadostno zastopanege spola, ki ima primerne kvalifikacije za delovno mesto, dati prednost, razen če „je razlika med kvalifikacijami kandidatov tako velika, da bi takšna prednost povzročila kršitev zahteve po objektivnosti v zaposlovanju“. SEU je ugotovilo, da zakonodaja dejansko daje prednost kandidatom ali kandidatkam nezadostno zastopanege spola. Dejstvo, da je določba to preprečevala le, kadar je obstajala pomembna razlika v kvalifikacijah, ni bilo zadostno, da bi preprečilo nesorazmernost tega pravila po njegovih učinkih.

Primer: V zadevi *Maurice Leone in Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice in Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*¹⁷⁰ je bila pritožniku zavrnjena pravica do predčasne upokojitve. Zadevne nacionalne določbe so to pravico zagotavljale javnim uslužbencem, ki so imeli tri otroke in so za vsakega uporabili prekinitev dela. Pritožnik je bil oče treh otrok, vendar nikdar ni prekinil dela. Vložil je pritožbo, da to pomeni posredno diskriminacijo na podlagi spola, saj so bile biološke matere samodejno upravičene do zgodnje upokojitve. SEU je ugotovilo, da je ukrep, kot je zgodnja upokojitev, omejen na zagotavljanje predčasnega prenehanja delovne aktivnosti, vendar ne kompenzira za prikrajšanosti, s katerimi se lahko javne uslužbenke srečujejo v poklicnem življenju. Zato ukrep ne more prispevati k zagotavljanju polne enakosti v praksi med moškimi in ženskami

169 SEU, *Katarina Abrahamsson in Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, C-407/98, 6. julij 2000.

170 SEU, *Maurice Leone in Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice in Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, C-173/13, 17. julij 2014.

v delovnem življenju. SEU je sklenilo, da sporne določbe povzročajo posredno diskriminacijo, razen če jih je mogoče upravičiti z objektivnimi dejavniki, nepovezanimi s kakršnokoli diskriminacijo na podlagi spola, in so primerna in potrebna za doseganje tega cilja.

Ti primeri ponazarjajo, da je bilo SEU običajno previdno v svojem pristopu pri dopuščanju specifičnih ukrepov, ki prevladajo nad načelom poštenosti. Le v omejenih okoliščinah, kadar specifični ukrepi niso brezpogojni in absolutni, bo SEU dopustilo, da nacionalna pravila odstopajo od člena 2(4).

Ob obravnavi zadeve, povezane s specifičnimi ukrepi po protidiskriminacijskih direktivah EU, morajo biti strokovni delavci posebej pozorni na uvedeni ukrep za izboljšanje položaja zadevne skupine oseb. Kot izhaja iz zgoraj navedene sodne prakse SEU, je jasno stališče, da so specifični ukrepi skrajna možnost. Strokovni delavci in sodniki morajo pri obravnavi primera, ki vključuje specifične ukrepe, zagotoviti, da so vsi kandidati, ki jih obravnava zadevni delodajalec, vključno s tistimi, na katere določbe posebnih ukrepov ne vplivajo, ocenjeni objektivno in pošteno za zadevno delovno mesto. Posebne ukrepe je dovoljeno uporabiti le takrat, kadar je bilo v objektivni oceni ugotovljeno večje število kandidatov, vključno s posamezniki iz ciljne skupine, ki so enakovredno usposobljeni za neko prosto delovno mesto. Le v takšnih okoliščinah je dovoljeno izbrati osebo iz ciljne skupine, ki je izbrana zaradi predhodne zgodovinske diskriminacije na delovnem mestu, in ji dati prednost pred posameznikom, ki ne pripada ciljni skupini.

Poleg tega se en pozitiven ukrep jasno razlikuje od drugih. Člen 5 direktive o enakosti pri zaposlovanju vsebuje specifično ubeseditev splošnega pravila posebnih ukrepov glede oseb z invalidnostmi, ki zahteva, da delodajalci uvedejo primerne prilagoditve, s katerimi duševno prizadetim ali invalidnim osebam omogočijo enake možnosti pri zaposlovanju. Ti so opredeljeni kot „ustrezni ukrepi, kjer so potrebni v konkretni situaciji, da se osebam z invalidnostmi omogoči dostop, sodelovanje ali napredovanje v službi ali usposabljanje, razen kadar bi taki ukrepi delodajalca nesorazmerno obremenili“. Ustrezni ukrepi lahko med drugim obsegajo namestitvev dvigala ali klančine ali stranišča za osebe z invalidnostmi na delovnem mestu, ki omogočajo dostop z vozičkom.¹⁷¹

Zato je treba razlikovati določene ukrepe za zagotavljanje enakosti od spodbujevalnih ukrepov, saj ne diskriminirajo nobenega drugega posameznika

¹⁷¹ Za nadaljnje podrobnosti o primerni namestitvi glej [razdelek 5.4](#).

(na primer: dopuščanje dojenja na delovnem mestu) in posledično ni razloga, da bi bili začasni ali se uporabili kot skrajna možnost.

Primer: V zadevi *Evropska komisija proti Italijanski republiki*¹⁷² je SEU poudarilo, da se obveznost sprejemanja učinkovitih in praktičnih ukrepov, kjer je to potrebno, še posebej v primerih, navedenih v členu 5 direktive o enakosti pri zaposlovanju, nanaša na vse delodajalce. Po italijanski zakonodaji ni bilo treba vsem kategorijam delodajalcev sprejeti primernih ukrepov, zato je SEU odločilo, da Italija ni izpolnjevala svojih obveznosti zagotavljanja pravičnega in polnega izvajanja člena 5 direktive.

Po EKČP lahko za državo veljajo pozitivne obveznosti. Relevantna sodna praksa ESČP o pozitivnih ukrepih se večinoma navezuje na vprašanje, ali ima država v določenih okoliščinah dolžnost, in ne le možnost, da uvede pozitivne ukrepe.

Primer: V zadevi *Çam proti Turčiji*¹⁷³ v zvezi z zavrnitvijo vpisa študentke v glasbeno akademijo na podlagi njene slabovidnosti je ESČP ugotovilo, da država ni sprejela pozitivnih ukrepov za zagotavljanje dostopa študentov z invalidnostmi do izobraževanja na nediskriminatoren način. ESČP je izpostavilo, da tudi zavračanje zagotavljanja razumnih prilagoditev (na primer prilagoditev metod učenja, da so dostopne za slepe študente) pomeni diskriminacijo na podlagi invalidnosti.¹⁷⁴

Primer: V zadevi *Horváth in Kiss proti Madžarski*¹⁷⁵, v kateri je sodišče obravnavalo usmerjanje romskih otrok v posebne šole, je ESČP poudarilo, da ima država pozitivno obveznost popraviti zgodovinsko krivico rasne segregacije v posebnih šolah.¹⁷⁶ ESČP je ugotovilo, da ima država specifično pozitivno obveznost preprečevanja ohranjanja pretekle diskriminacije ali diskriminatornih praks pod krinko domnevno nevtralnih preizkusov znanja.¹⁷⁷

172 SEU, *Evropska komisija proti Italijanski republiki*, C-312/11, 4. julij 2013.

173 ESČP, *Çam proti Turčiji*, št. 51500/08, 23. februar 2016, obravnavano v [razdelku 4.3](#).

174 Prav tam, točka 67.

175 ESČP, *Horváth in Kiss proti Madžarski*, št. 11146/11, 29. januar 2013, glej [razdelek 4.3](#). Glej tudi ESČP, *Oršuš in drugi proti Hrvaški* (veliki senat), št. 15766/03, 16. marec 2010.

176 ESČP, *Horváth in Kiss proti Madžarski*, št. 11146/11, 29. januar 2013, točka 127.

177 Prav tam, 116.

Primer: V zadevi *Kurić in drugi proti Sloveniji*¹⁷⁸ so bili pritožniki državljani držav, ki so nekoč sestavljale Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. Po enem od zakonov, sprejetih po tem, ko je Slovenija razglasila neodvisnost, so pritožniki lahko v šestih mesecih zaprosili za državljanstvo Slovenije. Ker tega niso storili, so bila po šestmesečnem roku njihova imena izbrisana iz matičnega registra, zaradi česar pritožniki niso imeli državljanstva in so nezakonito prebivali v Sloveniji. ESČP je ugotovilo, da je dolgotrajno zavračanje reševanja njihovega problema prebivališča poseglo v njihovo pravico do zasebnega in/ali družinskega življenja ter da so bili diskriminirani, ker so bili v manj ugodnem položaju kot drugi tujci v Sloveniji. Pri tem je sodišče poudarilo, da „člen 14 pogodbenicam ne prepoveduje različnega obravnavanja skupin, zato da bi odpravile ‚dejansko neenakost‘ med njimi. Pravzaprav v nekaterih okoliščinah opustitev poskusa, da se neenakost odpravi z različnim obravnavanjem, če za to opustitev ni objektivne in smiselne utemeljitve, lahko vodi v kršitev tega člena.“¹⁷⁹

Člen E **Evropske socialne listine** prepoveduje vse oblike diskriminacije, vključno s posredno diskriminacijo. Po mnenju EOSP se „[t]akšna posredna diskriminacija [...] lahko pojavi ob neupoštevanju vseh relevantnih razlik med osebami v primerljivih situacijah ali z nesprijemanjem primernih korakov za zagotavljanje, da so pravice in kolektivne ugodnosti, ki so na voljo vsem, dejansko dostopne vsem“.¹⁸⁰ Veliko določb ESL navaja obveznost držav pogodbenic, da sprejmejo pozitivne ukrepe. Na primer: člen 23 ESL določa pravico starejših oseb do socialnega varstva. Na podlagi te določbe morajo države sprejeti vse primerne ukrepe, posebej za naslednje namene:

- (i) starejšim osebam omogočiti, da ostanejo polnopravne članice družbe tako dolgo, kot je mogoče;
- (ii) starejšim osebam omogočiti, da si svobodno izberejo svoj življenjski slog in živijo samostojno v domačem okolju tako dolgo, kot želijo in zmorejo;

178 ESČP, *Kurić in drugi proti Sloveniji* (veliki senat), št. 26828/06, 26. junij 2012.

179 Prav tam, točka 388.

180 EOSP, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Italiji*, pritožba št. 91/2013, 12. oktober 2015, točka 237, in EOSP, *Mednarodno združenje Avtizem Evropa proti Franciji*, pritožba št. 13/2002, 4. november 2003, točka 52.

- (iii) starejšim osebam, ki živijo v ustanovah, jamčiti ustrezno pomoč, pri tem pa spoštovati njihovo zasebnost in sodelovati pri odločitvah, ki se nanašajo na življenjske razmere v ustanovi.

Izraz polnopravne članice pomeni, da starejše osebe ne smejo biti izključene na podlagi svoje starosti. EOSP ta člen interpretira kot zahtevo za uvedbo zakonodaje, ki ščiti starejše osebe pred diskriminacijo. Člen 15(2) ESL zahteva, da države pogodbenice spodbujajo enakopraven in učinkovit dostop do zaposlovanja na prostem trgu delovne sile za osebe z invalidnostmi.¹⁸¹ Za ta namen mora zakonodaja prepovedovati diskriminacijo na podlagi invalidnosti¹⁸², da ustvari dejansko enakost priložnosti na prostem trgu delovne sile¹⁸³, prepovedovati odpuščanje na podlagi invalidnosti in nuditi učinkovita pravna sredstva osebam, za katere je bilo ugotovljeno, da so bile žrtve nezakonite diskriminacije¹⁸⁴. Poleg tega morajo na področju pogojev dela obstajati obveznosti delodajalcev, da sprejmejo ukrepe v skladu z zahtevami primerne prilagoditve, da se zagotovi učinkovit dostop do zaposlitve in ohranja zaposlitev oseb z invalidnostmi, še posebej za osebe, pri katerih je invalidnost nastala med zaposlitvijo zaradi nezgode pri delu ali poklicne bolezni.¹⁸⁵

Primer: Zadeva *The Central Association of Carers in Finland proti Finski*¹⁸⁶ obravnava reorganizacijo storitev dolgotrajne oskrbe starejših oseb na Finskem. Storitvena oskrba je nadomestila prejšnje oblike institucionalnega varstva. Glavna razlika med tema dvema oblikama storitev je bil sistem določanja cen. Cene dolgotrajnega institucionalnega varstva so bile določene z zakonom, zaradi česar je bila storitev dostopna osebam z nizkimi dohodki. V nasprotju s tem ni bilo določb, ki bi urejale ceno storitvene oskrbe ali storitvene oskrbe s 24-urno pomočjo – cene namreč niso imele zgornje meje. Posledično so se osebam, ki so potrebovale takšne storitve, zaračunavale precej višje cene kot osebam v institucionalnem varstvu. Zveza, ki je vložila pritožbo, je zatrjevala, da sta odsotnost regulacije in sistem določanja cen

181 EOSP, Sklepi XX-1 (2012), Češka.

182 EOSP, Sklepi 2003, Slovenija.

183 EOSP, Sklepi 2012, Ruska federacija.

184 EOSP, Sklepi XIX-1 (2008), Češka.

185 ESČP, Sklepi 2007, [Izjava o interpretaciji člena 15\(2\)](#).

186 EOSP, *Osrednje združenje negovalcev na Finskem proti Finski*, pritožba št. 71/2011, 4. december 2012.

ustvarila negotovosti in starejšim osebam preprečila dostop do storitev, ki jih potrebujejo zaradi svojega stanja. EOSP je odločil, da je bil kršen člen 23 ESL. Za EOSP so bili za odločitev odločilni naslednji argumenti:

(i) Nezadostna regulacija cen in dejstvo, da je povpraševanje po teh storitvah presegalo ponudbo, sta povzročila pravno negotovost starejših oseb, ki so potrebovale oskrbo, zaradi raznolike in kompleksne cenovne politike. Odbor je poudaril, da „čeprav občine lahko prilagajajo cene, ni nobenih učinkovitih zaščitnih ukrepov, ki bi poskrbeli, da je učinkovit dostop do storitev zagotovljen vsem starejšim osebam, ki zaradi svojega stanja potrebujejo te storitve“.

(ii) Situacija je ustvarila oviro pri dostopu do pravice do „informacij o storitvah in možnostih, dosegljivih starejšim osebam, ter o priložnostih, da jih uporabijo“, kot določa člen 23(b) ESL.

2.6 Kaznivo dejanje iz sovraštva

Ključni poudarek

- Kazniva dejanja, motivirana s predsodki, znana kot kazniva dejanja iz sovraštva ali kazniva dejanja, ki temeljijo na diskriminatornem nagibu, ne vplivajo samo na posameznike, na katere se nanašajo, temveč tudi na njihove skupnosti in družbe kot celoto.

Kazniva dejanja, kot so grožnje, fizični napadi, povzročitev premoženjske škode ali celo umori, pri katerih so storilci motivirani z nestrpnostjo do določenih skupin v družbi, opredeljujemo kot kazniva dejanja iz sovraštva ali kazniva dejanja zaradi predsodkov. Kaznivo dejanje iz sovraštva je torej lahko katerokoli kaznivo dejanje, ki je usmerjeno v osebo zaradi njenih domnevnih osebnih okoliščin. Poglavitni element, na podlagi katerega se kazniva dejanja iz sovraštva razlikujejo od drugih kaznivih dejanj, je diskriminatorni nagib.

Druga značilna lastnost kaznivega dejanja iz sovraštva je ta, da učinek kaznivega dejanja sega dlje od dejanskih žrtev. Vpliva namreč na celotno skupino, s katero se žrtev identificira, in lahko povzroči družbeno delitev med skupino žrtve in širšo družbo. Zato so takšna dejanja posebna grožnja družbi. Iz tega razloga se kazniva dejanja iz sovraštva ne smejo obravnavati kot običajna kazniva dejanja. Za primerno obravnavo kaznivih dejanj iz sovraštva je treba razkriti

diskriminatorni nagib, ki stoji za nasilnim dejanjem. Kazniva dejanja iz sovraštva je posledično treba prepoznati v pravnem redu kot posebno kategorijo kaznivih dejanj. Posebno usposabljanje, priročniki, informacije in druga primerna orodja morajo biti na voljo osebam, ki takšna kazniva dejanja obravnavajo (policisti, tožilci, sodniki), da izboljšajo njihove zmogljivosti preiskovanja in presoje.

Po pravu EU načeloma velja, da kazniva dejanja iz sovraštva zahtevajo poseben odziv kazenskega prava.¹⁸⁷ Čeprav protidiskriminacijske direktive držav članic ne zavezujejo k uporabi kazenskega prava za obravnavanje dejanj diskriminacije, okvirni sklep Evropskega sveta vse države članice EU obvezuje, da določijo kazenske sankcije v zvezi s spodbujanjem k nasilju ali sovraštvu na podlagi rase, barve kože, porekla, vere ali prepričanja, narodnega ali etničnega porekla, kot tudi v zvezi s širjenjem rasističnega ali ksenofobičnega materiala ter opravičevanjem, zanikanjem ali trivializacijo genocida, vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti, usmerjenih proti takim skupinam.¹⁸⁸ Države članice so dolžne tudi rasistične in ksenofobične naklepe obravnavati kot oteževalne okoliščine.

Edini pravni instrument EU, ki trenutno ščiti lezbijke, geje, biseksualne, transspolne in interspolne osebe (LGBTI), ki so bile žrtve kaznivega dejanja iz sovraštva, je direktiva EU o pravicah žrtev kaznivih dejanj¹⁸⁹. Pri priznavanju pravic žrtev vključuje okoliščine spolne usmerjenosti, spolne identitete in spolnega izraza, s čimer pomaga zagotoviti, da žrtve kaznivega dejanja prejmejo primerne informacije, podporo in zaščito ter lahko sodelujejo v kazenskem postopku. Poleg tega morajo države izvesti individualno oceno, da določijo specifične potrebe zaščite oseb, ki so bile žrtve kaznivega dejanja, zagrešenega zaradi predsodkov ali diskriminacije (člen 22 direktive).

Treba je poudariti, da ni nujno, da žrtev pripada skupini, proti kateri je sovražnost usmerjena. S konceptom diskriminacije prek povezave se zaščita nudi tudi

187 Resolucija Evropskega parlamenta z dne 14. marca 2013 o krepitvi boja proti rasizmu, ksenofobiji in zločinu iz sovraštva (2013/2543(RSP)). Glej tudi FRA (2012), *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights*, Luxembourg, Urad za publikacije, str. 15.

188 Okvirni sklep Sveta 2008/913/PNZ z dne 28. novembra 2008 o boju proti nekaterim oblikam in izrazom rasizma in ksenofobije s kazenskim pravom (Okvirni sklep o rasizmu in ksenofobiji), UL L 328, 6.12.2008, str. 55.

189 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2012/29/EU z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov o pravicah, podpori in zaščiti žrtev kaznivih dejanj in nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ.

osebam, za katere se le domneva, da imajo zadevno okoliščino ali so drugače povezane s skupino, ki ima zadevno okoliščino.

Po EKČP prepoved diskriminacije vključuje obveznost boja proti kaznivim dejanjem, ki so motivirana z rasizmom, ksenofobijo, versko nestrpnostjo ali invalidnostjo, spolno usmerjenostjo ali spolno identiteto osebe. Poleg tega imajo države pozitivno obveznost, da zaščitijo posameznike pred nasiljem, zlasti kadar so bile obveščene o tveganju smrtnih ali hujših telesnih poškodb. ESČP je v številnih zadevah¹⁹⁰ izrazilo stališče, da bi si z enako obravnavo nasilja in krutosti, ki izhaja iz diskriminatornih stališč, ter nasilja, kjer takšnih implikacij ni, zatiskali oči pred specifično naravo teh dejanj, ki so še posebej škodljiva za temeljne pravice. Poudarilo je, da čeprav je izbira primernih odvrtilnih sredstev načeloma v mejah proste presoje države, so za učinkovito odvrčanje resnih dejanj potrebne učinkovite določbe kazenskega prava. Odločilo je še, da so države zavezane preiskati obstoj morebitnega diskriminatornega nagiba, iz katerega izhaja dejanje nasilja, pri čemer ignoriranje diskriminatornih nagibov za zločin pomeni kršitev člena 14 EKČP.¹⁹¹ Ta pristop razširja zaščito, ki jo zagotavlja EKČP, na pripadnike ranljivih skupin, ki so žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva, ne glede na to, ali zlorabo stori državna ustanova ali tretja oseba.¹⁹² Z drugimi besedami: nasilje na podlagi diskriminatornih nagibov pomeni hudo obliko kršitve človekovih pravic. To naj bi se odražalo v izvedbi preiskav ter podpori in zaščiti žrtev.

Primer: V zadevi *Identoba in drugi proti Gruziji*¹⁹³ je sodišče obravnavalo homofobičen napad na udeležence mirnega zborovanja združenja LGBT in potrdilo, da je kaznivo dejanje iz sovraštva, storjeno nad posamezniki na podlagi njihove spolne usmerjenosti, pomenilo kršitev člena 3 EKČP v povezavi členom s 14. ESČP je poudarilo, da so gruzijske oblasti poznale oz. bi morale poznati tveganja v primeru demonstracij glede na številna poročila o položaju lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb v Gruziji. Ker policijska zaščita ni bila zagotovljena pravočasno in v zadostni meri, oblasti niso izpolnile svoje obveznosti zagotavljanja primerne zaščite.

190 Glej ESČP, *M. C. in A. C. proti Romuniji*, št. 12060/12, 12. april 2016, točka 113.

191 Glej na primer ESČP, *Abdu proti Bolgariji*, št. 26827/08, 11. marec 2014, obravnavano v razdelku 6.3.

192 Na primer glej ESČP, *R. B. proti Madžarski*, 64602/12, 12. april 2016, točka 39.

193 ESČP, *Identoba in drugi proti Gruziji*, št. 73235/12, 12. maj 2015, glej tudi [razdelek 4.7](#).

Primer: V zadevi *M. C. in A. C. proti Romuniji*¹⁹⁴ je skupina oseb napadla pritožnika, ko sta se vračala domov z vsakoletne gejevske parade ponosa. Bila sta žrtvi homofobičnega napada, poleg tega so ju napadalci udarjali in brcali. ESČP je ugotovilo, da oblasti pri preiskavi homofobičnega napada niso upoštevale možnih diskriminatornih nagibov, zato je sklenilo, da je bil kršen člen 3 (postopkovni vidik) v povezavi s členom 14 EKČP.

Primer: V zadevi *Virabyan proti Armeniji*¹⁹⁵ je bil pritožnik, član opozicijske stranke, aretiran med protivladnimi demonstracijami. Nato je bil odpeljan na policijsko postajo, kjer je utrpel resne poškodbe. Pritožil se je, da so ga v priporu trpinčili zaradi njegovega političnega prepričanja. ESČP je odločilo, da država ni obravnavala morebitne vzročne povezave med zatrjevanimi političnimi motivi in zlorabo, ki jo je utrpel pritožnik. Zato je ugotovilo kršitev člena 14 EKČP v povezavi s postopkovnim vidikom člena 3.

Primer: V zadevi *Nachova in drugi proti Bolgariji*¹⁹⁶ sta bila romska moška ustreljena med begom pred vojaško policijo, ki ju je poskušala aretirati zaradi samovoljne odsotnosti. Sosed ene od žrtev je trdil, da je policist, ki je ubil žrtvi, nemudoma po streljanju zavpil: „Prekleti cigani!“ ESČP je ugotovilo, da je država žrtvama kršila pravico do življenja (po členu 2 EKČP), ne le vsebinsko, temveč tudi postopkovno, ker ni primerno raziskala njunih smrti. Ugotovljeno je bilo, da je odsotnost preiskave pomenila tudi kršitev člena 2 v povezavi s pravico posameznika, da ni diskriminiran, saj je imela država dolžnost specifično preiskati morebitne diskriminatorne nagibe.

Primer: V zadevi *Škorjanec proti Hrvaški*¹⁹⁷ je sodišče obravnavalo rasno motivirano nasilje. ESČP je navedlo, da se obveznost oblasti, da preišče morebitne rasistične nagibe, ne nanaša le na nasilna dejanja na podlagi žrtvinih dejanskih ali zaznanih osebnih statusov ali okoliščin, temveč tudi na žrtvine dejanske ali domnevne zveze ali povezave z drugo osebo, ki dejansko ali domnevno ima določen status ali zaščiteno okoliščino. ESČP je izpostavilo, da so se organi pregona zanašali na dejstvo, da pritožnica ni bila romskega porekla, zato niso preiskali, ali so jo napadalci zaznavali, kot da je romskega porekla. Organi niso upoštevali in vzpostavili povezave med

194 ESČP, *M. C. in A. C. proti Romuniji*, št. 12060/12, 12. april 2016.

195 ESČP, *Virabyan proti Armeniji*, št. 40094/05, 2. oktober 2012.

196 ESČP, *Nachova in drugi proti Bolgariji* (veliki senat), št. 43577/98 in 43579/98, 6. julij 2005.

197 ESČP, *Škorjanec proti Hrvaški*, 25536/14, 28. marec 2017.

rasističnim nagibom za napad in pritožnično zvezo s partnerjem, ki je bil romskega porekla. Posledično je ugotovilo kršitev člena 3 EKČP v njegovem postopkovnem vidiku v povezavi s členom 14 EKČP.

V nizu zadev je ESČP obravnavalo nasilje na podlagi spola kot obliko diskriminacije žensk.¹⁹⁸

Primer: V zadevi *Eremia proti Republiki Moldaviji*¹⁹⁹ je bila prva pritožnica žrtev nasilja v družini, tega je izvajal njen mož policist. Njuni dve hčeri, druga in tretja pritožnica, sta bili pogosto priči nasilju, kar je vplivalo na njuno psihološko stanje. ESČP je odločilo, da neučinkovitost organov, da bi zaščitili pritožnice, odraža dejstvo, da niso ocenili resnosti nasilja nad ženskami. Ker oblast ni upoštevala problema nasilja nad ženskami v Republiki Moldaviji, je to pomenilo diskriminatorno obravnavo na podlagi spola v nasprotju s členom 14 v povezavi s členom 3 EKČP.

Primer: V zadevi *M. G. proti Turčiji*²⁰⁰ je pritožnico mož med trajanjem zakonske zveze pretepal, v času ločevanja pa ji je grozil. Pritožnica je vložila pritožbo zaradi pomanjkanja zaščite, ki bi ji jo državni organi zagotovili pred nasiljem v družini, ter zaradi sistematičnega in trajnega nasilja nad ženskami v Turčiji. ESČP je ugotovilo, da čeprav se je pritožnica ločila leta 2007, ni imela učinkovite zaščite pred svojim nekdanjim možem, navkljub številnim prošnjam, vloženim pri nacionalnih sodiščih, dokler leta 2012 ni začel veljati nov zakon. Posledično je ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 3 EKČP.

Primer: V zadevi *Halime Kılıç proti Turčiji*²⁰¹ je pritožničina hči pridobila začasno odredbo za zaščito pred svojim nasilnim možem. Vendar oblasti niso sprejele učinkovitih ukrepov za njeno zaščito, zato je utrpela poškodbe, zaradi katerih je umrla. ESČP je ugotovilo, da je bila odredba neučinkovita, ker nacionalni organi niso kaznovali njenega moža zaradi nespoštovanja odredbe, zato je lahko nekaznovano nadaljeval zlorabo. Posledično je ESČP ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 2 EKČP.

198 Glej tudi ESČP, *Opuz proti Turčiji*, št. 33401/02, 9. junij 2009, obravnavano v razdelku 6.3.

199 ESČP, *Eremia proti Republiki Moldaviji*, št. 3564/11, 28. maj 2013.

200 ESČP, *M. G. proti Turčiji*, št. 646/10, 22. marec 2016.

201 ESČP, *Halime Kılıç proti Turčiji*, št. 63034/11, 28. junij 2016.

Poleg dolžnosti preiskave imajo države tudi obveznost preprečevanja nasilja fizičnih oseb, motiviranega s sovraštvom, za katere oblasti vedo ali bi morale vedeti²⁰², poleg tega morajo ukrepati za zaščito žrtev kaznivih dejanj v primeru dejanj fizičnih oseb.

Primer: V zadevi *97 članov Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses in 4 drugi proti Gruziji*²⁰³ je skrajna ortodoksna skupina napadla skupino Jehovovih prič. Čeprav je bila policija obveščena, ni ukrepala, da bi preprečila nasilje. Poznejša preiskava je bila opuščena, ko je policija zatrdila, da ni mogoče potrditi identitete obdolžencev. ESČP je ugotovilo, da neučinkovito ukrepanje policije za zaščito žrtev pred rasno motiviranim nasiljem in poznejše pomanjkanje ustrezne preiskave pomenita kršitev členov 3 (prepoved nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali kaznovanja) in 9 (pravica do verske svobode) v povezavi s členom 14 EKČP, saj je dejanje temeljilo na verskih razlogih.

Po pravu Sveta Evrope Konvencija o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (Istanbulska konvencija) obsoja vse oblike diskriminacije žensk.²⁰⁴

2.7 Sovražni govor

Ključni poudarek

- Sovražni govor je zagovarjanje sovraštva, ki temelji na eni od zaščiteneh osebnih okoliščin.

Sovražni govor obsega kakršnokoli javno izražanje, ki širi, ščuva, spodbuja ali opravičuje sovraštvo, diskriminacijo ali sovražnosti proti določeni skupini. Sovražni govor je nevaren, saj prispeva k rastočemu ozračju nestrpnosti do določenih skupin. Verbalni napadi lahko preidejo v fizične napade.

202 ESČP, *Đorđević proti Hrvaški*, št. 41526/10, 24. julij 2012, točki 138 in 149, kar je obravnavano v razdelku 2.4.2.

203 ESČP, *97 članov Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses in 4 drugi proti Gruziji*, št. 71156/01, 3. maj 2007.

204 Svet Evrope, Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini, CETS št. 210, 2011. Glej [razdelek 1.1.1](#).

Po mnenju Evropske komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti²⁰⁵ je treba sovražni govor razumeti kot zagovarjanje, spodbujanje ali razpihovanje zaničevanja, sovraštva ali obrekovanja oseb ali skupine oseb v kakršnikoli obliki, kot tudi kakršnokoli nadlegovanje, žaljenje, negativno stereotipizacijo, stigmatizacijo ali grožnjo v zvezi s takšno osebo ali skupino oseb ter opravičevanje takšnih vrst izražanja.

Poleg tega sovražni govor lahko prevzame obliko javnega zanikanja, trivializacije ali opravičevanja zločinov proti človeštvu ali vojnih zločinov ter poveljevanja oseb, ki so bile obsojene za takšne zločine.²⁰⁶

Kazniva dejanja iz sovraštva in sovražni govor imata isti cilj: spodkopavanje dostojanstva in vrednosti človeka, ki pripada določeni skupini. Vendar v nasprotju s kaznivim dejanjem iz sovraštva sovražni govor ne pomeni vedno kaznivega dejanja.

V skladu z EKČP se razvija sodna praksa ESČP o sovražnem govoru, vključno s sovražnim govorom na internetu, ki vključuje uravnoteženje različnih pravic: prepovedi diskriminacije, pravice do zasebnega življenja in svobode izražanja. V naslednjih primerih je ESČP potrdilo, da načelo nediskriminacije lahko omejuje uživanje drugih pravic.

Primer: V zadevi *M'Bala M'Bala proti Franciji*²⁰⁷ je bil pritožnik, komik, obsojen zaradi zanikanja holokavsta in izražanja antisemitskih stališč med javnimi nastopi. Pritožnik je zatrjeval, da je obsodba kršila njegovo svobodo izražanja. ESČP je ugotovilo, da izražanje sovraštva in antisemitizma ter podpora zanikanju holokavsta ne moreta spadati pod zaščito člena 10 EKČP. Ugotovilo je še, da je pritožnik „poskušal preusmeriti člen 10 od njegovega dejanskega namena, z izrabljanjem svoje pravice do svobode izražanja za namene, ki so bili neskladni s črko in duhom konvencije, pri čemer bi takšni nameni, če bi bili sprejeti, prispevali k uničenju pravic in svoboščin, določenih v konvenciji“. Njegova pritožba je bil razglašena za nedopustno.

205 Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), Splošnopolično priporočilo št. 15 o boju proti sovražnemu govoru, 8. december 2015.

206 Prav tam.

207 ESČP, *M'Bala M'Bala proti Franciji (dec.)*, št. 25239/13, 20. oktober 2015.

Primer: V zadevi *Vejdeland in drugi proti Švedski*²⁰⁸ so bili pritožniki obsojeni zaradi širjenja homofobičnih letakov v šoli. ESČP je odločilo, da je bil poseg v njihovo svobodo izražanja potreben v demokratični družbi zaradi zaščite ugleda in pravic drugih, torej člen 10 EKČP ni bil kršen.

Primer: V zadevi *Karahmed proti Bolgariji*²⁰⁹ se je pritožnik udeležil redne petkove molitve v mošeji v Sofiji. Na isti dan se je zbralo okoli 150 podpornikov desne politične stranke, ki so prišli protestirat zoper zvok, ki se je širil iz zvočnikov mošeje med pozivom k molitvi. Zoper zbrane vernike so protestniki vzklikali žaljivke ter vanje metali jajca in kamenje. Med nekaj protestniki in verniki se je začel pretep, ko so prvi na streho mošeje namestili lastne zvočnike, da bi zakrili zvok molitve, slednji pa so poskušali zvočnike odstraniti. Ker domači državni organi niso uspeli doseči primernege ravnotežja ukrepov, da bi zagotovili učinkovito in mirno izvajanja pravic protestnikov ter pravic pritožnika in drugih vernikov, da skupaj molijo, s posledičnim neuspešnim odzivom na te dogodke, zlasti na sovražni govor, je sodišče ugotovilo, da država ni spoštovala svojih pozitivnih obveznosti po členu 9 (verska svoboda) EKČP.

V primerih komentarjev tretjih oseb v obliki sovražnega govora in neposrednih groženj telesni celovitosti posameznikov smejo države članice spletnim novičarskim portalom spoznati za odgovorne za kršitev, če portali ne sprejmejo ukrepov za takojšnje odstranjevanje očitno nezakonitih komentarjev, in sicer tudi brez opozorila domnevne žrtve ali tretje osebe.

Primer: V zadevi *Delfi AS proti Estoniji*²¹⁰ je imela družba pritožnica v lasti enega največjih spletnih novičarskih portalov v Estoniji. Po objavi članka na spletnem portalu na temo trajektne družbe so bili pod člankom objavljeni številni komentarji anonimnih tretjih oseb, ki so vsebovali osebne grožnje in žaljiv jezik proti lastniku trajektne družbe. Portal je izbrisal komentarje nekaj tednov pozneje, a šele na zahtevo pritožnice, vendar ni hotel plačati odškodnine. Zoper družbo pritožnico je bil sprožen postopek zaradi obrekovanja, ki se je končal z odločitvijo, da mora družba pritožnica plačati 320 EUR odškodnine. ESČP je ugotovilo, da dolžnost preprečevanja ali odstranjevanja nezakonitih komentarjev in kazni 320 EUR, uvedena zoper

208 ESČP, *Vejdeland in drugi proti Švedski*, št. 1813/07, 9. februar 2012.

209 ESČP, *Karahmed proti Bolgariji*, št. 30587/13, 24. februar 2015.

210 ESČP, *Delfi AS proti Estoniji* (veliki senat), št. 64569/09, 16. junij 2015.

družbo pritožnico, nista pomenila nesorazmerne omejitve pravice svobode izražanja. Glede vsebine komentarjev je sodišče ugotovilo, da so bile sovražne izjave in neprikrite grožnje očitno nezakonite (bile so sovražni govor), zaradi česar nadaljnja jezikovna ali pravna analiza ni bila potrebna.²¹¹

ESČP je zavzelo stališče, da obveznost velikih novičarskih portalov, da uvedejo učinkovite ukrepe za omejevanje širjenja sovražnega govora in govora, ki spodbuja nasilje, ni mogoče enačiti z zasebno cenzuro. Dejansko je zmožnost potencialne žrtve takšnega govora, da stalno spremlja internet, bolj omejena kot zmožnost velikih komercialnih spletnih novičarskih portalov, da preprečijo ali odstranijo nezakonite komentarje.

ESČP mora pogosto uravnotežiti nasprotujoče si pravice. Naslednji primeri ponazarjajo zadeve, v katerih se je pravica izražanja mnenj štela za bolj pomembno od potrebe po kaznovanju sovražnega govora.

Primer: V zadevi *Perinçek proti Švici*²¹² je bil pritožnik, turški akademik, obsojen, ker je javno zanikal, da je Otomansko cesarstvo izvedlo genocid nad armenskim ljudstvom. ESČP je upoštevalo zlasti kontekst, v katerem so bile dane izjave, dejstvo, da izjave niso vplivale na dostojanstvo pripadnikov armenski skupnosti do mere, ki bi zahtevala kazensko obsodbo, ter dejstvo, da po mednarodnem pravu Švica ni imela nobene dolžnosti, da bi takšne izjave obravnavala kot kazniva dejanja. Zato je odločilo, da so se pritožnikove izjave navezovala na zadevo v javnem interesu in zato niso pozivale k sovraštvu ali nestrpnosti. ESČP je odločilo, da v demokratični družbi ni bilo potrebno zoper pritožnika uvesti kazenskih sankcij, da bi zaščitili pravice armenske skupnosti v zadevnem primeru.

Primer: V zadevi *Sousa Goucha proti Portugalski*²¹³ je bil pritožnik, znani istospolno usmerjeni televizijski voditelj, med zabavno oddajo, ki se je prenašala v živo, predmet šale, s katero so ga označili za žensko. ESČP ni

211 Primerjaj z ESČP, *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete in Index.hu Zrt proti Madžarski*, št. 22947/13, 2. februar 2016, v tej zadevi je sodišče ugotovilo, da uporaba vulgarnih stavkov sama po sebi ni odločilna in da jo je treba upoštevati do posebnosti stila komunikacije na določenih internetnih portalih. Izrazi, uporabljeni v komentarjih, čeprav so bili v nizkem registrskem slogu, so bili pogosti pri komunikaciji na številnih spletnih portalih, zato je bil vpliv, ki bi jim ga lahko pripisali, zmanjšan.

212 ESČP, *Perinçek proti Švici* (veliki senat), št. 27510/08, 15. oktober 2015.

213 ESČP, *Sousa Goucha proti Portugalski*, št. 70434/12, 22. marec 2016.

menilo, da je šala, ki primerja geja z žensko, homofobični sovražni govor. Zato odločitev oblasti, da ne izvedejo kazenskega pregona, ni kršila člena 14 v povezavi s členom 8 konvencije.

Na ravni mednarodnega prava člen 20 MPDPP določa, da sta kakršnakoli propaganda za vojno in kakršnokoli zagovarjanje nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva, ki pozivata k diskriminaciji, sovražnosti ali nasilju, prepovedana z zakonom.

V tem smislu je Odbor za človekove pravice izpostavil, da prepoved po prvem odstavku člena 20 MPDPP zajema vse oblike propagande, ki grozijo ali vodijo v dejanje agresije ali kršitev miru v nasprotju z Ustanovno listino OZN. Drugi odstavek prepoveduje kakršnokoli zagovarjanje nacionalnega, rasnega ali verskega nasilja, ki poziva k diskriminaciji, sovražnosti ali nasilju, ne glede na to, ali so cilji takšne propagande ali zagovarjanja notranji ali zunanji glede na zadevno državo.²¹⁴

Pozivanje h genocidu je po mednarodnem pravu kaznivo dejanje tudi, če zadevno dejanje po lokalni zakonodaji ni bilo nezakonito glede na to, kdaj in kje je bilo storjeno. V znani sodbi zoper Juliusa Streicherja je Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu odločilo, da „je obtoženec v svojih govorih in člankih teden za tednom, mesec za mesecem okuževal nemške ume z virusom antisemitizma in pozival nemško prebivalstvo k aktivnem preganjanju“²¹⁵. Mednarodno vojaško sodišče ga je spoznalo za krivega zločinov proti človeštvu.

Člen III Konvencije OZN o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida predvideva, da so dejanja genocida, dogovor z namenom storitve genocida, neposredno in posredno pozivanje k storitvi genocida, poizkusi storitve genocida ter sosterilstvo pri genocidu kazniva dejanja.

Leta 2003 je Mednarodno kazensko sodišče za Ruando obsodilo tri nekdanje vodilne delavce v medijih, saj so bili ključni v medijski kampanji pozivanja Hutujcev, naj ubijajo Tutsije v Ruandi leta 1994.²¹⁶ Bili so obsojeni za genocid,

214 Splošni komentar Odbora za človekove pravice št. 11.

215 Mednarodno vojaško sodišče, sodba z dne 1. oktobra 1946 v: Sojenje nemškim glavnim vojnim zločincem. Postopki Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu v Nemčiji, 22. del, str. 501.

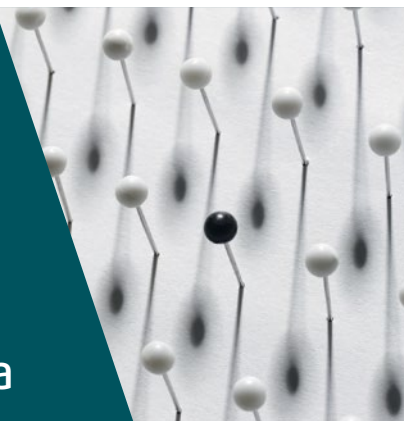
216 OZN, Mednarodno kazensko sodišče za Ruando, tožilec proti Ferdinandu Nahimani, Jean-Boscu Barayagwizi in Hassanu Ngezeju, zadeva št. ICTR-99-52-T.

neposredno in posredno pozivanje k storitvi genocida, dogovora z namenom storitve genocida ter iztrebljanja in preganjanja kot zločinov proti človeštvu. Senat je izpostavil: „Sovražni govor je diskriminatorna oblika agresije, ki uničuje dostojanstvo oseb v skupini, ki je napadena. Ustvarja nižji status ne le v očeh pripadnikov skupine, temveč tudi v očeh drugih, ki jih zaznavajo in obravnavajo kot nekaj nižjega od človeka. Poniževanje osebe na podlagi njene etnične identitete ali pripadnosti drugi skupini samo po sebi in po svojih posledicah lahko povzroči nepopravljivo škodo.“²¹⁷

217 Prav tam.

3

Utemeljitev manj ugodnega obravnavanja v okviru evropskega protidiskriminacijskega prava

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Objektivna utemeljitev:</p> <p>Direktiva o rasni enakosti, člen 2(2)(b)</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 2(2)(b)</p> <p>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do dobrin in storitev, člen 2(b)</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 2(1)(b)</p> <p>Posebni razlogi za utemeljitev:</p> <p>Bistvene poklicne zahteve:</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 14(2)</p> <p>Direktiva o rasni enakosti, člen 4</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 4(1)</p> <p>Verske ustanove:</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 4(2)</p> <p>Starost:</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 6</p> <p>Varovanje javnega reda:</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 2(5)</p> <p>SEU, C-354/16, <i>Kleinstieber proti Mars GmbH</i>, 2017</p> <p>SEU, C-188/15, <i>Bougnaoui in ADDH proti Micropole SA</i> (veliki senat), 2017</p> <p>SEU, C-416/13, <i>Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo</i>, 2014</p> <p>SEU, C-285/98, <i>Kreil proti Zvezni republiki Nemčiji</i>, 2000</p> <p>SEU, C-207/98, <i>Mahlburg proti deželi Mecklenburg-Vorpommern</i>, 2000</p> <p>Sodba SEU, zadeva 222/84, <i>Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary</i>, 1986</p>	<p>Utemeljitev manj ugodnega obravnavanja v skladu z evropskim protidiskriminacijskim pravom</p>	<p>ESČP, člen 14 (prepoved diskriminacije)</p>

V nekaterih okoliščinah lahko sodišča ugotovijo, da je v zadevi šlo za različno obravnavanje, vendar je to upravičeno. Pristop k upravičevanju različnega obravnavanja po pravu EU je kljub nekaterim razlikam v bistvu podoben pristopu ESČP.

Na podlagi EKČP je pristop ESČP, da z običajno uporabljenimi besedami poda svojo utemeljitev v okviru ugotavljanja neposredne in posredne diskriminacije. Drugače pa so **v okviru prava EU** predvidene le posebne omejene izjeme od prepovedi neposredne diskriminacije, splošna izjema od prepovedi diskriminacije pa se uporablja le v okviru ugotavljanja posredne diskriminacije. Z drugimi besedami, v skladu s protidiskriminacijskimi direktivami je v primerih domnevne neposredne diskriminacije različno obravnavanje mogoče upravičiti le, kadar se sledi določenim ciljem, ki so izrecno določeni v navedenih direktivah.

Treba je opozoriti, da sta preizkus upravičenosti iz objektivnih razlogov v okviru EKČP ter preizkus upravičenosti na podlagi izjem iz protidiskriminacijskih direktiv EU zelo podobna. Oba preizkusa vključujeta oceno legitimnosti zastavljenih ciljev in sorazmernosti sredstev, ki se uporabljajo za doseg te ciljev.

3.1 Uporaba objektivne utemeljitve na podlagi EKČP

Ključna poudarka

- Na podlagi EKČP je različno obravnavanje v primerih domnevne neposredne in posredne diskriminacije predmet objektivne utemeljitve.
- Različno obravnavanje je lahko upravičeno, kadar sledi legitimnemu cilju in če so sredstva za doseg tega cilja ustrezna in potrebna.

Na podlagi EKČP je objektivna utemeljitev na voljo tako glede neposredne kot posredne diskriminacije. Po mnenju ESČP je:

„Razlika v obravnavanju oseb v ustrezno podobnih situacijah [...] diskriminatorna, če nima objektivne in razumne utemeljitve; z drugimi besedami, če ne sledi legitimnemu cilju ali če ni smiselnega razmerja sorazmernosti med uporabljenimi sredstvi in želenim ciljem.“²¹⁸

Zato upravičeno različno obravnavanje ne pomeni diskriminacije.

Sodna praksa ESČP kaže, da je različno obravnavanje, za katero velja, da posega v jedro osebnega dostojanstva, kot je diskriminacija na podlagi rasnega ali etničnega porekla, zasebnega in družinskega življenja, težje utemeljiti kot tisto različno obravnavanje, ki se nanaša na širše vidike socialne politike, zlasti kadar ima fiskalne posledice. ESČP v zvezi s tem uporablja izraz polje proste presoje ali diskrecijske pravice, ki se nanaša na prosto presojo države pri določanju, ali je treba različno obravnavanje upravičiti. Kadar to polje velja za ozko, ESČP izvaja strožji nadzor.

Za utemeljitev različnega obravnavanja je treba dokazati:

- da zadevno pravilo ali ravnanje zasleduje legitimen cilj;
- da je sredstvo, izbrano za doseg tega cilja (torej ukrep, ki je privedel do različnega obravnavanja), sorazmerno in potrebno za doseg tega cilja.

Da bi ugotovilo, ali je različno obravnavanje sorazmerno, se mora sodišče prepričati, da:

- ni mogoč noben drug način za doseg tega cilja, ki bi manj posegal v pravico do enakega obravnavanja – z drugimi besedami, da se zaradi nastale prikrajšanosti povzroči najmanjša možna škoda, ki je še potrebna za doseg zastavljenega cilja;
- je cilj, ki ga je treba doseči, dovolj pomemben, da upraviči to stopnjo vmešavanja.

²¹⁸ ESČP, *Burden proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 13378/05, 29. april 2008, točka 60, in ESČP, *Guberina proti Hrvaški*, št. 23682/13, 22. marec 2016, točka 69.

3.2 Uporaba objektivne utemeljitve na podlagi prava EU

Ključni poudarek

- V skladu s pravom EU je na voljo objektivna utemeljitev posredne diskriminacije.

V skladu s pravom EU protidiskriminacijske direktive EU v zvezi s posredno diskriminacijo vsebujejo podobne izraze za možne objektivne utemeljitve. Direktiva o rasni enakosti določa:

„Šteje se, da gre za neposredno diskriminacijo, če bi na videz nevtralna določba, merilo ali praksa postavila osebe, ki pripadajo določeni rasi ali etnični skupini v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami, razen če to določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje zakonit cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in potrebna.“²¹⁹

Na primer v zadevi, v kateri je šlo za postavitev števcov električne energije na nedostopno višino²²⁰, je SEU presodilo, da mora pristojno sodišče za utemeljitev takšne prakse ugotoviti, ali so možna druga ustrezna in manj omejevalna sredstva za doseg zastavljenih ciljev (varnost prenosa električne energije in ustrezno evidentiranje porabe električne energije). Če takšni ukrepi ne bi bili mogoči, takšna praksa ne bi bila nesorazmerna le, če bi imeli prebivalci okrožja otežen dostop do električne energije v pogojih, ki niso žaljivi in ne stigmatizirajo ter ki jim omogočajo, da redno spremljajo svojo porabo električne energije.

Na področju zaposlovanja ima SEU zadržke pri sprejemanju različnega obravnavanja na podlagi razlogov upravljanja podjetja, ki so povezani z ekonomskimi težavami delodajalcev, pri tem pa je bolj pripravljeno sprejeti različno obravnavanje na podlagi širših ciljev socialne politike in politike zaposlovanja z javnofinančnimi posledicami. V primerih, ki se nanašajo na zadnjenavedene utemeljitve, bo SEU priznalo državam široko polje proste presoje.

219 Direktiva o rasni enakosti, člen 2(b), direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 2(2)(b), direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 2(b), in direktiva o enakosti moških in žensk (prenovitev), člen 2(1)(b).

220 SEU, „*CHEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisija za zaščita ot diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 16. julij 2015 (podrobno obravnavano v razdelku 2.2.3).

SEU je na primer menilo, da so cilji, kot je spodbujanje visokega šolstva²²¹ ali izravnavanje pomanjkljivosti glede prekinitev poklicne kariere zaradi vzgoje otrok²²², legitimni cilji, ki lahko upravičijo posredno diskriminacijo. Po drugi strani je poudarilo, da cilj omejevanja javnih izdatkov ne more biti razlog za diskriminatorno ravnanje.²²³

SEU je uporabilo podobne pristope na podlagi načela prepovedi diskriminacije, ki ga zagotavlja Listina EU. Navedlo je, da je razlika v obravnavanju upravičena, če temelji na objektivnem in razumnem merilu, tj. če se razlika nanaša na zakonsko dovoljen cilj, ki ga zasleduje zadevna zakonodaja, in je sorazmerna s ciljem, ki se želi doseči z zadevnim obravnavanjem.²²⁴

Primer: SEU je ponudilo poglobljeno razlago ideje o objektivni utemeljitvi v zadevi *Bilka-Kaufhaus GmbH proti Weber Von Hartz*²²⁵. V tej zadevi so se zaposleni s krajšim delovnim časom, ki so bili izključeni iz pokojninskega načrta poklicnega zavarovanja družbe Bilka (veleblagovnica), pritožili, da to pomeni posredno diskriminacijo žensk, saj so te bile velika večina zaposlenih s krajšim delovnim časom. SEU je ugotovilo, da bi to pomenilo posredno diskriminacijo, razen če bi bila razlika v uživanju te pravice utemeljena. Da bi bila utemeljena, bi bilo treba dokazati, da „ukrepi, ki jih je izbrala družba Bilka, ustrezajo dejanskim potrebam družbe, so ustrezni za doseg zastavljenih ciljev in so v ta namen potrebni“.

Bilka je trdila, da je bil cilj razlike v obravnavi odvratanje zaposlenih od tega, da bi delali s krajšim delovnim časom in spodbujanje dela s polnim delovnim časom, saj so delavci, ki delajo s krajšim delovnim časom, navadno neradi delali ob večerih ali sobotah, kar je oteževalo vzdrževanje zadostnega števila delavcev. SEU je ugotovilo, da bi to lahko bil legitimen razlog. Vendar ni odgovorilo na vprašanje, ali je izključitev delavcev s krajšim delovnim časom iz pokojninskega sistema sorazmerna za doseg tega cilja. Zahteva, da so sprejeti ukrepi potrebni, pomeni, da je treba dokazati, da ni nobenega

221 SEU, *Maria do Céu Bragança Linares Verruga in drugi proti Ministre de l'Enseignement supérieur et de la recherche*, C-238/15, 14. december 2016.

222 SEU, *Maurice Leone in Blandine Leone proti Sceaux, ministre de la Justice in Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, C-173/13, 17. julij 2014.

223 SEU, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main (C-4/02) in Silvia Becker proti Land Hessen (C-5/02)*, združeni zadevi C-4/02 in C-5/02, 23. oktober 2003.

224 SEU, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, C-356/12, 22. maj 2014.

225 SEU, *Bilka-Kaufhaus GmbH proti Karin Weber Von Hartz*, C-170/84, 13. maj 1986.

sprejemljivega drugega sredstva, ki bi manj posegal v načelo enakega obravnavanja. Nacionalno sodišče je bilo tisto, ki je moralo uporabiti zakon glede na konkretne okoliščine.

3.3 Posebni razlogi za utemeljitev na podlagi prava EU

Ključni poudarki

- V okviru prava EU so posebne izjeme od prepovedi neposredne diskriminacije, ki so prilagojene kontekstu področja varstva.
- Med posebnimi izjemami so:
 - o bistvene poklicne zahteve,
 - o izjeme v zvezi z verskimi ustanovami,
 - o izjeme, značilne za starostno diskriminacijo.

Kot je navedeno zgoraj, obstaja v skladu s protidiskriminacijskimi direktivami poseben niz razlogov za utemeljitev, ki omogoča, da se različno obravnavanje lahko upraviči v omejenem številu primerov. Izjema „bistvene poklicne zahteve“ je v vsaki direktivi²²⁶ (razen direktive o enakem dostopu moških in žensk do dobrin in storitev, ker se ta ne nanaša na zaposlitev). Zahteva delodajalcem omogoča, da razlikujejo posameznike na podlagi osebne okoliščine, kadar je ta okoliščina neločljivo povezana s sposobnostjo opravljanja dela ali s kvalifikacijami, potrebnimi za določeno delovno mesto.²²⁷ Drugi dve izjemi sta le v direktivi o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)²²⁸: prva je dopustnost diskriminacije na podlagi veroizpovedi ali prepričanja delodajalcev, ki so verske organizacije²²⁹, druga pa je dopustnost starostne diskriminacije v določenih okoliščinah²³⁰. Strogo stališče SEU glede razlage izjem od prepovedi diskriminacije kaže, da se bodo

226 Direktiva o enakosti moških in žensk (prenovitev), člen 14(2), direktiva o rasni enakosti, člen 4, in direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 4(1).

227 Glej prejšnjo opombo.

228 Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22.

229 Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 4(2).

230 Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 6.

vse izjeme razlagale ozko, saj poudarja pomen pravic posameznikov v skladu s pravom EU.²³¹

Poleg tega je člen 2(5) direktive o enakosti pri zaposlovanju uvedel izjemo glede prepovedi diskriminacije zaradi razlogov, povezanih z varovanjem javne varnosti. Določba je bila namenjena preprečevanju in posredovanju v primeru neskladja med načelom enakega obravnavanja na eni strani in nujnostjo zagotavljanja javnega reda, varnosti in zdravja, preprečevanja kaznivih dejanj ter varstva osebnih pravic in svoboščin na drugi strani. Vse to je potrebno za delovanje demokratične družbe. Člen 2(5) je treba kot izjemo od prepovedi diskriminacije razlagati ozko. SEU je na primer presodilo, da ukrepi, katerih cilj je preprečiti letalske nesreče z nadzorovanjem usposobljenosti in fizičnih sposobnosti pilotov, zato da vzrok teh nesreč ne bi bile človeške napake, spadajo v okvir člena 2(5) direktive. Ugotovilo pa je, da je določba, ki prepoveduje delo pilotov po 60. letu starosti, nesorazmerna.²³² Razsodilo je še, da se lahko določba, ki določa starostno mejo 60 let za opravljanje dejavnosti kot zobozdravnik koncesionar v okviru zakonskega sistema zdravstvenega zavarovanja, šteje za združljivo s členom 2(5) direktive, če želi preprečiti nevarnost resne škode finančni uravnoteženosti sistema socialne varnosti za doseganje visoke ravni varovanja zdravja.²³³

3.3.1 Bistvena poklicna zahteva

V skladu s protidiskriminacijskimi direktivami, če obravnavajo področje zaposlovanja,

„[d]ržave članice lahko določijo, da različna obravnava, ki temelji na značilnosti, ki je povezana z [osebno okoliščino], ne pomeni diskriminacije, če zaradi narave posameznih poklicnih dejavnosti ali glede na okoliščine, v katerih se izvajajo, takšna značilnost pomeni bistveno in odločilno poklicno zahtevo, če je cilj zakonit in je zahteva sorazmerna“²³⁴.

231 Glej na primer SEU, *Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, C-222/84, 15. maj 1986, točka 36.

232 SEU, *Reinhard Prigge in drugi proti Deutsche Lufthansa AG* (veliki senat), C-447/09, 13 september 2011, obravnavano v razdelku 3.3.3.

233 SEU, *Domnica Petersen proti Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe* (veliki senat), C-341/08, 12. januar 2010, točke 60–64.

234 Direktiva o enakosti moških in žensk (prenovitev), člen 14(2), direktiva o rasni enakosti, člen 4, in direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 4(1).

Ta utemeljitev delodajalcem omogoča razlikovanje med posamezniki na podlagi zaščitene osebne okoliščine, kadar je ta okoliščina neposredno povezana s primernostjo ali usposobljenostjo za opravljanje nalog, ki jih zahteva določeno delovno mesto.

Primer: V zadevi *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*²³⁵ (obravnavamo v [razdelku 5.5](#)) se spor nanaša na starostno mejo 30 let za zaposlovanje lokalnih policistov. SEU je potrdilo, da se lahko posedovanje posebnih fizičnih sposobnosti šteje za „bistveno in odločilno poklicno zahtevo“ v smislu člena 4(1) direktive o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES). Poleg tega je sodišče ugotovilo, da so „posebne fizične sposobnosti značilnost, ki je povezana s starostjo“²³⁶. V tem primeru je vseeno ugotovilo, da je starostna meja nesorazmerna.²³⁷

V nekaterih dobro uveljavljenih poklicih velja odstopanje od bistvene poklicne zahteve: v zadevi *Komisija proti Nemčiji* je SEU, ki se opira na raziskavo Komisije o obsegu odstopanja v zvezi s spolno diskriminacijo, navedlo določene poklice, pri katerih bi se izjema verjetno lahko uporabila.²³⁸ Posebno pozornost je namenilo umetniškim poklicem, ki lahko zahtevajo posebne osebne lastnosti, kot je na primer zahteva, da se pevka ujema s slogom, ki ga zahteva določen nastop ali potreba po mladem igralcu za določeno vlogo, plesalec, ki mora biti telesno sposoben, ali moški in ženske za določene vrste manekenskega dela. Vendar to ni bil poskus priprave izčrpnega seznama. Drugi primeri lahko vključujejo zaposlitev posameznika kitajske narodnosti v kitajski restavraciji za ohranjanje pristnosti ali zaposlitev žensk v fitness klubih, namenjenih izključno ženskam.

235 SEU, *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*, C-416/13, 13. november 2014.

236 Prav tam, točka 37.

237 Glede razlogovanja SEU glej [razdelek 5.5](#). Primerjaj s SEU, *Colin Wolf proti Stadt Frankfurt am Main* (veliki senat), C-229/08, 12. januar 2010, točka 40, v tej zadevi je SEU potrdilo najvišjo starostno mejo 30 let pri zaposlitvi policistov na terenu. Navedlo je, da je telesna pripravljenost značilnost, povezana s starostjo, in da je v tem primeru bistvena in odločilna poklicna zahteva. Razlog je v tem, da opravljanje policijskih nalog na terenu zahteva izjemno velike fizične sposobnosti. Primerjaj tudi s sodbo SEU, *Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias* (veliki senat), C-258/15, 15. november 2016, obravnavano v [razdelku 5.5](#), v kateri je SEU menilo, da starostna meja 35 let za zaposlitev policista ne pomeni diskriminatornega obravnavanja.

238 SEU, *Komisija Evropskih skupnosti proti Zvezni republiki Nemčiji*, C-248/83, 21. maj 1985.

Primer: V zadevi *Komisija proti Franciji*²³⁹ je SEU ugotovilo, da v nekaterih okoliščinah ni nezakonito rezervirati delovna mesta predvsem za kandidate v moških zaporih in za kandidatke v ženskih zaporih. Vendar bi to izjemo lahko uporabili le v zvezi z delovnimi mesti, ki vključujejo tiste dejavnosti, pri katerih je spol pomemben. V tem primeru so francoske oblasti želele obdržati določen delež delovnih mest za kandidate, saj bi se lahko pojavila potreba po uporabi sile za spopadanje z morebitnimi povzročitelji težav, skupaj z drugimi dolžnostmi, za katere se moški zaposleni zdijo primernejši. Čeprav je SEU načeloma sprejelo te argumente, francoski organi niso izpolnili zahteve po preglednosti glede določenih aktivnosti, ki bi jih morali opravljati samo kandidati, posplošitve primernosti glede na spol pa ne zadoščajo.

Primer: V zadevi *Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*²⁴⁰ se je policistka, zaposlena na Severnem Irskem, pritožila, da ji niso podaljšali pogodbe. Upravnik policije je to utemeljil z obrazložitvijo, da policistke niso usposobljene za ravnanje s strelnim orožjem in sicer na podlagi tega, da bi „v razmerah, za katere so značilni resni notranji nemiri, lahko nošenje strelnega orožja policistk ustvarilo dodatne grožnje napada na njih in bi to zato lahko bilo v nasprotju z zahtevami javne varnosti“. SEU je ugotovilo, da je grožnja za varnost treba upoštevati, vendar ta velja enako za moške kot za ženske in da ženske niso nič bolj ogrožene. Različnega obravnavanja ni mogoče utemeljiti z razlogom, da javno mnenje zahteva zaščito žensk, razen če je utemeljitev povezana z biološkimi dejavniki, značilnimi za ženske, kot je zaščita otroka med nosečnostjo.

Primer: V zadevi *Mahlburg proti deželi Mecklenburg-Vorpommern*²⁴¹ je bila pritožnica, ki je bila noseča, zavrnjena za stalno delovno mesto medicinske sestre, kjer bi bilo treba opravljati veliko dela v operacijskih dvoranah. Utemeljitev je bila, da bi lahko otrok zaradi izpostavljenosti škodljivim snovem v operacijski dvorani utrpel posledice. SEU je ugotovilo, da je bila zavrnitev prošnje za omenjeno delovno mesto pritožnice nesorazmerna, ker je bila njena nezmožnost dela v operacijski dvorani le začasna. Čeprav so omejitve delovnih pogojev nosečnic sprejemljive, jih je treba strogo omejiti na dolžnosti, ki bi jim lahko škodovala; te omejitve torej ne morejo pomeniti splošne prepovedi dela.

239 SEU, *Komisija Evropskih skupnosti proti Franciji*, C-318/86, 30. junij 1988.

240 SEU, *Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, C-222/84, 15. maj 1986.

241 SEU, *Mahlburg proti deželi Mecklenburg-Vorpommern*, C-207/98, 3. februar 2000.

Primer: V zadevi *Asma Bougnaoui in ADDH proti Micropole SA*²⁴² (obravnavano v [razdelku 5.8](#)) je SEU ugotovilo, da je nošenje muslimanske naglavne rute na delu mogoče razumeti kot bistveno in odločilno poklicno zahtevo. Presodilo je, da je izjema od prepovedi diskriminacije podana le, če jo objektivno narekuje narava zadevnih poklicnih dejavnosti ali okoliščine, v katerih se izvajajo. Izjema torej ne zajema subjektivnih razlogov, kot na primer da delodajalec upošteva posebno zahtevo stranke, ki ne želi, da bi ji stregel delavec, ki nosi muslimansko naglavno ruto.

Primer: V zadevi²⁴³ iz Avstrije se je ginekolog pritožil nad pravili postopka oddaje javnega naročila pri obveznem zdravstvenem zavarovanju. Kandidatke so v izbirnem postopku samodejno dobile 10 % več točk. Pritožnik je trdil, da je bil, čeprav je prejel največ točk v vseh kategorijah, tretji na seznamu zaradi točke prednosti, ki so jo prejele zdravnice. Ustavno sodišče Avstrije je presodilo, da je bil glede na okoliščine zadeve spol bistvena poklicna zahteva, saj je bilo ginekologinj premalo (le 23 % od vseh ginekologov), nekatere pacientke pa imajo raje zdravnico kot zdravnika.

Uvodna izjava 18 direktive o enakosti pri zaposlovanju vsebuje natančnejšo opredelitev izjeme bistvene poklicne zahteve za nekatere javne službe, povezane z varnostjo in zaščito. To samo po sebi ni posebna izjema, vendar bi jo bilo treba obravnavati kot konkretizacijo posledic izjeme dejanske poklicne zahteve:

„Ta direktiva še zlasti ne zahteva, da bi vojska in policija, kaznilnice ali intervencijske službe zaposlile ali obdržale v službi osebe, ki nimajo ustreznih zmožnosti, da bi izvajale vse raznovrstne funkcije, ki bi jih morda morale glede na legitimni cilj ohranjanja operativne usposobljenosti teh služb.“²⁴⁴

Običajno se to vodilo lahko uporablja v primeru zavrnitve prijav na nekatera delovna mesta, za katera velja, da so zelo fizično zahtevna za osebe, ki presegajo določeno starost ali imajo invalidnosti. V zvezi s tem člen 3(4) direktive državam članicam dovoljuje, da izrecno izključijo veljavnost te direktive za oborožene sile. Čeprav ta določba ni navedena v prenovljeni direktivi o enakosti spolov, je mogoče na podlagi dveh primerov s področja diskriminacije na podlagi spola

242 SEU, *Asma Bougnaoui and Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA* (veliki senat), C-188/15, 14. marec 2017.

243 Avstrija, *Ustavno sodišče Avstrije*, V 54/2014-20, 9. december 2014.

244 Direktiva o enakosti pri zaposlovanju 2000/78/ES, UL L 303, 2.12.2000, str. 17.

v oboroženih silah oceniti, kako bi lahko delovala. Ta primera sta bila obravnavana na podlagi člena 2(2) direktive o enakem obravnavanju, ki je vseboval izjemo bistvene poklicne zahteve, ki je zdaj navedena v členu 14(2) prenovljene direktive o enakosti spolov.

Primer: V zadevi *Sirdar proti The Army Board and Secretary of State for Defence*²⁴⁵ je pritožnica delala kot kuharica v posebni enoti. Opuščena je bila potem, ko so se zmanjšali vojaški izdatki in je bilo uvedeno načelo medopravnosti za te enote. Medopravnost je narekovala, da mora biti vsak posameznik sposoben opravljati bojne naloge zaradi pomanjkanja delovne sile. SEU je sprejelo stališče, da so vsi moški v posebni enoti zmožni zagotoviti bojno učinkovitost in da torej načelo medopravnosti izključuje ženske. Razlog je v tem, da je posebna enota majhna specializirana sila, ki je običajno del prvega vala vsakega napada. Ugotovilo je, da je to pravilo potrebno, da se doseže cilj zagotavljanja bojne učinkovitosti.

Primer: V zadevi *Kreil proti Zvezni republiki Nemčiji*²⁴⁶ se je pritožnica prijavila na delovno mesto inženirja elektrotehnike v oboroženih silah. Kljub temu so jo zavrnil, saj je bilo ženskam prepovedano delati na vojaških položajih, ki vključujejo orožje, in so lahko sodelovale le v vojaški zdravstveni službi oziroma vojaški godbi. SEU je ugotovilo, da je bila ta izključitev preobsežna, saj se je nanašala na skoraj vsa vojaška mesta in to le zato, ker bi ženske na teh delovnih mestih morda morale v nekem trenutku uporabiti orožje. Vsaka utemeljitev bi morala biti tesneje povezana s funkcijami, ki se običajno izvajajo na posameznem delovnem mestu. Verodostojnost vladne utemeljitve je bila pod vprašajem tudi zato, ker so tudi na tistih delovnih mestih, ki so ženskam na voljo, te bile še vedno dolžne opraviti temeljno usposabljanje z orožjem za samoobrambo ali obrambo drugih. Ukrep torej ni bil sorazmeren za doseganje cilja. Poleg tega se med ženskami in moškimi ne smejo delati razlike na predpostavki, da ženske potrebujejo večjo zaščito, razen če se te razlike nanašajo na dejavnike, ki veljajo za ženske posebnosti, na primer potrebo po zaščiti med nosečnostjo.

Diskriminacijo na podlagi spola s sklicevanjem na uspešnost ali učinkovitost določenih varnostnih služb ali služb za ukrepanje ob izrednih dogodkih bo morda

245 SEU, *Angela Maria Sirdar proti The Army Board and Secretary of State for Defence*, C-273/97, 26. oktober 1999.

246 SEU, *Tanja Kreil proti Zvezni republiki Nemčiji*, C-285/98, 11. januar 2000.

sčasoma vse težje utemeljevati zaradi nenehnega spreminjanja vloge spolov in družbenih odnosov. Glede na to so države članice dolžne občasno znova proučiti omejevalne ukrepe.²⁴⁷

3.3.2 Verske ustanove

Direktiva o enakosti pri zaposlovanju posebej dovoljuje organizacijam, ki temeljijo na veri ali prepričanju, da zaposlenim postavljajo določene pogoje. V členu 4(2) direktive je navedeno, da ta direktiva ne posega v „pravico cerkva in drugih javnih ali zasebnih organizacij, ki temeljijo na veri ali prepričanju [...], da od svojih zaposlenih zahtevajo, da ravnajo v dobri veri in lojalno do etosa organizacije“. Poleg tega delodajalci, ki so povezani z verskimi organizacijami, lahko uporabijo izjemo bistvene poklicne zahteve, ki omogoča različno obravnavanje na podlagi verskih načel zadevne organizacije.

Člen 4(1) in (2) tako organizacijam, kot so cerkve, omogoča, da na primer zavrnejo zaposlitev duhovnic ali pastork, če je to v nasprotju z etosom te vere. Medtem ko SEU še ni imelo možnosti odločanja o razlagi te določbe, se ta uporablja na nacionalni ravni. V nadaljevanju sta navedena primera, ki poskušata utemeljiti različno obravnavanje na podlagi vere/prepričanja s sklicevanjem na zgoraj omenjeno izjemo.

Primer: V zadevi pred nemškimi sodišči²⁴⁸ je šlo za delavca v centru za varstvo otrok, ki so ga odpustili. Center je namreč vodilo katoliško združenje, delavca pa so odpustili, ker je zapustil katoliško cerkev. Zvezno delovno sodišče je ugotovilo, da je pritožnik kršil svojo obveznost zvestobe. Čeprav njegovo delo samo po sebi ni bilo verske narave, sta njegova veroizpoved in prepričanje pomenila bistveno, legitimno in upravičeno poklicno zahtevo.

Primer: V zadevi *Amicus*²⁴⁹ so bila sodišča Združenega kraljestva pozvana, naj odločijo o združljivosti nacionalnih predpisov, ki prenašajo izjemo bistvene poklicne zahteve v okviru verskih delodajalcev z direktivo o enakosti pri zaposlovanju. Poudarjeno je bilo, da je treba vsako izjemo od načela enakega obravnavanja razlagati ozko. Besedilo nacionalnih predpisov je omogočalo različno obravnavanje, kadar gre za zaposlitev, „namenjeno organizirani

247 Direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 31(3).

248 Nemčija, Zvezno delovno sodišče, 2 AZR 579/12, 25. april 2013.

249 Združeno kraljestvo, Vrhovno sodišče Združenega kraljestva, *Amicus MSF Section, R. (na vlogo) proti Secretary of State for Trade and Industry* (2004) EWHC 860(Admin), 26. april 2004.

religiji“, in poudarjeno je bilo, da bo to veliko bolj omejevalno, kot če bi bilo „namenjeno verskim organizacijam“. Sodišče se je tako strinjalo s trditvami vlade, da bo ta izjema veljala v zvezi z zelo omejenim številom delovnih mest, povezanih s spodbujanjem oziroma zastopanjem religije, kot so recimo duhovniki. Verskim organizacijam, kot so verske šole ali verski domovi za ostarele, ne bo dovolilo trditi, da je delovno mesto učitelja (ki je namenjeno izobraževanju) ali medicinske sestre (ki je namenjeno zdravstvenemu varstvu) v okviru „namena organizirane religije“.

3.3.3 Izjeme na podlagi starosti

Člen 6 direktive o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)²⁵⁰ vsebuje dve izjemi od prepovedi diskriminacije zaradi starosti.

Člen 6(1) dovoljuje starostno diskriminacijo, ki si prizadeva za „legitimne cilje zaposlovalne politike, trga dela in poklicnega usposabljanja“, če je izpolnjeno načelo sorazmernosti. Navedenih je le nekaj primerov, kdaj je različno obravnavanje lahko upravičeno: člen 6(1)(b) dovoljuje „določitev minimalnih pogojev glede starosti, delovnih izkušenj ali delovne dobe glede dostopa do zaposlitve“. Ta seznam ni izčrpen, zato ga je mogoče v posameznem primeru razširiti.

SEU je že večkrat presodilo, da imajo države članice široko polje proste presoje pri svoji izbiri, ne le za doseg določenega cilja na področju socialne politike in politike zaposlovanja, temveč tudi pri opredelitvi ukrepov, ki to lahko dosežejo.²⁵¹ SEU je sprejelo različne cilje, na katere se lahko sklicujejo države članice, vendar poudarja, da morajo biti cilji socialne politike in politike zaposlovanja v javnem interesu, da so lahko legitimni.²⁵² Tako je na primer potrdilo, da je bil „cilj vzpostaviti uravnoteženo starostno strukturo, da bi olajšali načrtovanje upokojitev, zagotovili napredovanje (še zlasti mlajših) javnih uslužbencev

250 Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22.

251 SEU, *Thomas Specht in drugi proti deželi Berlin in Zvezni republiki Nemčiji*, od C-501/12 do C-506/12, združeni zadevi C-540/12 in C-541/12, 19. junij 2014, točka 46.

252 SEU, *The Queen, on the application of The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) proti Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, C-388/07, 5. marec 2009, točka 46.

in preprečili spore, ki bi lahko nastali ob upokojitvi“, legitimen cilj politike.²⁵³ V primeru, ki zadeva obvezno upokojitev univerzitetnih predavateljev, je SEU razsodilo, da bi lahko legitimni cilji vključevali tudi cilj zagotovitve kakovostnega poučevanja in najboljše možno razporeditev delovnih mest za profesorje med generacijami.²⁵⁴ V zadevi *Abercrombie & Fitch Italia Srl*²⁵⁵ je SEU presojalo, ali uporaba specifičnih pogodb brez zagotovljene minimalne delovne obveznosti za delavce, starejše od 25 let, ter določba o samodejni odpovedi delovnega razmerja na podlagi teh pogodb ob dopolnjenem 25. letu starosti pomenita nezakonito diskriminacijo na podlagi starosti. Odločilo je, da take pogodbe niso prepovedane, saj sledijo legitimnemu cilju politike zaposlovanja in trga dela, pri čemer so sredstva, določena za doseg tega cilja, primerna in nujna. V zadevi *Kleinsteuber proti Mars GmbH*²⁵⁶ pa je SEU ugotovilo, da metoda izračuna predčasne starostne pokojnine za delavce, ki delajo s krajšim delovnim časom, ne pomeni diskriminacije. Ugotovilo je še, da spodbud za to, da delavec ostane v podjetju do zakonsko določene upokojitvene starosti, ni mogoče vpeljati, ne da bi bil delavec, ki to izbere, deležen ugodnosti v primerjavi z delavcem, ki podjetje predčasno zapusti. Menilo je, da je takšne cilje, katerih namen je vzpostaviti ravnotežje med različnimi interesi, v okviru pomislekov, ki izhajajo iz politike zaposlovanja in socialne varnosti, za zagotovitev poklicne pokojnine mogoče šteti za cilje v splošnem interesu.

Člen 6(2) dovoljuje starostno diskriminacijo glede dostopa do panožnih sistemov socialne varnosti in koristi v njihovem okviru, pri čemer preizkusa sorazmernosti ni treba opraviti. SEU je poudarilo, da je treba izjemo iz člena 6(2) razlagati ozko²⁵⁷, in ugotovilo, da s starostjo povezano povečanje pokojninskih prispevkov ne spada na področje uporabe te določbe.²⁵⁸

253 SEU, *Gerhard Fuchs in Peter Köhler proti Land Hessen*, v združenih zadevah C-159/10 in C-160/10, 21. julij 2011, točka 60.

254 SEU, *Vasil Ivanov Georgiev proti Tehniceski universitet – Sofia, filial Plovdiv*, v združenih zadevah C-250/09 in C-268/09, 18. november 2010, točka 52.

255 SEU, *Abercrombie & Fitch Italia Srl proti Antoninu Bordonaru*, C-143/16, 19. julij 2017.

256 SEU, *Ute Kleinsteuber proti Mars GmbH*, C-354/16, 13. julij 2017.

257 SEU, *HK Danmark, ki zastopa Glennie Kristensen proti Experian A/S*, C-476/11, 26. september 2013, točka 46.

258 Prav tam, točka 54.

Primer: V zadevi *David Hütter proti Technische Universität Graz*²⁵⁹ je bilo SEU pozvano, naj prouči sklicevanje na avstrijski zakon, ki določa, da delovnih izkušenj pred dopolnitvijo 18. leta starosti pri določanju plače ni mogoče upoštevati. Hütter in njegov sodelavec sta bila vajenca v podjetju TUG, ki jima je ob koncu vajeništva ponudilo trimesečno pogodbo. Na podlagi zadevne zakonodaje je bila plača gospoda Hütterja, ki je takrat pravkar dopolnil 18 let, določena glede na njegovih 6,5 meseca delovnih izkušenj, medtem ko je bila plača njegovega sodelavca, ki je starejši za 22 mesecev, določena glede na njegovih 28,5 meseca izkušenj. Zato sta se njuni mesečni plači razlikovali, čeprav sta imela podobno raven izkušenj. SEU je potrdilo, da je osnovne cilje zakonodaje mogoče šteti za zakonite: (1) da se osebe s splošno srednješolsko izobrazbo ne obravnavajo manj ugodno kot osebe s končano poklicno šolo ter (2) da se znižajo stroški v zvezi s poklicnimi vajenci in se na ta način spodbudi vključevanje mladih s tovrstno izobrazbo na trg delovne sile. Toda ugotovilo je, da objektivna utemeljitev ni bila ustrezna, saj je nesorazmerno vplivala na mlajše delavce, zlasti kadar so bile njihove izkušnje enake, vendar je, tako kot v tej zadevi, starost posameznika vplivala na višino plačila.

Primer: Tudi zadeva *Franz Lesar proti Telekom Austria AG*²⁶⁰ se nanaša na avstrijsko pravo, ki izključuje upoštevanje obdobja vajeništva in službovanja uradnika pred dopolnjenim 18. letom starosti za namene ugotavljanja pravice do starostne pokojnine in izračun zneska te pokojnine. SEU je ugotovilo, da je pokojninski sistem za javne uslužbence shema upokojevanja, ki delavcem določenega poklicnega sektorja zagotavlja pravice, ki nadomeščajo pravice iz obveznega sistema socialne varnosti, in je namenjen zagotavljanju „določitve [...] starosti za upokojitev ali pridobitev pravice do starostne ali invalidske pokojnine“ v smislu člena 6(2) Direktive 2000/78. Posledično je SEU ugotovilo, da je ta razlika v obravnavanju, ki neposredno temelji na merilu starosti, lahko upravičena, če zagotavlja, da se v pokojninskem sistemu za uradnike enotno določita starost za vključitev v ta sistem in starost za pridobitev pravice do pokojnine, zagotovljene v okviru navedenega sistema.

Po izreku sodbe v zadevi *Hütter* je bila avstrijska zakonodaja spremenjena. Vendar so prehodni ukrepi še naprej v slabši položaj postavljali tiste osebe, ki so bile prikrajšane že glede na prejšnji sistem in so tako še naprej povečevali

259 SEU, *David Hütter proti Technische Universität Graz*, C-88/08, 18. junij 2009.

260 SEU, *Franz Lesar proti Beim Vorstand der Telekom Austria AG eingerichtetes Personalamt*, C-159/15, 16. junij 2016.

starostno diskriminacijo.²⁶¹ Avstrijska vlada je izjavila, da je novi zakon „upravičen iz proračunskih razlogov“. SEU je presodilo, da lahko proračunski razlogi vplivajo na ukrepe, ki jih je izbrala država članica, vendar sami po sebi ne morejo biti legitimni cilj v smislu člena 6(1) direktive o enakosti pri zaposlovanju.²⁶²

Upravičeni cilji iz člena 6(1) se morajo nanašati na politiko zaposlovanja, trg dela in poklicno usposabljanje. V skladu s tem se lahko razlike v obravnavanju upravičijo le z omejenimi vrstami legitimnih ciljev.

Primer: V zadevi *Hörnfeldt proti Posten Meddelande AB*²⁶³ je SEU proučilo nacionalni ukrep, ki delodajalcu omogoča odpoved pogodbe o zaposlitvi zaposlenega zgolj zato, ker je zaposleni dopolnil 67 let in ki ne upošteva stopnje starostne pokojnine, ki jo bo prejela zadevna oseba. Presodilo je, da je tak ukrep mogoče objektivno in razumno utemeljiti z legitimnim ciljem politik zaposlovanja in trga dela, če gre za primerno in nujno sredstvo za doseg tega cilja. Ugotovilo je, da gre za mehanizem, ki temelji na ravnotežju med političnimi, ekonomskimi, socialnimi, demografskimi in/ali proračunskimi razlogi in je odvisen od izbire, ali podaljšati poklicno življenje delavcev ali pa, nasprotno, določiti njihovo zgodnejšo upokojitve.

Primer: V zadevi *Reinhard Prigge in drugi proti Deutsche Lufthansa AG*²⁶⁴ je SEU proučilo obvezno upokojitveno starost ob dopolnjenem 60. letu za pilote, zaposlene v Lufthansi. V skladu s klavzulo iz kolektivne pogodbe so pogodbe o zaposlitvi samodejno prenehale veljati konec meseca, v katerem je oseba dopolnila 60 let. Starostne omejitve, določene v kolektivni pogodbi, pa so bile nižje od omejitev, določenih v nacionalni zakonodaji. Ugotovilo je, da načela iz direktive ne veljajo samo za zakonodajne, uredbene ali

261 Po novem zakonu so bila upoštevana obdobja izobraževanja in delovna doba pred dopolnjenim 18. letom starosti, hkrati pa se le za uslužbenca, ki so žrtve te diskriminacije, uvede podaljšanje dobe, potrebne za napredovanje. Glej SEU, *Leopold Schmitzer proti Bundesministerin für Inneres* (veliki senat), C-530/13, 11. november 2014, točke 9–15. Glej tudi SEU, *ÖBB Personenverkehr AG proti Gotthard Starjakob*, C-417/13, 28. januar 2015, in SEU, *Georg Felber proti Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur*, C-529/13, 2. januar 2015.

262 SEU, *Leopold Schmitzer proti Bundesministerin für Inneres* (veliki senat), C-530/13, 11. november 2014, točka 41.

263 SEU, *Torsten Hörnfeldt proti Posten Meddelande AB*, C-141/11, 5. julij 2012.

264 SEU, *Reinhard Prigge in drugi proti Deutsche Lufthansa AG* (veliki senat), C-447/09, 13. september 2011.

upravne določbe, temveč tudi za kolektivne pogodbe. V zvezi z izjemami od načela nediskriminacije na podlagi starosti iz člena 6 je razsodilo, da varnost zračnega prometa ni legitimen cilj v smislu tega člena.

SEU je ugotovilo, da so pomisleki glede varnosti zračnega prometa legitimen cilj na podlagi člena 2(5) in člena 4(1) direktive o enakosti pri zaposlovanju. Toda v okoliščinah zadeve je bila samodejna odpoved pogodbe o zaposlitvi pri 60. letih nesorazmerna. Sklicevalo se je zlasti na nacionalno in mednarodno zakonodajo, ki dovoljuje nadaljevanje navedene dejavnosti pod določenimi pogoji do 65. leta starosti. Poleg tega je ugotovilo, da ni očitnih razlogov, zakaj piloti, potem ko enkrat dopolnijo 60 let, ne bi imeli več fizičnih sposobnosti za opravljanje svojega poklica.²⁶⁵

Primer: V zadevi *Evropska komisija proti Madžarski*²⁶⁶ je SEU proučilo sorazmernost zakona, ki določa obvezno upokojitev sodnikov, državnih tožilcev in notarjev ob dopolnjenem 62. letu starosti. Vlada je sporne nacionalne ukrepe zagovarjala z obrazložitvijo, da so sledili dvema ciljema: prvič, poenotenje starostne meje za obvezno upokojitev v javnem sektorju in drugič, vzpostavitev bolj uravnotežene starostne strukture, ki bi mladim pravnikom olajšala dostop do sodniških, tožilskih in notarskih poklicev in jim zagotovila hitrejšo poklicno pot. SEU je razsodilo, da so bili ti cilji legitimni. Vendar je ugotovilo, da znižanje upokojitvene starosti ni primerno in potrebno sredstvo za doseganje teh ciljev. Razlog za ta sklep je bilo nenadno znižanje upokojitvene starosti s 70 na 62 let v samo enem letu. Navedlo je, da so določbe „naglo in občutno“ znižale starostno mejo, ne da bi bili uvedeni prehodni ukrepi. To je pomenilo, da se zadevne osebe niso mogle pripraviti. Poleg tega je presodilo, da spremembe na srednji in dolgi rok ne bi mogle privedi do uravnotežene starostne strukture. Pojasnilo je, da čeprav je

265 Primerjaj z zadevo SEU, *Gisela Rosenblatt proti Oellerking Gebäudereinigungsges.mBH* (veliki senat), C-45/09, 12. oktober 2010, v kateri je to razsodilo, da kolektivne pogodbe, ki predvidevajo samodejno prenehanje zaposlitve zaposlenih, ki so upravičeni do starostne pokojnine ali dosežejo določeno starost (na primer 65 let), lahko upravičeno pomenijo starostno diskriminacijo. SEU je upoštevalo, da so zaposleni, ki se upokojijo, upravičeni do denarnega nadomestila v obliki pokojnine in da obvezno upokojevanje temelji na dogovoru, ki omogoča znatno prožnost pri uporabi mehanizma, ki socialnim partnerjem omogoča, da upoštevajo celovito stanje razmer na zadevnem trgu dela in posebne značilnosti zadevnih delovnih mest. Ugotovilo je še, da nemško pravo zaposlenih ne sili avtomatično k umiku s trga dela, saj preprečuje, da bi osebi, ki želi delati preko upokojitvene starosti, zaradi njene starosti zavrnilo zaposlitev.

266 SEU, *Evropska komisija proti Madžarski*, C-286/12, 6. november 2012.

bilo leta 2012 res zamenjanega precej kadra, saj je osem starostnih skupin nadomestila samo ena starostna skupina, se bo stopnja menjave v letu 2013 upočasnila, ko bo treba zamenjati le eno starostno skupino.²⁶⁷

SEU je presodilo, da je preizkus objektivne utemeljenosti za domnevno posredno diskriminacijo zelo podoben utemeljitvi neposredne diskriminacije zaradi starosti, vendar je poudarilo, da ni identičen. Člen 6(1) direktive o enakosti pri zaposlovanju državam nalaga obveznost, da z veliko gotovostjo dokažejo legitimnost cilja, ki je naveden v utemeljitvi.²⁶⁸

Treba je opozoriti, da je ta pristop SEU v skladu tudi s pristopom ESČP, ki je na podlagi EKČP proučilo vprašanje različnih upokojitvenih starosti, kar je obravnavano v zadevi *Andrle proti Češki republiki*²⁶⁹ v razdelkih 4.2 in 5.1. V tem smislu so izjeme v zvezi s starostjo v skladu s pristopi sodišč k utemeljevanju politike zaposlovanja in socialne politike.

267 Novi zakon, ki ga je madžarski parlament sprejel 11. marca 2013, je znižal upokojitveno starost za sodnike, državne tožilce in notarje na 65 let, in to v desetletnem obdobju.

268 SEU, *The Queen, on the application of The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) proti Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*, C-388/07, 5. marec 2009, točka 65.

269 ESČP, *Andrle proti Češki republiki*, št. 6268/08, 17. februar 2011.

4

Izbrana področja varstva

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>PDEU, člen 157</p> <p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 3(1)(a)</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), člen 3(1)(a)</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES), člen 1, člen 14(1)(a)</p> <p>Direktiva Sveta (2003/109/ES), člen 11(1)(a)</p> <p>SEU, C-548/15, <i>de Lange proti Staatssecretaris van Financiën</i>, 2016</p> <p>SEU, C-122/15, <i>C.</i>, 2016</p> <p>SEU, C-267/12, <i>Hay proti Crédit agricole mutuel</i>, 2013</p> <p>SEU, C-81/12, <i>Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p> <p>SEU, C-7/12, <i>Riežniece proti Zemkopības ministrija in Lauku atbalsta dienests</i>, 2013</p> <p>SEU, C-147/08, <i>Römer proti Freie in Hansestadt Hamburg</i> (veliki senat), 2011</p> <p>SEU, C-79/99, <i>Schnorbus proti Land Hessen</i>, 2000</p> <p>SEU, C-116/94, <i>Meyers proti Adjudication Officer</i>, 1995</p>	<p>Zaposlovanje</p>	<p>EKČP, člen 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESČP, <i>I. B. proti Grčiji</i>, št. 552/10, 2013</p> <p>ESČP, <i>Danilenkov in drugi proti Rusiji</i>, št. 67336/01, 2009</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>PDEU, člen 18</p> <p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES)</p> <p>Direktiva Sveta (2003/109/ES), člen 11(1)(d)</p> <p>SEU, C-299/14, <i>Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti García-Nieto</i>, 2016</p> <p>SEU, C-318/13, <i>X.</i>, 2014</p> <p>SEU, C-20/12, <i>Giersch proti État du Grand-Duché de Luxembourg</i>, 2013</p> <p>SEU, 32-75, <i>Cristini proti SNCF</i>, 1975</p>	<p>Socialno varstvo in socialna varnost</p>	<p>EKČP, člena 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) in 14 (prepoved diskriminacije) ter Protokol št. 1, člen 1 (varstvo premoženja)</p> <p>ESČP, <i>Gouri proti Franciji</i> (dec.), št. 41069/11, 2017</p> <p>ESČP, <i>Bah proti Združenemu kraljestvu</i>, št. 56328/07, 2011</p> <p>ESČP, <i>Stummer proti Avstriji</i> (veliki senat), št. 37452/02, 2011</p> <p>ESČP, <i>Andrle proti Češki republiki</i>, št. 6268/08, 2011</p>
<p>PDEU, člen 18</p> <p>Uredba o prostem gibanju delavcev v Skupnosti (1612/68), člen 12</p> <p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 3(1)(g)</p> <p>Direktiva Sveta (2003/109/ES), člen 11(1)(b)</p> <p>SEU, C-491/13, <i>Ben Alaya proti Bundesrepublik Deutschland</i>, 2014</p> <p>SEU, združeni zadevi C-523/11 in C-585/11, <i>Prinz proti Region Hannover in Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg</i>, 2013</p> <p>SEU, C-147/03, <i>Komisija Evropskih skupnosti proti Republiki Avstriji</i>, 2005</p> <p>SEU, zadeva 9-74, <i>Casagrande proti Landeshauptstadt München</i>, 1974</p>	<p>Izobraževanje</p>	<p>EKČP, člena 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) in 14 (prepoved diskriminacije) ter Protokol št. 1, člen 2 (pravica do izobraževanja)</p> <p>ESČP, <i>Çam proti Turčiji</i>, št. 51500/08, 2016</p> <p>ESČP, <i>Ponomyovi proti Bolgariji</i>, št. 5335/05, 2011</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)</p> <p>Direktiva o spolni enakosti pri dostopu do blaga in storitev (2004/113/ES), uvodna izjava 13</p> <p>Pogodba o delovanju Evropske unije, člen 57</p> <p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 3(1)(h)</p> <p>Listina o temeljnih pravicah, člen 7 in člen 34(3)</p> <p>Direktiva Sveta (2003/109/ES), člen 11(1)(f)</p> <p>SEU, C-83/14, „CHEZ Razpredelenie Bolgarija“ AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia (veliki senat), 2015</p> <p>SEU, C-571/10, Kamberaj proti IPES (veliki senat), 2012</p>	<p>Dostop do dobrin in storitev, vključno s stanovanji, in preskrbo z njimi</p>	<p>EKČP, členi 3 (prepoved mučenja), 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) in 14 (prepoved diskriminacije) ter Protokol št. 1, člen 1 (varstvo premoženja)</p> <p>ESL, člen E (nediskriminacija), člen 13(4) in člen 31(1)</p> <p>ESČP, <i>Hunde proti Nizozemski</i> (dec.), št. 17931/16, 2016</p> <p>ESČP, <i>Vroutou proti Cipru</i>, št. 33631/06, 2015</p> <p>ESČP, <i>Moldovan in drugi proti Romuniji</i> (št. 2), št. 41138/98 in 64320/01, 2005</p> <p>EOSP, <i>CEC proti Nizozemski</i>, pritožba št. 90/2013, 2014</p> <p>EOSP, <i>FEANTSA proti Nizozemski</i>, pritožba št. 86/2012, 2014</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 47</p>	<p>Dostop do pravnega varstva</p>	<p>EKČP, člen 6 (pravica do poštenega sojenja)</p> <p>ESČP, <i>Paraskeva Todorova proti Bolgariji</i>, št. 37193/07, 2010</p> <p>ESČP, <i>Anakomba Yula proti Belgiji</i>, št. 45413/07, 2009</p> <p>ESČP, <i>Moldovan in drugi proti Romuniji</i> (št. 2), št. 41138/98 in 64320/01, 2005</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 7 SEU, C-391/09, <i>Runevich-Vardyn in Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija</i>, 2011 SEU, C-104/09, <i>Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA</i>, 2010</p>	<p>Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja</p>	<p>EKČP, členi 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja), 12 (pravica do sklenitve zakonske zveze) in 14 (prepoved diskriminacije) ESČP, <i>Kacper Nowakowski proti Poljski</i>, št. 32407/13, 2017 ESČP, <i>A. H. in drugi proti Rusiji</i>, št. 6033/13 in 15 drugih vlog, 2017 ESČP, <i>Pajić proti Hrvaški</i>, št. 68453/13, 2016 ESČP, <i>Vallianatos in drugi proti Grčiji</i> (veliki senat), št. 29381/09 in 32684/09, 2013 ESČP, <i>X in drugi proti Avstriji</i> (veliki senat), št. 19010/07, 2013</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 12</p>	<p>Politična udeležba</p>	<p>EKČP, člena 10 (svoboda izražanja) in 11 (svoboda zbiranja in združevanja) ter Protokol št. 1, člen 3 (pravica do svobodnih volitev) ESČP, <i>Pilav proti Bosni in Hercegovini</i>, št. 41939/07, 2016 ESČP, <i>Partei Die Friesen proti Nemčiji</i>, št. 65480/10, 2016</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 21 PDEU, člena 18 in 21</p> <p>SEU, C-182/15, <i>Petruhhin proti Latviji Republikas Generālprokuratūra</i> (veliki senat), 2016</p> <p>SEU, C-42/11, <i>postopki v zvezi z izvršitvijo evropskega naloga za prijetje, izdanega zoper João Pedro Lopes Da Silva Jorge</i> (veliki senat), 2012</p>	<p>Kazenskopravne zadeve</p>	<p>EKČP, členi 2 (pravica do življenja), 3 (prepoved mučenja), 5 (pravica do svobode in varnosti), 6 (pravica do poštenega sojenja) in 7 (brez zakona brez kazni) ter Protokol št. 7, člen 4 (pravica, da se ne sodi ali kaznuje dvakrat)</p> <p>ESČP, <i>Martzaklis in drugi proti Grčiji</i>, št. 20378/13, 2015</p> <p>ESČP, <i>Stasi proti Franciji</i>, št. 25001/07, 2011</p> <p>ESČP, <i>D. G. proti Irski</i>, št. 39474/98, 2002</p> <p>ESČP, <i>Bouamar proti Belgiji</i>, št. 9106/80, 1988</p>

Ključni poudarek

- Področje uporabe EKČP je veliko širše od protidiskriminacijskih direktiv EU – tako glede vsebinskih pravic kot načina, kako se te razlagajo za namene uporabe člena 14 EKČP.

Čeprav evropsko protidiskriminacijsko pravo prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo, je ta prepoved veljavna le v nekaterih kontekstih.

Člen 14 EKČP se upošteva na področju uživanja vseh bistvenih pravic, ki jih jamči EKČP, Protokol št. 12 k EKČP pa zajema vse pravice, ki so jamčene na nacionalni ravni, tudi če te ne spadajo na področje pravic EKČP. Po drugi strani pa prepoved diskriminacije po protidiskriminacijskih direktivah EU obsega tri področja: zaposlovanje, sistem socialnega varstva ter dobrine in storitve. Trenutno, kot je bilo že navedeno v [poglavju 1](#), le direktiva o rasni enakosti velja za vsa tri področja. Čeprav se na ravni EU razpravlja o zakonodaji, ki bo razširila veljavnost direktive o enakosti pri zaposlovanju na vsa tri področja, se ta direktiva trenutno uporablja samo za področje zaposlovanja. Direktiva o enakosti spolov (preoblikovano) in direktiva o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do dobrin in storitev ter oskrbi z njimi veljata za kontekst zaposlovanja in dostopa do dobrin in storitev, ne pa za sistem socialnega varstva.

To poglavje pojasnjuje obseg uporabe evropskega protidiskriminacijskega prava. Zlasti se v poglavju obravnavajo vsebinska področja nudene zaščite.

4.1 Zaposlovanje

Po pravu EU varstvo pred diskriminacijo na področju zaposlovanja zajema vse zaščitene okoliščine, ki so navedene v protidiskriminacijskih direktivah. Varstvo pred diskriminacijo zajema dostop do zaposlitve, pogoje zaposlitve, vključno z odpuščanjem in plačo, dostop do poklicnega svetovanja in usposabljanja ter organizacije delavcev in delodajalcev.

SEU je koncept dostopa do zaposlitve po protidiskriminacijskih direktivah razlagalo široko. Velja za osebe, ki iščejo zaposlitev²⁷⁰, in za izbirne kriterije²⁷¹ ter pogoje iskanja kadrov²⁷² za to zaposlitev.²⁷³

Primer: V zadevi *Meyers proti Adjudication Officer*²⁷⁴ je SEU odločilo, da dostop do zaposlitve zajema „ne le pogoje, pridobljene pred nastankom delovnega razmerja“, temveč tudi vse vplivajoče dejavnike, ki jih je treba upoštevati, preden posameznik sprejme odločitev o tem, ali bo sprejel ponujeno zaposlitev ali ne. Zato bi lahko dodelitev določene državne podpore (ki se izplača glede na višino dohodka) lahko spadala na to področje. Pri odločanju o sprejemu zaposlitve bi namreč na kandidata vplivalo vprašanje, ali je upravičen do te podpore. Posledično so imeli takšni prejemki vpliv na dostop do zaposlitve.

Primer: V zadevi *Schnorbus proti Land Hessen*²⁷⁵ se je pritožnica prijavila na prakso, ki je del usposabljanja za delo v sodstvu. Po nacionalnem pravu je bilo treba opraviti nacionalni izpit, nato je sledilo obdobje prakse, zatem pa še drugi izpit. Pritožnica je opravila prvi izpit, vendar je niso sprejeli na prakso, ker ni bilo prostih mest. Njena prijava je bila posledično odložena, dokler prosta mesta niso bila znova na voljo. Pritožnica je trdila, da je bila diskriminirana, ker so imeli prednost moški kandidati, ki so opravili vojaško dolžnost. SEU je ugotovilo, da nacionalna zakonodaja, ki ureja datum sprejema

270 SEU, *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*, C-415/10, 19. april 2012.

271 SEU, *Evropska komisija proti Kraljevini Belgiji*, C-317/14, 5. februar 2015.

272 SEU, *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*, C-416/13, 13. november 2014.

273 Direktiva o rasni enakosti, člen 3(1)(a), direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 3(1)(a), in direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 1 in člen 14(1)(a).

274 SEU, *Jennifer Meyers proti Adjudication Officer*, C-116/94, 13. julij 1995.

275 SEU, *Julia Schnorbus proti deželi Hessen*, C-79/99, 7. december 2000.

na prakso, spada pod področje dostopa do zaposlitve, saj se je obdobje prakse samo po sebi in kot del procesa za pridobivanje službe v sodstvu obravnavalo kot zaposlitev.

Primer: V zadevi *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*²⁷⁶ je SEU v zvezi s homofobičnimi opazkami, ki jih je izrekel finančni pokrovitelj nogometa, odločilo, da direktiva o enakosti pri zaposlovanju velja za politiko zaposlovanja kluba, tudi če ni bilo dejanskega odprtega postopka zaposlovanja in določljivega pritožnika, ki bi zatrjeval, da je bil žrtev diskriminacije.²⁷⁷

SEU je tudi pogoje zaposlitve podobno široko razlagalo. To je na koncu pripeljalo do situacije, da se katerikoli pogoj, ki izhaja iz delovnega razmerja, obravnava kot del te kategorije.

Primer: V zadevi *Meyers proti Adjudication Officer*²⁷⁸ je pritožnica, mati samohranilka, vložila pritožbo zaradi posredne diskriminacije na podlagi spola zaradi metode, uporabljene za izračunavanje upravičenosti staršev samohranilcev do družinskega prejemka. SEU je moralo razjasniti, ali je zagotavljanje družinskega prejemka (državna podpora) izključno vprašanje socialne varnosti ali pa je pogoj za zaposlitev, kar je pomemben dejavnik pri določanju tega prejemka. Upoštevalo je, da je bil zadevni družinski prejemek odobren, če so bili izpolnjeni naslednji trije pogoji: dohodek prosilke ne presega določenega zneska; prosilka ali njen partner sta delala; prosilka ali njen partner sta bila odgovorna za otroka. SEU je odločilo, da direktiva o enaki obravnavi (nadomeščena s prenovljeno direktivo o enakosti spolov) ne more šteti za neuporabno samo zato, ker je zadevna podpora del sistema socialnega varstva. Namesto tega je uporabilo širši pristop in proučilo, ali je podpora odobrena v povezavi z delovnim razmerjem. Da bi prejela podporo iz sistema družinskega prejemka, je morala pritožnica dokazati, da ona ali njen partner opravljata plačljivo delo. Ta zahteva za dokazovanje delovnega razmerja je postavila sistem družinskega prejemka v kategorijo pogoja zaposlitve.

276 SEU, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25. april 2013.

277 Glej tudi SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008.

278 SEU, *Jennifer Meyers proti Adjudication Officer*, C-116/94, 13. julij 1995.

Zaradi tako široke opredelitve koncepta zaposlitve in delovnih pogojev je SEU ugotovilo, da zajema tudi zagotavljanje varstva otrok na delovnem mestu²⁷⁹, skrajšanje delovnega časa²⁸⁰ in pogoje za odobritev starševskega dopusta²⁸¹.

SEU je sprejelo tudi precej vključujoč pristop k vprašanju odpuščanj in plačil. V zvezi s področjem odpuščanj področje zajema skoraj vse situacije, v katerih se delovno razmerje konča. Odločilo je, da to med drugim obsega situacije, kjer delovno razmerje preneha kot del sheme prostovoljnega prenehanja zaposlitve iz poslovnih razlogov²⁸², in situacije, v kateri delovno razmerje preneha zaradi obvezne upokojitve²⁸³.

Primer: V zadevi *Riežniece proti Zemkopības ministrija in Lauku atbalsta dienests*²⁸⁴ je bila pritožnica kot javna uslužbenka odpuščena, potem ko je koristila starševski dopust. Uradni razlog za odpoved je bila ukinitiv delovnega mesta pritožnice. SEU je odločilo, da metoda za ocenjevanje delavcev v kontekstu ukinitve delovnega mesta ne sme postaviti delavcev, ki so koristili starševski dopust, v manj ugoden položaj od drugih delavcev. Sklenilo je, da je šlo za posredno diskriminacijo, saj starševski dopust koristi večji delež žensk kot moških.

Koncept plačila je v členu 157 PDEU opredeljen kot „običajna osnovna ali minimalna plača ter kakršnikoli drugi prejemki v denarju ali v naravi, ki jih delavec prejme iz naslova zaposlitve neposredno ali posredno od svojega delodajalca“. To zajema širok razpon prejemkov, ki jih prejema delavec zaradi sklenitve delovnega razmerja. Razpon področij, ki jih zajema ta opredelitev, se je obravnaval v številnih primerih pred SEU. To je odločilo, da razpon zajema vse prejemke, povezane z zaposlitvijo, vključno s subvencioniranim železniškim prevozom²⁸⁵, dodatkom za

279 SEU, *H. Lommers proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, C-476/99, 19. marec 2002.

280 SEU, *Jämställdhetsombudsmannen proti Örebro läns landsting*, C-236/98, 30. marec 2000.

281 SEU, *Konstantinos Maistrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthroponon Dikaionaton*, C-222/14, 16. julij 2015.

282 SEU, *Arthur Burton proti British Railways Board*, 19/81, 16. februar 1982.

283 SEU, *Felix Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA* (veliki senat), C-411/05, 16. oktober 2007.

284 SEU, *Nadežda Riežniece proti Zemkopības ministrija in Lauku atbalsta dienests*, C-7/12, 20. junij 2013.

285 SEU, *Eileen Garland proti British Rail Engineering Limited*, 12/81, 9. februar 1982.

delo v tujini²⁸⁶, božičnicami²⁸⁷, poklicnimi pokojninami²⁸⁸, upoštevanjem obdobja opravljanja vojaške dolžnosti²⁸⁹ in nadaljevanjem prejetanja plač v primeru bolezni²⁹⁰. Pri odločanju, ali zadeva spada v izraz plačilo, se torej ugotavlja, ali delavec prejme katerokoli obliko ugodnosti, ki izhaja iz delovnega razmerja.

Primer: V zadevi *Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg*²⁹¹ je pritožnik delal za mestno občino Hamburg kot administrativni delavec, dokler ni postal nezmožen za delo. Ko je z dolgoletnim partnerjem sklenil partnersko zvezo, je zaprosil, da se dopolnilna pokojnina preračuna na podlagi ugodnejše davčne kategorije, ki je bila na voljo zakoncem. Pristojna uprava prošnji ni ugodila, ker pritožnik ni bil poročen, temveč je bil v registrirani partnerski zvezi. SEU je potrdilo, da je dopolnilna pokojnina, kakršno je prejemal pritožnik, dejansko plačilo. Če država članica prepoznava registrirano partnersko zvezo, ki postavlja istospolne pare v pravni položaj, primerljiv s poročenimi pari, zavrnitev ugodnosti iz naslova zakonske zveze pomeni neposredno diskriminacijo. Zaščita zakonske zveze in družine sama po sebi ne more biti upravičen razlog za tako diskriminacijo. SEU je odločilo, da morajo imeti istospolni partnerji dostop do ugodnosti iz naslova zaposlitve, pri čemer ugodnosti vključujejo pravico do pokojnine za poročene pare.

Primer: V zadevi *C.*²⁹², ki se nanaša na dodatni davek na dohodke iz pokojnine, je SEU izpostavilo, da je treba pomen plačila razlagati široko v okviru direktive o enakosti pri zaposlovanju (2000/78). Poudarilo je, da koncept plačila zajema vse prejemke, ki jih delavec prejme v zvezi s svojo zaposlitvijo. Koncept plačila ni odvisen niti od tega, ali je plačilo prejet po pogodbi o zaposlitvi, zaradi zakonodajnih določb ali na prostovoljni osnovi. Vključuje lahko ugodnosti, ki so izplačane po prekinitvi delovnega razmerja ali zato, da ima delavec prihodke, tudi ko ne opravlja dela. Vendar je SEU odločilo, da je davek na dohodke iz pokojnine izvzet iz delovnega razmerja ter zato ne spada

286 SEU, *Luisa Sabbatini, née Bertoni, proti Evropskemu parlamentu*, 20/71, 7. junij 1972.

287 SEU, *Susanne Lewen proti Lothar Denda*, C-333/97, 21. oktober 1999.

288 SEU, *Douglas Harvey Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group*, C-262/88, 17. maj 1990.

289 SEU, *Österreichischer Gewerkschaftsbund, Gewerkschaft der Privatangestellten proti Wirtschaftskammer Österreich*, C-220/02, 8. junij 2004.

290 SEU, *Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG.*, C-171/88, 13. julij 1989.

291 SEU, *Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg* (veliki senat), C-147/08, 10. maj 2011.

292 SEU, *C.*, C-122/15, 2. junij 2016.

v okviru direktive o enakosti pri zaposlovanju in člen 157 PDEU. Neposredno in izključno izhaja namreč iz nacionalne davčne zakonodaje, ki se uporablja za določeno kategorijo oseb, kot je določeno v ustreznih davčnih določbah.

Primer: V zadevi *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*²⁹³ je SEU zavzelo stališče, da so ugodnosti, namenjene zaposlenim ob sklenitvi zakonske zveze, del plačila zaposlenega. Pritožniku, istospolno usmerjenemu moškemu v razmerju z drugim moškim, so zavrnilo ugodnost, ker ni izpolnjeval pogoja sklenitve zakonske zveze, potrebnega za pridobitev ugodnosti. SEU je ugotovilo, da razlika v obravnavi poročenih oseb in oseb v partnerski zvezi pomeni diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti.

SEU je v kontekstu prostega pretoka oseb pozornost namenilo opredelitvi poklicnega svetovanja in usposabljanja.²⁹⁴ Sprejelo je široko razlago tega pojma.

Primer: V zadevi *Gravier proti City of Liège*²⁹⁵ je študent, ki je imel francosko državljanstvo, želel študirati stripovsko umetnost na Académie Royale des Beaux-Arts v mestu Liège v Belgiji. Pritožniku je bila zaračunana prijavnina, pri čemer študentom iz države gostiteljice ni bila. SEU je navedlo, da poklicno usposabljanje vključuje „katerokoli obliko izobraževanja, ki pripravi na kvalifikacijo za določen poklic, dejavnost ali zaposlitev ali ki nudi potrebno usposabljanje in veščine za takšen poklic, dejavnost ali zaposlitev [...] ne glede na starost in raven usposobljenosti dijakov ali študentov, tudi če program usposabljanja vključuje element splošnega izobraževanja“.

Primer: Zgornja opredelitev poklicnega usposabljanja je bila uporabljena v zadevi *Blaizot proti Univerzi v Liège in drugim*²⁹⁶, v kateri se je pritožnik prijavil na študij veterinarske medicine. SEU je ugotovilo, da na splošno univerzitetna diploma spada v poklicno usposabljanje, tudi kadar končna kvalifikacija na koncu programa ne zagotavlja neposredno kvalifikacije, potrebne za neki poklic, dejavnost ali zaposlitev. Zadostuje, da zadevni

293 SEU, *Frédéric Hay proti Crédit-u. Seures de Charente-Maritime in deux-Sevres*, C-267/12, 12. december 2013. Glej razdelek 2.1.2.

294 V skladu s členom 7(3) Uredbe 1612/68 o prostem gibanju delavcev v Skupnosti ima delavec „dostop do usposabljanja, poklicnih šol in centrov za prekvalifikacijo“, ne da bi zanj v primerjavi z nacionalnimi delavci veljali manj ugodni pogoji, UL L 271, 19.10.1968, str. 2.

295 SEU, *Françoise Gravier proti mestu Liège*, 293/83, 13. februar 1985.

296 SEU, *Vincent Blaizot proti Univerzi v Liègeu in drugim*, 24/86, 2. februar 1988.

program zagotavlja znanje, usposabljanje ali veščine, potrebne v določenem poklicu, dejavnosti ali zaposlitvi. Torej kadar posamezna dejavnost ne zahteva formalne kvalifikacije ali kadar univerzitetna diploma sama po sebi ni formalna zahteva za vstop v poklic, to ne prepreči, da se program obravnava kot poklicno usposabljanje. Edina izjema pri tem so „nekateri študijske smeri, ki so s svojo posebno naravo namenjene osebam, ki želijo izboljšati svoje splošno znanje in se ne pripravljajo na poklic“.

Primer: V zadevi *J. J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*²⁹⁷ (obravnavano v [poglavju 5.5](#)) je SEU odločilo, da davčna obravnava stroškov poklicnega usposabljanja, ki jih nosi posameznik, lahko vpliva na dejansko dostopnost takšnega usposabljanja. V tem primeru se pravica do odbitka stroškov poklicnega usposabljanja od obdavčljivega dohodka razlikuje glede na starost. SEU je odločitev o tem, ali je nacionalna zakonodaja potrebna za doseganje cilja spodbujanja položaja mladih na trgu delovne sile, prepustilo nacionalnim sodiščem.

Po pravu EU prepoved diskriminacije velja tudi za organizacije delavcev in delodajalcev. V to ne spada le članstvo in dostop do organizacij delavcev in delodajalcev, temveč tudi vključevanje oseb v te organizacije. Po smernicah, ki jih je izdala Evropska komisija, je namen prepovedi odpraviti diskriminacijo v zvezi s članstvom ali ugodnostmi, pridobljenimi v okviru teh teles.²⁹⁸

Glede diskriminacije, povezane z nosečnostjo in materinstvom, glej [poglavje 5.1](#).

Tudi nacionalna sodišča prepoved diskriminacije na področju zaposlitve razlagajo široko.

Primer: V zadevi iz *Nekdanje jugoslovanske republike Makedonije*²⁹⁹ (zdaj Severne Makedonije) se je delodajalec odločil, da ne bo podaljšal pogodbe z delavko ali ji ponudil nove, ko je ugotovil, da je noseča. Domače sodišče je odločilo, da je to pomenilo diskriminacijo na podlagi nosečnosti.

²⁹⁷ SEU, *J. J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*, C-548/15, 10. november 2016.

²⁹⁸ Predlog direktive Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na rasno ali etnično pripadnost, COM(1999) 566 final, 25.11.1999.

²⁹⁹ Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Osnovno sodišče II Skopje, *I RO št. 618/15*, 3. marec 2016, Vir: *European Equality Law Review* (2016), št. 2, str. 97.

Primer: V zadevi s Poljske³⁰⁰ je bila pritožnica učiteljica angleščine z ukrajinskim državljanstvom. Več kot 12 let je bila zaposlena na poljski šoli na podlagi več pogodb o zaposlitvi za določen čas, v nasprotju z nekaterimi drugimi učitelji, ki so imeli pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas. Uprava šole je trdila, da je med drugim razlog za pogodbe o zaposlitvi za določen čas omejen rok njenih dovoljenj za prebivanje. Vrhovno sodišče je poudarilo, da prepoved diskriminacije zajema vse stopnje zaposlitve, vključno s to obliko pogodbe o zaposlitvi. Navedlo je, da ta drugačna obravnava, če je posledica le ukrajinskega državljanstva in dovoljenj za prebivanje, pomeni diskriminacijo na podlagi državljanstva.

Čeprav **EKČP** ne zagotavlja pravice do zaposlitve, je bil člen 8 razložen tako, da zajema zaposlitev pod določenimi okoliščinami. V zadevi *Sidabras in Džiautas proti Litvi*³⁰¹ je ESČP odločilo, da državna prepoved dostopa do zaposlitve v javnem sektorju in delih zasebnega sektorja za nekdanje agente KGB spada v področje člena 8 v povezavi s členom 14 EKČP. Specifično je prepoved „zelo pomembno vplivala na njihovo sposobnost, da razvijejo odnose z zunanjim svetom, in jim povzročila resne težave glede zaslužka za preživetje, z očitnimi posledicami za njihovo uživanje zasebnega življenja“³⁰². V zadevi *Bigaeva proti Grčiji* je bila sprejeta podobna odločitev, da lahko člen 8 velja tudi za zaposlitev, na primer glede dostopa do poklica.³⁰³

Primer: V zadevi *I. B. proti Grčiji*³⁰⁴ je bil pritožnik odpuščen iz službe po pritožbah drugih zaposlenih, da je okužen z virusom HIV. ESČP je ugotovilo, da vprašanja glede zaposlitve in situacij, v katere so vpletene osebe z virusom HIV, spadajo na področje zasebnega življenja in zato odločilo, da je prekinitev zaposlitve pritožnika kršila člen 14 v povezavi s členom 8 konvencije. ESČP je svoj sklep utemeljilo z argumentom, da kasacijsko sodišče ni primerno obrazložilo, kako so delodajalčevi interesi za ohranjanje harmoničnega

300 Poljska, Vrhovno sodišče, III PK 11/16, 7. november 2016; sodišče je sodbo razveljavilo in zadevo vrnilo, da je ugotovilo, ali so razlogi za sklenitev določenih pogodb diskriminatorni.

301 ESČP, *Sidabras in Džiautas proti Litvi*, št. 55480/00 in 59330/00, 27. julij 2004, predstavljeno v razdelku 6.4.

302 Prav tam, točka 48.

303 ESČP, *Bigaeva proti Grčiji*, št. 26713/05, 28. maj 2009.

304 ESČP, *I. B. proti Grčiji*, št. 552/10, 3. oktober 2013.

delovnega okolja prevladali nad interesi pritožnika. Z drugimi besedami: kasacijsko sodišče ni uravnotežilo nasprotujočih si interesov pritožnika in delodajalca na način, ki ga zahteva EKČP.

ESČP je prepovedalo tudi diskriminacijo na podlagi članstva v sindikatu. Pravica do ustanovitve sindikata je v EKČP zagotovljena kot samostojna pravica.³⁰⁵

Primer: V zadevi *Danilenkov in drugi proti Rusiji*³⁰⁶ so bili pritožniki zaradi članstva v sindikatu žrtve delodajalčevega nadlegovanja in manj ugodne obravnave. Njihove tožbe pred nacionalnimi sodišči so bile zavržene, saj se je diskriminacijo lahko ugotavljalo le v kazenskih postopkih. Vendar javni tožilec ni hotel sprožiti kazenskega postopka, saj je dokazni standard zahteval, da država nedvoumno dokaže, da je bila diskriminacija enega od menedžerjev podjetja namerna. ESČP je ugotovilo, da odsotnost učinkovitega sodnega varstva svobode združevanja za sindikate v nacionalni zakonodaji pomeni kršitev člena 11 v povezavi s členom 14.

Člen 1(2) v povezavi s členom E **Evropske socialne listine** zahteva, da nacionalna zakonodaja prepoveduje kakršnokoli diskriminacijo pri zaposlitvi, med drugim na podlagi spola, rase, etničnega porekla, vere, invalidnosti, starosti³⁰⁷, spolne usmerjenosti in političnega prepričanja, ne glede na to, ali se sklicujejo na ugovor vesti ali ne.³⁰⁸ Diskriminacija je na splošno prepovedana pri zaposlovanju ali pogojih zaposlitve (zlasti pri plačilu, usposabljanju, napredovanju, premestitvi in odpustu ali drugih neugodnih ravnanjih).³⁰⁹ Obstajati morajo zadostni pravni zaščitni ukrepi pred diskriminacijo v zvezi z delom s skrajšanim delovnim časom. Zlasti morajo obstajati pravila, ki preprečujejo delo z nepriznanimi nadurami, zagotovljeno pa mora biti tudi enako plačilo, v vseh svojih vidikih, za delavce s skrajšanim delovnim časom in delavce s polnim delovnim časom.³¹⁰

305 Na primer, ESČP, *Demir in Baykara proti Turčiji* (veliki senat), št. 34503/97, 12. november 2008.

306 ESČP, *Danilenkov in drugi proti Rusiji*, št. 67336/01, 30. julij 2009.

307 EOSP, *Fellesforbundet za Sjøfolk (FFFS) proti Norveški*, pritožba št. 74/2011, odločba o utemeljenosti z dne 2. julija 2013, točke 115–117.

308 EOSP, *Confederazione Generale italiana del Lavoro (CGIL) proti Italiji*, pritožba št. 91/2013, odločba o utemeljenosti z dne 12. oktobra 2015, točka 238; EOSP, sklepi 2006, Albanija, in EOSP, sklepi 2012, Islandija, Moldavija in Turčija.

309 EOSP, sklepi XVI-1(2002), Avstrija.

310 EOSP, sklepi XVI-1(2002), Avstrija.

Člen 4(3) ESL zagotavlja pravico do enakega plačila za delo enake vrednosti brez diskriminacije na podlagi spola. Tudi določba člena 20 ESL obravnava področje zaposlitve in poklica brez diskriminacije na podlagi spola, vključno s plačilom. Namen člena 27 ESL je zagotoviti, da imajo vse osebe z družinskimi obveznostmi, ki so zaposlene ali se nameravajo zaposliti, pravico to storiti brez diskriminacije ter brez konfliktov med službenimi in družinskimi odgovornostmi v največji možni meri.

4.2 Dostop do socialnega varstva in socialne varnosti

Po pravu EU le direktiva o rasni enakosti zagotavlja široko zaščito pred diskriminacijo pri dostopu do sistema socialnega varstva in drugih oblik socialne varnosti. To obsega dostop do prejemkov v naravi, ki so v skupni posesti države, kot so javno zdravstvo, izobraževanje in sistem socialne varnosti.

Natančen obseg področja socialne zaščite, vključno s socialno varnostjo in zdravstvom, ni povsem jasen, saj ni obrazložen v direktivi o rasni enakosti ter še ni bil predmet interpretacij v sodni praksi SEU. Direktiva o socialni varnosti (79/7)³¹¹ zagotavlja enako obravnavo na podlagi spola le v zvezi z zakonsko predpisanimi sistemi socialne varnosti, ne pa v zvezi s poklicnimi sistemi socialne varnosti, ki so obravnavani v prenovljeni direktivi o enakosti spolov. Člen 3 direktive o socialni varnosti določa te kot sisteme, ki zagotavljajo varnost v primeru bolezni, invalidnosti, starosti, nezgod pri delu in poklicnih boleznih ter brezposelnosti, poleg „socialne pomoči, če je namenjena kot dopolnitev ali nadomestilo“ prejšnjih sistemov. Stvarno področje uporabe prenovljene direktive o enakosti spolov je opredeljeno v členu 7 direktive. Direktiva obravnava ista tveganja kot direktiva o socialni varnosti. V skladu s členom 7(1)(b) direktive o enakosti spolov se uporablja tudi za poklicne sisteme socialne varnosti, ki predvidevajo druge socialne prejemke v denarju ali naravi, zlasti dajatve za preživele družinske člane in družinske dajatve, če takšne ugodnosti pomenijo prejemke, ki jih delodajalec plača delavcu zaradi njegove zaposlitve.

311 Direktiva Sveta 79/7/EGS z dne 19. decembra 1978 o postopnem izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti, UL L 6, 1979, str. 24.

Razlika med zakonsko predpisanimi sistemi socialne varnosti in poklicnimi sistemi socialne varnosti je pomembna, saj so določene izjeme dovoljene po direktivi o socialni varnosti, ne pa po prenovljeni direktivi o enakosti spolov.

Primer: Zadeva *X*.³¹² se nanaša na kriterije za dodelitev nadomestila za invalidnost, ki je del obveznega sistema socialne varnosti, ki spada na področje uporabe direktive o socialni varnosti (79/7/EGS). Pritožnik je prejel nadomestilo zaradi nezgode pri delu. Dodeljeni znesek je bil nižji od zneska, ki bi ga prejela ženska iste starosti in v primerljivi situaciji. SEU je zavrnilo utemeljitev vlade, da je razlika v višini nadomestila upravičena, ker so življenjske dobe moških in žensk različne.³¹³ Izpostavilo je, da iz splošnih statističnih podatkov na podlagi spola ne izhaja, da ima zavarovana ženska vedno daljšo življenjsko dobo kot zavarovani moški iste starosti v primerljivi situaciji.

Področje socialnih ugodnosti je v sodni praksi SEU v kontekstu zakonodaje o prostem pretoku oseb dobro razvito in je opredeljeno izjemno široko.

Primer: V zadevi *Cristini*³¹⁴ je bila pritožnica italijanska državljanka, ki je s svojimi otroki živela v Franciji, njen pokojni mož pa je bil delavec po pravu EU. Francoske železnice so za velike družine ponujale potovalne vozovnice po znižani ceni, vendar so gospe Cristini zavrnilo takšno vozovnico na podlagi njenega državljanstva. Trdili so namreč, da so socialne ugodnosti za namene prava EU le tiste ugodnosti, ki izvirajo iz pogodbe o zaposlitvi. SEU se ni strinjalo s tem argumentom ter je ugotovilo, da mora izraz obsegati vse ugodnosti, ne glede na morebitno pogodbo o zaposlitvi, vključno z vozovnicami za vlak po znižani ceni.³¹⁵

312 SEU, *X*, C-318/13, 3. september 2014.

313 Prav tam, točke 37–40.

314 SEU, *Anita Cristini proti Société nationale des chemins de fer français*, 32-75, 30. september 1975.

315 Glej tudi SEU, *Evropska komisija proti Republiki Avstriji*, C-75/11, 4. oktober 2012, o shemi znižanih prevoznin za javni prevoz v Avstriji.

Primer: V zadevi *Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanni García-Nieto in drugim*³¹⁶ nemški center za zaposlovanje ni hotel odobriti socialne pomoči španskemu državljanu in njegovemu sinu za prve tri mesece bivanja v Nemčiji. Po nemški zakonodaji tuji državljani prve tri mesece bivanja v Nemčiji niso upravičeni do socialnih prejemkov. SEU je ugotovilo, da je to pravilo skladno s pravom EU. Direktiva 2004/38/ES o pravici državljanov unije vzpostavlja pravico državljanov EU, da tri mesece prebivajo v drugih državah EU brez morebitnih formalnosti, razen dolžnosti, da imajo veljavno osebno izkaznico ali potni list. Torej direktiva dopušča, da država med prvimi tremi meseci bivanja na ozemlju države zavrne socialno pomoč državljanom EU. Med tem obdobjem bi morali imeti zadostna sredstva za preživetje in osebno zdravstveno zavarovanje. SEU je sklenilo, da takšna zavrnitev ne zahteva ocene posameznikove osebne situacije.

Primer: V zadevi *Elodie Giersch in drugi proti État du Grand-Duché de Luxembourg*³¹⁷ pritožniki, otroci obmejnih delavcev, zaposlenih v Luksemburgu, niso bili upravičeni do denarne pomoči za visokošolski študij, ker niso prebivali v Luksemburgu. SEU je izpostavilo, da država članica lahko omeji pomoč, namenjeno študentom na posameznike, ki so dovolj tesno povezani s to državo članico. Vendar se ocena o dejanski stopnji povezanosti posameznika z družbo ali trgov delovne sile zadevne države članice ne more zanašati izključno na pogoj bivanja. Upoštevati mora tudi druge elemente. Na primer dejstvo, da je eden od staršev, ki še naprej vzdržuje študente, obmejni delavec s stabilno zaposlitvijo v tej državi članici in tam dela že dolgo časa.

SEU je v zadevi *Even* opredelilo socialne ugodnosti kot ugodnosti,

„ki (ne glede na to, ali so povezane s pogodbo o zaposlitvi) so splošno dodeljene nacionalnim delavcem predvsem zaradi njihovega objektivnega statusa delavcev ali zgolj zaradi dejstva, da imajo stalno prebivališče na nacionalnem ozemlju, pri čemer bi se posledično razširitev teh ugodnosti na delavce, ki so državljani drugih držav članic, zdela primerna, da se olajša njihova mobilnost v skupnosti“³¹⁸.

316 SEU, *Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanni García-Nieto in drugim*, C-299/14, 25. februar 2016.

317 SEU, *Elodie Giersch in drugi proti État du Grand-Duché de Luxembourg*, C-20/12, 20. junij 2013.

318 SEU, *Državno tožilstvo proti Gilbert Even in Office national des pensions pour travailleurs salariés (ONPTS)*, 207/78, 31. maj 1979, točka 22.

Izraz velja za skoraj vse pravice, če ustrezajo opredelitvi v zadevi *Even*: med pravico, ki je odobrena absolutno, in pravicami, ki so dodeljene na diskrecijski osnovi, ni razlike. Poleg tega opredelitev ne izključuje, da se pravice, odobrene po koncu delovnega razmerja, obravnavajo kot socialna ugodnost, kot na primer pravica do pokojnine.³¹⁹ Bistveno je, da je v kontekstu prostega pretoka oseb socialna ugodnost kakršnakoli ugodnost, ki lahko delavcu migrantu pomaga pri integraciji v družbo države gostiteljice. Sodišča so bila pri določanju, kaj je socialna ugodnost, precej liberalna. Na primer:

- plačilo brezobrestnega posojila ob rojstvu otroka – čeprav je logika posojila ta, da spodbuja rodnost, je SEU razumelo to posojilo kot socialno ugodnost, saj je bilo mehanizem za manjšanje finančne obremenjenosti družin z nizkimi prihodki³²⁰,
- dodelitev nepovratnih sredstev v skladu s kulturnim sporazumom za podporo nacionalnim delavcem, da študirajo v tujini³²¹,
- pravica do vodenja kazenske postopka zoper posameznika v jeziku njegove domače države³²²,
- plačilo nadomestila za invalidnost, ki naj bi kompenziralo dodatne stroške, povezane z invalidnostjo³²³.

EKČP ne opredeljuje pravice do socialne varnosti, vendar je iz sodne prakse ESČP razvidno, da nekatere oblike socialne varnosti, kot so plačila prejemkov in pokojnin, lahko spadajo na področje uporabe člena 1 Protokola št. 1³²⁴ k EKČP ali člena 8³²⁵ konvencije.

319 SEU, *Komisija Evropskih skupnosti proti Francoski republiki*, C-35/97, 24. september 1998.

320 SEU, *Francesco Reina in Letizia Reina proti Landeskreditbank Baden-Württemberg*, 65/81, 14. januar 1982.

321 SEU, *Annunziata Matteucci proti Communauté française de Belgique in Commissariat général aux relations internationales de la Communauté française de Belgique*, 235/87, 27. september 1988.

322 SEU, *Državno tožilstvo proti Robert Heinrich Maria Mutsch*, 137/84, 11. maj 1985.

323 SEU, *Evropska komisija proti Zvezni republiki Nemčiji*, C-206/10, 5. maj 2011.

324 Glej na primer ESČP, *Bélné Nagy proti Madžarski* (veliki senat), št. 53080/13, 13. december 2016, v zvezi s pravico do invalidske pokojnine.

325 Glej zlasti naslednje primere: ESČP, *Andrejeva proti Latviji* (veliki senat), št. 55707/00, 18. februar 2009; ESČP, *Gaygusuz proti Avstriji*, št. 17371/90, 16. september 1996, in ESČP, *Koua Poirrez proti Franciji*, št. 40892/98, 30. september 2003, vsi so obravnavani v razdelku 5.7.

Primer: V zadevi *Andrle proti Češki republiki*³²⁶ je pritožnik vložil pritožbo, da se v nasprotju z ženskami moškimi, ki so vzgojili otroke, upokojitvena starost ne zniža. ESČP je ugotovilo, da je drugačna obravnava moških in žensk objektivno in razumno upravičena za izravnavanje neenakosti, s katerimi se srečujejo ženske (npr. splošno nižje plače in pokojnine), in za težje okoliščine, ki so ustvarjene s pričakovanji, da bodo ženske delale s polnim delovnim časom ter skrbele za otroke in gospodinjstvo. Torej čas in obseg ukrepov za popraviljanje zadevnih neenakosti nista bila očitno nerazumna ter ni prišlo do kršitve člena 14 konvencije v povezavi s členom 1 Protokola št. 1.³²⁷

Primer: V zadevi *Stummer proti Avstriji*³²⁸ je pritožnik preživel približno osemindvajset let svojega življenja v zaporu in v tem obdobju dlje časa delal. Nacionalni sistem pokojninskega zavarovanja pri izračunu njegovih pokojninskih pravic ni upošteval dela v zaporu. ESČP je odločilo, da vključenost zapornikov, ki delajo, v sistem starostne pokojnine ostaja vprašanje izbire socialne in ekonomske politike, ki je v veliki meri stvar proste presoje države, in zato ni ugotovilo kršitve člena 14 v povezavi s členom 1 Protokola št. 1 h konvenciji.

Primer: V zadevi *Fábián proti Madžarski*³²⁹ je pritožnik, upokojenec, zaposlen v državni upravi, vložil pritožbo zaradi spremembe zakonodaje, ki je ukinila starostno pokojnino osebam, ki so bili istočasno zaposlene v določenih kategorijah javnega sektorja, medtem ko so upokojenec, zaposleni v zasebnem sektorju, ostali upravičeni do pokojnine. ESČP je odločilo, da pritožnik ni dokazal, da je kot upokojenec, zaposlen v državni upravi, v relativno podobni situaciji kot upokojenec, zaposleni v zasebnem sektorju, v smislu upravičenosti do starostne pokojnine. Posledično ni bil kršen člen 14 v povezavi s členom 1 Protokola št. 1. ESČP je ugotovilo, da je po sprejemu spremembe zakona pritožnikova zaposlitev v državni upravi povzročila prekinitev plačila pokojnine. Dejstvo je bilo, da je javni uslužbenec prejemal plačo od države, ki je bila neskladna s hkratnim prejemanjem starostne pokojnine iz istega vira. Sporna prepoved prejemanja pokojnine in plače iz državnega proračuna, v sklopu finančne in socialne politike ter politike zaposlovanja, je bila sprejeta kot del zakonodajnih ukrepov, katerih namen je bil popraviti finančno nevzdržne elemente pokojninskega sistema tožene

326 ESČP, *Andrle proti Češki republiki*, št. 6268/08, 17. februar 2011.

327 Glej [razdelek 2.5](#) o posebnih ukrepih.

328 ESČP, *Stummer proti Avstriji* (veliki senat), št. 37452/02, 7. julij 2011.

329 ESČP, *Fábián proti Madžarski* (veliki senat), št. 78117/13, 5. september 2017.

države. To ni preprečevalo prejemanja pokojnine in plače osebam, zaposlenim v zasebnem sektorju, katerih plače ni financirala država (v nasprotju z osebami, zaposlenimi v javnem sektorju), temveč zasebni proračuni izven neposrednega nadzora države.

Čeprav EKČP ne določa pravice do zdravstvenega varstva, je ESČP zavzelo stališče, da vprašanja v zvezi z zdravstvenim varstvom³³⁰, na primer dostop do zdravstvenih evidenc³³¹, spadajo v člen 8 (npr. dostop do zdravstvenih evidenc³³²) ali 3, kadar je pomanjkanje dostopa do zdravstvenih storitev dovolj resno, da pomeni nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali poseganje v zasebno življenje osebe³³³. Zato lahko pritožbe v zvezi z diskriminacijo pri dostopu do zdravstvenega varstva spadajo v člen 14 EKČP.

Primer: V zadevi *Durissimo proti Italiji*³³⁴ je pritožnik vložil pritožbo, da je bilo njegovi hčeri, drugače kot nekaterim drugim bolnikom, zavrnjeno dovoljenje za eksperimentalno zdravljenje. Domača sodišča so ugotovila, da je bila zadevna metoda klinične študije na voljo med določenim obdobjem, medtem ko pritožnikova hči v tem obdobju še ni začela zdravljenja. Posledično kriterij za dovoljenje, kot ga je določal relevantni zakon, ni bil izpolnjen v primeru pritožnikove hčere. ESČP je odločilo, da je bilo različno obravnavanje upravičeno navkljub drugačni obravnavi oseb v relativno podobnih situacijah. Odločitev domačega sodišča je bila pravilno utemeljena in ni bila arbitrarna. Zasedovala je legitimen cilj varovanja zdravja in je bila sorazmerna temu cilju. Poleg tega terapevtska vrednost eksperimentalnega zdravljenja ni bila znanstveno dokazana v relevantnem času. Zato je ESČP ta del pritožbe zavrnilo kot očitno neutemeljen.

Tudi dostop do drugih socialnih prejemkov, zlasti kadar so namenjeni družini, lahko spada v okvir člena 8 EKČP. Vendar je stopnja proste presoje, dodeljena državam na tem področju, razmeroma široka. ESČP je poudarilo, da so države

330 Glej SE, ESČP (2015), *Vprašanja, povezana z zdravjem v sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice*, Tematsko poročilo.

331 ESČP, *K. H. in drugi proti Slovaški*, št. 32881/04, 28. april 2009.

332 Prav tam.

333 ESČP, *Murray proti Nizozemski* (veliki senat), 10511/10, 26. april 2016; ESČP, *Sławomir Musiał proti Poljski*, št. 28300/06, 20. januar 2009.

334 ESČP, *Durissimo proti Italiji*, 62804/13, 6. maj 2014.

zaradi svojega neposrednega poznavanja relevantne družbe in njenih potreb v boljšem položaju, da presodijo, kaj je v javnem interesu zaradi socialnih ali ekonomskih razlogov. Zato ESČP na splošno spoštuje izbire politik zakonodajnih teles, razen če so „očitno brez razumne podlage“³³⁵.

Primer: V zadevi *Bah proti Združenemu kraljestvu*³³⁶ je bilo pritožnici, državljanki Sierre Leone, izdano dovoljenje za prebivanje za nedoločen čas v Združenem kraljestvu. Oblasti so njenemu mladoletnemu sinu dovolile, da se ji pridruži, če ne bo imel dostopa do javnih sredstev. Kmalu po njegovem prihodu je morala pritožnica zapustiti svojo nastanitve in najti novo bivališče. Za pomoč pri iskanju nastanitve se je obrnila na lokalno oblast. Toda ob upoštevanju pravil o priseljevanju in statusa priseljenca njenega sina ji ni bila priznana prednost, ki bi ji kot nenamerno brezdomni osebi z mladoletnim otrokom praviloma pripadala. ESČP je ugotovilo, da je bila različna obravnava pritožnice posledica pogojnega statusa priseljenca njenega sina in ne njegove narodnosti. Pritožnica se je sama odločila, da svojega sina pripelje v Združeno kraljestvo, s polnim zavedanjem pogoja glede njegovega dovoljenja za prebivanje. Zakonodaja je zasledovala legitimen cilj poštene porazdelitve redkih sredstev med različnimi kategorijami upravičencev. Lokalna oblast je pomagala pritožnici najti najemno stanovanje v zasebnem sektorju in ji po sedemnajstih mesecih ponudila socialno stanovanje. Razlika v obravnavi v zadevnem primeru je bila razumno in objektivno upravičena.

Primer: V zadevi *Gouri proti Franciji*³³⁷ je bilo pritožnici, alžirski državljanki, ki je živela v Alžiriji, zavrnjeno dodatno nadomestilo za invalidnost v Franciji, ker ni izpolnjevala pogoja bivanja v Franciji. Pritožnica je vložila pritožbo in trdila, da zavrnitev plačila nadomestila osebi, ki živi v tujini, medtem ko oseba, ki živi v Franciji in prejema nadomestilo, pomeni diskriminatorno obravnavo na podlagi kraja bivanja. ESČP je ugotovilo, da je pritožnica od tožene države prejela vdovsko pokojnino in da ji je bilo ukinjeno le plačilo dodatnega nadomestila za invalidnost. Ker je nadomestilo zasledovalo cilj zagotavljanja minimalne ravni dohodkov posameznikov, ki prebivajo v Franciji, ob upoštevanju stroškov bivanja v tej državi, pritožnica ni bila v situaciji, primerljivi s situacijo oseb, ki živijo v Franciji. Posledično pritožnica ni bila žrtev diskriminatorne obravnave.

335 Glej na primer ESČP, *Stummer proti Avstriji* (veliki senat), št. 37452/02, 7. julij 2011, točka 89.

336 ESČP, *Bah proti Združenemu kraljestvu*, 56328/07, 27. september 2011.

337 ESČP, *Gouri proti Franciji (dec.)*, št. 41069/11, 28. februar 2017.

Več členov **ESL** se nanaša na dostop do socialne varnosti, socialnega varstva in zdravja. To so člani 11 (pravica do varstva zdravja), 12 (pravica do socialne varnosti), 13 (pravica do socialne in zdravstvene pomoči) in 14 (pravica do storitev socialnovarstvenih služb).

EOSP je med drugim obravnaval diskriminacijo na podlagi teritorialnega in/ali družbenoekonomskega statusa, med ženskami, ki imajo relativno neoviran dostop do zakonitih možnosti splava, in ženskami, ki takšnega dostopa nimajo. V isti zadevi je obravnaval tudi diskriminacijo na podlagi spola in/ali zdravstvenega stanja, med ženskami, ki iščejo dostop do zakonitih postopkov prekinitve nosečnosti, ter moškimi in ženskami, ki iščejo dostop do drugih zakonitih oblik medicinskih postopkov, ki zaradi podobnih omejitev niso na voljo. EOSP je izpostavil, da so zaradi pomanjkanja zdravnikov in drugega zdravstvenega osebja, ki niso podali ugovora vesti zoper te postopke v več zdravstvenih ustanovah v Italiji, v nekaterih primerih ženske prisiljene v premestitev iz ene bolnišnice v drugo v državi ali v odhod v tujino, kar pomeni diskriminacijo.³³⁸

EOSP je ugotovil, da morajo države pogodbenice kot del pozitivnih dolžnosti, ki izhajajo iz pravice do varovanja zdravja, zagotoviti nediskriminatorno, ustrezno in pravočasno oskrbo, vključno s storitvami v zvezi s spolnim in reproduktivnim zdravjem. Posledično sistem zdravstvenega varstva, ki ne nudi oskrbe za specifične zdravstvene potrebe žensk, ni skladen s členom 11 ali členom E ESL v povezavi s členom 11.³³⁹

4.3 Izobraževanje

Po pravu EU se je varstvo pred diskriminacijo pri dostopu do izobraževanja izvirno razvilo v kontekstu prostega gibanja oseb na podlagi člena 12 Uredbe 1612/68, zlasti za otroke delavcev. Člen 14 Listine EU zagotavlja pravico do izobraževanja in dostopa do nadaljnjega in poklicnega usposabljanja. Sodna praksa SEU v zvezi z izobraževanjem se nanaša predvsem na enak dostop do izobraževalnih ustanov v drugi državi članici in enak dostop do financiranja izobraževanja.

338 EOSP, *Mednarodna zveza za načrtovano starševstvo – Evropska mreža (IPPF EN) proti Italiji*, pritožba št. 87/2012, 10. september 2013, točke 189–194.

339 Prav tam, točka 66, in EOSP, *Confederazione Generale italiana de Lavoro (CGIL) proti Italiji*, pritožba št. 91/2013, 12. oktober 2015, točki 162 in 190.

Primer: V zadevi *Komisija proti Avstriji*³⁴⁰ so morali študenti, ki so se želeli vpisati na univerzitetni študij na avstrijski univerzi in so imeli srednješolsko spričevalo, pridobljeno v drugi državi članici, predložiti to spričevalo in dokazati, da izpolnjujejo specifične pogoje za vpis za zadevno študijsko smer v državi, kjer je bilo to spričevalo izdano. SEU je ugotovilo, da so bili pogoji dostopa do univerzitetne izobrazbe za imetnike avstrijskega spričevala in imetnike tujega spričevala različni, kar je postavilo imetnike tujega spričevala v manj ugoden položaj in je pomenilo posredno diskriminacijo.

Primer: V zadevi *Casagrande proti Landeshauptstadt München*³⁴¹ je bila pritožnica hči italijanskega državljana, ki je delal v Nemčiji. Nemške oblasti so za spodbujanje udeležbe v izobraževanju za šoloobvezne šolarje plačevale mesečni denarni dodatek. SEU je odločilo, da katerikoli splošni ukrep za spodbujanje udeležbe v izobraževanju spada na področje izobraževanja.

Primer: V zadevah *Laurence Prinz proti Region Hannover* in *Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg*³⁴² je SEU ugotovilo, da je bivanje kot edini kriterij za dodelitev štipendije za študij v drugi državi članici nesorazmeren kriterij.

Primer: V zadevi *Mohamed Ali Ben Alaya proti Zvezni republiki Nemčiji*³⁴³ se je tunizijski državljan večkrat prijavil na študij matematike na nemških univerzah (skupaj s pripravljalnim tečajem nemščine) in je bil sprejet. Vendar so nemški organi zavrnilo njegovo prošnjo za izdajo dovoljenja za prebivanje z argumentom, da obstajajo dvomi o njegovi motivaciji za študij v Nemčiji, da ima slabo znanje nemščine in da dejansko ni nobene povezave med njegovo predlagano smerjo študija in njegova predvideno kariero. SEU je ugotovilo, da če študentje, državljani tretje države, izpolnjujejo pogoje za sprejem, imajo v takšnih okoliščinah pravico do vstopa.

340 SEU, *Komisija Evropskih skupnosti proti Republiki Avstriji*, C-147/03, 7. julij 2005.

341 SEU, *Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München*, 9-74, 3. julij 1974.

342 SEU, *Laurence Prinz proti regiji Hannover in Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg*, združeni zadevi C-523/11 in C-585/11, 18. julij 2013.

343 SEU, C-491/13, *Mohamed Ali Ben Alaya proti Zvezni republiki Nemčiji*, 10. september 2014.

Po EKČP člen 2 Protokola št. 1 določa neodvisno pravico do izobraževanja.³⁴⁴ Skladno s tem ESČP meni, da pritožbe zaradi diskriminacije na področju izobraževanja spadajo v okvir člena 14.³⁴⁵

Primer: V zadevi *Horváth in Kiss proti Madžarski*³⁴⁶ so bili romski otroci umeščeni v šole za otroke z posebnimi potrebami. ESČP je ugotovilo, da je bila to diskriminatorna obravnava pripadnikov skupine v manj ugodnem položaju. Država ni vzpostavila ustreznih ureditev, ki bi romskim otrokom omogočila sodelovanje v programu v običajnih šolah.³⁴⁷

Primer: V zadevi *Ponomaryovi proti Bolgariji*³⁴⁸ sta bila pritožnika dva ruska učenca, ki sta s svojo materjo zakonito prebivala v Bolgariji, vendar nista imela dovoljenja za bivanje za neomejen čas. Zaradi tega sta morala plačati šolnino za srednješolsko izobraževanje, medtem ko bolgarskim državljanom in tujcem z dovoljenjem za stalno prebivanje šolnine ni bilo treba plačati. ESČP je ugotovilo, da je bila obravnava pritožnikov diskriminatorna, saj sta morala plačevati šolnino izključno zaradi svojega državljanstva in statusa priseljence. Nacionalne oblasti niso navedle nobenih razlogov, ki bi upravičevali različno obravnavo, in EKČP je sklenilo, da je bil kršen člen 14 konvencije v povezavi s členom 2 Protokola št. 1.

ESČP je obravnavalo primere diskriminacije v zvezi z zagotavljanjem razumnih prilagoditev za osebe z invalidnostmi.

Primer: V zadevi *Çam proti Turčiji*³⁴⁹ je ESČP ugotovilo, da je glasbena akademija, ko je zavrnila vpis študentke zaradi njene slabovidnosti, čeprav je opravila sprejemni izpit, kršila člen 14 EKČP v povezavi s členom 2 Protokola št. 1. ESČP je poudarilo, da je treba glede razumnih prilagoditev, do katerih so upravičene osebe z invalidnostmi, člen 14 EKČP brati ob upoštevanju ESL in

344 Glej SE, ESČP (2017), *Vodnik po členu 2 Protokola št. 1 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah – Pravica do izobraževanja*.

345 O diskriminaciji zaradi izobrazbe v okviru EKČP razpravljajo v primeru ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007, v *razdelku 2.2.1* in v primeru ESČP, *Oršuš in drugi proti Hrvaški* (veliki senat), št. 15766/03, 16. marec 2010, v *razdelku 6.3*.

346 ESČP, *Horváth in Kiss proti Madžarski*, št. 11146/11, 29. januar 2013.

347 Glej tudi ESČP, *Lavida in drugi proti Grčiji*, št. 7973/10, 30. maj 2013.

348 ESČP, *Ponomaryovi proti Bolgariji*, št. 5335/05, 21. junij 2011.

349 ESČP, *Çam proti Turčiji*, št. 51500/08, 23. februar 2016.

KOPI. ESČP je poudarilo, da pristojne nacionalne oblasti niso storile ničesar, da bi identificirale pritožnične potrebe, in niso obrazložile, kako ali zakaj bi njena slepota lahko oteževala njen dostop do glasbenega izobraževanja. Poleg tega glasbena akademija ni poskušala prilagoditi svojega izobraževalnega pristopa na način, da bi bil dostopen za slepe študente.

Člen 15(1) **ESL** zagotavlja dejansko enak dostop otrok in odraslih z invalidnostmi do izobraževanja in poklicnega usposabljanja. Poleg tega člen 17 zagotavlja pravico vseh otrok do izobraževanja v obeh svojih odstavkih.

EOSP je zavzel stališče, da mora biti enak dostop do izobraževanja zagotovljen vsem otrokom. V tem smislu je treba nameniti posebno pozornost ranljivim skupinam, kot so otroci iz manjšinskih skupnosti, otroci, ki prosijo za azil, otroci begunci, otroci v bolnišnici, otroci v varstvenih zavodih, noseče najstnice, najstniške matere, otroci, prikrajšani za svojo svobodo, itd. Otroci, ki pripadajo tem skupinam, morajo biti vključeni v redne izobraževalne ustanove in redne izobraževalne sheme. Kjer je potrebno, je treba uvesti posebne ukrepe za zagotavljanje enakega dostopa do izobraževanja za te otroke.³⁵⁰

EOSP je poudaril, da na področju zdravstvene vzgoje načelo nediskriminacije zajema tako način, kako je vzgoja zagotovljena, kot vsebino izobraževalnega gradiva. Posledično ima v tem smislu načelo nediskriminacije dva cilja: otroci ne smejo biti žrtve diskriminacije pri dostopu do takšnega izobraževanja in izobraževanje se ne sme uporabljati kot orodje za krepitev ponižujočih stereotipov in ohranjanje oblik predsodkov proti nekaterim skupinam.³⁵¹

4.4 Dostop do dobrin in storitev, vključno s stanovanji, in preskrbo z njimi

Po pravu EU varstvo pred diskriminacijo na področju dostopa do dobrin in storitev, vključno s stanovanji, in preskrbo z njimi velja za okoliščino rase po direktivi o rasni enakosti in za okoliščino spola po direktivi o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do dobrin in storitev ter oskrbi z njimi.

350 EOSP, *Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti Bolgariji*, pritožba št. 41/2007, odločitev o utemeljenosti z dne 3. junija 2008, točka 34.

351 EOSP, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Hrvaški*, pritožba št. 45/2007, 30. marec 2009, točka 48.

Uvodna izjava 13 direktive o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi bolj natančno določa prepoved diskriminacije, in sicer da velja za vse dobrine in storitve, „ki so na voljo javnosti, ne glede na vpletene osebe, tako v javnem in zasebnem sektorju, vključno z osebami javnega prava, in ki se ponujajo zunaj okolja zasebnega in družinskega življenja in poslovanja v tem okviru“. Izrecno izključuje uporabo za „medijske in oglaševalske vsebine“ ter „javno ali zasebno izobraževanje“, čeprav ta izključitev ne zoži področja uporabe direktive o rasni enakosti, ki izrecno zajema izobraževanje. Tudi direktiva o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do dobrin in storitev ter oskrbi z njimi se sklicuje na člen 57 PDEU:

„V Pogodbah so storitve ‚storitve‘ takrat, kadar se praviloma opravljajo za plačilo [...]

K ‚storitvam‘ se štejejo zlasti:

- (a) dejavnosti industrijskega značaja;
- (b) dejavnosti trgovskega značaja;
- (c) obrtne dejavnosti;
- (d) dejavnosti samostojnih poklicev.“

Posledično se zdi, da to področje zajema katerikoli kontekst, v katerem se dobrina ali storitev običajno zagotavlja za plačilo, če se ne odvija v povsem osebnem kontekstu, ter z izjemo javnega ali zasebnega izobraževanja. Na primer: V zadevi „CHEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisija za zaščita ot diskriminatsia³⁵² je SEU potrdilo, da člen 3(1)(h) direktive o rasni enakosti (2000/43) zajema dobavo električne energije³⁵³.

Sodna praksa nacionalnih sodišč kaže, da to področje vključuje tudi dostop do storitve ali do obsega storitve, ki se nudi v barih³⁵⁴, restavracijah in nočnih

352 SEU, „CHEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisija za zaščita ot diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 16. julij 2015.

353 Prav tam, točka 43.

354 Madžarska, Organ za enako obravnavanje, zadeva št. 72, april 2008. Za povzetek v angleščini glej Evropsko mrežo pravnih strokovnjakov na področju nediskriminacije (2009), Madžarska, European Anti-Discrimination Law Review, št. 8, julij 2009, str. 49.

klubih³⁵⁵, trgovinah³⁵⁶, pri sklepanju zavarovanja³⁵⁷ ter dejanja zasebnih prodajalcev, kot so rejci psov³⁵⁸. Čeprav je zdravstveno varstvo izrecno zajeto v direktivi o rasni enakosti, lahko spada tudi v obseg storitev, zlasti v primeru zasebnega zdravstvenega varstva ali ko morajo posamezniki skleniti obvezno zdravstveno zavarovanje za kritje stroškov zdravstvenih storitev. V tem smislu je SEU razlagalo storitve v kontekstu prostega pretoka storitev tako, da zajemajo zdravstveno varstvo, ki ga za plačilo nudi organ, ki ustvarja dobiček.³⁵⁹

Direktiva o rasni enakosti ne opredeljuje, kaj je stanovanje. Vendar je priporočljivo, da se termin razlaga z vidika mednarodnega prava človekovih pravic, zlasti pravice do spoštovanja stanovanja v skladu s členom 7 Listine EU in členom 8 EKČP (glede na to, da so vse države članice EU podpisnice) in pravice do ustreznega stanovanja iz člena 11 MPESKP (katerega podpisnice so vse države članice EU). Po mnenju Odbora OZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice mora primerno stanovanje izpolnjevati vrsto zahtev. Zlasti mora stanovanje izpolnjevati naslednje pogoje: biti mora dovolj kakovostno, da zagotavlja zaščito pred vremenom; odražati mora kulturne zahteve stanovalcev (in zato vključuje vozila, avtodome, tabore in druge začasne objekte); biti mora priključeno na javne komunalne in sanitarne storitve in biti mora povezano z javnimi storitvami in priložnostmi za delo s primerno infrastrukturo. Poleg tega mora biti primerno zaščiteno pred prisilno ali hitro deložacijo in biti cenovno dostopno.³⁶⁰ To razumevanje stanovanja

355 Švedska, Vrhovno sodišče, *Escape Bar and Restaurant proti Ombudsmenu proti etnični diskriminaciji* T-2224-07, 1. oktober 2008. Za povzetek v angleščini glej Evropsko mrežo pravnih strokovnjakov na področju nediskriminacije (2009), Švedska, European Anti-Discrimination Law Review, št. 8, julij 2009, str. 68.

356 Avstrija, Bezirksgericht Döbling, *GZ 17 C 1597/05f-17*, 23. januar 2006.

357 Francija, pritožbeno sodišče v Nimesu, *Lenormand proti Balenci*, št. 08/00907, 6. november 2008; Francija, Kazenski senat Kasacijskega sodišča, št. M 08-88.017 in št. 2074, 7. april 2009. Za povzetek v angleščini glej Evropsko mrežo pravnih strokovnjakov na področju nediskriminacije (2009), Francija, European Anti-Discrimination Law Review, št. 9, december 2009, str. 59.

358 Švedska, pritožbeno sodišče, *Ombudsman proti diskriminaciji zaradi spolne usmerjenosti proti A.S.*, T-3562-06, 11. februar 2008. Za povzetek v angleščini glej Evropsko mrežo pravnih strokovnjakov na področju nediskriminacije (2009), Švedska, European Anti-Discrimination Law Review, št. 8, julij 2009, str. 69.

359 SEU, *Raymond Kohll proti Union des caisses de maladie*, C-158/96, 28. april 1998; SEU, *B.S.M. Geraets-Smits proti Stichting Ziekenfonds VGZ in H.T.M. Peerbooms proti Stichtingu CZ Groep Zorgverzekeringen*, C-157/99, 12. julij 2001; in SEU, *V.G. Müller-Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij OZ Zorgverzekeringen UA in E.E.M. van Riet proti Onderlinge Waarborgmaatschappij ZAO Zorgverzekeringen*, C-385/99, 13. maj 2003.

360 OZN, Odbor za ekonomske in socialne in kulturne pravice (1991), Splošni komentar št. 4: Pravica do ustreznega stanovanja (člen 11(1)), dok. E/1992/23, 13. december 1991.

se pojavi tudi v pristopu Agencije EU za temeljne pravice v poročilu z naslovom Stanje stanovanj Romov in popotnikov v Evropski uniji – Koraki za enakost.³⁶¹

S tem pristopom dostop do stanovanj ne bi obsegal le zagotavljanja enake obravnave s strani javnih ali zasebnih najemodajalcev in nepremičninskih posrednikov pri odločanju, ali naj nepremičnino oddajo v najem ali jo prodajo določenim posameznikom. Obsegal bi tudi pravico do enake obravnave pri tem, kako se stanovanja dodeljujejo (na primer dodeljevanje nizko kakovostnih ali oddaljenih stanovanj določenim etničnim skupinam), vzdržujejo (na primer nevzdrževanje nepremičnih, v katerih bivajo zadevne skupine) in oddajajo v najem (na primer odsotnost varnosti najema ali višje cene najemnin ali depozitov za pripadnike določenih skupin). Poleg tega člen 34(3) Listine EU določa: „V boju proti socialni izključenosti in revščini Unija priznava in spoštuje pravico do socialne pomoči in pomoči pri pridobitvi stanovanj, ki naj zagotovita dostojno življenje vsem, ki nimajo zadostnih sredstev, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji.“

Primer: V zadevi *Servet Kamberaj proti IPES in drugim*³⁶² so bili albanskemu državljanu z dovoljenjem za bivanje za nedoločen čas v Italiji zavrženi določeni stanovanjski dodatki, ker je bil proračun za te dodatke za državljane tretjih držav že porabljen. Glede stanovanjskega dodatka je SEU zavzelo stališče, da obravnava državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, ne more biti manj ugodna kot obravnava državljanov Unije. Toda če dodatek ne spada pod koncept socialne varnosti in socialne zaščite po členu 11(1)(d) Direktive Sveta 2003/109/ES, se člen 11(4) te direktive ne upošteva (možnost omejitve enake obravnave na osnovne prejemeke).

Po EKČP je ESČP člen 8 interpretiral tako, da obsega primere, povezane z aktivnostmi, ki imajo lahko posledice za zasebno življenje, vključno z razmerji ekonomske in socialne narave. ESČP je uporabilo širok pristop k interpretaciji pravice do spoštovanja stanovanja po členu 8. Podalo je široko razlago pravice do spoštovanja stanovanja na način, da stanovanje vključuje mobilne domove, kot so avtodomi ali prikolice, tudi v situacijah, ko so nezakonito postavljeni.³⁶³ Kadar

361 FRA (2010), *The state of Roma and Traveller housing in the European Union – Steps towards equality*, Povzetek, Dunaj, FRA.

362 SEU, *Servet Kamberaj proti istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim* (veliki senat), C-571/10, 24. april 2012.

363 ESČP, *Buckley proti Združenemu kraljestvu*, št. 20348/92, 25. september 1996.

so stanovanja, ki jih zagotavlja država, v še posebej slabem stanju in dlje časa povzročajo stiske stanovalcem, je ugotovilo še, da to lahko pomeni nečloveško obravnavo.

Primer: V zadevi *Moldovan in drugi proti Romuniji* (št. 2)³⁶⁴ so bili pritožniki pregnani iz svojih domov, ki so bili nato porušeni v posebej travmatičnih okoliščinah. Proces obnove njihovih hiš je bil počasen, nastanitve, ki so jim bile dodeljene v vmesnem času, pa so bile slabe kakovosti. ESČP je navedlo:

„Življenjske razmere pritožnikov v zadnjih desetih letih, zlasti izredno prezasedeno in nesanitarno okolje ter njegov škodljiv vpliv na zdravje in dobrobit pritožnikov, skupaj z dolžino obdobja, v katerem so morali pritožniki živeti v takšnih razmerah, in splošnim odnosom oblasti, so jim morale povzročiti znatno duševno trpljenje, s čimer so zmanjšale njihovo človeško dostojanstvo in v njih vzbudile občutke, ki so povzročili ponižanje in degradacijo.“³⁶⁵

Med drugimi dejavniki je ta ugotovitev ESČP pripeljala do sklepa, da je šlo za ponižujočo obravnavo v nasprotju s členom 3 EKČP.³⁶⁶

Primer: V zadevi *Vrontou proti Cipru*³⁶⁷ so oblasti pritožnici zavrnilo prošnjo za begunsko izkaznico, s katero bi bila upravičena do raznih prejemkov, vključno s pomočjo pri pridobivanju stanovanja. Odločitev je temeljila na dejstvu, da je bila pritožnica otrok razseljene ženske in ne razseljenega moškega. ESČP je ugotovilo, da ta drugačna obravnava ni imela nobene objektivne in razumne utemeljitve ter da je povzročila kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 1 Protokola št. 1.

Primer: V zadevi *Hunde proti Nizozemski*³⁶⁸ se je pritožnik, zavrjnjeni prosilec za azil, pritožil, da odrekanje zavetišča in socialne pomoči zmanjšuje njegovo človeško dostojanstvo na način, ki je neskladen s členom 3 konvencije. ESČP je izpostavilo, da je bilo po končanem azilnem postopku pritožniku odobreno štiritredensko obdobje odloga, med katerim je bil še naprej upravičen do

364 ESČP, *Moldovan in drugi proti Romuniji* (št. 2), št. 41138/98 in 64320/01, 12. julij 2005.

365 Prav tam, točka 110.

366 Iz sodne prakse ESČP je razvidno, da lahko v nekaterih okoliščinah diskriminatorno obravnavanje pomeni ponižujoče zdravljenje. Na primer glej ESČP, *Smith in Grady proti Združenemu kraljestvu*, št. 33985/96 in 339 86/96, 27. september 1999, točka 121.

367 ESČP, *Vrontou proti Cipru*, št. 33631/06, 13. oktober 2015.

368 ESČP, *Hunde proti Nizozemski* (odločba), št. 17931/16, 5. julij 2016.

oskrbe in nastavitve, ki ju je financirala država. Po tem obdobju je imel možnost zaprositi za dovoljenje za prebivanje za osebe, ki jih brez njihove krivde ni mogoče vrniti (*no-fault residence permit*) in/ali zaprositi za sprejem v centru, kjer bi bila njegova svoboda omejena. Posledično je sklenilo, da so oblasti izpolnile svoje dolžnosti po členu 3, saj niso ostale neaktivne ali indiferentne do pritožnikove situacije, in je primer zavrnilo kot očitno neutemeljen.

Po **ESL** pravico do primerne stanovanja zagotavlja člen 31(1), pravico do primerne stanovanja za družine pa člen 16. EOSP je stanovanje opredelil kot bivališče, ki ima vse osnovne dobrine, kot so voda, gretje, odstranjevanje odpadkov, sanitarije in električno. Stanovanje ne sme biti prezasedeno in mora biti varno. Tako določene relevantne pravice morajo biti zagotovljene brez diskriminacije, zlasti v primeru Romov ali popotnikov (*Travellers*).³⁶⁹

Primer: V pritožbi zoper Francijo je zveza FEANTSA³⁷⁰ trdila, da je način, kako so bili izvajani predpisi na področju stanovanj, povzročil situacijo, ki je bila neskladna s pravico do stanovanja po členu 31 in prepovedjo razlikovanja po členu E ESL. Zveza FEANTSA je specifično trdila, da navkljub višji kakovosti stanovanj za večino populacije v Franciji v zadnjih trideset letih država ni učinkovito zagotavljala pravice do stanovanja za vse, zlasti v primeru stanovanjskih potreb najbolj ranljivih oseb. EOSP je ugotovil, da je Francija zagešila šest kršitev člena 31, ki so se nanašale na:

- nezadosten napredek pri odpravljanju podstandardnih stanovanj in pomanjkanje ustreznih osnovnih dobrin v velikem številu gospodinjstev;
- nezadovoljivo izvajanje predpisov za preprečevanje prisilnih izselitev in pomanjkanje ukrepov za zagotavljanje nadomestnih stanovanjskih rešitev za prisilno izseljene družine;
- to, da so sprejeti ukrepi za zmanjšanje števila brezdomcev nezadostni, tako v količinskem kot v kakovostnem smislu;

369 EOSP, *Mednarodno gibanje ATD Četrty svet proti Franciji*, pritožba št. 33/2006, 5. december 2007, točke 149–155. Glej tudi EOSP, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Grčiji*, pritožba št. 49/2008, 11. december 2009; EOSP, *Evropski center za pravice Romov (ERRC) proti Franciji*, pritožba št. 51/2008, 10. oktober 2010.

370 EOSP, *Evropska zveza nacionalnih organizacij, ki sodeluje z brezdomci (FEANTSA) proti Franciji*, pritožba št. 39/2006, 5. december 2007.

- nezadostno ponudbo socialnih stanovanj, ki so dostopna skupinam z nizkimi prihodki;
- nepravilno delovanje sistema dodeljevanja socialnih stanovanj in s tem povezanih pravnih sredstev;
- pomanjkljivo izvajanje zakonodaje o postajališčih za popotnike (*Travellers*) (v povezavi s členom E).

Primer: V zadevi *FEANTSA proti Nizozemski*³⁷¹ je EOSP ugotovil, da Nizozemska ni spoštovala ESL, saj ni zagotovila primernega dostopa do izredne pomoči (hrana, oblačila in zavetišče) odraslim migrantom brez urejenega dovoljenja za prebivanje.

Po **mednarodnem pravu** člen 9 KOPI določa dolžnost uvedbe primernih ukrepov za zagotavljanje enakega dostopa oseb z invalidnostmi do informacij, komunikacije in drugih storitev, vključno z elektronskimi storitvami. To dolžnost je mogoče izpolniti z identificiranjem in odstranjevanjem ovir in preprek do dostopnosti.³⁷²

Primer: Zadeva³⁷³ iz Romunije se je nanašala na kriterije za dostop do socialnega stanovanja. Presoja, ali je prosilec upravičen do dostopa do socialnega stanovanja, je temeljila na sistemu točkovanja. Določeno število točk je bilo dodeljenih za različne kategorije, med drugim štiri točke za osebe z invalidnostmi, v primerjavi z desetimi točkami za osebe z visoko izobrazbo in petnajstimi točkami za veterane in vojne vdove, revolucionarje in nekdanje politične pripornike. Nacionalni svet za boj proti diskriminaciji je ugotovil, da ta pravila osebam z invalidnostmi omejuje dostop do javnih stanovanj in posledično pomenijo neposredno diskriminacijo na podlagi invalidnosti.

371 EOSP, *Evropska zveza nacionalnih organizacij, ki delajo z brezdomci (FEANTSA) proti Nizozemski*, pritožba št. 86/2012, 2. julij 2014. Glej tudi EOSP, *Konferenca evropskih cerkva (CEC) proti Nizozemski*, pritožba št. 90/2013, 1. julij 2014.

372 Glej OZN, Odbor za pravice oseb z invalidnostmi (2010), Sporočilo št. 1/2010, KPI/C/9/D/1/2010, 16. april 2013 o dostopnosti storitev bančnih kartic, ki jih zagotavljajo zasebne finančne institucije za osebe z okvaro vida, enakovredno z drugimi.

373 Romunija, Državni svet za boj proti diskriminaciji, [Sklep 349](#), 4. maj 2016; Evropska mreža pravnih strokovnjakov za enakost spolov in nediskriminacijo (2016), [Sklep nacionalnega organa za enakost glede meril za socialno stanovanje v Bukarešti](#), News report, Romunija, 20. september 2016.

4.5 Dostop do pravnega varstva

Po pravu EU in EKČP³⁷⁴ je mogoče obravnavati razmerje med pravico do pravnega varstva in prepovedjo diskriminacije z dveh vidikov:

- (i) dostop do pravnega varstva v primerih diskriminacije: to se navezuje na možnost odškodnine v situacijah, kjer so bili posamezniki diskriminirani. Ta situacija je obravnavana v [poglavju 6.4](#)³⁷⁵;
- (ii) nediskriminatorni dostop do pravnega varstva: to se navezuje na ovire pri dostopanju do pravnega varstva, s katerimi se srečujejo nekatere osebe, ne glede na to, ali so bile žrtve diskriminacije. To pomeni, da zagotavljanje učinkovitega dostopa do pravnega varstva za vse osebe zahteva, da je pravni sistem organiziran tako, da nikomur ni onemogočen dostop do pravnega varstva zaradi fizičnih, jezikovnih, finančnih ali drugih razlogov. Na primer finančne ovire za osebe, ki nimajo zadostnih sredstev za sprožitev sodnih postopkov, se lahko rešujejo s sistemom pravne pomoči³⁷⁶.

Po pravu EU je dostop do pravnega varstva opredeljen v členu 47 Listine EU. Poleg tega člen 20 potrjuje, da so vse osebe enakopravne, člen 21 pa prepoveduje diskriminacijo.

Glede dostopa do pravnega varstva **po pravu EU** je Odbor za pravice invalidov poudaril, da mora EU sprejeti primerne ukrepe za boj proti diskriminaciji, s katero se srečujejo osebe z invalidnostmi pri dostopu do pravnega varstva, tako da poskrbi, da je v državah članicah zagotovljena polna postopkovna prilagoditev in financiranje usposabljanja pravosodnega osebja o konvenciji.³⁷⁷

Po EKČP je pravica do pravnega varstva zagotavljana v členu 13 in v kontekstu pravice do poštenega sojenja po členu 6. ESČP je obravnavalo več primerov, povezanih z diskriminacijo pri dostopu do sodnega varstva.

374 Za podrobne informacije glej FRA in SE (2016), *Priročnik o evropskem pravu v zvezi z dostopom do pravnega varstva*, Luxembourg, Urad za publikacije.

375 Glej tudi FRA (2012), *Dostop do pravnega varstva v primerih diskriminacije v EU – Koraki za nadaljnjo enakost*, Luxembourg, Urad za publikacije.

376 Svet Evrope, Parlamentarna skupščina (2015), *Enakost in nediskriminacija pri dostopu do pravnega varstva*, Resolucija 2054, 24. april 2015. Glej tudi ZN, CEDAW (2015), Splošno priporočilo št. 33 o dostopu žensk do pravnega varstva, CEDAW/C/GC/33, 23. julij 2015.

377 OZN, Odbor za pravice oseb z invalidnostmi (2015), sklepne pripombe k prvotnemu poročilu Evropske unije, KPI/C/EU/CO/1, 2. oktober 2015, točka 39.

Primer: V zadevi *Paraskeva Todorova proti Bolgariji*³⁷⁸ so nacionalna sodišča pri obsodbi posameznika romskega porekla izrecno zavrnila predlog tožilstva za pogojno obsodbo in izrazila stališče, da v romski manjšini obstaja kultura nekaznovanosti, ter namigovala na to, da je treba iz tega posameznika narediti primer. ESČP je ugotovilo, da so sodišča s tem kršila pritožnikovo pravico do poštenega sojenja v povezavi s pravico do svobode pred diskriminacijo.

Primer: V zadevi *Moldovan in drugi proti Romuniji (št. 2)*³⁷⁹ je bilo ugotovljeno, da so čezmerni zaostanki pri reševanju kazenskih in civilnih postopkov (sedem let za izdajo prve sodbe) pomenili kršitev člena 6. Ugotovljeno je bilo še, da so zaostanki posledica visokega števila postopkovnih napak, ob upoštevanju prevladujočega diskriminatornega odnosa oblasti do romskih pritožnikov pa je bilo sklenjeno, da obravnava pomeni kršitev člena 14 v povezavi s členom 6 (in členom 8).

Primer: V zadevi *Anakomba Yula proti Belgiji*³⁸⁰ je bilo ugotovljeno, da je nacionalna zakonodaja, zaradi katere pritožnica ni mogla pridobiti javne pomoči za financiranje zahtevka za ugotovitev očetovstva, ker ni bila belgijska državljanka, pomenila kršitev člena 6 v povezavi s členom 14. To ne pomeni, da imajo nedržavljeni absolutno pravico do javnih sredstev. V teh okoliščinah je na presojo ESČP vplivalo več dejavnikov, med drugim dejstvo, da pritožnica ni mogla pridobiti sredstev, ker ni imela trenutno veljavnega dovoljenja za bivanje, čeprav je bila v tistem času v postopku podaljšanja veljavnosti dovoljenja. Poleg tega je ESČP ugotovilo, da je v zvezi z zadevami očetovstva obstajala enoletna prepoved, kar je pomenilo, da ni bilo razumno pričakovati, da bo pritožnica s prošnjo za pomoč čakala, dokler njeno dovoljenje ni podaljšano.

378 ESČP, *Paraskeva Todorova proti Bolgariji*, št. 37193/07, 25. marec 2010.

379 ESČP, *Moldovan in drugi proti Romuniji (št. 2)*, št. 41138/98 in 64320/01, 12. julij 2005.

380 ESČP, *Anakomba Yula proti Belgiji*, št. 45413/07, 10. marec 2009, obravnavano v [razdelkih 4.5 in 5.7](#).

4.6 Osebna sfera: zasebno in družinsko življenje, posvojitve, dom in zakonska zveza

Pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja zagotavljata tako **pravo EU kot EKČP** (člen 8 EKČP³⁸¹ in člen 7 Listine EU).

Po EKČP je ESČP z leti razvilo svojo sodno prakso po členu 8, ki zajema različna vprašanja, povezana z zasebnim in družinskim življenjem. ESČP je opredelilo splošni doseg člena 8:

„Pojem zasebnega življenja v smislu člena 8 konvencije je širok koncept, ki med drugim obsega pravico do vzpostavljanja in razvijanja odnosov z drugimi človeškimi bitji [...] pravico do ‚osebnostnega razvoja‘ [...] ali pravico do samoodločanja. Obsega elemente, kot so imena [...] spolna identiteta, spolna usmerjenost in spolno življenje, ki spadajo v osebno sfero, ki jo varuje člen 8 [...] in pravico do spoštovanja odločitve, ali imeti ali ne imeti otroka.“³⁸²

Primer: V zadevi *Cusan in Fazzo proti Italiji*³⁸³ poročeni par ni smel dati svojemu otroku materinega priimka, ker po nacionalni zakonodaji zakonski otroci samodejno prejmejo ob rojstvu očetov priimek. ESČP je ugotovilo, da je takšna določitev priimka zakonskih otrok določena izključno na podlagi diskriminacije na podlagi spola staršev. Čeprav je pravilo, da se zakonskim otrokom dodeli očetov priimek, morda potrebno za spoštovanje tradicije družinske skupnosti, tako da imajo vsi družinski člani očetov priimek, je dejstvo, da pri vpisu novorojenčka v matično knjigo ni bilo mogoče odstopati od tega pravila, čezmerno togo in diskriminatorno do žensk.

ESČP je proučilo več primerov različne obravnave glede pravil o dedovanju, dostopu ločenih staršev do otrok, posvojitvi in vprašanih očetovstva.³⁸⁴

381 Pojasnilo o obsegu člena 8 EKČP je na voljo na spletni strani ESČP: Roagna, I. (2012), *Protecting the right to respect for private and family life under the European Convention on Human Rights*.

382 ESČP, *E.B. proti Franciji* (veliki senat), št. 43546/02, 22. januar 2008, točka 43.

383 ESČP, *Cusan in Fazzo proti Italiji*, št. 77/07, 7. januar 2014.

384 Glej tudi FRA in SE (2015), *Priročnik o evropskem pravu v zvezi s pravicami otrok*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Zadeve *Mazurek proti Franciji*³⁸⁵, *Sommerfeld proti Nemčiji*³⁸⁶ in *Rasmussen proti Danski*³⁸⁷ so se nanašale na drugačno obravnavo glede pravil dedovanja, dostopa očetov do zunajzakonskih otrok in vprašanj očetovstva. Člen 8 EKČP zajema tudi vprašanja posvojitve. Mnogi primeri, na primer *E. B. proti Franciji* (obravnavan v poglavju 5.3), ponazarjajo, da lahko posvojitve spada na področje EKČP, čeprav EKČP ne opredeljuje dejanske pravice do posvojitve.

Primer: V zadevi *Gas in Dubois proti Franciji*³⁸⁸ je bila istospolni registrirani partnerki biološke matere zavrnjena nepopolna posvojitve otroka partnerke. Po francoski zakonodaji je nepopolna posvojitve povzročila odvzem vseh pravic, povezanih s starševsko odgovornostjo otrokovega očeta ali matere v korist posvojitelja, razen v primerih, ko je posameznik posvojil otroka svojega zakonskega partnerja ali partnerke. ESČP je odločilo, da situacija pritožnic ni bila primerljiva s situacijo poročenih parov po francoskem pravu, saj je zakonska zveza podelila poseben status osebam, ki so sklenile zakonsko zvezo, čeprav EKČP od držav ni zahtevala, da omogočijo sklenitev istospolne zakonske zveze. ESČP je izpostavilo, da bi bila po zadevnih predpisih vloga za posvojitve zavrnjena tudi heteroseksualnemu paru v zunajzakonski skupnosti, zato ni bilo razlike v obravnavi na podlagi spolne usmerjenosti navkljub primerljivi pravni situaciji; posledično sodišče ni ugotovilo kršitve člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

Primer: Tudi v zadevi *X in drugi proti Avstriji*³⁸⁹ sta bili pritožnici neporočen istospolni par in ena partnerka je želela posvojiti otroka svoje partnerke. V nasprotju z zadevo *Gas in Dubois proti Franciji* so zadevne določbe avstrijske zakonodaje dopuščale, da neporočeni heteroseksualni partner posvoji otroka svojega partnerja. Glede na to, da je zakon določal absolutno prepoved takšne posvojitve istospolnim parom, nacionalna sodišča niso proučila utemeljenosti prošnje za posvojitve, poleg tega očetova zavrnitev soglasja za posvojitve ni imela nobene vloge v obravnavi primera pred nacionalnimi sodišči. ESČP je ugotovilo, da je to pomenilo drugačno obravnavo v primerjavi s heteroseksualnimi neporočenimi pari, ki ni bila razumno in objektivno upravičena.

385 ESČP, *Mazurek proti Franciji*, št. 34406/97, 1. februar 2000.

386 ESČP, *Sommerfeld proti Nemčiji* (veliki senat), št. 31871/96, 8. julij 2003.

387 ESČP, *Rasmussen proti Danski*, št. 8777/79, 28. november 1984.

388 ESČP, *Gas in Dubois proti Franciji*, št. 25951/07, 15. marec 2012.

389 ESČP, *X in drugi proti Avstriji* (veliki senat), št. 19010/07, 19. februar 2013.

Primer: V zadevi *A. H. in drugi proti Rusiji*³⁹⁰ sta bila pritožnika državljana Združenih držav Amerike v zadnji fazi posvojitve ruskih otrok, ko je ruska duma sprejela nov zakon, ki je državljanom Združenih držav Amerike prepovedoval posvojitve ruskih otrok. Tekoči postopki so bili ustavljeni. Pritožnika sta vložila pritožbo, da je ta prepoved kršila njuno pravico do spoštovanja družinskega življenja in je bila diskriminatorna na podlagi njunega državljanstva. ESČP je ugotovilo, da je zakonodajna prepoved posvojitve ruskih otrok veljala le za potencialne starše iz Združenih držav Amerike. Država ni pokazala nobenih prepričljivih razlogov za upravičenje splošne prepovedi, ki je veljala retroaktivno in neselektivno za vse potencialne posvojitelje iz Združenih držav Amerike, ne glede na stopnjo postopka posvojitve in posameznih okoliščin postopka. Posledično je ESČP ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

Države imajo razmeroma široko polje proste presoje pri organizaciji svoje politike priseljavanja. Čeprav EKČP ne zagotavlja pravice tujcev do vstopa ali bivanja v določeni državi, lahko v določenih primerih zavrnitev dovoljenja za združitev družine pomeni kršitev pravic, ki jih zagotavlja člen 8.

Primer: V zadevi *Pajić proti Hrvaški*³⁹¹ je pritožnica vložila vlogo za dovoljenje za prebivanje na podlagi združitve družine s partnerico. Nacionalne oblasti so zavrnilo prošnjo, ker zadevna domača zakonodaja ni dopuščala te možnosti za istospolne pare. V nasprotju s tem bi bilo dovoljenje za prebivanje odobreno neporočenemu heteroseksualnemu paru v podobni situaciji. ESČP je ugotovilo, da nacionalne oblasti niso navedle nobene obrazložitve ali prepričljivih in tehtnih razlogov za utemeljitev drugačne obravnave istospolnih in heterospolnih parov pri združitvi družine. Dejansko je razlika v obravnavi, ki izključno ali odločilno temelji na spolni usmerjenosti pritožnice, povzročila razliko, ki po EKČP ni bila sprejemljiva.³⁹²

Področje uporabe člena 8 je izjemno široko. Poleg tega ima EKČP pomen za druga področja, denimo sklepanje partnerske zveze ali zakonske zveze, ki je posebej zaščiteno s členom 12.

390 ESČP, *A. H. in drugi proti Rusiji*, št. 6033/13 in 15 drugih vlog, 17. januar 2017.

391 ESČP, *Pajić proti Hrvaški*, št. 68453/13, 23. februar 2016.

392 Glej tudi ESČP, *Taddeucci in McCall proti Italiji*, št. 51362/09, 30. junij 2016.

Primer: V zadevi *Muñoz Díaz proti Španiji*³⁹³ oblasti niso priznale veljavnosti pritožnične romske zakonske zveze, ko so ugotovljale njeno upravičenost do družinske pokojnine, čeprav so jo pred tem obravnavale, kot da je poročena. ESČP je ugotovilo, da ker je država obravnavala pritožnico, kot da je njena zakonska zveza veljavna, je pritožnica v situaciji, primerljivi z drugimi dobrovernimi zakonskimi partnerji (osebami, ki zaradi tehničnih razlogov niso veljavno poročene, vendar so prepričane, da so poročene), ki bi bili upravičeni do družinske pokojnine. Čeprav je ugotovilo, da pri zavrnitvi priznanja veljavnosti zakonske zveze ni bilo diskriminacije (v smislu 14 člena v povezavi s členom 12), se je diskriminacija pojavila, ko oblasti niso obravnavale pritožnice kot drugih dobrovernih zakonskih partnerjev in ji niso odobrile pokojnine, v nasprotju s členom 14 v povezavi s členom 1 Protokola št. 1.

Primer: Zadeva *Vallianatos in drugi proti Grčiji*³⁹⁴ je bila vložena zaradi izpodbijanja grškega zakona, ki je leta 2008 uvedel možnost, da heteroseksualni pari sklenejo partnersko zvezo, ki je bila manj formalna in prožnejša od zakonske zveze, vendar je izključeval možnost takšne zveze za istospolne pare. ESČP je izpostavilo, da 19 od 47 držav članic Sveta Evrope dopušča registrirana partnerstva, 17 od teh 19 držav pa priznava tako heterospolne in istospolne partnerske zveze. Sklenilo je, da ni prepričljivih in tehtnih razlogov za prepoved sklepanja partnerskih zvez istospolnih partnerjev. Z drugimi besedami, ko država uvede obliko registriranega partnerstva, mora biti to dostopno vsem parom, ne glede na njihovo spolno usmerjenost. Ugotovljena je bila kršitev člena 14 v povezavi s členom 8.

Pozneje je moralo ESČP ugotoviti, ali člen 8 obsega pozitivno obveznost države, da uvede pravni okvir za priznavanje in zaščito istospolnih parov.

Primer: V zadevi *Oliari in drugi proti Italiji*³⁹⁵ so trije istospolni pari vložili pritožbo, da po italijanskem pravu nimajo možnosti, da bi sklenili zakonsko zvezo ali drugačno obliko partnerske zveze. ESČP je izpostavilo evropske in mednarodne trende pravnega priznavanja istospolnih parov. Ugotovilo je, da je Ustavno sodišče Italije večkrat pozvalo k pravnemu priznanju relevantnih pravic in dolžnosti istospolnih partnerskih zvez. Zato je ESČP odločilo, da

393 ESČP, *Muñoz Díaz proti Španiji*, št. 49151/07, 8. december 2009.

394 ESČP, *Vallianatos in drugi proti Grčiji* (veliki senat), št. 29381/09 in 32684/09, 7. november 2013.

395 ESČP, *Oliari in drugi proti Italiji*, št. 18766/11 in 36030/11, 21. julij 2015.

ima v teh okoliščinah Italija pozitivno obveznost, da zagotovi učinkovito spoštovanje zasebnega in družinskega življenja pritožnikov z uradnim priznanjem istospolnih parov. Pravni okvir za priznavanje istospolnih parov mora zagotoviti vsaj „temeljne pravice, povezane s pari v stabilnem in predanem razmerju“³⁹⁶. Na koncu je odločilo, da je Italija s tem, ko ni sprejela takšne zakonodaje, prekoračila mejo polja proste presoje in ni izpolnila svoje pozitivne obveznosti, pri čemer je kršila člen 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

Čeprav varstvo bistva človekovega dostojanstva običajno zahteva ožje polje proste presoje ESČP, je bilo to treba uravnotežiti s skrbjo za varstvo drugih oseb v ranljivih položajih, katerih pravice bi se lahko kršile.

Primer: V zadevi *Kacper Nowakowski proti Poljski*³⁹⁷ je bil pritožnik gluhonem oče, čigar stiki s sinom, ki je tudi imel slušno okvaro, so bili omejeni. Pritožnik se je pritožil zlasti nad zavrnitvijo domačih sodišč, da bi podaljšali te stike. ESČP je ugotovilo, da domača sodišča niso zagotovila nobenih sredstev, ki bi pomagala pritožniku pri premagovanju ovir, izhajajočih iz njegove invalidnosti, in zato niso sprejela vseh primernih ukrepov, ki bi se lahko razumno zahtevali za namene spodbujanja stikov. Posledično je ugotovilo kršitev člena 8 konvencije, brez potrebe po ločeni obravnavi pritožbe po členu 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

V zgornjem primeru je ESČP zavzelo stališče, da so interesi očeta skladni z interesi otroka – z drugimi besedami, da je v otrokovem interesu, da ima stik s svojim očetom. Toda kjer so otrokovi interesi v nasprotju z interesi starša, ima država širše polje proste presoje pri določanju, kako najbolje zaščititi otroka.

Primer: V zadevi *Rasmussen proti Danski*³⁹⁸ je oče vložil pritožbo, da ne more izpodbijati očetovstva zaradi zastaranja. ESČP je ugotovilo, da to pomeni različno obravnavo na podlagi spola, vendar je takšna obravnavo upravičena. Sledila je namreč legitimnemu cilju, da se otroku zagotovi varnost in gotovost glede njegovega statusa, saj je očetom preprečevala poznejšo

396 Prav tam, točka 174.

397 ESČP, *Kacper Nowakowski proti Poljski*, št. 32407/13, 10. januar 2017.

398 ESČP, *Rasmussen proti Danski*, št. 8777/79, 28. november 1984.

zlorabo možnosti izpodbijanja očetovstva. Ker države podpisnice EKČP niso uporabile enotnega pristopa k temu vprašanju, je ESČP državi podelilo široko polje proste presoje in ugotovilo, da je bila različna obravnava upravičena.³⁹⁹

Po pravu EU ostaja materialno družinsko pravo v izključni pristojnosti držav članic EU. Vendar pravo EU zajema nekatera vprašanja s čezmejnimi implikacijami. Sodna praksa SEU glede pravice do družinskega življenja se je razvijala predvsem na področju prostega pretoka oseb, v zvezi z družinskimi člani državljanov EU.⁴⁰⁰ SEU je izrazilo naslednje stališče: „Če državljani Unije ne bi smeli živeti običajnega družinskega življenja v državi članici gostiteljici, bi bilo uživanje svoboščin, ki jih zagotavlja Pogodba, resno ovirano.“⁴⁰¹ Drugo področje, kjer lahko pomisleki o družini in načelo nediskriminacije igrajo vlogo, je področje azila in prava tujcev. Na primer pri določanju, kdo je upravičen do mednarodne zaščite, morajo države zagotoviti varstvo družinskega življenja.⁴⁰² Poleg tega relevantna sodna praksa SEU o družinskih pravicah obravnava diskriminacijo moških in žensk na področju starševskih pravic. SEU je v zadevi, ki je obravnavala pravico očeta do starševskega dopusta, navedlo, da različni pogoji, povezani s pravico do starševskega dopusta, „lahko ohranjajo tradicionalno porazdelitev vlog moških in žensk, tako da moški ostanejo v podrejeni vlogi v primerjavi z ženskami glede opravljanja starševskih dolžnosti“, in ugotovilo, da to pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi spola.⁴⁰³

Primer: V zadevi *Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA*⁴⁰⁴ je bil pritožniku zavrnen t. i. dopust za dojenje, ker je bila otrokova mati samozaposlena. SEU je odločilo, da to pomeni diskriminacijo moških.

399 Prav tam, točke 40–42.

400 Glej na primer SEU, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado* (veliki senat), 13. september 2016, razpravljaj v [razdelku 5.7](#).

401 SEU, C-127/08, *Blaise Baheten Metock in drugi proti Ministru za pravosodje, enakost in reformo zakonodaje* (veliki senat), 25. julij 2008, točka 62.

402 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2011/95/EU z dne 13. decembra 2011 o standardih glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, da so upravičeni do mednarodne zaščite, glede enotnega statusa beguncev ali oseb, upravičenih do subsidiarne zaščite, in glede vsebine te zaščite, UL L 337, 20.12.2011, str. 9–26.

403 SEU, *Konstantinos Maistrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthroponon Dikaionaton*, C-222/14, 16. julij 2015, obravnavano v [razdelku 5.1](#).

404 SEU, *Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA*, C-104/09, 30. september 2010.

Primer: V zadevi *Malgožata Runevič-Vardyn in Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miestosaivaldybės administracija in drugim*⁴⁰⁵ sta bila pritožnika litovska državljanka, ki je bila pripadnica poljske manjšine, in poljski državljan. Pritožila sta se, da je črkovanje njunih imen na poročnem listu, ki ga je izdal oddelek matičnega urada v Vilni, napačno. Po navedbah pritožnikov črkovanje ni bilo v skladu z uradnim nacionalnim jezikom pritožnikov. SEU je odločilo, da člen 21 PDEU ne prepoveduje zavrnitve sprememb imen in priimkov, ki jih navajajo potrdila iz matične knjige, če takšna zavrnitev ne povzroča resnih nevspečnosti vpletenim osebam.⁴⁰⁶

Primer: V zadevi *Mircea Florian Freitag*⁴⁰⁷ je bil gospod Mircea Florian, moški z romunskim državljanstvom, rojen v Romuniji s priimkom Pavel. Njegova mama se je ločila od njegovega očeta in se poročila z nemškim državljanom s priimkom Freitag. Mircea Florian je tako pridobil dvojno državljanstvo, njegov priimek pa je bil spremenjen v Freitag. Leta pozneje je Mircea Florian, ki je še vedno običajno prebival v Nemčiji, obiskal Romunijo, da bi spremenil svoj priimek v prvotni priimek Pavel. Nato je zaprosil, da nemški matični urad spremeni njegovo ime in ustrezno posodobi matični register, da bo sprememba njegovega imena priznana po nemški zakonodaji. Vendar je po nemški zakonodaji to mogoče le, če je zadevno ime pridobljeno med obdobjem običajnega prebivanja v drugi državi članici EU. SEU je poudarilo naslednje:

- i) pravila, ki urejajo, kako je priimek osebe naveden na potrdilih iz matične knjige, so vprašanja, ki spadajo v pristojnost držav članic;
- ii) nacionalna zakonodaja, ki nekatere državljane zadevnih držav članic postavlja v slabši položaj zgolj zato, ker so uveljavljali svojo svobodo gibanja in prebivanja v drugi državi članici, je omejitve svoboščin, ki jih zagotavlja člen 21(1) PDEU;
- iii) diskrecija pristojnih organov se mora izvajati na takšen način, da v celoti spoštuje člen 21 PDEU.

405 SEU, *Malgožata Runevič-Vardyn in Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija in drugim*, C-391/09, 12. maj 2011.

406 Primerjaj s SEU, *Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff proti Standesamt der Stadt Karlsruhe in Zentraler Juristischer Dienst der Stadt Karlsruhe*, C-438/14, 2. junij 2016, kjer je SEU razsodilo, da ni nujno, da se ime, ki vsebuje več plemiških nazivov in jih svobodno izbere Nemeč, živeč v drugi državi članici, katere državljanstvo ima, v Nemčiji prizna, če je to utemeljeno iz razlogov javnega reda, ker je primerno in potrebno zagotoviti skladnost z načelom, da so vsi državljani te države članice enaki pred zakonom.

407 SEU, *Proceedings brought by Mircea Florian Freitag*, C-541/15, 8. junij 2017.

Posledično je SEU razsodilo, da zavrnitev priznanja zakonito pridobljenega priimka (ki je bil enak priimku ob rojstvu) v neki državi članici, ker to ime ni bilo pridobljeno med običajnim bivanjem v tej drugi državi članici, ovira uresničevanje pravice do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki jo zagotavlja člen 21 PDEU.

4.7 Politično udejstvovanje: svoboda izražanja, zbiranja in združevanja ter svobodne volitve

Pravo EU določa omejen obseg pravic na tem področju. Člen 10(3) PDEU določa, da ima vsak državljan pravico sodelovati v demokratičnem življenju Unije in odločitve se sprejemajo kar najbolj odprto in v kar najtesnejši povezavi z državljani. Člen 11 PDEU⁴⁰⁸ določa, da morajo institucije dajati državljanom in predstavniškim združenjem možnost izražanja in javne izmenjave mnenj glede vseh področij delovanja Unije. Določba člena 20 PDEU določa zlasti pravico državljanov EU, da volijo in so voljeni na občinskih volitvah in volitvah v Evropski parlament. Listina EU zagotavlja svobodo izražanja in obveščanja (člen 11)⁴⁰⁹, svobodo zbiranja in združevanja (člen 12) ter politične pravice voliti in biti voljen na občinskih volitvah in volitvah v Evropski parlament (člena 39 in 40).

Primer: V zadevi *Španija proti Združenemu kraljestvu*⁴¹⁰ je SEU glede člena 20(2)(b) PDEU odločilo, da je ta določba omejena na uporabo načela nediskriminacije na podlagi državljanstva pri uveljavljanju pravice voliti na volitvah v Evropski parlament, saj vsakemu državljanu Unije, ki prebiva v državi članici, katere državljan oz. državljanica ni, zagotavlja pravico do volitev v državi članici, v kateri prebiva, pod enakimi pogoji kot državljanom te države.

408 Glej na primer SEU, *Michael Efler in drugi proti Evropski komisiji*, T-754/14, 10. maj 2017, SEU je v zadevi ugotovilo, da je Komisija med drugim kršila člen 11(4) PEU z zavrnitvijo registracije predlagane evropske državljanske pobude z naslovom Stop TTIP.

409 Glej na primer SEU, *Philip Morris Brands SARL in drugi proti Secretary of State for Health*, C-547/14, 4. maj 2016.

410 SEU, *Kraljevina Španija proti Združenemu kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske* (veliki senat), C-145/04, 12. september 2006.

Primer: V zadevi *Delvigne*⁴¹¹ je francoski državlján izpodbijal določbe domače zakonodaje, ki so mu samodejno in trajno odvzele volilno pravico, vključno s pravico voliti in biti voljen v Evropski parlament, po obsodbi za umor in izreku zaporne kazni v trajanju dvanajstih let. Ker poznejše spremembe zakona nanj niso vplivale, je bil gospod Delvigne še naprej prikrajšan za državljsanske pravice, saj so mu bile odvzete zaradi obsodbe, ki je postala pravnomočna pred začetkom veljavnosti novega kazenskega zakonika. Zato je zatrjeval neenako obravnavo. SEU je ugotovilo, da je francosko pravo vsebovalo sprejemljivo omejitev pravic iz Listine: omejitev, kakršna je bila ta, je sorazmerna, če se upošteva naravo in resnost storjenega kaznivega dejanja in trajanje kazni. Poleg tega je nov zakonik zagotavljal možnost, da oseba v takšni situaciji zaprosi in tudi pridobi umik prepovedi.

Eden od glavnih ciljev **Sveta Evrope** je spodbujanje demokracije. To se odraža v mnogih pravicah, določenih v **EKČP**, ki omogočajo spodbujanje političnega udeleštvojanja. EKČP vsebuje široko opredeljena jamstva, ki ustvarjajo ne le pravice voliti in biti voljen (člen 3 Protokola št. 1)⁴¹², temveč tudi spremljajoče pravice svobode izražanja (člen 10) in pravico do svobode zbiranja in združevanja (člen 11).

Primer: V zadevi *Pilav proti Bosni in Hercegovini*⁴¹³ je bil bosanski politik prikrajšan za pravico biti voljen v volitvah za državnega predsednika zaradi kraja prebivališča. Država Bosna in Hercegovina je sestavljena iz dveh političnih entitet: Federacije Bosne in Hercegovine ter Republike Srbske. Za učinkovito uveljavljanje pravice do udeležbe na volitvah za člana predsedstva bi se moral pritožnik preseliti iz Republike Srbske v Federacijo Bosne in Hercegovine. Čeprav je teoretično izpolnjeval pogoje za kandidacijo za člana predsedstva, v praksi te pravice ni mogel izvajati, dokler je živel v Republiki Srbski. ESČP je ugotovilo, da so nacionalne oblasti pritožnika diskriminirale zaradi njegovega kraja bivanja in etničnega porekla. Posledično je ugotovilo, da je bil kršen člen 1 Protokola št. 12 k EKČP.

411 SEU, *Thierry Delvigne proti občini Lesparre Médoc in Préfet de la Gironde* (veliki senat), C-650/13, 6. oktober 2015.

412 SE, ESČP (2016), *Vodnik po členu 3 Protokola št. 1 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah – Pravica do svobodnih volitev*.

413 ESČP, *Pilav proti Bosni in Hercegovini*, št. 41939/07, 9. junij 2016.

Primer: V zadevi *Identoba in drugi proti Gruziji*⁴¹⁴ so pritožniki organizirali mirne demonstracije v Tbilisiju, da bi obeležili mednarodni dan boja proti homofobiji. Demonstracije so prekinile nasilne protidemonstracije in pritožniki so bili žrtve verbalnega in fizičnega nasilja. Ker nacionalne oblasti niso poskrbele za miren potek pohoda, je ESČP ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 11.⁴¹⁵

Primer: V zadevi *Partei Die Friesen proti Nemčiji*⁴¹⁶ stranka pritožnica ni uspela dobiti pet odstotkov glasov, potrebnih za pridobitev poslanskega mandata. ESČP je moralo presoditi, ali petodstotni prag krši pravice manjšinskih strank za udeležbo na volitvah. Poudarilo je, da je manj ugodni položaj stranke pritožnice v volilnem procesu posledica zastopanja interesov majhnega deleža populacije. Pri obravnavi, ali bi morala pritožnica kot stranka narodne manjšine uživati posebno obravnavo, je sklenilo, da tudi ob upoštevanju Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin EKČP ne zahteva, da država za stranke narodnih manjšin naredi izjemo glede volilnega praga. Cilj Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin je spodbujanje učinkovite udeležbe pripadnikov narodnih manjšin v javnih zadevah. Zagotavlja izjemo minimalnega praga kot mehanizma za spodbujanje udeležbe narodnih manjšin v izvoljenih telesih, vendar ne določa dolžnosti, da morajo biti stranke narodnih manjšin izvzete iz volilnega praga. Torej ni bil kršen člen 14 v povezavi s členom 3 Protokola št. 1.

Pravica do svobode združevanja obsega tudi zaščito ustanavljanja političnih strank, za kar je ESČP zagotovilo visoko raven zaščite pred vmešavanjem.⁴¹⁷ Na podoben način, kot je omenjeno v [poglavju 5.11](#), se kakršnokoli vmešavanje v pravico svobode govora v kontekstu politične debate skrbno preišče.⁴¹⁸

Po mednarodnem pravu so države v skladu s členom 29. KOPI dolžne zagotoviti, da lahko osebe z invalidnostmi učinkovito in polno sodelujejo v političnem in javnem življenju enako kot drugi, vključno z volilno pravico. Člen 12(2) KOPI določa, da morajo države pogodbenice priznavati in ohranjati pravno sposobnost oseb z invalidnostmi „na vseh področjih življenja enako kot drugim“, vključno

414 ESČP, *Identoba in drugi proti Gruziji*, št. 73235/12, 12. maj 2015.

415 Glej tudi ESČP, *Bączkowski in drugi proti Poljski*, št. 1543/06, 3. maj 2007.

416 ESČP, *Partei Die Friesen proti Nemčiji*, št. 65480/10, 28. januar 2016.

417 Glej na primer ESČP, *Stranka za demokratično družbo (DTP) in drugi proti Turčiji*, št. 3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 39118/10 in 37272/10, 12. januar 2016.

418 ESČP, *Karácsony in drugi proti Madžarski* (veliki senat), št. 42461/13 in 44357/13, 17. maj 2016.

s političnim življenjem. Odbor je ugotovil, da izključitev volilne pravice na podlagi psihosocialne ali intelektualne invalidnosti pomeni diskriminacijo na podlagi invalidnosti.⁴¹⁹

4.8 Kazenskopravne zadeve

Po EKČP se prepoved diskriminacije lahko nanaša na kazenskopravne zadeve, povezane z različnimi pravicami, med drugim pravico do poštenega sojenja (člen 6), pravico do svobode in varnosti (člen 5), prepovedjo retroaktivnega kaznovanja (člen 7) in ponovnega sojenja o isti stvari (člen 4 Protokola št. 7), pravico do življenja (člen 2) ter prepovedjo nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (člen 3). Poleg tega je pomembna sodna praksa glede nasilja nad ženskami in drugimi ranljivimi skupinami, kot so Romi ali LGBT-osebe, pri čemer je ESČP poudarilo dolžnost držav, da preiščejo diskriminatorne nagibe nasilja. V več odločitvah je ESČP potrdilo, da odsotnost odziva na nasilje pomeni kršitev člena 14.⁴²⁰

Poleg prejšnjih področij, ki so obravnavana drugje, EKČP ščiti tudi pravico do svobode pred samovoljnim pridržanjem zaradi diskriminatornih razlogov in pravico do svobode pred nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem zaradi diskriminatornih razlogov med priporom.⁴²¹

Primer: V zadevi *Martzaklis in drugi proti Grčiji*⁴²² so zaporniki, okuženi z virusom HIV in priprti v zaporniški bolnišnici, vložili pritožbo zaradi slabih sanitarnih razmer in pomanjkanja zdravstvene oskrbe, pripora v prenatrpanih in nezadostno ogrevanih sobah, hrane z nizko hranilno vrednostjo ter neredne zdravstvene oskrbe, ki ni bila prilagojena posameznikom. Uprava zopora je upravičevala njihovo osamitev kot potrebno za boljši nadzor in zdravljenje njihovih zdravstvenih stanj. EKČP je odločilo, da je namestitev v osamitev za preprečevanje širjenja bolezni nepotrebna, saj so bili zaporniki okuženi

419 Glej na primer OZN, Odbor za pravice oseb z invalidnostmi (2013), Sporočilo št. 4/2011, KPI/C/10/D/4/2011, 9. september 2013, točka 9.2 in naslednje.

420 Glej med drugim ESČP, *Opuz proti Turčiji*, št. 33401/02, 9. junij 2009 o nasilju nad ženskami; ESČP, *Boacă in drugi proti Romuniji*, št. 40355/11, 12. januar 2016, v zvezi z nasiljem nad Romi, in ESČP, *M. C. in A. C. proti Romuniji*, št. 12060/12, 12. april 2016, v zvezi z nasiljem nad LGBT-osebami. Za nadaljnjo razpravo in primere glej **razdelek 2.6** o zločinih iz sovraštva.

421 Glej ESČP *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji* (veliki senat), št. 60367/08 in 961/11, 24. januar 2017.

422 ESČP, *Martzaklis in drugi proti Grčiji*, št. 20378/13, 9. julij 2015.

z virusom HIV, niso pa razvili sindroma pridobljene imunske pomanjkljivosti (AIDS). Izpostavljeni so bili fizičnemu in duševnemu trpljenju, ki je presevalo trpljenje, povezano s priporom. V sklepu je ugotovilo, da so nezadostne fizične in sanitarne razmere, neredno in neprimerno zdravljenje ter odsotnost objektivne in razumne utemeljitve za osamitev zapornikov, okuženih z virusom HIV, pomenile kršitev člena 3 v povezavi s členom 14 EKČP.

Primer: V zadevah *D. G. proti Irski* in *Bouamar proti Belgiji*⁴²³ (obravnavano v poglavju 5.5) so nacionalne oblasti mladoletne pritožnike zaprle v pripor. V teh zadevah je EKČP zavzelo stališče, da navkljub kršitvi njihove pravice do svobode obravnava ni bila diskriminatorna, saj je bila različna obravnava upravičena z interesi varstva mladoletnikov.

Primer: V zadevi *Stasi proti Franciji*⁴²⁴ je pritožnik trdil, da so ga zaradi njegove istospolne usmerjenosti v zaporu trpinčili in da oblasti niso sprejele potrebnih ukrepov za njegovo zaščito. Pritožnik je med drugim trdil, da je moral nositi rožnato zvezdo ter da so ga drugi zaporniki pretepli in ožgali s cigaretami. ESČP je izpostavilo, da so se oblasti odzvale na vsako njegovo pritožbo in sprejele ukrepe za njegovo zaščito: pritožnik je bil ločen od drugih zapornikov ter se je srečal z nadzornikom zopora, zdravnikom in psihiatrom. Ugotovilo je, da so oblasti sprejele vse učinkovite ukrepe za njegovo zaščito pred fizičnim nasiljem med priporom in da člen 3 ni bil kršen, ni pa ločeno obravnavalo njegove pritožbe po členu 14.

Člen 14 EKČP se lahko uporablja tudi, kadar se kazenskopravne določbe izkažejo za diskriminatorne⁴²⁵ ali kadar obsodbe, ki temeljijo na diskriminatornih določbah, ostanejo v kazenski evidenci⁴²⁶.

Po pravu EU in v skladu z vzpostavljeno sodno prakso SEU⁴²⁷ določbe nacionalne zakonodaje ne smejo diskriminirati oseb, ki jim pravo EU zagotavlja pravico do enake obravnave, tudi kadar področja kazenske zakonodaje in pravila kazenskega postopka spadajo v pristojnost držav članic. V naslednji zadevi je bilo med drugim

423 ESČP, *D. G. proti Irski*, št. 39474/98, 16. maj 2002; ESČP, *Bouamar proti Belgiji*, št. 9106/80, 29. februar 1988.

424 ESČP, *Stasi proti Franciji*, št. 25001/07, 20. oktober 2011.

425 ESČP, *S.L. proti Avstriji*, št. 45330/99, 9. januar 2003.

426 ESČP, *E. B. in drugi proti Avstriji*, št. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 in 48779/07, 7. november 2013.

427 SEU, zadeva 186/87, *Ian William Cowan proti Trésor public*, 2. februar 1989.

obravnavano načelo nediskriminacije v postopku o izvršitvi evropskega naloga za prijetje in predajo.⁴²⁸

Primer: V zadevi *João Pedro Lopes Da Silva Jorge*⁴²⁹ je bil portugalski državljan na Portugalskem obsojen na petletno zaporno kazen zaradi trgovanja z mamili. Nato se je poročil s francosko državljanke, s katero je prebival v Franciji. Ob tem je bil za nedoločen čas zaposlen v francoskem podjetju. Ker se ni želel predati portugalskim oblastem, je zaprosil za prenehanje zaporne kazni v Franciji. Vendar je bila določba francoske zakonodaje o neizvršitvi evropskega naloga za prijetje in predajo omejena izključno na francoske državljane. SEU je navedlo, da države članice neizvrševanja nalogov za prijetje in predajo ne morejo omejiti samo na svoje državljane, tako da samodejno in absolutno izključijo državljane drugih držav članic, ki bivajo ali prebivajo na ozemlju države članice izvršiteljice, ne glede na njihove povezave z navedeno državo članico. To bi pomenilo diskriminacijo na podlagi državljanstva v smislu člena 18 PDEU.

428 Primerjaj SEU, *Aleksej Petruhin proti Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra* (veliki senat), C-182/15, 6. september 2016, o izročitvi državljana EU tretji državi, ki uveljavlja svobodo gibanja.

429 SEU, *Postopki v zvezi z izvršitvijo evropskega naloga za prijetje, izdanega zoper João Pedro Lopes Da Silva Jorge* (veliki senat), C-42/11, 5. september 2012.

5

Zaščitene okoliščine

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>PDEU, člena 8 in 157</p> <p>Listina o temeljnih pravicah, člena 21 in 23</p> <p>Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES)</p> <p>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do dobrin in storitev (2004/113/ES)</p> <p>SEU, C-222/14, <i>Maïstrellis proti Ypourgos Dikaïosynïs, Diafaneias kai Anthropinon Dikaïomaton</i>, 2015</p> <p>SEU, C-363/12, <i>Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School</i> (veliki senat), 2014</p> <p>SEU, C-167/12, <i>C. D. proti S. T.</i> (veliki senat), 2014</p> <p>SEU, C-427/11, <i>Kenny proti Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Síochána</i>, 2013</p> <p>SEU, C-243/95, <i>Hill in Stapleton proti The Revenue Commissioners and Department of Finance</i>, 1998</p> <p>SEU, 43-75, <i>Defrenne proti Sabena</i>, 1976</p>	<p>Spol</p>	<p>EKČP, členi 2 (pravica do življenja), 3 (prepoved mučenja) in 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESČP, <i>Emel Boyraz proti Turčiji</i>, št. 61960/08, 2014</p> <p>ESČP, <i>Konstantin Markin proti Rusiji</i> (veliki senat), 30078/06, 2012</p> <p>ESČP, <i>Andrle proti Češki republiki</i>, št. 6268/08, 2011</p> <p>ESČP, <i>Unal Tekeli proti Turčiji</i>, št. 29865/96, 2004</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES), člen 4(1)</p> <p>SEU, C-423/04, <i>Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i>, 2006</p> <p>SEU, C-117/01, <i>K. B. proti NHS Pensions Agency et Secretary of State for Health</i>, 2004</p>	<p>Spolna identiteta</p>	<p>EKČP, člena 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) in 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESČP, <i>Y. Y. proti Turčiji</i>, 14793/08, 2015</p> <p>ESČP, <i>Hämäläinen proti Finski</i> (veliki senat), št. 37359/09, 2014</p> <p>ESČP, <i>Van Kück proti Nemčiji</i>, št. 35968/97, 2003</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 21</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)</p> <p>SEU, C-528/13, <i>Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes et Etablissement français du sang</i>, 2015</p> <p>SEU, pridružil poljem C-148/13 do C-150/13, <i>A in drugi proti Staatssecretaris van Veiligheid v Justitie</i> (veliki senat), 2014</p> <p>SEU, združene zadeve C-199/12, C-200/12 in C-201/12, <i>X in Y ter Z proti Minister voor Imigratie v Asielu</i>, 2013</p> <p>SEU, C-81/12, <i>Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p>	<p>Spolna usmerjenost</p>	<p>EKČP, členi 5 (pravica do svobode in varnosti), 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja), 12 (pravica do sklenitve zakonske zveze) in 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESČP, <i>Taddeucci in McCall proti Italiji</i>, št. 51362/09, 2016</p> <p>ESČP, <i>O. M. proti Madžarski</i>, št. 9912/15, 2016</p> <p>ESČP, <i>E. B. in drugi proti Avstriji</i>, št. 31913/07 in 4 druge, 2013</p> <p>ESČP, <i>Schalk in Kopf proti Avstriji</i>, št. 30141/04, 2010</p> <p>ESČP, <i>E. B. proti Franciji</i> (veliki senat), št. 43546/02, 2008</p> <p>ESČP, <i>S. L. proti Avstriji</i>, št. 45330/99, 2003</p> <p>ESČP, <i>Karner proti Avstriji</i>, št. 40016/98, 2003</p> <p>EOSP, <i>INTERIGHTS proti Hrvaški</i>, pritožba št. 45/2007, 2009</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Konvencija ZN o pravicah invalidov (KOPI)</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)</p> <p>SEU, C-363/12, <i>Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School</i> (veliki senat), 2014</p> <p>SEU, C-354/13, <i>FOA proti KL</i>, 2014</p> <p>SEU, združeni zadevi C-335/11 in C-337/11, <i>HK Danmark</i>, 2013</p>	<p>Invalidnost</p>	<p>EKČP, člena 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) in 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESL, člen E (nediskriminacija)</p> <p>ESČP, <i>Guberina proti Hrvaški</i>, št. 23682/13, 2016</p> <p>ESČP, <i>Glor proti Švici</i>, št. 13444/04, 2009</p> <p>ESČP, <i>Pretty proti Združenemu kraljestvu</i>, št. 2346/02, 2002</p> <p>ESČP, <i>Price proti Združenemu kraljestvu</i>, št. 33394/96, 2001</p> <p>EOSP, <i>AEH proti Franciji</i>, pritožba št. 81/2012, 2013</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 21</p> <p>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)</p> <p>SEU, C-548/15, <i>de Lange proti Staatssecretaris van Financiën</i>, 2016</p> <p>SEU, C-441/14, <i>Dansk Industri (DI) proti zapuščini Karstena Eigila Rasmussena</i> (veliki senat), C-441/14, 2016</p> <p>SEU, C-258/15, <i>Salaberria Sorondo v. Academia Vasca de Policía y Emergencias</i> (veliki senat), 2016</p> <p>SEU, združene zadeve C-501/12 in druge, <i>Specht proti deželi Berlin in Zvezni republiki Nemčiji</i>, 2014</p> <p>SEU, C-416/13, <i>Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo</i>, 2014</p> <p>SEU, C-144/04, <i>Mangold proti Helm</i> (veliki senat), 2005</p>	<p>Starost</p>	<p>EKČP, členi 5 (pravica do svobode in varnosti), 6 (pravica do pravičnega sojenja) in 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja)</p> <p>ESL, člen 1(2), člen 23 in člen 24</p> <p>ESČP, <i>D. G. proti Irski</i>, št. 39474/98, 2002</p> <p>ESČP, <i>Schwizgebel proti Švici</i>, št. 25762/07, 2010</p> <p>ESČP, <i>V. proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 24888/94, 1999</p> <p>ESČP, <i>T. proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 24724/94, 1999</p> <p>ESČP, <i>Bouamar proti Belgiji</i>, št. 9106/80, 1988</p> <p>EOSP, <i>Fellesforbundet za Sjøfolk (FFFS) proti Norveški</i>, pritožba št. 74/2011, 2013</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)</p> <p>Okvirni sklep Sveta o boju proti rasizmu in ksenofobiji</p> <p>SEU, C-83/14, „CHEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisija za zashita ot diskriminatsia (veliki senat), 2015</p> <p>SEU, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV</i>, 2008</p>	<p>Rasa, narodnost, barva kože in pripadnost narodni manjšini</p>	<p>EKČP, člen 14 (prepoved diskriminacije) in Protokol št. 12, člen 1 (splošna prepoved diskriminacije)</p> <p>ESČP, <i>Boacă in drugi proti Romuniji</i>, št. 40355/11, 2016</p> <p>ESČP, <i>Biao proti Danski</i> (veliki senat), 38590/10, 2016</p> <p>ESČP, <i>Sejdić in Finci proti Bosni in Hercegovini</i> (veliki senat), št. 27996/06 in 34836/06, 2009</p> <p>EOSP, <i>ERRC proti Irski</i>, pritožba št. 100/2013, 2015</p>
<p>PDEU, člen 18</p> <p>Listina o temeljnih pravicah, člen 45</p> <p>Direktiva o državljanstvu 2004/38/ES</p> <p>Direktiva Sveta o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas (2003/109/ES)</p> <p>SEU, C-392/15, <i>Evropska komisija proti Madžarski</i>, 2017</p> <p>SEU, C-165/14, <i>Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado</i> (veliki senat), 2016</p> <p>SEU, C-571/10, <i>Kamberaj proti IPES</i> (veliki senat), 2012</p> <p>SEU, C-508/10, <i>Evropska komisija proti Nizozemski</i>, 2012</p> <p>SEU, C-200/02, <i>Chen proti Secretary of State for the Home Department</i>, 2004</p> <p>SEU, C-281/98, <i>Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA</i>, 2000</p> <p>SEU, zadeva 186/87, <i>Cowan proti Trésor public</i>, 1989</p>	<p>Državljanstvo ali državljanski izvor</p>	<p>Konvencija Sveta Evrope o državljanstvu</p> <p>EKČP, členi 3 (prepoved mučenja), 5 (pravica do svobode in varnosti) in 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) ter Protokol št. 4, člen 3 (prepoved izгона državljanov), in Protokol št. 1, člen 2 (pravica do izobraževanja)</p> <p>ESČP, <i>Dhahbi proti Italiji</i>, št. 17120/09, 2014</p> <p>ESČP, <i>Rangelov proti Nemčiji</i>, št. 5123/07, 2012</p> <p>ESČP, <i>Ponomaryovi proti Bolgariji</i>, št. 5335/05, 2011</p> <p>ESČP, <i>Andrejeva proti Latviji</i> (veliki senat), št. 55707/00, 2009</p> <p>ESČP, <i>Zeibek proti Grčiji</i>, št. 46368/06, 2009</p> <p>ESČP, <i>Anakomba Yula proti Belgiji</i>, št. 45413/07, 2009</p> <p>ESČP, <i>Koua Poirrez proti Franciji</i>, št. 40892/98, 2003</p> <p>ESČP, <i>C. proti Belgiji</i>, št. 21794/93, 1996</p> <p>ESČP, <i>Moustaquim proti Belgiji</i>, št. 12313/86, 1991</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>Listina o temeljnih pravicah, člena 10 in 21</p> <p>SEU, C-188/15, <i>Bougnaoui in ADDH proti Micropole SA</i> (veliki senat), 2017</p> <p>SEU, C-157/15, <i>Achbita in Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV</i> (veliki senat), 2017</p>	<p>Vera ali prepričanje</p>	<p>EKČP, členi 3 (prepoved mučenja), 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja), 9 (svoboda vere) in 10 (svoboda govora) ter Protokol št. 1, člen 2 (pravica do izobraževanja)</p> <p>ESČP, <i>Izzettin Doğan in drugi proti Turčiji</i> (veliki senat), št. 62649/10, 2016</p> <p>ESČP, <i>Ebrahimian proti Franciji</i>, št. 64846/11, 2015</p> <p>ESČP, <i>S.A.S. proti Franciji</i> (veliki senat), št. 43835/11, 2014</p> <p>ESČP, <i>Eweida in drugi proti Združenemu kraljestvu</i>, št. 48420/10 in 3 druge, 2013</p> <p>ESČP, <i>Vojnity proti Madžarski</i>, št. 29617/07, 2013</p> <p>ESČP, <i>Milanović proti Srbiji</i>, št. 44614/07, 2010</p> <p>ESČP, <i>O'Donoghue in drugi proti Združenemu kraljestvu</i>, št. 34848/07, 2010</p> <p>ESČP, <i>Alujer Fernandez in Caballero García proti Španiji</i> (dec.), št. 53072/99, 2001</p> <p>ESČP, <i>Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Franciji</i> (veliki senat), št. 27417/95, 2000</p>
<p>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)</p> <p>SEU, C-317/14, <i>Evropska komisija proti Belgiji</i>, 2015</p>	<p>Jezik</p>	<p>Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin</p> <p>EKČP, člen 6(3) in člen 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESČP, <i>Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švici</i> (dec.), št. 12209/10, 2015</p> <p>ESČP, <i>Zadeva „v zvezi z nekaterimi vidiki zakonov o uporabi jezikov v izobraževanju v Belgiji“ proti Belgiji</i>, št. 1474/62 in 5 drugih, 1968</p>

EU	Obravnavane problematike	SE
Listina o temeljnih pravicah, člen 21 SEU, C-149/10, <i>Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon</i> , 2010	Socialni izvor, rojstvo in lastnina	EKČP, člen 14 (prepoved diskriminacije) in Protokol št. 1, člen 1 (zaščita premoženja) ESČP, <i>Wolter in Sarfert proti Nemčiji</i> , št. 59752/13 in 66277/13, 2017 ESČP, <i>Chassagnou in drugi proti Franciji</i> (veliki senat), št. 25088/94 in 2 drugi, 1999
Listina o temeljnih pravicah, člen 21	Politično ali drugo prepričanje	EKČP, členi 3 (prepoved mučenja), 10 (svoboda govora), 11 (svoboda zbiranja in združevanja) in 14 (prepoved diskriminacije) ESČP, <i>Redfearn proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 47335/06, 2012 ESČP, <i>Virabyan proti Armeniji</i> , št. 40094/05, 2012
SEU, C-406/15, <i>Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agensiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol</i> , 2017	Druge okoliščine	EKČP, člen 14 (prepoved diskriminacije) ESL, člen E (nediskriminacija) EOSP, <i>Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji</i> , pritožba št. 102/2013, 2016 ESČP, <i>Varnas proti Litvi</i> , št. 42615/06, 2013

Ključni poudarki

- Načelo nediskriminacije ne prepoveduje vseh razlik v obravnavanju, ampak le tiste razlike, ki temeljijo na eni izmed zaščiteneh okoliščin.
- Razlog za zaščito je prepoznavna, objektivna ali osebna značilnost, ali status, po katerem se posamezniki ali skupine razlikujejo drug od drugega.
- V skladu s protidiskriminacijskimi direktivami EU med razloge za zaščito izrecno spadajo spol, rasa, narodnost, starost, invalidnost, vera ali prepričanje in spolna usmerjenost.
- V skladu z EKČP gre za odprt seznam značilnosti, ki ga je mogoče dopolniti za vsak primer posebej.

V okviru prava EU protidiskriminacijske direktive prepovedujejo različno obravnavanje na podlagi nekaterih natančno določenih zaščitnih okoliščin. Te okoliščine zajemajo spol (direktiva o enakem dostopu moških in žensk do dobrin in storitev (2004/113/ES)⁴³⁰ in direktiva o enakem dostopu moških in žensk do dobrin in storitev (prenovljena) (2006/54/ES))⁴³¹, spolno usmerjenost, invalidnost, starost in vero ali prepričanje (direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)⁴³² ter rasno ali etnično poreklo (direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)⁴³³. Člen 21 Listine EU vsebuje tudi prepoved diskriminacije, ki vsebuje neizčrpen seznam razlogov, ki jih navaja formulacija „kot na primer“.⁴³⁴ Listina EU zavezuje institucije EU, vendar velja tudi za države članice, ko te razlagajo in uporabljajo pravo EU.

Člen 14 **EKČP** vključuje odprt seznam, ki sovpada s seznamom iz direktiv, vendar je obsežnejši. Člen prepoveduje diskriminacijo „na podlagi spola, rase, barve kože, jezika, vere, političnega ali drugega prepričanja, narodnega ali socialnega izvora, pripadnosti narodni manjšini, lastnine, rojstva ali kakšne druge okoliščine“. Kategorija druge okoliščine ESČP omogoča, da (med drugim) upošteva razloge, ki jih protidiskriminacijske direktive izrecno ščitijo, in sicer invalidnost, starost in spolno usmerjenost.

Zaščitena okoliščina je posameznikova lastnost, ki se ne sme šteti kot bistveno za utemeljitev različnega obravnavanja ali uživanja posamezne ugodnosti.

430 Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi, UL L 373, 21.12.2004, str. 37–43.

431 Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (prenovitev), UL L 204, 26.7.2006, str. 23–36.

432 Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22.

433 Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, UL L 180, 19.7.2000, str. 22–26.

434 Kar zadeva povezavo med Listino EU in direktivami, v sodbi SEU, *Georg Felber proti Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur*, C-529/13, 21. januar 2015, je bilo SEU pozvano, naj razlaga načelo nediskriminacije na podlagi starosti, kot je določeno v členu 21 Listine EU in konkretizirano v Direktivi 2000/78. SEU je opozorilo, da morajo države članice, kadar sprejmejo ukrepe, ki spadajo na področje uporabe Direktive 2000/78 in ki na področju zaposlovanja in dela konkretizirajo načelo nediskriminacije na podlagi starosti, spoštovati direktivo. Zato se je odločilo, da bo predložena vprašanja proučilo izključno z vidika Direktive 2000/78.

5.1 Spol

Diskriminacija na podlagi spola je razmeroma jasen koncept, saj pomeni diskriminacijo, ki temelji na dejstvu, da je posameznik ženska ali moški. **V okviru prava EU** je nediskriminacija na podlagi spola najbolj razvit vidik socialne politike EU, ki se od nekaj šteje za temeljno pravico. Razvoj varstva na tej podlagi je imel dva cilja: prvič, gospodarski cilj, saj je pomagal odpraviti izkrivljanja konkurence na trgu, ki je bil vse bolj povezan, in drugič, na politični ravni je Uniji zagotovil vidik, usmerjen k družbenemu napredku ter izboljšanju življenjskih in delovnih pogojev. Zato je varstva pred diskriminacijo na podlagi spola bila in še vedno je temeljna funkcija EU: enakost spolov je „temeljna vrednota“ (člen 2 PEU) in „cilj“ (člen 3 PEU) Unije. Sprejemanje socialnega in gospodarskega pomena zagotavljanja enakega obravnavanja se je še dodatno izoblikovalo, ko mu je bilo v Listini EU zagotovljeno osrednje mesto.

Primeri spolne diskriminacije lahko vključujejo moške ali ženske, ki so deležni manj ugodne obravnave kot osebe nasprotnega spola.

Primer: V zadevi *Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropon Dikaiomaton*⁴³⁵ je pritožnik delal kot javni uslužbenec. Zahteval je starševski dopust, medtem ko njegova žena ni bila zaposlena. SEU je ugotovilo, da ima moški javni uslužbenec v skladu z načelom enakih možnosti in enake obravnave moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu pravico do starševskega dopusta, tudi če je njegova žena brez zaposlitve.

Primer: V zadevi *Defrenne proti Sabena*⁴³⁶ se je pritožnica pritožila, da je plačana manj kot njeni moški sodelavci, čeprav je opravljala enake delovne naloge. SEU je presodilo, da gre za očiten primer spolne diskriminacije. Pri sprejetju te odločitve je poudarilo gospodarsko in socialno razsežnost Unije ter dejstvo, da nediskriminacija prispeva k doseganju teh ciljev v EU.

435 SEU, *Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropon Dikaiomaton*, C-222/14, 16. julij 2015.

436 SEU, *Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, 43-75, 8. april 1976.

Primer: V zadevi *Margaret Kenny proti Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Síochána*⁴³⁷ so bile tožnice uslužbenke, zaposlene na ministrstvu, pri čemer so jim bile dodeljene upravne naloge. Pritožile so se, da so njihove plače nižje od plač moških kolegov, pri čemer so tudi oni opravljali administrativna dela na posebnih delovnih mestih, rezerviranih za uslužbenke policije. Nacionalni organi so razliko v plači upravičili s tem, da morajo pripadniki policije vedno upoštevati potrebe operativne službe. SEU je pojasnilo, da pri ugotavljanju, ali dve različni skupini opravljata isto delo, ni dovolj dokazati zgolj, da so naloge teh skupin podobne. Upoštevati je treba tudi vrsto dela, zahteve glede usposabljanja in delovne pogoje. Zato je poklicno usposabljanje eno od meril za ugotavljanje, ali je opravljeno delo primerljivo ali ne.

Primer: Zadeva *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL in drugi proti Conseil des ministres*⁴³⁸ se nanaša na načelo enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev in oskrbe z njimi. Zlasti se nanaša na direktivo o enakem dostopu moških in žensk do dobrin in storitev, ki je državam članicam EU omogočila, da pri izračunavanju premij in dajatev v zavarovalnih pogodbah uporabljajo dejavnike tveganja, povezane s spolom. Posledično so ženske in moški plačevali različne zneske prispevkov v okviru zasebnih sistemov zavarovanja. SEU je na podlagi Listine EU presodilo, da upoštevanje spola zavarovane osebe kot dejavnika tveganja v zavarovalnih pogodbah pomeni diskriminacijo in razglasilo člen 5(2) direktive o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev za neveljavnega. Tako od 21. decembra 2012 naprej niso več dovoljene sorazmerne razlike v premijah in dajatvah posameznikov, kadar je spol odločilni dejavnik.

SEU je poudarilo, da je za utemeljitev kakršnegakoli različnega obravnavanja moških in žensk treba dokazati, da takšno obravnavanje temelji na objektivnih dejavnikih, ki niso povezani z diskriminacijo na podlagi spola. To velja, kadar ukrepi odražajo zakonit cilj socialne politike, so ustrezni za doseg tega cilja in so za to potrebni.⁴³⁹ Zato utemeljitev za ukrep, ki se izvede izključno v škodo žensk,

437 SEU, *Margaret Kenny in drugi proti Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Síochána*, C-427/11, 28. februar 2013.

438 SEU, *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL in drugi proti Conseil des ministres* (veliki senat), C-236/09, 1. marec 2011.

439 SEU, *Maurice Leone in Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice in Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales*, C-173/13, 17. julij 2014, točka 79.

ali tistega, ki temelji zgolj na finančnih ali upravljavskih vidikih delodajalcev, ni mogoče upravičiti.

Diskriminacija zaradi nosečnosti in materinstva je posebna oblika spolne diskriminacije. Za zaščito nosečnosti, materinstva in starševstva je EU postopoma razvila kompleksen sklop primarne in sekundarne zakonodaje.⁴⁴⁰ Člen 157 PDEU določa obveznost enakega plačila za moške in ženske ter zagotavlja splošno pravno podlago za sprejetje ukrepov na področju enakosti spolov, ki vključujejo enakost in nediskriminacijo na podlagi nosečnosti ali materinstva na delovnem mestu. Člen 33(2) Listine EU določa, da „[ima z]a uskladitev družinskega in poklicnega življenja [...] vsakdo pravico do varstva pred odpustitvijo zaradi materinstva ter pravico do plačanega porodniškega in starševskega dopusta ob rojstvu ali posvojitvi otroka“. Poleg prenovljene direktive o enakosti med spoloma je med drugim tudi direktiva o nosečih delavkah⁴⁴¹ namenjena predvsem izboljšanju zdravja in varnosti pri delu nosečih delavk, delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo. Dopolnjuje jo tudi direktiva o starševskem dopustu⁴⁴², ki določa minimalne standarde za lažjo uskladitev dela z družinskim življenjem.

SEU je veliko prispevalo tudi k razvoju tega področja prava z nadaljnjim pojasnjevanjem in uporabo načel, izraženih v zakonodaji, in široko razlago ustreznih pravic. Po mnenju SEU zaščita nosečnosti in materinskih pravic ne pomeni le spodbujanja dejanske enakosti med spoloma, ampak tudi zdravje matere po porodu in vezi med materjo in njenim novorojencem. V zgodnjih zadevah *Dekker*⁴⁴³ in *Hertz*⁴⁴⁴ je SEU ugotovilo, da glede na to, da lahko zanosi samo ženska, zavrnitev zaposlitve ali odpoved nosečnice na podlagi njene nosečnosti ali materinstva pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi spola, ki je ne more utemeljiti noben drug interes, vključno z ekonomskim

440 Za več podrobnosti glej na primer Evropska komisija, Evropska mreža pravnih strokovnjakov s področja enakosti spolov (2012), *Boj proti diskriminaciji zaradi nosečnosti, materinstva in starševstva – Uporaba prava EU in nacionalnega prava v praksi v 33 evropskih državah*.

441 Direktiva Sveta 92/85/EGS z dne 19. oktobra 1992 o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo, UL L 348, 28.11.1992.

442 Direktiva Sveta 2010/18/EU z dne 8. marca 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP in ETUC, ter o razveljavitvi Direktive 96/34/ES, UL L 68, 18.3.2010.

443 SEU, *Elisabeth Johanna Pacifica Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, C-177/88, 8. november 1990.

444 SEU, *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark proti Dansk Arbejdsgiverforening*, C-179/88, 8. november 1990. Treba je opozoriti da je *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark* deloval v imenu Birthe Vibeke Hertz.

interesom delodajalca. Na primer v zadevi *Melgar*⁴⁴⁵ je poudarilo, da „če je razlog za nepodaljšanje pogodbe za določen čas nosečnost delavke, pomeni to neposredno diskriminacijo na podlagi spola“, kar je v nasprotju s pravom Unije. Poleg tega ženska ni dolžna razkriti svoje nosečnosti delodajalcu med postopkom zaposlovanja ali na katerikoli drugi stopnji zaposlitve.⁴⁴⁶ Razsodilo je, da vsako neugodno obravnavanje, ki je neposredno ali posredno povezano z nosečnostjo ali materinstvom, pomeni neposredno diskriminacijo na podlagi spola.⁴⁴⁷

Vendar veljavni pravni okvir ne ureja netradicionalnih načinov, kako postati mati/roditelj. V Evropi se na primer povečuje praksa nadomestnega materinstva in to ustvarja vrzel med družbeno realnostjo in zakonodajo. Takšno vprašanje je bilo izpostavljeno v dveh zadevah, o katerih je leta 2014 odločilo SEU.

Primer: V zadevah *C. D. proti S. T.*⁴⁴⁸ in *Z. proti A Government Department and the Board of Management of a Community School*⁴⁴⁹ je SEU razsodilo, da pravo EU ne zahteva, da bi bila mati, ki je dobila otroka na podlagi dogovora o nadomestnem materinstvu, upravičena do plačanega dopusta, enakovrednega porodniškemu ali posvojiteljskemu dopustu. Gospa D., ki je bila zaposlena v bolnišnici v Združenem kraljestvu, in gospa Z., učiteljica na Irskem, sta otroka dobili ob pomoči nadomestnih mater. Obe ženski sta zaprosili za plačani dopust, enakovreden porodniškemu ali posvojiteljskemu dopustu. Prošnji sta bili zavrženi, ker gospa D. in gospa Z. nista bili nikoli noseči in otroka nista bila posvojena. SEU je v obeh primerih ugotovilo, da se nameravana mati ne more sklicevati na določbe prenovljene direktive o enakosti spolov ali direktive o nosečih delavkah niti na določbe direktive o enakosti pri zaposlovanju, ki prepoveduje diskriminacijo na podlagi invalidnosti.

V zvezi z direktivo o nosečih delavkah je SEU ugotovilo, da odobritev porodniškega dopusta predpostavlja, da je bila zadevna delavka noseča in je rodila otroka.

445 SEU, *Maria Luisa Jiménez Melgar proti Ayuntamiento de Los Barrios*, C-438/99, 4. oktober 2001.

446 SEU, *Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, C-32/93, 14. julij 1994; SEU, C-320/01, *Wiebke Busch proti Klinikum Neustadt GmbH & Co. Betriebs-KG*, 27. februar 2003.

447 SEU, *Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.*, C-32/93, 14. julij 1994; SEU, v zadevi *Gabriele Habermann-Beltermann proti Arbeiterwohlfahrt, Bezirksverband Ndb./Opf. e.V.*, C-421/92, 5. maj 1994.

448 SEU, *C. D. proti S. T.* (veliki senat), C-167/12, 18. marec 2014.

449 SEU, *Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School* (veliki senat), C-363/12, 18. marec 2014.

Direktiva tako ne velja za takšno mater naročnico⁴⁵⁰, niti če bi lahko otroka po rojstvu dojila ali ga dejansko doji.

V zvezi z direktivo o enakosti spolov je SEU ugotovilo, da zavrnitev odobritve porodniškega dopusta materi naročnici ne pomeni diskriminacije na podlagi spola, glede na to, da tudi oče naročnik ni upravičen do takšnega dopusta ter da zavrnitev ne postavlja delavk v posebej neugoden položaj v primerjavi z moškimi delavci. Poleg tega zavrnitev odobritve plačanega dopusta, enakovrednega posvojiteljskemu dopustu materi naročnici, ne spada na področje uporabe te direktive.

Nazadnje je SEU menilo, da nezmožnost roditi otroka ne pomeni invalidnosti v smislu direktive o enakosti pri zaposlovanju.⁴⁵¹

Primer: Zadeva *De Weerd*⁴⁵² se nanaša na nacionalno zakonodajo v zvezi z dajatvijo zaradi invalidnosti. Leta 1975 je bilo z nacionalno zakonodajo uvedeno nadomestilo zaradi nezmožnosti za delo za moške in neporočene ženske, in sicer ne glede na njihove prihodke pred izgubo zmožnosti za delo. Po spremembah v letu 1979 je bilo nadomestilo na voljo tudi poročenim ženskam. Vendar je bila uvedena tudi zahteva, da je prejemnik v predhodnem letu dosegel določeno raven prihodkov. Zakonodaja je bila izpodbijana (med drugim) s trditvijo, da je zahteva glede prihodkov pomenila posredno diskriminacijo žensk (za katere je bilo manj kot za moške verjetno, da bodo prejele zahtevane prihodke). Država je trdila, da so različne ugodnosti upravičene zaradi proračunskih dejavnikov, ker je treba obvladovati javne izdatke. SEU je ugotovilo, da zakonodaja EU državi članici ne preprečuje, da določi kategorije oseb, upravičenih do prejemkov socialne varnosti, vendar pri tem ne sme ravnati diskriminatorno.

Primer: V zadevi *Hill in Stapleton proti The Revenue Commissioners and Department of Finance*⁴⁵³ je SEU pojasnilo, da načelo usklajevanja poklicnega in družinskega življenja izhaja iz načela enakosti. Vlada je v javni upravi uvedla sistem delitve delovnega mesta, po katerem si lahko dva posameznika

450 Mati, ki je otroka dobila ob pomoči nadomestne matere.

451 Glej razdelek 5.4.

452 SEU, *M. A. De Weerd, née Roks, in drugi proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen in drugim*, C-343/92, 24. februar 1994.

453 SEU, *Kathleen Hill in Ann Stapleton proti The Revenue Commissioners and Department of Finance*, C-243/95, 17. junij 1998.

začasno delita delovno mesto, tako da vsak dela 50 % delovnega časa zaposlitve s polnim delovnim časom in prejema 50 % redne plače. Delavca sta se nato lahko vrnila na delovni mesti s polnim delovnim časom, ko sta bili na voljo. Pravila so posameznikom, zaposlenim s polnim delovnim časom, dovoljevala, da na plačni lestvici vsako leto napredujejo za en razred. Vendar se je za posameznika, ki sta si delila delovno mesto, povišanje plače prepolovilo, tako da sta dve leti delitve delovnega mesta ustrezali enemu povišanju plače. Pritožnika v tej zadevi sta se vrnila na svoji delovni mesti s polnim delovnim časom in se pritožila glede načina, kako je bilo povišanje plače izvedeno. SEU je ugotovilo, da je to pomenilo posredno diskriminacijo na podlagi spola, saj so si delovna mesta delile predvsem ženske. Vlada je trdila, da je bilo različno obravnavanje upravičeno, saj je temeljilo na načelu, da se povišanje plače dodeli glede na dejansko delovno dobo. Ugotovilo je še, da je bila to le trditev, ki ni temeljila na objektivnih merilih (saj ni bilo dokazov, da se je delovna doba drugih posameznikov izračunala na podlagi dejanskih opravljenih delovnih ur). Navedlo je, da „delodajalec ne more upravičiti diskriminacije, ki izhaja iz sistema delitve delovnih mest le z obrazložitvijo, da bi izogibanje taki diskriminaciji povzročilo višje stroške“.

Podobno je tudi v **EKČP** zaščita pred diskriminacijo na podlagi spola dobro razvita. ESČP je poudarilo, da je enakost spolov glavni cilj v državah članicah Sveta Evrope.⁴⁵⁴ Sodna praksa v zvezi z enakostjo spolov zajema različna pravna vprašanja.

Zelo pomemben del področja enakosti spolov v sodni praksi ESČP zadeva primere, ko so ženske žrtve nasilja (obravnavano v [razdelku 2.6](#)). ESČP je ugotovilo, da je nasilje na podlagi spola oblika diskriminacije žensk, ki krši člena 2 in 3 v povezavi s členom 14 EKČP.⁴⁵⁵

Prav na podlagi načela enakosti med moškimi in ženskami je ESČP ugotovilo kršitev prepovedi diskriminacije v zvezi z zaposlitvijo in starševskim dopustom.

454 ESČP, *Konstantin Markin proti Rusiji* (veliki senat), št. 30078/06, 22. marec 2012, točka 127.

455 Glej na primer ESČP, *Opuz proti Turčiji*, št. 33401/02, 9. junij 2009; ESČP, *Halime Kılıç proti Turčiji*, št. 63034/11, 28. junij 2016, in ESČP, *M. G. proti Turčiji*, št. 646/10, 22. marec 2016, obravnavano v [razdelku 2.6](#).

Primer: V zadevi *Emel Boyraz* proti Turčiji⁴⁵⁶ je bila pritožnica odpuščena s položaja varnostnice z obrazložitvijo, da naloge varnostnikov vključujejo tveganja in odgovornosti, ki jih ženske ne morejo prevzeti, na primer nočno delo na podeželskih območjih ter uporabo strelnega orožja in fizične sile. ESČP je ugotovilo, da oblasti niso dovolj dobro utemeljile te domnevne nezmožnosti žensk, da bi delale kot varnostnice v nasprotju z moškimi. ESČP je opozorilo tudi na dejstvo, da je pritožnica štiri leta delala kot varnostnica in ni bilo nobenih dokazov, da zaradi svojega spola ni izpolnila svojih dolžnosti. Posledično je bil kršen člen 14.

Primer: V zadevi *Konstantin Markin* proti Rusiji⁴⁵⁷ je pritožnik, ločeni operater radijske obveščevalne službe v oboroženih silah, zaprosil za tri leta starševskega dopusta zaradi vzgoje svojih treh otrok. Njegova prošnja je bila zavrnjena z utemeljitvijo, da zanjo ni podlage v nacionalni zakonodaji. Vendar so mu nadrejeni zaradi težkih osebnih okoliščin pozneje odobrili dveletni starševski dopust in finančno pomoč. Pritožnik se je pritožil, da moški vojaški uslužbenci v nasprotju z ženskami niso upravičeni do treh let starševskega dopusta za varstvo mladoletnih otrok. Menil je, da je ta razlika v obravnavanju diskriminatorna na podlagi spola. ESČP je ugotovilo, da so moški v podobnem položaju kot ženske glede starševskega dopusta. Pri tem se ni strinjalo s tem, da je bilo različno obravnavanje razumno in objektivno utemeljeno bodisi s tradicionalno razdelitvijo vlog spolov v družbi bodisi z argumentom, da bi starševski dopust za vojake negativno vplival na bojno moč in operativno učinkovitost oboroženih sil. Zato je samodejna omejitev, ki velja za skupino ljudi na podlagi njihovega spola, zunaj sprejemljivega polja proste presoje, ESČP pa je ugotovilo, da je bil kršen člen 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

Druga kategorija primerov o enakosti med spoloma zadeva izzive različnih starostnih zahtev v zvezi z uživanjem socialnih prejemkov. ESČP na področju socialne varnosti in davčnih zadev omogoča nacionalnim organom široko polje proste presoje. V zadevi *Andrle* je ESČP znova potrdilo, da enakost med spoloma omogoča sprejetje posebnih ukrepov, ki odpravljajo dejanske neenakosti med moškimi in ženskami.

456 ESČP, *Emel Boyraz proti Turčiji*, št. 61960/08, 2. december 2014.

457 ESČP, *Konstantin Markin proti Rusiji* (veliki senat), št. 30078/06, 22. marec 2012.

Primer: V zadevi *Andrle proti Češki republiki*⁴⁵⁸ se je pritožnik pritožil, da v nasprotju z ženskami moški, ki so vzgajali otroke, niso deležni znižanja upokojitvene starosti. Češka vlada je trdila, da je ta razlika v obravnavanju posledica položaja v starem komunističnem sistemu, v katerem so morale ženske z otroki delati polni delovni čas ter skrbeti za otroke in gospodinjstvo. Cilj ukrepa je bila odprava tega dvojnega bremena za ženske. Oblasti so že začele postopno reformo pokojninskega sistema v smeri izenačevanja upokojitvene starosti. Vendar je stari sistem še vedno veljal za ljudi v starosti pritožnika. ESČP je potrdilo, da je ukrep zakoreninjen v teh posebnih zgodovinskih okoliščinah in v potrebi po posebnem obravnavanju žensk. Ugotovilo je, da je to še vedno razumno in objektivno utemeljeno. Menilo je še, da časovni razpon in obseg ukrepov, sprejetih za odpravo zadevne neenakosti, nista očitno nesorazmerna in ne presegata širokega polja proste presoje, ki jo imajo države na tem področju. Iz tega sledi, da država ni kršila načela nediskriminacije.

V zadevi *Andrle* je ESČP jasno razločilo različno obravnavo moških in žensk na področju starševskega dopusta od tiste na področju pokojnin. Glede na to spol ne more zagotoviti zadostne utemeljitve za izključitev očetov iz upravičenosti do starševskega dopusta, kar je kratkoročni ukrep, njegova reforma pa ne bi pomenila resnih finančnih posledic, kot bi to lahko veljalo za reformo pokojninskega sistema. Zato imajo države v zvezi s sistemi pokojninskega zavarovanja široko polje proste presoje. Vendar je ESČP na primer v zadevi *Di Trizio proti Švici*⁴⁵⁹ (podrobno obravnavano v [razdelku 6.3](#)) ugotovilo, da način izračuna invalidnin, ki oškoduje ženske, ki so po porodu delale s skrajšanim delovnim časom, pomeni diskriminacijo.

V zadevi *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji*⁴⁶⁰ (podrobno obravnavano v [razdelku 1.3.2](#)) je ESČP proučilo razliko v obravnavanju glede dosmrtna zaporne kazni med moškimi in pa ženskami, za katere dosmrtna zaporna kazen ni veljala. Na podlagi statističnih podatkov in potreb žensk po zaščiti pred spolnim nasiljem, zlorabami in spolnim nadlegovanjem v zaporniškem okolju ter potreb po zaščiti nosečnosti in materinstva je ESČP ugotovilo, da obstaja javni interes za izvzetje storilk kaznivega dejanja iz dosmrtnega zapora.

458 Sodba ESČP z dne 17. februarja 2011 v zadevi *Andrle proti Češki republiki*, št. 6268/08.

459 ESČP, *Di Trizio proti Švici*, št. 7186/09, 2. februar 2016.

460 ESČP, *Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji* (veliki senat), št. 60367/08 in 961/11, 24. januar 2017.

V okviru enakosti spolov je ESČP proučilo tudi nacionalne določbe glede izbire imena in prenosa priimkov staršev na svoje otroke. Na primer v zadevi *Cusan in Fazzo proti Italiji*⁴⁶¹ (podrobno obravnavano v [razdelku 4.6](#)) je ESČP ugotovilo, da je zakon, ki zakonskemu paru ne dovoli, da bi svojemu otroku dal materin priimek, diskriminatoren do žensk.

Primer: V zadevi *Ünal Tekeli proti Turčiji*⁴⁶² se je pritožnica pritožila, da mora v skladu z nacionalno zakonodajo ženska po poroki nositi možev priimek. Čeprav je zakon ženski dovoljeval, da poleg moževega ohrani dekliški priimek, je ESČP ugotovilo, da to pomeni diskriminacijo na podlagi spola, saj nacionalna zakonodaja ni vključevala obveznosti, da priimek spremeni tudi mož.

V okviru mednarodnega prava je enakost med spoloma tudi priznana kot osrednji del človekovih pravic. Različni organi OZN so že obravnavali diskriminacijo na podlagi spola, še zlasti diskriminacijo, s katero se srečujejo ženske. Poudarili so tudi, da so ženske pogosto žrtve večkratne diskriminacije (kadar izkusijo diskriminacijo iz dveh ali več razlogov) in presečne diskriminacije (kadar več razlogov deluje in se medsebojno povezujejo na tak način, da so neločljivo povezani).⁴⁶³ Številni organi OZN za človekove pravice so poudarili še škodljive učinke spolnih stereotipov⁴⁶⁴ in potrebo po obravnavi škodljivih spolnih stereotipov, da bi spodbudili enakost med spoloma.⁴⁶⁵ Razlike v obravnavanju, ki temeljijo na spolnih stereotipih, lahko pomenijo diskriminacijo žensk. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je izjavil, da „predpostavke in pričakovanja, ki temeljijo na spolu, ženske na splošno postavljajo v slabši položaj glede dejanskega uživanja pravic [...]. Predpostavke na podlagi spola glede ekonomskih, socialnih in kulturnih vlog preprečujejo delitev odgovornosti med

461 ESČP, *Cusan in Fazzo proti Italiji*, št. 77/07, 7. januar 2014.

462 ESČP, *Ünal Tekeli proti Turčiji*, št. 29865/96, 16. november 2004.

463 Glej na primer Odbor OZN za pravice oseb z invalidnostmi (2016), *Splošni komentar št. 3(2016)* o ženskah in dekletih z invalidnostmi, CRPD/C/GC/3, 2. september 2016; Konvencija ZN o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)(2010), *Splošno priporočilo št. 28 o temeljnih obveznostih držav podpisnic v skladu s členom 2 Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk*, CEDAW/C/2010/47/GC.2, 19. oktober 2010, točka 18.

464 Za pregled, kako so pogodbenca telesa OZN za človekove pravice uporabljali te pogodbe v zvezi s spolnimi stereotipi z namenom izboljšanja človekovih pravic žensk, glej poročilo Urada visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (OHCHR)(2013), *Spolni stereotipi kot kršitev človekovih pravic*, str. 20–43.

465 Odbor OZN za pravice oseb z invalidnostmi (2016), *Splošni komentar št. 3(2016) o ženskah in dekletih z invalidnostmi*, CRPD/C/GC/3, 2. september 2016.

moškimi in ženskami na vseh področjih, kar je potrebno za enakost⁴⁶⁶. Podobno je Odbor za odpravo diskriminacije žensk poudaril, da so spolni stereotipi temeljni vzrok in posledica diskriminacije na podlagi spola.⁴⁶⁷ Odbor je na primer v primeru diskriminacije pri zaposlovanju ugotovil kršitev konvencije v dejstvu, da so na nacionalna sodišča vplivali stereotipni predsodki, da so zunajzakonska razmerja sprejemljiva za moške in ne za ženske.

5.2 Spolna identiteta

Ključna poudarka

- V skladu z EKČP je spolna identiteta zaščiten v kategoriji drug status.
- Na podlagi prava EU je spolna identiteta zaščiten v omejenem obsegu v okviru varstva osebne okoliščine „spol“. Zajema posameznike, ki nameravajo ali pa so že kirurško spremenili spol.

Širše sprejeta opredelitev spolne identitete poleg oseb, ki z operacijo spremenijo spol (transspolne osebe), tako zajema tudi tiste, ki se odločijo za drugačno izražanje svojega spola, kot je transvestizem ali nošenje oblačil nasprotnega spola ali pa zgolj prevzemanje načina govora ali uporaba kozmetičnih izdelkov, ki se običajno povezujejo z osebami nasprotnega spola.

Vendar je treba poudariti, da v protidiskriminacijskem **pravu EU** trenutno ni posebne določbe za zaščito pred diskriminacijo na podlagi posameznikove spolne

Spolna identiteta pomeni „močno notranje in individualno doživljanje spola posamezne osebe, ki lahko ustreza spolu ob rojstvu ali pa ne, vključno z osebnim dožemanjem telesa (kar lahko vključuje spremembo telesnega videza ali funkcije z medicinskim, kirurškim ali drugim postopkom, če to temelji na svobodni volji) ter drugimi izrazi spola, kot so oblačenje, govor in kretnje“.

Vir: Načela iz Yogyakarta (2007), Načela iz Yogyakarta o uporabi mednarodnega prava človekovih pravic za področje spolne usmeritve in spolne identitete, marec 2007. Ta načela je sprejel odbor neodvisnih strokovnjakov za mednarodno pravo o človekovih pravicah.

466 Odbor OZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice (2005), *Splošni komentar št. 16: Enakopravno uživanje vseh ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic za moške in ženske (člen 3 Mednarodnega pakta)*, E/C.12/2005/4, 11. avgust 2005, točka 11.

467 Konvencija ZN o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)(2010), *Obvestilo št. 28/2010*, CEDAW/C/51/D/28/2010, 24. februar 2012, točka 8.8.

identitete ali spolnega izražanja.⁴⁶⁸ Glede na zadevo *P proti S in Cornwall County Council*⁴⁶⁹ je nediskriminacija na podlagi spolne identitete le delno zajeta v načelu enakega obravnavanja moških in žensk. SEU je razsodilo, da področja uporabe načela enakega obravnavanja moških in žensk ni mogoče omejiti na prepoved diskriminacije, ki temelji na dejstvu, da je oseba enega ali drugega spola. Skladno s tem spol zajema tudi diskriminacijo posameznika, ki „namerava spremeniti ali je spremenil spol“. Zato spol kot razlog za varstvo, kot se razlaga v skladu s pravom EU, spolno identiteto zdaj štiti le v ožjem smislu. Ta pristop je potrjen v prenovljeni direktivi o enakosti spolov (2006/54/ES).⁴⁷⁰ Tudi študije o nacionalni zakonodaji, s katero se ureja to področje, kažejo, da po Evropi ni enotnega pristopa, saj so države večinoma razdeljene na tiste, ki spolno identiteto obravnavajo kot del spolne usmerjenosti, in tiste, ki jo obravnavajo kot del diskriminacije na podlagi spola.

Primer: V zadevi *K. B. proti NHS Pensions Agency*⁴⁷¹ je bila transspolnemu partnerju osebe K. B. zavrnjena dodelitev vdovske pokojnine. Razlog za to zavrnitev je bil, da transspolni par ni mogel izpolniti zahteve glede sklenitve zakonske zveze, saj transspolne osebe tega takrat na podlagi angleškega prava niso mogle storiti. SEU je pri obravnavanju vprašanja diskriminacije ugotovilo, da diskriminacije na podlagi spola ni bilo, saj pri odločanju, kdo je upravičen do pokojnine za preživele osebe, ni bilo manj ugodnega obravnavanja na podlagi spola. Nato je svojo obravnavo preusmerilo. Osredotočilo se je na vprašanje zakonske zveze. Poudarjeno je bilo, da se transspolne osebe nikoli niso mogle poročiti, zato niso nikoli mogle pridobiti pokojnine za preživele osebe, medtem ko so jo heteroseksualne osebe lahko. Nato je upoštevalo sodbo ESČP v zadevi *Christine Goodwin*.⁴⁷² Na podlagi teh ugotovitev je SEU razsodilo, da zadevna britanska zakonodaja ni skladna z načelom enakega obravnavanja, saj je transspolnim osebam onemogočala prejemanje dela plačila njihovih partnerjev.

468 Izrecna prepoved diskriminacije na podlagi spolne identitete je predvidena v Direktivi 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ, UL L 2012, 14.11.2012, str. 57–73, uvodna izjava 9.

469 SEU, *P proti S in Cornwall County Council*, C-13/94, 30. april 1996.

470 Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (prenovitev), UL L 204, 26.7.2006, str. 23–36.

471 SEU, *K. B. proti National Health Service Pensions Agency and Secretary of State for Health*, C-117/01, 7. januar 2004.

472 ESČP, *Christine Goodwin proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 28957/95, 11. julij 2002.

Primer: Podobno je bilo ugotovljeno v zadevi *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*.⁴⁷³ Gospa Richards, ki se je rodila kot moški, je z operacijo spremenila spol. Zadeva se je nanašala na upravičenost do državne pokojnine v Združenem kraljestvu, saj so takrat ženske državno pokojnino prejele pri 60. letu, moški pa pri 65. letu. Ko je gospa Richards pri 60. letu starosti zaprosila za državno pokojnino, je bila njena prošnja zavržena z obrazložitvijo, da je bila pravno priznana kot moški, zato lahko za državno pokojnino zaprosi šele, ko bo dopolnila 65 let. SEU je menilo, da gre za neenako obravnavanje na podlagi njene spremembe spola, zato ga je upoštevalo kot diskriminacijo v nasprotju s členom 4(1) direktive o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti.⁴⁷⁴

V skladu z EKČP se pojem spolne identitete razlaga širše. ESČP je razsodilo, da prepoved diskriminacije po členu 14 EKČP zajema tudi vprašanja, povezana s spolno identiteto.⁴⁷⁵ ESČP je poudarilo, da sta „spol in spolna usmerjenost dve različni in intimni lastnosti [...]. Vsaka nejasnost med njima bo torej pomenila napad na sloves osebe, ki lahko doseže zadostno stopnjo resnosti glede tako intimne lastnosti posameznika“⁴⁷⁶.

Diskriminacija na podlagi spolne identitete lahko izhaja „iz tradicionalnih družbenih dojemanj in pravnih okvirov, povezanih s tem, da je nekdo transspolna oseba“.⁴⁷⁷ Obstajata dve glavni pravni vprašanji, ki se nanašata na diskriminacijo na podlagi spolne identitete. Prvo se nanaša na dostop do možnosti spremembe spola. Drugo se nanaša na postopke pravnega priznanja spola, ki lahko transspolnim osebam omogočajo življenje v skladu s svojo želeno spolno identiteto.

473 SEU, *Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, C-423/04, 27. april 2006.

474 Direktiva Sveta 79/7/EGS z dne 19. decembra 1978 o postopnem izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti, UL L 6, 1979, str. 24.

475 ESČP, *Identoba in drugi proti Gruziji*, št. 73235/12, 12. maj 2015, točka 96.

476 ESČP, *Sousa Goucha proti Portugalski*, št. 70434/12, 22. marec 2016, točka 27.

477 FRA (2015), *Zaščita pred diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, spolne identitete in spolnih značilnosti v EU – primerjalna pravna analiza – posodobitev za leto 2015*, Luxembourg, Urad za publikacije, str. 15.

Primer: V zadevi *Hämäläinen proti Finski*⁴⁷⁸ so pritožnici zavrnilo spremembo moške identifikacijske številke v žensko po tem, ko si je kirurško spremenila spol, razen če bi svojo zakonsko zvezo spremenila v civilno partnerstvo. ESČP je potrdilo, da morajo države po kirurški spremembi spola osebam priznati to spremembo spola, tako da imajo te osebe med drugim možnost spremembe vseh podatkov, ki se nanašajo na njihov civilni status. Vendar je v tem primeru ESČP pritožbo zavrnilo na podlagi člena 14. Ugotovilo je, da težave, povezane z njeno prošnjo za žensko identifikacijsko številko, niso posledica diskriminacije, ker njen položaj in položaj cisspolnih oseb nista dovolj podobna, da bi ju lahko primerjali. Zavrnilo je tudi pritožbo na podlagi člena 8 in ugotovilo, da preoblikovanje zakonske zveze pritožnice v civilno partnerstvo ne bi vplivalo na njeno družinsko življenje. Pravna pojma zakonske zveze in registrirane partnerske skupnosti sta na Finskem skoraj enaka, zato sprememba ne bi imela nobenih posledic glede očetovstva njenega biološkega otroka ali glede odgovornosti za skrb, skrbništvo in preživljanje otroka.

Zgoraj navedena sodba je potrdila obveznost držav, da omogočijo pravno priznavanje spola. Vendar hkrati pravna zahteva, da mora oseba najprej spremeniti svoj zakonski stan kot predhodni pogoj za dostop do pravnega priznanja spola, ni v nasprotju s konvencijo, če ne vpliva na družinsko življenje zadevne osebe (na primer na njihovo pravice in obveznosti do otroka).

Primer: V zadevi *Y. Y. proti Turčiji*⁴⁷⁹ so pritožniku zavrnilo kirurško spremembo spola, ker po spremembi ne bi bil „trajno nezmožen imeti potomce“, kot določa nacionalno pravo. Pritožil se je, da ga so turške oblasti s tem, ko mu niso dale dovoljenja za kirurško spremembo spola (brez katerega ni bilo mogoče pridobiti pravnega priznanja njegovega izbranega spola), obravnavale diskriminatorno. ESČP je poudarilo pomen svobode lastnega določanja spolne identitete in ugotovilo, da načelo spoštovanja pritožnikove celovitosti osebe izključuje kakršnokoli obveznost pritožnika, da bi moral trpeti poseg, namenjen trajni sterilizaciji.

478 ESČP, *Hämäläinen proti Finski* (veliki senat), št. 37359/09, 16. julij 2014.

479 ESČP, *Y. Y. proti Turčiji*, št. 14793/08, 10. marec 2015.

Primer: V zadevi *Van Kück proti Nemčiji*⁴⁸⁰ pritožnici, ki je z operacijo spremenila spol in prejela hormonsko terapijo, njena zasebna zdravstvena zavarovalnica za to ni želela povrniti stroškov. Nemško pritožbeno sodišče, ki je obravnavalo tožbo pritožnice zoper zavarovalnico, je ugotovilo, da medicinski postopki niso bili nujni, kot je zahtevano v pogodbi, in da pritožnica torej ni upravičena do povračila stroškov. ESČP je ob upoštevanju narave spolne identitete in pomembnosti odločitve za nepovratne medicinske postopke ugotovilo, da nacionalno sodišče pritožnici ni zagotovilo poštenega sojenja, s čimer je kršilo člen 6 EKČP in njeno pravico do spoštovanja zasebnega življenja, zagotovljeno s členom 8 EKČP.

Primer: Sodišče v Atenah⁴⁸¹ je potrdilo pravico do priznanja spolne identitete brez kirurške spremembe spola. Pritožnik je bil ob svojem rojstvu vpisan v javni register kot deklara, vendar je že od zgodnjega otroštva kazal simptome motnje spolne identitete. Deležni je bil hormonske terapije (z injekcijami testosterona) in dvojne mastektomije. Sodišče je presodilo, da bi bila zahteva po kirurški spremembi spola zaradi spremembe obstoječega vpisa v javni register pretirana in bi kršila člen 8 EKČP ter člena 2 in 6 MPDPP. Ugotovilo je, da je v pritožnikovem primeru prevladoval moški spol. Ker sta moški spol in moško ime temeljni značilnosti pritožnikove osebnosti, se morata pojaviti v javnem registru, obstoječi vnos je bilo treba torej ustrezno spremeniti.

V okviru prava Sveta Evrope Istanbulska konvencija prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete. ECRI je začela spremljati vprašanja, povezana z LGBTI-osebami v državah članicah Sveta Evrope.⁴⁸²

Poleg zgoraj omenjenih vprašanj obstajajo še druga pravna vprašanja, povezana z diskriminacijo na podlagi spolne identitete. Zdi se, denimo, enako problematično, da številne države že ob rojstvu otroka zahtevajo, da se njegov spol označi kot moški ali ženski.⁴⁸³ Drugo vprašanje, ki vzbuja veliko polemike, se nanaša na

480 ESČP, *Van Kück proti Nemčiji*, št. 35968/97, 12. junij 2003, točke 30, 90 in 91.

481 Grčija, Sodišče v Atenah, *Sklep št. 418/2016*, 23. september 2016, glej Evropsko mrežo pravnih strokovnjakov na področju enakosti spolov in nediskriminacije (2016), *Pravica do priznanja spolne identitete brez kirurške spremembe spola*.

482 Glej Svet Evrope, ECRI (2012), Informativni dokument o petem ciklu spremljanja Evropske komisije za boj proti rasizmu in neustrpnosti, 28. september 2012, točka 9.

483 FRA (2015), *Razmere na področju temeljnih pravic interspolnih oseb*, Luxembourg, Urad za publikacije; Komisar Sveta Evrope za človekove pravice (2011), *Študija o diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete v Evropi*.

medicinske posege pri interspolnih dojenčkih z namenom vsiljevanja izbranega spola, kadar spol novorojenčka ni jasen.⁴⁸⁴

5.3 Spolna usmerjenost

Spolno usmerjenost je mogoče razumeti kot „spodobnost posamezne osebe za globoko čustveno, ljubezensko in spolno privlačnost do posameznikov drugega spola, istega spola ali obeh spolov ter intimne odnose z njimi“.

Vir: Načela iz Yogyakarte (2007), Načela iz Yogyakarte o uporabi mednarodnega prava človekovih pravic za področje spolne usmeritve in spolne identitete, marec 2007. Ta načela je sprejel odbor neodvisnih strokovnjakov za mednarodno pravo o človekovih pravicah.

Zadeve v zvezi z diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti se običajno nanašajo na posameznika, ki je neugodno obravnavan, ker je gej, lezbijka ali biseksualec, poleg tega pa je s prepovedjo diskriminacije na tej podlagi prepovedana tudi diskriminacija na podlagi heteroseksualnosti.

Naslednji primeri prikazujejo, kako SEU razlaga prepoved diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti.

Primer: V zadevi *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*⁴⁸⁵ se je nevladna organizacija Accept, ki spodbuja in ščiti pravice LGBT-oseb v Romuniji, pritožila, da je poklicni nogometni klub pri zaposlovanju kršil načelo enakega obravnavanja, kot je določeno v direktivi o enakosti pri zaposlovanju. Zlasti so se sklicevali na homofobične javne izjave sponzorja tega kluba, ki je v intervjuju izjavil, da ne bi nikoli najel istospolno usmerjenega igralca. SEU je navedlo, da bi bilo dovolj, če bi se klub distanciral od teh diskriminatornih izjav in dokazal obstoj izrecnih določb v svoji politiki zaposlovanja, ki zagotavljajo skladnost z načelom enakega obravnavanja.

Primer: V zadevi *Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes and Etablissement français du sang*⁴⁸⁶ moškemu, ki je imel spolni odnos z drugim moškim, ni bilo dovoljeno, da daruje kri. Nacionalni organi so menili, da je bil tožnik izpostavljen velikemu tveganju za hude nalezljive bolezni, ki se lahko prenašajo s krvjo. SEU je

484 Več dokumentov Sveta Evrope je obsodilo to sporno prakso; glej na primer Resolucijo 1952(2013), Otrokova pravica do telesne celovitosti.

485 SEU, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25. april 2013.

486 SEU, *Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes et Etablissement français du sang*, C-528/13, 29. april 2015.

razsodilo, da je takšna trajna prepoved dajanja krvi za istospolno usmerjene moške sicer združljiva s pravom EU (člen 21 Listine EU), vključno s prepovedjo diskriminacije, vendar le, če ne obstajajo manj obremenjujoči načini zagotavljanja visoke ravni varovanja zdravja. SEU je prepustilo domačim sodiščem, da preverijo, ali obstajajo učinkoviti postopki za odkrivanje nalezljivih bolezni, zlasti virusa HIV. Če takšnih postopkov ni, bi morala sodišča preveriti, ali bi se lahko na podlagi vprašalnika in individualnega razgovora z zdravnikom ugotovilo, ali obstaja tveganje glede zdravja prejemnikov.

Metode ocenjevanja verodostojnosti spolne usmerjenosti prosilcev za azil so bile predmet sodne prakse SEU.⁴⁸⁷

Primer: V zadevi *A in drugi proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*⁴⁸⁸ je SEU pojasnilo, kako lahko nacionalni organi v skladu s standardi EU ugotovijo spolno usmerjenost prosilcev za azil. Direktivi 2004/83/ES in 2005/85/ES zagotavljata minimalne zahteve, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav, da lahko uveljavijo status begunca; zagotavljata minimalne standarde za postopke obravnavanja prošelj za azil in pravice prosilcev za azil. Nacionalnim organom ni dovoljeno podrobno spraševati o spolnih ravnanjih prosilcev za azil ali na njih izvajati testov za ugotovitev njihove istospolne usmerjenosti, ker bi takšni dokazi škodovali človekovemu dostojanstvu, katerega spoštovanje zagotavlja Listina EU. Poleg tega je SEU menilo, da če posameznik ne navede svoje istospolne usmerjenosti na začetku postopka za azil pred ustreznimi organi, to še ne pomeni, da njegova trditev ni verodostojna.

Primer: V zadevi *X, Y, in Z proti Minister voor Imigratie en Asiel*⁴⁸⁹ je SEU ugotovilo, da lahko istospolno usmerjene osebe za namen ugotavljanja statusa begunca pomenijo posebno družbeno skupino zaradi obstoječih kazenskih zakonov, ki posebej ciljajo nanje. Pravica do azila se lahko upraviči, kadar je oseba izpostavljena preganjanju. Kazen zapora za homoseksualna dejanja se bo štela za dovolj resno tveganje preganjanja, če se ta kazni

487 Za več informacij glej FRA (2017), *Trenutne migracijske razmere v EU: Lezbični, homoseksualni biseksualni, transseksualni in interseksualni prosilci za azil*, Luxembourg, Urad za publikacije.

488 SEU, *A in drugi proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* (veliki senat), v združenih zadevah C-148/13 do C-150/13, 2. december 2014.

489 SEU, *Minister voor Immigratie en Asiel proti X in Y in Z proti Minister voor Immigratie en Asiel*, v združenih zadevah C-199/12 to C-201/12, 7. november 2013.

dejansko izvaja. Spolna usmerjenost je temeljna značilnost človekove identitete, tako da se ne sme nikogar siliti v odrekanje ali prikrivanje te usmerjenosti v izvorni državi, zato da bi se s tem izognil preganjanju.⁴⁹⁰

Člen 14 EKČP ne določa izrecno spolne usmerjenosti kot razloga za zaščito. ESČP je v številnih primerih navedlo, da je spolna usmerjenost vključena med druge razloge, ki jih varuje člen 14.⁴⁹¹

Primer: V zadevi *S. L. proti Avstriji*⁴⁹² se je pritožnik pritožil, da so v veljavni nacionalni zakonodaji sporazumni spolni odnosi med moškimi razglašeni za kaznivo dejanje, ko je ena od oseb mlajša od 18 let. Sporna določba pa ni veljala za spolne odnose oseb nasprotnega spola ali lezbične spolne odnose. ESČP je ugotovilo, da je to diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti.

Avstrijski parlament je nato razveljavil kazensko določbo, ki je bila predmet zgoraj navedenega primera. Toda kazenske obsodbe na podlagi razveljavljene določbe niso bile izbrisane iz kazenskih evidenc tistih, ki so bili obsojeni.

Primer: V zadevi *E. B. in drugi proti Avstriji*⁴⁹³ so se tožeče stranke pritožile zoper zavrnitev avstrijskih oblasti, da bi iz svojih kazenskih evidenc izbrisale kazenske obsodbe za sporazumne homoseksualne odnose, čeprav je bilo zadevno kaznivo dejanje odpravljeno. ESČP je ugotovilo, da izguba pravne veljave pravne določbe samo po sebi ni zadosten razlog za izbris obsodbe iz kazenske evidence osebe. Vendar sta tako Ustavno sodišče Avstrije kot ESČP ugotovila, da izpodbijana določba krši avstrijsko ustavo in EKČP. Obe sodišči sta namreč menili, da je bila določba odpravljena z namenom uskladitve situacije z zakonom in načelom enakosti ter da lahko ohranitev kazenskih evidenc resno negativno vpliva na zasebno življenje zadevne osebe. Glede na

490 Za drugo sodno prakso v zvezi s spolno usmerjenostjo glej zlasti SEU, *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* (veliki senat), C-267/06, 1. april 2008, podrobno obravnavano v razdelku 2.2.3 in SEU, *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres*, C-267/12, 12. december 2013, obravnavano v razdelku 2.1.2.

491 Glej na primer ESČP, *Fretté proti Franciji*, št. 36515/97, 26. februar 2002, točka 32.

492 ESČP, *S. L. proti Avstriji*, št. 45330/99, 9. januar 2003.

493 ESČP, *E. B. in drugi proti Avstriji*, št. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07, 48779/07, 7. november 2013.

to, da nacionalni organi niso podali nobene utemeljitve, zakaj je treba ohraniti vnose v kazenski evidenci, je ESČP ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

ESČP je proučilo tudi številne primere, ki vključujejo diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti v okviru posvojitve in zakonske zveze.

Primer: V zadevi *E. B. proti Franciji*⁴⁹⁴ so pritožnici zavrnil zahtevek za posvojitvev otroka, ker da naj v njenem gospodinjstvu ne bi bilo moškega vzornika. Nacionalna zakonodaja je samskim osebam sicer dovoljevala posvojitvev otrok, zato je ESČP ugotovilo, da je odločitev organov temeljila predvsem na dejstvu, da je bila pritožnica v partnerski zvezi z drugo žensko, s katero je tudi živela. V skladu s tem je ugotovilo, da je šlo za diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti.

Primer: V zadevi *Taddeucci in McCall proti Italiji*⁴⁹⁵ sta pritožnika, italijanski in novozelandski državljani, od leta 1999 živela skupaj kot istospolni par. Ko sta se odločila, da bosta bivala v Italiji, je bila prošnja drugega tožnika za dovoljenje za prebivanje zaradi združevanja družine zavrnjena, in sicer ker pritožnika nista bili poročena, zato partner italijanskega državljana ni veljal za družinskega člana, pri čemer pa so se lahko poročali le heteroseksualni pari. Posledično pogoja za sklenitev zakonske zveze v primeru pritožnikov ni bilo mogoče izpolniti. ESČP je ugotovilo, da neobstoj pravice do sklenitve zakonske zveze za istospolne pare v nacionalni zakonodaji, ki je bil predpogoj za pridobitev dovoljenja za prebivanje, pomeni kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

EKČP v kontekstu člena 8 štiti tudi pred vladnim poseganjem, ki je povezano s spolno usmerjenostjo. Tudi če je bilo obravnavanje diskriminatorno na tej podlagi, je torej mogoče trditi le, da je bil kršen člen 8, ne da bi bilo treba dokazovati obstoj diskriminatornega obravnavanja.

494 ESČP, *E. B. proti Franciji*, št. 43546/02, 22. januar 2008.

495 ESČP, *Taddeucci in McCall proti Italiji*, št. 51362/09, 30. junij 2016.

Primer: V zadevi *Karner proti Avstriji*⁴⁹⁶ je tožnik sobival s svojim partnerjem, glavnim najemnikom, ki je umrl. Nacionalna sodišča so predpise razlagala tako, da izključujejo istospolne pare, torej da v teh primerih partnerji ne morejo samodejno naslediti najemne pogodbe, kadar glavni najemnik umre. Vlada je trdila, da je bilo to upravičeno zaradi zaščite oseb v tradicionalnih družinah pred izgubo nastanitve. ESČP je ugotovilo, da je zaščita tradicionalne družine lahko zakonit cilj, vendar je „polje proste presoje [...] ozko [...], kadar različno obravnavanje temelji na spolu ali spolni usmerjenosti“. Poleg tega je navedlo, da „za izpolnitev načela sorazmernosti ni dovolj, da je izbrani ukrep načeloma primeren za uresničevanje zasledovanega cilja. Dokazati je treba tudi, da je bilo za doseganje tega cilja nekatere kategorije ljudi – v tem primeru ljudi, ki živijo v istospolnem partnerstvu – izključiti iz področja uporabe razdelka 14 zakona o najemninah.“ ESČP je torej ugotovilo obstoj diskriminacije, saj bi država lahko sprejela ukrepe za zaščito tradicionalne družine, ne da bi istospolne pare postavila v tako neugoden položaj.

Primer: V zadevi *Schalk in Kopf proti Avstriji*⁴⁹⁷ sta tožnika, ki sta bila v istospolni zvezi, od pristojnega organa zahtevala dovoljenje za sklenitev zakonske zveze. Njuno prošnjo so zavrnil, ker so po nacionalnem pravu zakonsko zvezo lahko sklenile samo osebe nasprotnega spola. Zakonodaja je bila pozneje spremenjena, mehanizem za priznavanje in uveljavitev pravnih učinkov istospolnih parov pa je bil vzpostavljen v obliki registrirane partnerske skupnosti. ESČP je prvič razsodilo, da istospolni pari, ki sobivajo v trajni zvezi, živijo družinsko življenje, vendar njihova nezmožnost sklenitve zakonske zveze ne pomeni kršitve člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP. Poudarilo je, da so nacionalni organi bolj primerni za ocenjevanje in odzivanje na praktične potrebe družbe ter za upoštevanje družbenih in kulturnih konotacij. Člen 12 EKČP ne nalaga obveznosti uveljavitve pravice do sklenitve zakonske zveze za istospolne pare, zato ta določba ni bila kršena.

Člen 5 EKČP varuje pravico do svobode oseb ne glede na njihovo spolno usmerjenost. Posegi v to pravico se obravnavajo v okviru člena 5.

496 ESČP, *Karner proti Avstriji*, št. 40016/98, 24. julij 2003, točke 34–43.

497 ESČP, *Schalk in Kopf proti Avstriji*, št. 30141/04, 24. junij 2010.

Primer: V zadevi *O. M. proti Madžarski*⁴⁹⁸ je tožnik, iranski državljani, zaprosil za azil na podlagi svoje istospolne usmerjenosti. Oblasti so mu odredile pripor, zlasti ker ni mogel dokazati svoje identitete ali pravice do bivanja v državi. ESČP je ugotovilo, da oblasti niso izvedle ocene na dovolj individualiziran način, kot zahteva nacionalna zakonodaja. Ob namestitvi prisilcev za azil, ki trdijo, da so del ranljive skupine v državi, ki so jo morali zapustiti, bi morale biti oblasti posebno pozorne, da se izognejo situacijam, ki bi lahko ponovile stiske, ki so jih prisilile v beg. Oblasti pri odreditvi pripora pritožnika niso upoštevale, v kolikšni meri je bila (ne)zagotovljena njegova varnost v priporu z drugimi pridržanimi osebami, od katerih so mnoge prišle iz držav z zakoreninjenimi kulturnimi ali verskimi predsodki do teh oseb. ESČP je na koncu razsodilo, da je bil kršen člen 5(1) EKČP.

Na podlagi **ESL** je med drugimi razlogi varovana osebna okoliščina tudi spolna usmerjenost.

Primer: Zadeva *Interights proti Hrvaški*⁴⁹⁹ se nanaša na uporabo homofobičnega govora v šolskem gradivu. EOSP je navedel, da čeprav imajo države članice pri določanju vsebine učnih načrtov nacionalnih šol široko polje proste presoje, morajo v nacionalnem pravnem sistemu zagotoviti, da je izobraževanje v zvezi s spolnim in reproduktivnim zdravjem, ki ga odobri država, objektivno in nediskriminatorno. EOSP je ugotovil, da je učno gradivo, uporabljeno v običajnem učnem načrtu, opisovalo in prikazovalo istospolno usmerjene osebe na očitno pristranski, diskriminatorni in ponižujoč način. Odločil je, da diskriminatorne izjave pomenijo kršitev pravice do zdravstvenega izobraževanja (člen 11(2) ESL) glede na njeno protidiskriminacijsko določbo.

5.4 Invalidnost

Invalidnost ni opredeljena niti v EKČP niti v direktivi o enakosti pri zaposlovanju. Zaradi narave vloge SEU nacionalna sodišča sama pogosto opredelijo, kaj zajema invalidnost v okviru dejanskega stanja zadev, predloženih SEU.

498 ESČP, *O. M. proti Madžarski*, št. 9912/15, 5. julij 2016.

499 EOSP, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (Interights) proti Hrvaški*, pritožba št. 45/2007, 30. marec 2009.

V zadevi *Chacón Navas*⁵⁰⁰ je SEU na podlagi Direktive 2000/78/ES razlagalo pojem invalidnosti na način, ki je blizu zdravstvenemu modelu invalidnosti. Vendar je, kot je obravnavano v [poglavju 1](#), EU postala podpisnica KOPI,⁵⁰¹ ki je trenutno oporna točka za razlago prava EU v zvezi z diskriminacijo na podlagi invalidnosti.⁵⁰² SEU je navedlo, da je treba „Direktivo 2000/78, kolikor je to mogoče, razlagati na način, ki je skladen s to konvencijo“⁵⁰³. Posledično se SEU sklicuje na opredelitev invalidnosti, kot jo določa KOPI, ki odraža socialni model invalidnosti. Člen 1 KOPI določa:

„Osebe z invalidnostmi so osebe z dolgotrajnimi telesnimi, duševnimi, intelektualnimi ali senzoričnimi okvarami, ki jih v povezavi z različnimi ovirami lahko omejujejo, da bi enako kot drugi polno in učinkovito sodelovali v družbi.“

V skladu s členom 2(3) KOPI diskriminacija zaradi invalidnosti pomeni vsako razlikovanje, izključevanje ali omejevanje na podlagi invalidnosti z namenom ali posledico zmanjšanja ali izničenja enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju.

Člen 2(4) KOPI določa:

„Primerna prilagoditev‘ pomeni potrebne in primerne spremembe ter prilagoditve, ki ne nalagajo nesorazmernega ali nepotrebne bremena, kadar so v posameznem primeru potrebne, da se osebam z invalidnostmi na enaki podlagi kot drugim zagotovi uživanje ali uresničevanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin.“

Poleg tega člen 2(3) KOPI izrecno potrjuje, da je odklonitev primerne prilagoditve vključena v opredelitev diskriminacije. Primer odklonitve primerne prilagoditve

500 SEU, *Sonia Chacón Navas proti Eures Colectividades SA* (veliki senat), C-13/05, 11. julij 2006.

501 Za EU je KOPI začel veljati 22. januar 2011.

502 SEU, *Evropska komisija proti Italiji*, C-312/11, 4. julij 2013; SEU, *Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School* (veliki senat), C-363/12, 18. marec 2014; SEU, *Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern*, C-356/12, 22. maj 2014; SEU, *Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL in drugim*, C-395/15, 1. december 2016; SEU, *Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, 9. marec 2017.

503 SEU, *HK Danmark, ki zastopa Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab (C-335/11) in HK Danmark, ki zastopa Lone Skouboe Werge proti Dansk Arbejdsgiverforening, ki zastopa Pro Display A/S (C-337/11)*, v združenih zadevah C-335/11 in C-337/11, 11. april 2013.

je mogoče najti v zadevi, ki zadeva zavrnitev prošnje za dovoljenje za izgradnjo bazena za hidroterapijo, ki bi izpolnjeval potrebe po rehabilitaciji osebe z invalidnostmi.⁵⁰⁴ Odbor za pravice oseb z invalidnostmi je poudaril, da ima lahko zakon, ki se uporablja nevtralnno, tudi diskriminatoren učinek, če se ne upoštevajo posebne okoliščine posameznikov, za katere se uporablja. Ugotovil je, da lahko odstopanje od razvojnega načrta upošteva individualne potrebe oseb z invalidnostmi in jim zagotovi enakovredno in nediskriminatorno uživanje oziroma uresničevanje vseh človekovih pravic. Ker organi niso obravnavali posebnih okoliščin primera pritožnice in njenih posebnih potreb, povezanih z invalidnostjo, je odbor ugotovil kršitev več določb KOPI.

V okviru prava EU in Sveta Evrope morajo države zagotoviti tudi primerno prilagoditev, ki invalidom omogoča, da v celoti uresničujejo svoje pravice. Nespoštovanje teh pravic pomeni diskriminacijo.⁵⁰⁵

Primer: V zadevi *HK Danmark*⁵⁰⁶ sta bila dva zaposlena odpuščena z delovnega mesta s krajšim odpovednim rokom zaradi odsotnosti na delovnem mestu, ki je bila posledica zdravstvenih težav. Delodajalca sta ugovarjala temu, da zdravstveno stanje tožnikov ustreza pojmu invalidnost; trdila sta, da je edina nezmožnost tožnikov ta, da ne moreta opravljati dela s polnim delovnim časom. SEU je navedlo, da je treba „Direktivo 2000/78, kolikor je to mogoče, razlagati na način, ki je skladen s to konvencijo“. Posledično je SEU razsodilo, da je treba „pojem ‚invalidnost‘ [...] razumeti kot omejitve, ki je posledica zlasti telesnih okvar oziroma umskih ali duševnih motenj in ki zaradi različnih ovir lahko prepreči, da bi zadevna oseba polno in učinkovito sodelovala v poklicnem življenju enako kot drugi delavci“. To pomeni, da invalidnost ne pomeni nujno popolne izključitve iz dela ali iz poklicnega življenja.

Poleg tega je SEU člen 5 direktive o enakosti pri zaposlovanju razlagalo tako, da morajo delodajalci sprejeti ustrezne ukrepe, da se invalidnim osebam omogoči dostop do zaposlitve in sodelovanje ali napredovanje v njej. SEU se je sklicevalo na široko opredelitev primerne prilagoditve iz člena 2 KOPI.

504 Odbor OZN za pravice oseb z invalidnostmi, Obvestilo št. 3/2011, CRPD/C/7/D/3/2011, 21. maj 2012.

505 ESČP, *Çam proti Turčiji*, št. 51500/08, 23. januar 2016, in ESČP, *Horváth in Kiss proti Madžarski*, št. 11146/11, 29. januar 2013.

506 SEU, *HK Danmark, ki zastopa Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab (C-335/11) in HK Danmark, ki zastopa Lone Skouboe Werge proti Dansk Arbejdsgiverforening, ki zastopa Pro Display A/S (C-337/11)*, C-335/11 in C-337/11, 11. april 2013.

SEU je ugotovilo, da v skladu z uvodno izjavo 20 direktive o enakosti pri zaposlovanju in členom 2(2) o primerni prilagoditvi ukrepi niso omejeni na materialne ukrepe, ampak lahko vključujejo tudi organizacijske ukrepe. Zato je razsodilo, da se lahko skrajšanje delovnega časa šteje za ukrep primerne prilagoditve, če krajši delovni čas delavcu omogoča nadaljevanje zaposlitve. SEU je zadevo prepustilo nacionalnemu sodišču, da presodi, ali je skrajšanje delovnega časa v tem primeru pomenilo nesorazmerno breme za delodajalca.

V skladu s pravom EU pojem invalidnosti v smislu Direktive 2000/78 ne zajema vseh zdravstvenih stanj (tudi težjih), temveč le tiste, ki osebi preprečujejo „dostop do zaposlitve in sodelovanje ali napredovanje v njej“⁵⁰⁷.

Primer: V zadevi *C. D.*⁵⁰⁸ in *Z.*⁵⁰⁹ tožnica ni mogla zanositi. Otroka je dobila preko nadomestne matere. Zaposlila je za dopust, enakovreden porodniškemu ali posvojitelskemu dopustu. Vendar je bila njena prošnja zavrnjena, ker ni bila noseča niti ni posvojila otroka. SEU je ugotovilo, da ji njena nezmožnost, da bi imela otroka na običajen način, ne preprečuje dostopa do zaposlitve in sodelovanja ali napredovanja v njej. Zato je razsodilo, da njeno stanje ne pomeni invalidnosti v smislu direktive. Torej pravo EU ne zahteva, da se materi v takšnih razmerah odobri porodniški dopust ali enakovreden dopust v takšnem primeru.

Da bi ugotovili, ali so zdravstvene težave zadevne osebe vključene v področje pojma invalidnosti, je treba upoštevati učinke zdravstvenega stanja. Proučiti je treba zlasti, ali lahko to zdravstveno stanje ovira polno in učinkovito sodelovanje zadevne osebe v poklicnem življenju pod enakimi pogoji kot drugim delavcem.

Primer: V zadevi *FOA proti Kommunernes Landsforening*⁵¹⁰ je moralo SEU ugotoviti, ali pojem invalidnosti velja za odpuščenega delavca s čezmerno telesno težo ali ne. SEU je presodilo, da debelost sama po sebi ni invalidnost

507 SEU, *Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School* (veliki senat), C-363/12, 18. marec 2014, točka 81 (to je posebej poudarjeno).

508 SEU, *C. D. proti S. T.* (veliki senat), C-167/12, 18. marec 2014.

509 SEU, *Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School* (veliki senat), C-363/12, 18. marec 2014.

510 SEU, *Fag og Arbejde (FOA) proti Kommunernes Landsforening (KL)*, C-354/13, 18. december 2014, glej zlasti točke 53-64.

v smislu Direktive 2000/78, ampak v nekaterih primerih lahko privede do invalidnosti. SEU je ugotovilo, da se debelost lahko obravnava kot invalidnost, ne glede na zdravstveno klasifikacijo⁵¹¹, na primer ko privede do zmanjšane gibljivosti ali zdravstvenega stanja, ki zadevni osebi preprečuje opravljanje dela ali povzroča nelagodje pri opravljanju poklicne dejavnosti.

V zadevi *Mohamed Daouidi*⁵¹² je SEU proučilo, ali lahko odpuščanje delavca zaradičasne delovne nezmožnosti (pri čemer trajanje te nezmožnosti ni znano) pomeni neposredno diskriminacijo zaradi invalidnosti. Odločilo je, da se odpustitev načeloma lahko obravnava kot diskriminatorna zaradi invalidnosti, če je nezmožnost dolgoročna.⁵¹³ Če gre res za dolgoročno nezmožnost, je dejansko vprašanje, o katerem naj nacionalna sodišča odločajo na podlagi vseh razpoložljivih objektivnih dokazov. Takšni dokazi lahko vključujejo medicinske in znanstvene podatke ter znanje v zvezi s stanjem te osebe. Vključujejo lahko tudi dejstvo, da je v času diskriminatornega dejanja napoved glede kratkoročnega napredka osebe negotova, ali dejstvo, da bo nesposobnost osebe verjetno trajala precej časa, preden si ta oseba opomore.

Čeprav invalidnost **na podlagi EKČP** ni izrecno uvrščena na seznam razlogov za zaščito, jo je ESČP vključilo v svojo opredelitev drugih razlogov iz člena 14.

Primer: V zadevi *Glor proti Švici*⁵¹⁴ je ESČP ugotovilo, da je mogoče pritožnika, ki je bil sladkorni bolnik, obravnavati kot osebo z invalidnostjo ne glede na dejstvo, da je v nacionalni zakonodaji ta bolezen opredeljena kot manjša invalidnost. Pritožnik je moral plačati dajatev, ker ni odslužil vojaškega roka, ki so jo morali plačati vsi, ki so bili sposobni za vojaško službo. Za oprostitev plačila te dajatve je morala imeti oseba 40-odstotno invalidnost (kar pomeni amputacijo noge pri kolenu) ali pa se sklicevati na ugovor vesti zoper vojaško dolžnost. Osebe, ki so podale ugovor vesti zoper vojaško dolžnost, so morale opravljati civilno služenje vojaškega roka. Ugotovljeno je bilo, da pritožnik zaradi svoje invalidnosti ne more služiti v vojski, vendar njegova invalidnost ni dosegla praga, ki je v nacionalni zakonodaji določen za oprostitev plačila

511 SEU ni upoštevalo pristopa generalnega pravobranilca, ki se je skliceval na klasifikacijo debelosti SZO in izjavil, da lahko samo debelost razreda III pomeni invalidnost.

512 SEU, *Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL in drugim*, C-395/15, 1. december 2016.

513 Pojem dolgoročno v zvezi s telesno, duševno, intelektualno ali senzorično okvaro ni določen niti v KOPI niti v Direktivi 2000/78.

514 ESČP, *Glor proti Švici*, št. 13444/04, 30. april 2009.

dajatve. Predlagal je, da bi opravljal civilno služenje vojaškega roka, vendar je bil njegov predlog zavrnjen. ESČP je ugotovilo, da je država pritožnika obravnavala podobno kot osebe, ki so služenje vojaškega roka prekinile brez sprejemljive utemeljitve. To je pomenilo diskriminatorno obravnavanje, saj je bil pritožnik v drugačnem položaju (zavrnjen je bil za služenje vojaškega roka, vendar je bil pripravljen in sposoben opravljati civilno služenje), zato bi morala država določiti izjemo od sedanjih pravil.

Primer: V zadevi *Guberina proti Hrvaški*⁵¹⁵ je pritožnik zaprosil za oprostitev plačila davka na nakup nove nepremičnine, prilagojene potrebam njegovega hudo invalidnega otroka. Oblasti niso upoštevale sinovih potreb in ugotovile, da ne izpolnjuje pogojev za oprostitev davka, ker že ima primeren dom. ESČP je poudarilo, da je Hrvaška z ratifikacijo KOPI zavezana spoštovati načela, kot so primerna prilagoditev, dostopnost in nediskriminacija oseb z invalidnostmi, in da je s tem, ko je zanemarila posebne potrebe pritožnikove družine, povezane z invalidnostjo njegovega otroka, kršila člen 1 Protokola št. 1 v povezavi s členom 14 konvencije. ESČP je v tem primeru prvič ugotovilo, da je diskriminatorno obravnavanje prosilca zaradi invalidnosti njegovega otroka „diskriminacija na podlagi invalidnosti, zajeta v členu 14“.⁵¹⁶

Kot pri drugih razlogih za zaščito iz EKČP ni neobičajno, da se zadeve obravnavajo na podlagi drugih materialnih pravic in ne na podlagi člena 14.

Primer: V zadevi *Price proti Združenemu kraljestvu*⁵¹⁷ je bila pritožnica obsojena na zaporno kazen za obdobje sedmih dni. Trpela je za telesnimi okvarami, saj je njena mati med nosečnostjo jemala talidomid, kar je povzročilo, da pritožnica ni imela udov ali so bili ti močno skrajšani, poleg tega so ledvice delovale nepravilno. Posledično se je zanašala na invalidski voziček za mobilnost, potrebovala je pomoč pri osebni higieni in da je šla lahko na stranišče, potrebovala pa je tudi poseben spalni prostor. Med prvo nočjo v priporu so jo namestili v celico, ki ni bila prilagojena osebam s telesnimi okvarami, zato ni mogla ustrezno spati, posledično je imela veliko bolečin in utrpela podhladitev. Ob premestitvi v zapor so jo namestili v oddelek bolnišnice, kjer je bilo možnih nekaj prilagoditev, vendar je še

515 ESČP, *Guberina proti Hrvaški*, št. 23682/13, 22. marec 2016.

516 Prav tam, točka 79. Gre za primer tako imenovane diskriminacije prek povezave. Glej razdelek 2.1.4.

517 ESČP, *Price proti Združenemu kraljestvu*, št. 33394/96, 10. julij 2001.

vedno trpela za podobnimi težavami. Poleg tega ni smela napolniti baterije svojega električnega invalidskega vozička, ki je zato prenehal delovati. ESČP je ugotovilo, da se je s pritožnico ravnalo ponižujoče in v nasprotju s členom 3. V tej zadevi torej ni šlo za diskriminacijo po členu 14 na podlagi ene od materialnih pravic iz EKČP.

Primer: V zadevi *Pretty proti Združenemu kraljestvu*⁵¹⁸ je pritožnica, ki je imela degenerativno bolezen, želela pridobiti vladno zagotovilo, da, ko se bo njeno stanje tako poslabšalo, da sama ne bo mogla storiti samomora, njen mož ne bo kazensko preganjan, če ji bo pomagal pri tem dejanju. Na podlagi nacionalne zakonodaje je bila pomoč pri samomoru kaznivo dejanje kot tako, lahko pa se je smatrala tudi kot umor ali uboj. Pritožnica je med drugim trdila, da je bila njena pravica do odločanja o lastnem telesu, ki je zaščiten na podlagi pravice do zasebnega življenja (v skladu s členom 8), diskriminatorno kršena, saj država uporablja enotno prepoved pomoči pri samomoru, kar je nesorazmerno negativno vplivalo na osebe, ki postanejo fizično nezmožne in si zato ne morejo same vzeti življenja. ESČP je ugotovilo, da je bila zavrnitev razlikovanja med osebami, „ki so in ki niso fizično sposobne narediti samomor“, upravičeno, saj bi uvajanje izjem od zakonodaje v praksi omogočilo zlorabe in ogrozilo zaščito pravice do življenja.

Na podlagi ESL je besedilo člena E spremenjene ESL zelo podobno določbi člena 14 EKČP. Na podoben način, čeprav invalidnost ni izrecno navedena kot prepovedan razlog diskriminacije v skladu s členom E, je zajeta v sklicevanju na drug status.⁵¹⁹ Druga določba, ki se nanaša na pravice oseb z invalidnostmi, pa je člen 15 spremenjene ESL, ki med drugim določa pravico do izobraževanja.

Primer: V zadevi *European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji*⁵²⁰ se je tožeča stranka pritožila, da je na področju izobraževanja prihajalo do diskriminacije otrok z avtizmom. Trdila je, da so morali otroci zaradi nezadostnih mest in ustanov v Franciji obiskovati specializirane ustanove v Belgiji. EOSP je priznal pomen izobraževanja kot pogoja „samostojnosti,

518 ESČP, *Pretty proti Združenemu kraljestvu*, št. 2346/02, 29. april 2002.

519 Glej na primer EOSP, *European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji*, pritožba št. 81/2012, 11. september 2013, točka 132, in EOSP, *International Association Autism Europe proti Franciji*, pritožba št. 13/2002, 4. november 2003, točka 51.

520 EOSP, *European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji*, pritožba št. 81/2012, 11. september 2013.

socialne vključenosti in sodelovanja v življenju skupnosti”.⁵²¹ EOSP je ugotovil, da francoske oblasti niso upoštevale posebnih učnih potreb otrok z avtizmom v šolah na svojem ozemlju, zaradi česar so bile družine, ki so želele šolati otroke z avtizmom v specializirani šoli, primorane oditi v tujino. EOSP je ugotovil, da to zanje pomeni neposredno diskriminacijo. Poleg tega je EOSP menil, da omejena sredstva v državnem socialnem proračunu za izobraževanje otrok in mladostnikov z avtizmom posredno prikrajšajo te osebe s posebnimi potrebami. To je pomenilo posredno diskriminacijo.

Naslednji primer z nacionalnega sodišča ponazarja povezavo med zavrnitvijo določenih storitev in obveznostjo ponudnikov do oseb z invalidnostmi.

Primer: V zadevi pred francoskimi sodišči⁵²² so trije tožniki z invalidnostmi, ki so potovali brez spremstva, vložili kazensko ovadbo zoper EasyJet, ker jim je letalska družba zavrnila vkrcanje na letalo na pariškem letališču. EasyJet je pojasnil, da so sprejeli takšno politiko do oseb z invalidnostmi brez spremstva, saj njihovo letalsko osebje ni bilo usposobljeno za „pomoč osebam z invalidnostmi in urejanje zadev v zvezi z njimi”. Kasacijsko sodišče je potrdilo, da prometna politika podjetja EasyJet osebam z invalidnostmi ne dovoljuje, da bi se vkrcali na letalo, ne da bi preverili posameznikovo sposobnost potovanja. Navedlo je še, da člen 4 Uredbe (ES) št. 1107/2006⁵²³ letalskim prevoznikom omogoča, da zavrnejo vkrcanje osebe z invalidnostmi na letalo samo v primeru varnostnih zahtev, ki jih določa nacionalno ali mednarodno pravo ali pristojni organ. Vendar EasyJet ni dokazal obstoja takšne varnostne zahteve. Kasacijsko sodišče je poudarilo, da je podjetje EasyJet dolžno usposobiti svoje osebje v skladu z uredbo EU in s francoskim nacionalnim pravom. Sodišče nižje stopnje je podjetje EasyJet kaznovalo z upravno kaznijo zaradi diskriminatorne politike do oseb z invalidnostmi, kasacijsko sodišče pa je zavrnilo pritožbo družbe.

⁵²¹ Prav tam, točka 75.

⁵²² Sodba kazenskega oddelka kasacijskega sodišča, Francija, z dne 15. decembra 2015 v zadevi *Easyjet proti Gianmartiniju in drugim*, št. 13-81586.

⁵²³ Uredba (ES) št. 1107/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o pravicah invalidov in oseb z omejeno mobilnostjo v zračnem prevozu.

5.5 Starost

Starost se kot varovana osebna okoliščina nanaša na različno obravnavanje ali ugodnosti, ki temeljijo na starosti žrtve. Čeprav starostna diskriminacija sama po sebi ne spada na področje uporabe posamezne pravice iz EKČP (v nasprotju z vero ali spolno usmerjenostjo), se lahko vprašanja starostne diskriminacije pojavijo v povezavi z različnimi pravicami. Tako je ESČP kot na drugih področjih odločalo o zadevah, v katerih je bilo na podlagi dejanskega stanja mogoče sklepati o starostni diskriminaciji, ne da bi zadeve dejansko proučilo v tem smislu, zlasti kar zadeva obravnavanje otrok v kazenskoopravnem sistemu. ESČP je ugotovilo, da starost spada med druge okoliščine.⁵²⁴

Primer: V zadevi *Schwizgebel proti Švici*⁵²⁵ se je 47-letna mati samohranilka pritožila, ker so zavrnilo njeno prošnjo za posvojitev otroka. Nacionalni organi so odločitev utemeljili s starostno razliko med pritožnico in otrokom ter dejstvom, da bi posvojitev otroka povzročila precejšnjo finančno obremenitev, saj je pritožnica že imela enega otroka. ESČP je ugotovilo, da je bila zaradi starosti obravnavana drugače kot mlajše ženske, ki so vložile prošnjo za posvojitev. Vendar je imela država zaradi neenotnega pristopa držav k sprejemljivi starostni meji za posvojitev široko polje proste presoje. Poleg tega pomislek nacionalnega organa v zvezi s starostno razliko ni bil naključen, ampak je temeljil na upoštevanju interesov otroka in finančne obremenitve, ki bi jo za pritožnico lahko povzročil drugi otrok, kar bi lahko vplivalo na otrokovo blaginjo. ESČP je zaradi tega ugotovilo, da je bilo različno obravnavanje upravičeno.

Primer: V zadevah *T. proti Združenemu kraljestvu* in *V. proti Združenemu kraljestvu*⁵²⁶ so dvema fantoma sodili in oba sta bila spoznana za kriva umora, ki sta ga storila, ko sta bila stara deset let. Pritožnika sta se med drugim pritožila, da jima zaradi starosti ni bilo pošteno sojeno in da zaradi nezrelosti nista mogla učinkovito sodelovati pri obrambi. ESČP je ugotovilo, da mora država pri sojenju mladoletniku „v celoti upoštevati njegovo starost, raven zrelosti ter intelektualne in čustvene sposobnosti“ ter sprejeti ukrepe,

524 ESČP, *Schwizgebel proti Švici*, št. 25762/07, 10. junij 2010.

525 Prav tam.

526 ESČP, *T. proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 24724/94, 16. december 1999, in ESČP, *V. proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 24888/94, 16. december 1999.

„da lahko mladostnik postopek bolje razume in sodeluje v njem“. ESČP je ugotovilo, da država tega ni storila, s čimer je kršila člen 6 EKČP, ne da bi zadevo proučilo z vidika člena 14.

Primer: V zadevah *D. G. proti Irski* in *Bouamar proti Belgiji*⁵²⁷ so nacionalni organi med čakanjem na namestitev v ustrezno institucijo pridržali pritožnika, ki sta bila mladoletna. ESČP je ugotovilo, da je bilo v danih okoliščinah to v nasprotju s prepovedjo samovoljnega pridržanja (člen 5 EKČP). V obeh zadevah sta pritožnika trdila tudi, da je bilo obravnavanje diskriminatorno v primerjavi z obravnavanjem odraslih, saj v nacionalni zakonodaji ni dovoljeno, da se odraslim v takih okoliščinah odvzame prostost. ESČP je ugotovilo, da nobena razlika med obravnavanjem mladoletnikov, ki potrebujejo pridržanje in vzgojo, in odraslih z enakimi zahtevami ni diskriminatorna, ker izhaja iz varovalne – ne kaznovalne – narave postopka, ki se uporablja za mladoletnike. V skladu s tem je obstajala objektivna in razumna utemeljitev za vsako tako različno obravnavanje.

Na podlagi ESL obstajajo tudi določbe v zvezi s starostno diskriminacijo. Še zlasti so pomembni člen 23, ki določa pravico starejših do socialne zaščite, člen 1(2) ter člen 24 o starostni diskriminaciji pri zaposlovanju.

Primer: V zadevi *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norveški*⁵²⁸ je EOSP proučil nacionalno določbo, ki delodajalcem omogoča odpoved pogodbe o zaposlitvi pomorščakov, ko ti dopolnijo 62 let. Pritožnik je trdil, da je sporna določba diskriminatorna na podlagi starosti.

EOSP je proučil pritožbo v skladu s členom 24 ESL, ki določa pravico do varstva v primerih prenehanja delovnega razmerja. Poudaril je, da odpoved delovnega razmerja samo na podlagi starosti lahko pomeni omejitev te pravice do varstva. Znova je potrdil načelo, da prenehanje delovnega razmerja zaradi starosti ni upravičen razlog za odpustitev, razen če taka odpoved objektivno in razumno temelji na legitimnem cilju in če so sredstva za doseg tega cilja primerna in potrebna. Odbor je še enkrat poudaril, da člen 24 ESL izčrpno določa utemeljene razloge, na podlagi katerih lahko delodajalec odpove delovno razmerje. Sklicevati se je mogoče le na dve

527 ESČP, *D. G. proti Irski*, št. 39474/98, 16. maj 2002; ESČP, *Bouamar proti Belgiji*, št. 9106/80, 29. februar 1988.

528 EOSP, *Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norveški*, pritožba št. 74/2011, 2. julij 2013.

vrsti razlogov, in sicer na tiste, ki so povezani z zmogljivostjo ali ravnanjem zaposlenega in na podlagi operativnih zahtev podjetja (poslovni razlogi). Zato bi bila odpoved delodajalca zaradi doseganja določene starosti delavca v nasprotju z ESL, saj takšna odpoved ne bi temeljila na enem izmed dveh upravičenih razlogov.

Vlada je zagovarjala sporne določbe, češ da te temeljijo na razlogih politike zaposlovanja in operativnih zahtev ter na cilju zagotavljanja zdravja in varnosti tistih, ki delajo na morju. EOSP je ugotovil, da so ti razlogi zakoniti. Vendar je pri proučevanju sorazmernosti, nujnosti in ustreznosti sprejetih ukrepov ugotovil, da vlada ni utemeljila svojega stališča, da se bo zdravje pomorščakov tako poslabšalo, da ne bodo mogli nadaljevati dela pri starosti 62 let. Zlasti je bilo očitno, da obstajajo druge možnosti za zagotovitev varnosti in operativnih zahtev za ladijski promet, na primer z rednimi in dovolj obsežnimi zdravniškimi pregledi pomorščakov. Na koncu je EOSP presodil, da sporne določbe zadevnim osebam zanikajo zaščito in pomenijo kršitev člena 24 ESL.

Ugotovil je še, da določba o starostni meji nesorazmerno vpliva na določeno poklicno kategorijo pomorščakov. Takšna razlika v obravnavanju je torej pomenila diskriminacijo v nasprotju s pravico do nediskriminacije pri zaposlovanju, zagotovljeno v skladu s členom 1(2) ESL (dejanska pravica delavca, da se preživlja s poklicem, ki ga je svobodno izbral).

Skladno s pravom EU člen 21 Listine EU določa prepoved diskriminacije na podlagi različnih razlogov, vključno s starostjo. Odločitev sodišča v zadevi *Mangold*⁵²⁹ je vzpostavila načelo nediskriminacije na podlagi starosti kot splošno načelo prava EU. Prepoved diskriminacije na podlagi starosti je vključena tudi v direktivo o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES). SEU je poudarilo, da direktiva sama ne določa splošnega načela prepovedi diskriminacije na podlagi starosti, ampak konkretizira to načelo.⁵³⁰ To načelo izhaja „iz različnih mednarodnih pogodb in ustavnih tradicij, skupnih državam članicam“.⁵³¹ V zadevi *Kücükdeveci*⁵³² je SEU

529 SEU, *Werner Mangold proti Rüdigerju Helmu* (veliki senat), C-144/04, 22. november 2005.

Zadeva se nanaša na spor med gospodom Mangoldom in njegovim delodajalcem glede uporabe nemške pravne norme s strani delodajalca, ki je omogočala posebno obliko starostne diskriminacije. Dogodilo se je pred rokom začetka izvajanja Direktive 2000/78/ES v Nemčiji.

530 SEU, *Dansk Industri (DI) proti zapuščini Karstena Eigila Rasmussena* (veliki senat), C-441/14, 19. april 2016, točka 23.

531 Prav tam, točka 22.

532 SEU, *Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG* (veliki senat), C-555/07, 19. januar 2010.

določbe o diskriminaciji zaradi starosti v direktivi o enakosti pri zaposlovanju razumelo kot izraz tako splošnih načel enakega obravnavanja (v skladu s členom 20 Listine EU) kot nediskriminacije (v skladu s členom 21 Listine EU).

Primer: V zadevi *Dansk Industri (DI), acting on behalf of Ajos A/S proti Estate of Karsten Eigil Rasmussen*⁵³³ se je spor nanašal na nacionalno določbo, ki je zaposlenemu odvzela pravico do odpravnine ob odpustu, če ta lahko uveljavlja starostno pokojnino. Ker je zadeva vključevala spor med posamezniki, direktiva ni bila neposredno veljavna in se nanjo kot tako ni bilo mogoče sklicevati v sporu proti posamezniku. Vendar se je SEU sklicevalo na splošno načelo prepovedi diskriminacije na podlagi starosti in ugotovilo, da sporna nacionalna določba pomeni diskriminacijo na tej podlagi. Poleg tega je razsodilo, da mora nacionalno sodišče, če je nacionalno določbo nemogoče razlagati na način, ki je skladen s pravom EU, to določbo razveljaviti.⁵³⁴

Osebna okoliščina starosti ima kot razlog diskriminacije drugačen značaj kot druge osebne okoliščine. Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES) predvideva širok obseg izjem v zvezi s starostjo (člen 6). Če je torej mogoče dokazati, da se različno obravnavanje na podlagi starosti lahko objektivno utemelji kot primerno in potrebno za doseg zakonitega cilja, je takšno različno obravnavanje dovoljeno v skladu z nacionalno zakonodajo. Posledično se lahko v določenih okoliščinah dovolijo razlike v obravnavanju na podlagi starosti.

Primer: V zadevi *J. J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*⁵³⁵ se spor nanaša na nacionalne določbe, ki osebam, mlajšim od 30 let, omogočajo, da od svojega obdavčljivega dohodka v celoti odštejejo stroške poklicnega usposabljanja. Nasprotno je pravica do tega odbitka omejena za osebe, ki

533 SEU, *Dansk Industri (DI) proti zapuščini Karstena Eigila Rasmussena* (veliki senat), C-441/14, 19. april 2016. Primerjaj SEU, *Ingeniørforeningen i Danmark proti Region Syddanmark* (veliki senat), C-499/08, 12. oktober 2010.

534 Prav tam, točka 37. Sodbi SEU je 6. decembra 2016 sledila sodba Vrhovnega sodišča Danske (zadeva št. 15/2014). Vrhovno sodišče je ugotovilo, da določbe nacionalnega prava ni mogoče razlagati v skladu s pravom EU niti razveljaviti nacionalnega prava, ker bi to pomenilo delovanje zunaj meja njihovih pristojnosti. V skladu s tem je Vrhovno sodišče odločilo v korist delodajalca. Ugotovilo je, da je edina možna rešitev parlamentarni akt, ki spreminja nacionalne predpise in zagotavlja skladnost s pravom EU. Glej sodbo Vrhovnega sodišča (2016), *Razmerje med pravom EU in danskim pravom v zadevi, ki se je nanašala na zaposleno osebo* in komentar nacionalne sodbe: Klinge, S. (2016), *Dialog ali neposlušnost med Sodiščem in Ustavnim sodiščem Danske?*, Vrhovno sodišče Danske izpodbija načelo Mangold, *Analiza prava EU* (spletna stran).

535 SEU, *J. J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën*, C-548/15, 10. november 2016.

so že dopolnile to starost. SEU je potrdilo, da se v tem primeru uporablja direktiva o enakosti pri zaposlovanju, ker naj bi ta ureditev izboljšala dostop mladih do usposabljanja. Vendar je ugotovilo, da sporna ureditev obdavčitve sama po sebi ni bila pogoj za dostop do poklicnega usposabljanja, temveč da bi lahko s svojimi finančnimi posledicami vplivala na dostopnost do takšnega usposabljanja. SEU je pristojnemu sodišču prepustilo, da presodi, ali je sporna davčna določba ustrezna za izboljšanje položaja mladih na trgu dela. SEU se je pri presoji, ali je bila sporna ureditev obdavčitve potrebna, oprlo na argumente vlade:

- i. osebe, starejše od 30 let, zaradi te ureditve niso bile v pretirano slabšem položaju, saj so imele še vedno pravico odšteti do 15.000 EUR od svojih stroškov usposabljanja, kar je bil ravno povprečni letni strošek usposabljanja;
- ii. osebe, starejše od 30 let, so na splošno imele možnost, da se usposabljujejo, preden dosežejo to starost, in opravljajo poklicno dejavnost; to pomeni, da so glede na svoj boljši finančni položaj v primerjavi z mladimi, ki so pred kratkim zapustili šolski sistem, sposobni vsaj delno nositi finančno breme novega usposabljanja.

Glede na te argumente in glede na široko polje proste presoje držav članic EU na področju socialne politike in zaposlovanja SEU ni bilo prepričano, da država članica, ki sprejme takšno ureditev obdavčitve, presega tisto, kar je potrebno za doseg cilja spodbujanja položaja mladih na trgu dela. Vendar mora nacionalno sodišče presoditi, ali gre za takšno stanje v obravnavani zadevi.

Primer: V zadevi *Specht in drugi proti deželi Berlin in Zvezni republiki Nemčiji*⁵³⁶ se je postopek nanašal na nacionalno določbo, v skladu s katero se višina plače za javne uslužbenke določi glede na starost v času zaposlitve. Vlada je trdila, da je cilj sporne določbe upoštevati predhodne delovne izkušnje. SEU je navedlo, da je praviloma primeren ukrep za doseg tega cilja upoštevanje delovne dobe zaposlenega in povezuje le-te s poklicnimi izkušnjami. Vendar v okoliščinah obravnavane zadeve določen plačni razred ob imenovanju ni temeljil na predhodnih poklicnih izkušnjah, temveč zgolj na starosti. Sklenilo je, da je to starostna diskriminacija in je v nasprotju z direktivo o enakosti pri zaposlovanju.

536 SEU, *Thomas Specht in drugi proti deželi Berlin in Zvezni republiki Nemčiji*, v združenih zadevah od C-501/12 do C-506/12, C-540/12 in C-541/12, 19. junij 2014. Glej tudi SEU, *Daniel Unland proti Land Berlin*, C-20/13, 9. september 2015.

Ena od izjem, predvidena v direktivi o enakosti pri zaposlovanju, se nanaša na starostne omejitve pri zaposlovanju. Vprašanje, ali v določenih primerih starostna omejitev, ki jo določa nacionalna zakonodaja, izpolnjuje merila, določena v direktivi, je treba presojati za vsak primer posebej. Takšna ocena mora upoštevati vsa pomembna dejstva in dokaze, vključno z naravo nalog zadevnih oseb.

Primer: V zadevi *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*⁵³⁷ je SEU odločalo, ali starostna meja 30-ih let za zaposlitev lokalnega policista pomeni prepovedano diskriminacijo. Potrdilo je, da so „posebne fizične sposobnosti značilnost, ki je povezana s starostjo“.⁵³⁸ Navedlo je, da je cilj zagotavljanja operativne usposobljenosti in pravičnega delovanja policijske službe legitimen cilj v smislu direktive. Vendar je zavrnilo trditve države članice, da je v tem primeru za doseganje cilja potrebna starostna omejitev. Zadostovali bi izločilni preizkusi telesnih zmogljivosti, s katerimi se lahko oceni, ali imajo kandidati določeno stopnjo telesne pripravljenosti, ki je potrebna za opravljanje njihovih poklicnih nalog. SEU je trdilo še, da niti zahteve po usposabljanju na delovnem mestu niti potrebe po zagotovitvi razumne delovne dobe pred upokojitvijo ne morejo upravičiti starostne omejitve.

Primer: Nasprotno se v zadevi *Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias*⁵³⁹ določitev starostne omejitve na 35 let za zaposlitev policista v Baskiji ni smatrala za diskriminatorno obravnavo. Po mnenju SEU se ta primer razlikuje od zadeve *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*. Pri tem se je oprlo na naslednje okoliščine:

- i. naloge, naložene policistom, so bile fizično zahtevne,
- ii. prevladalo je mnenje, da policist, starejši od 35 let, nima več vseh sposobnosti, ki so potrebne za ustrezno opravljanje poklicnih nalog,
- iii. zaposlitev kandidata, starejšega od 35 let, ne bi zagotovila dovolj časa, da bi ta oseba dovolj dolgo opravljala svoje poklicne dolžnosti.

Poleg tega se je SEU oprlo na statistične podatke, navedene v postopkih, ki so prikazovali, kako naj bi se starostna piramida razvijala v naslednjih letih. Podatki so pokazali, da je bilo treba znova vzpostaviti določeno starostno

⁵³⁷ SEU, *Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo*, C-416/13, 13. november 2014.

⁵³⁸ Prav tam, točka 37.

⁵³⁹ SEU, *Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias* (veliki senat), C-258/15, 15. november 2016.

strukturo, če naj imajo zadostno število uslužbencev, ki bi jim bilo mogoče dodeliti fizično najzahtevnejše naloge. To bi bilo mogoče doseči s postopnim nadomeščanjem starejših uslužbencev z zaposlovanjem mlajšega kadra, ki bi bil ustrezneje pripravljen za opravljanje fizično zahtevnih nalog.

5.6 Rasa, narodnost/etnična pripadnost, barva kože in pripadnost narodni manjšini

Na podlagi prava EU, čeprav direktiva o rasni enakosti izvzema državljanstvo iz pojma rase ali etnične pripadnosti, je SEU koncept etnične pripadnosti v skladu s členom 14 EKČP razlagalo tako, da izhajajo „iz ideje, da so za družbene skupine značilni zlasti skupno državljanstvo, vera, jezik, kulturno in tradicionalno poreklo ter življenjsko okolje“.⁵⁴⁰

Primer: V zadevi *Feryn*⁵⁴¹ je SEU razsodilo, da javne izjave delodajalca, s katerimi sporoča, da ne more zaposliti priseljencev, pomenijo neposredno diskriminacijo pri zaposlovanju v smislu direktive o rasni enakosti.

Iz direktive o rasni enakosti (2000/43/ES) je državljanstvo izrecno izključeno, poleg tega pa ne vključuje opredelitve rase ali narodnosti. Obstaja več drugih instrumentov, ki ponujajo smernice glede razumevanja rase in narodnosti. V direktivi o rasni enakosti barva kože in pripadnost narodni manjšini nista izrecno navedeni, sta pa kot ločena razloga vključeni v EKČP. Zdi se, da sta ta izraza neločljivo povezana z opredelitvijo rase in/ali narodnosti in bosta na tem mestu tudi obravnavana.

V Okvirnem sklepu Sveta EU o boju proti rasizmu in ksenofobiji s kazensko pravnimi sredstvi opredelitev rasizma in ksenofobije vključuje nasilje ali sovraštvo, usmerjeno proti skupinam, ki temelji na „rasi, barvi kože, veri, poreklu ali nacionalni ali etnični pripadnosti“. Tudi ECRI je sprejela širok pristop k opredelitvi rasne diskriminacije, ki vključuje razloge „rasa, barva kože, jezik,

540 SEU, „*CHEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisija za zaščita ot diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 16. julij 2015, točka 46.

541 SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008.

vera, državljanstvo ali narodna ali etnična pripadnost“.⁵⁴² Podobno je tudi v členu 1 Konvencije ZN o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1966 (h kateri so pristopile vse države članice Evropske unije in Sveta Evrope) rasna diskriminacija opredeljena tako, da vključuje razloge „rasa, barva kože, poreklo ali narodno ali etnično poreklo“.⁵⁴³ Odbor za odpravo rasne diskriminacije, odgovoren za razlago in spremljanje skladnosti s pogodbo, je navedel še, da ugotovitev, ali je posameznik pripadnik posamezne rasne ali etnične skupine, „temelji na samoopredelitvi zadevnega posameznika“, razen če obstajajo nasprotni dokazi.⁵⁴⁴ To državi preprečuje, da bi iz zaščite izključila katerokoli etnično skupino, ki je ne priznava.

Čeprav v **pravu EU** jezik, barva kože ali poreklo niso izrecno navedeni kot razlogi za zaščito, to ne pomeni, da te lastnosti ne morejo biti zaščitene kot del rase ali etnične pripadnosti, saj so neločljivo povezane z raso ali etnično pripadnostjo. Zdi se tudi, da kadar so dejavniki, ki določajo državljanstvo, pomembni tudi za raso in narodnost, lahko v ustreznih okoliščinah tudi državljanstvo spada med te razloge.

Primer: Diskriminacija na podlagi etničnega porekla je predmet postopka v zadevi „*CHEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia⁵⁴⁵ (obravnavano v razdelku 2.2.3). Pritožnica je trdila, da jo je postavitev števecv električne energije na nedostopno višino postavila v slabši položaj v primerjavi z drugimi odjemalci, katerih števcvi so bili na dostopnih lokacijah. Po njenih navedbah je bil edini razlog za namestitev števecv električne energije na visoko mesto ta, da je večina prebivalcev v okraju romskega porekla. Sklicujoč se na to mnenje je SEU ugotovilo, da se v tem primeru za politiko dobavitelja električne energije uporablja direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES). Vendar je bilo bolgarsko sodišče tisto, ki je moralo presoditi, ali je mogoče to prakso objektivno upravičiti.

542 ECRI, Splošnopolitično priporočilo št. 7 o nacionalni zakonodaji za boj proti rasizmu in rasni diskriminaciji, CRI (2003) 8, sprejeto 13. decembra 2002, točka 1(b) in (c).

543 OZN, Generalna skupščina (1966), Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (CERD), UNTS zvezek 660, str. 195.

544 Odbor OZN za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije (1990), Splošno priporočilo VIII o razlagi in uporabi prvega in četrtega odstavka člena 1 Konvencije, dokument A/45/18, z dne 22. avgusta 1990.

545 SEU, „*CHEZ Razpredelenie Bulgaria*“ AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 16. julij 2015.

Osebna okoliščina vere je v direktivi o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES) izrecno zaščitena kot ločen razlog. Vendar je lahko v interesu domnevne žrtve verske diskriminacije, da vero poveže z raso, saj v sedanjem pravu EU zaščita pred rasno diskriminacijo zajema širše področje uporabe kot zaščita pred versko diskriminacijo: direktiva o rasni enakosti se nanaša na zaposlovanje in na dostop do blaga in storitev, direktiva o enakosti pri zaposlovanju pa le na zaposlovanje.

V skladu z EKČP sta državljanstvo in nacionalno poreklo navedena kot ločena razloga. Spodaj obravnavana sodna praksa kaže, da je državljanstvo mogoče razumeti kot sestavni element etnične pripadnosti. ESČP je pri pojasnjevanju konceptov rase in narodnosti ugotovilo, da so lahko jezik, vera, državljanstvo in kultura neločljivo povezani z raso. V zadevi *Timishev proti Rusiji* pritožniku čečenskega rodu niso dovolili prehoda čez meje, saj so morali stražarji zavrniti vstop osebam čečenskega rodu. ESČP je pojasnilo:

„Etnična pripadnost (narodnost) in rasa sta povezana in prekrivajoča se koncepta. Medtem ko pojem rase temelji na ideji biološkega razvrščanja ljudi v podvrste glede na njihove morfološke značilnosti, kot so barva kože ali obrazne poteze, temelji etnična pripadnost na ideji družbene skupine, za katero so značilni skupno državljanstvo, pripadnost plemenu, veroizpoved, skupen jezik ali kultura in tradicija ter življenjsko okolje.“⁵⁴⁶

Primer: V zadevi *Boacă in drugi proti Romuniji*⁵⁴⁷ so bili tožeče stranke dediči romskega moškega, ki naj bi ga policija pretepla in diskriminirala zaradi njegovega etničnega porekla (narodnosti). ESČP je ugotovilo, da nacionalni organi niso izpolnili svoje obveznosti preiskovanja rasistične motiviranosti kaznivih dejanj in ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 3 (postopkovni del) EKČP.⁵⁴⁸

Primer: Zadeva *Sejdić in Finci proti Bosni in Hercegovini*⁵⁴⁹ je bila prva zadeva, v kateri je ESČP odločalo na podlagi Protokola št. 12. Pritožnika sta se pritožila, da nista mogla kandidirati na volitvah. V okviru mirovnega sporazuma za končanje vojne v devetdesetih letih 20. stoletja je bil med

546 ESČP, *Timishev proti Rusiji*, št. 55762/00 in 55974/00, 13. december 2005, točka 55.

547 ESČP, *Boacă in drugi proti Romuniji*, št. 40355/11, 12. januar 2016.

548 Primerjaj tudi ESČP, *Škorjanec proti Hrvaški*, št. 25536/14, 28. marec 2017 (obravnavano v razdelku 2.6).

549 ESČP, *Sejdić in Finci proti Bosni in Hercegovini* (veliki senat), št. 27996/06 in 34836/06, 22. december 2009.

glavnimi tremi etničnimi skupinami dosežen sporazum o delitvi oblasti. To je vključevalo določbo, da mora vsak kandidat na volitvah razglasiti svojo pripadnost bosanski, srbski ali hrvaški skupnosti. Pritožnika, ki sta bila judovskega in romskega rodu, tega nista storila, pri čemer sta trdila, da gre za diskriminacijo na podlagi rase in etnične pripadnosti. ESČP je ponovilo svojo razlago odnosa med raso in etnično pripadnostjo, kot je pojasnjena zgoraj, pri čemer je dodalo, da je „[d]iskriminacija na podlagi narodnosti osebe oblika rasne diskriminacije“. Opredelitev ESČP v zvezi z rasno diskriminacijo kaže medsebojno povezanost narodnosti in vere. Poleg tega je ESČP ugotovilo, da kljub zelo težavnim pogojem mirovnega sporazuma taka diskriminacija ni upravičena.

ESČP je bilo v zvezi z diskriminacijo na podlagi rase ali etnične pripadnosti izjemno strogo, pri čemer je navedlo, da „nobeno različno obravnavanje, ki izključno ali odločilno temelji na narodnosti osebe, v sodobni demokratični družbi, zgrajeni na načelih pluralizma in spoštovanja različnih kultur, ne more biti objektivno upravičeno“.⁵⁵⁰ Vendar je včasih težko ugotoviti ustrezen razlog za diskriminacijo, ker je ista dejstva mogoče videti z dveh različnih vidikov. Sklep se lahko razlikuje glede na to, ali je narodnost razlog za različno obravnavanje ali ne.

Primer: V zadevi *Biao proti Dansk*⁵⁵¹ sta se pritožnika, naturalizirani danski državljani po rodu iz Toga, ki živi na Danskem, in njegova žena po rodu iz Gane, pritožila, da je bila njuna prošnja za združitev družine na Danskem zavrnjena zaradi neizpolnjevanja zakonskih zahtev. V skladu z dansko zakonodajo bi bilo dovoljenje lahko odobreno le, če bi lahko dokazala, da so njune skupne vezi z Dansko močnejše od navezanosti na katerokoli drugo državo ali če bi imela dansko državljanstvo najmanj 28 let. ESČP je presodilo, da zadevno pravilo pomeni razliko v obravnavanju danskih državljanov danskega porekla in danskih državljanov, ki niso danskega porekla. S sklicevanjem na Evropsko konvencijo o državljanstvu in na določen trend nastajanja evropskega standarda je ugotovilo, da ni drugih držav, ki bi razlikovale med državljani od rojstva in drugimi državljani, vključno z naturaliziranimi osebami, ko gre za določitev pogojev za dovoljenje združitve družine. Po mnenju ESČP takšno pravilo „postavlja v slabši položaj ali ima nesorazmerno škodljiv učinek na

⁵⁵⁰ Prav tam, točka 44. Podobno je tudi ESČP, *Timishev proti Rusiji*, št. 55762/00 in 55974/00, 13. december 2005, točka 58.

⁵⁵¹ ESČP, *Biao proti Dansk* (veliki senat), 38590/10, 24. maj 2016.

osebe, ki so pozneje v življenju pridobile dansko državljanstvo in so druge narodnosti“.⁵⁵² Nazadnje je ESČP ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

V skladu z **ESL** je v sodni praksi EOSP mogoče najti tudi sklicevanje na raso, etnično pripadnost, barvo in pripadnost narodni manjšini kot razloge za zaščito.

Primer: V zadevi *European Roma Rights Centre (ERRC) proti Irski*⁵⁵³ je EOSP ugotovil, da je treba posebno pozornost nameniti potrebam in drugačnemu življenjskemu slogu „irskih popotnikov“ (*Irish Travellers*)⁵⁵⁴, ki so ranljiva manjšina. Nazadnje je EOSP odločil, da je Irska kršila člen 16 ESL, saj za irske popotnike ni zagotovila zadostne namestitve (kot so počivališča, skupinska nastanitve in prehodna počivališča). Poudaril je, da neupoštevanje zadostne namestitve za irske popotnike lahko pomeni tudi diskriminacijo, če oblasti „ne sprejmejo ustreznih ukrepov za zagotovitev, da so pravice in kolektivne ugodnosti, ki so namenjene vsem, resnično dostopne vsem“⁵⁵⁵. Vendar EOSP ni ugotovil kršitve člena E ESL. Odločil je, da čeprav še vedno ni zadostnega števila ustreznih nastanitvenih zmogljivosti za irske popotnike, so oblasti pokazale, da si prizadevajo odzvati se na posebne potrebe skupnosti irskih popotnikov.⁵⁵⁶

Primer: V zadevi *ERRC proti Portugalski*⁵⁵⁷ je Evropski center za pravice Romov (ERRC) EOSP pozval k ugotovitvi, da dostop do socialnih stanovanj, podstandardna kakovost bivanja, pomanjkanje dostopa do osnovnih storitev, stanovanjska segregacija romskih skupnosti in druge sistemske kršitve pravice do stanovanja pomenijo kršitev več pravic, ki jih ščiti prenovljena ESL. EOSP je soglasno razsodil, da je bil kršen člen E (nediskriminacija) v povezavi

552 Prav tam, točka 138.

553 EOSP, *European Roma Rights Centre (ERRC) proti Irski*, pritožba št. 100/2013, 1. december 2015.

554 Za namene različnih protidiskriminacijskih zakonov irski popotniki veljajo za etnično skupino. Glej na primer Odbor OZN za odpravo rasne diskriminacije (2005), Sklepne ugotovitve o Irski, CERD/C/IRL/CO/2, 14. april 2005, točka 20.

555 EOSP, *European Roma Rights Centre (ERRC) proti Irski*, pritožba št. 100/2013, 1. december 2015, točka 69.

556 Glej tudi EOSP, *European Roma and Travellers Forum (ERTF) proti Češki republiki*, pritožba št. 104/2014, 17. maj 2016.

557 EOSP, *European Roma Rights Centre (ERRC) proti Portugalski*, pritožba št. 61/2010, 30. junij 2011. Glej tudi meritorno odločbo EOSP, *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) proti Italiji*, pritožba št. 58/2009, 25. junij 2010.

s členu 31(1) (neuspeh pri spodbujanju nastanitve primerne standarda), 16 (pravica družine do socialne, pravne in ekonomske zaščite) in 30 (pravica do zaščite pred revščino in socialno izključenostjo).

Na ravni **mednarodnega prava** Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije prepoveduje diskriminacijo na podlagi rase, barve kože, porekla ali narodne ali etnične pripadnosti. Tudi drugi mednarodni instrumenti prepovedujejo diskriminacijo na podlagi rase, barve in nacionalne pripadnosti.⁵⁵⁸

V mednarodnem pravu izraz rasna diskriminacija pomeni vsako razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na podlagi rase, barve, porekla ali narodne ali etnične pripadnosti z namenom bodisi posledico zmanjšanja bodisi izničevanja enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem ali drugem področju.⁵⁵⁹

5.7 Državljanstvo ali državljanski izvor

Ključna poudarka

- Na podlagi EKČP je diskriminacija na podlagi državljanškega izvora prepovedana.
- V skladu s pravom EU je diskriminacija na podlagi državljanstva prepovedana v okviru prostega gibanja oseb.

Diskriminacija na podlagi državljanstva in državljanškega izvora je prepovedana z več instrumenti **mednarodnega prava**: Mednarodnim paktom o državljanskih in političnih pravicah in Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.

V členu 2(a) Konvencije **Sveta Evrope** o državljanstvu je državljanstvo opredeljeno kot „pravna vez med posameznikom in državo“. Čeprav te pogodbe mnogo držav ni ratificiralo, ta opredelitev temelji na sprejetih pravilih mednarodnega javnega

558 MPDPP, členu 2, 4 in 26, MPESKP, člen 2, KOP, člen 2, Mednarodna konvencija o varstvu pravic delavcev migrantov in članov njihovih družin, člena 1 in 7.

559 Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, člen 1(1).

prava⁵⁶⁰, priznala jo je tudi ECRI.⁵⁶¹ Državljanški izvor lahko pomeni prejšnje državljanstvo osebe, ki ga je oseba lahko izgubila ali ga obdržala z naturalizacijo, ali pa pripadnost naciji v državi (kot je Škotska v Združenem kraljestvu).

V pravu EU je diskriminacija na podlagi državljanstva prepovedana na področju uporabe pogodb (člen 18 PDEU). Kot je razvidno iz [razdelka 1.2](#), pravo EU prepoveduje diskriminacijo zaradi državljanstva, zlasti v okviru prostega gibanja oseb (člen 45 PDEU, direktiva o državljanstvu).⁵⁶² V skladu s členom 45 Listine EU v zvezi s prostim gibanjem in prebivanjem imajo samo državljani EU pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic.

Primer: Gospod *Cowan*⁵⁶³ je bil britanski državljan na počitnicah v Franciji, ki je bil, medtem ko je odhajal s postaje podzemne železnice, nasilno napaden. Francoska zakonodaja je v takih okoliščinah zagotavljala odškodnino za nastalo škodo, če je bila žrtev francoski državljan, je imela dovoljenje za prebivanje ali pa je bila državljan države, ki je s Francijo sklenila vzajemni sporazum o tem (kar pa ni veljalo za Združeno kraljestvo). Gospod Cowan je trdil, da je francoska vlada proti njemu ravnala diskriminatorno na podlagi državljanstva. SEU je potrdilo, da bi morale biti osebe v primerih, ki jih ureja pravo EU, popolnoma enakovredne državljanom države članice. Tako prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva zajema vsakega državljana EU, ki uveljavlja svobodo gibanja, zlasti prejemnike storitev.

Načelo nediskriminacije ne velja samo za države članice EU. Tudi subjekti, ki jih javno pravo ne ureja, morajo spoštovati to načelo, ko v okviru svoje pravne avtonomije sprejemajo pravila, ki kolektivno urejajo zaposlovanje ali opravljanje storitev.⁵⁶⁴ Delovne pogoje v različnih državah članicah včasih urejajo določbe zakona, včasih pa sporazumi in drugi akti, ki jih sklenejo ali sprejmejo zasebniki.

560 Meddržavno sodišče, *Nottebohm Case (Lihtenštajn proti Guatemali) (druga faza)*, 6. april 1955, ICJ Reports 1955, str. 4, „državljanstvo je pravna obveznost, ki ima za osnovo družbeno dejstvo navezanosti, pristno povezanost obstoja, interesov in občutkov, skupaj z obstojem vzajemnih pravic in dolžnosti“.

561 ECRI, Splošnopolično priporočilo št. 7 o nacionalni zakonodaji za boj proti rasizmu in rasni diskriminaciji, CRI (2003)8, sprejeto 13. decembra 2002, str. 6.

562 Direktiva 2004/38/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o pravicah državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic.

563 SEU, *Ian William Cowan proti Trésor public*, 186/87, 2. februar 1989.

564 SEU, *Roman Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, C-281/98, 6. junij 2000.

To omejuje uporabo prepovedi diskriminacije na podlagi državljanstva na dejanja javne oblasti, zaradi česar obstaja tveganje, da bi pri njeni uporabi nastala neenakost. SEU je zato razsodilo, da mora prepoved diskriminacije glede na državljanstvo veljati tudi za zasebnike.

V skladu s členom 45(2) se lahko prosto gibanje in bivanje odobri tudi državljanom tretjih držav, ki zakonito prebivajo na ozemlju države članice.

Primer: Zadeva *Chen*⁵⁶⁵ se je nanašala na vprašanje, ali ima otrok pravico prebivati v eni državi članici, če je bil rojen v drugi državi članici, medtem ko njegova mati, od katere je odvisen, prihaja iz države, ki ni članica EU. SEU je menilo, da kadar država članica določi pogoje, ki jih je treba izpolniti za pridobitev državljanstva, in so ti pogoji izpolnjeni, druga država članica te upravičenosti ne more izpodbijati, ko oseba zaprosi za prebivanje.

Primer: Zadeva *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado*⁵⁶⁶ se nanaša na državljane EU in njihove starše, ki so bili državljani tretjih držav. Pritožnik je bil moški, ki je sam skrbel za mladoletno osebo. Bil je državljan tretje države, mladoletna oseba pa je bila državljan EU. Nacionalna zakonodaja je v tem primeru pritožniku samodejno zavrnila dovoljenje za prebivanje, in sicer samo zato, ker je imel kazensko evidenco. SEU je ugotovilo, da bi lahko prišlo do neskladja s pravom EU, če je posledica te zavrnitve zahteva, da otrok ali otroci zapustijo ozemlje EU. Takšna zavrnitev bi bila skladna s pravom EU le, če temelji na resnični, neposredni in dovolj resni grožnji zahtevam javnega reda ali javne varnosti. V skladu s tem morajo nacionalni organi oceniti vse pomembne okoliščine primera glede na načelo sorazmernosti, pri čemer upoštevajo interes otroka in temeljne pravice.

Primer: V zadevi *Evropska komisija proti Madžarski*⁵⁶⁷ je SEU proučilo madžarske določbe, ki državljane drugih držav izključujejo iz notarskega poklica. SEU je ugotovilo, da notarji, kot je opredeljeno v madžarskem

565 SEU, *Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, C-200/02, 19. oktober 2004.

566 SEU, *Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado* (veliki senat), C-165/14, 13. september 2016.

567 SEU, *Evropska komisija proti Madžarski*, C-392/15, 1. februar 2017. Glej tudi SEU, *Evropska komisija proti Franciji* (veliki senat), C-50/08, 24. maj 2011; SEU, *Evropska komisija proti Velikemu vojvodstvu Luksemburg* (veliki senat), C-51/08, 24. maj 2011; SEU, *Evropska komisija proti Republiki Avstriji* (veliki senat), C-53/08, 24. maj 2011; SEU, *Evropska komisija proti Zvezni republiki Nemčiji* (veliki senat), C-54/08, 24. maj 2011.

pravnem sistemu, ne izvajajo javnih pooblastil. Zato zahteva glede državljanstva pomeni diskriminacijo glede na državljanstvo, ki jo prepoveduje člen 49 PDEU (svoboda ustanavljanja).

Sodna praksa SEU postopno usklajuje pravila, ki se uporabljajo za državljane EU in državljane tretjih držav, ki zakonito prebivajo v EU. V zadevi *O. Tümer proti Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen*⁵⁶⁸ je SEU navedlo, da bi bilo treba za instrumente, ki na splošno ščitijo delavce, domnevati, da ščitijo tudi državljane tretjih držav, celo v primerih, ko nimajo dovoljenja za delo. V zadevi *Servet Kamberaj proti IPES in drugim*⁵⁶⁹ je SEU ugotovilo, da je treba odstopanje od pravice do enakega obravnavanja razlagati ozko, da se zaščitijo pravice državljanov tretjih držav do socialne in stanovanjske pomoči, da se zagotovi dostojen obstoj za vse tiste, ki nimajo zadostnih sredstev, kot so varovani s členom 34 Listine EU.

Načelo enakega obravnavanja določeno v členu 11 Direktive 2003/109/ES velja za rezidente za daljši čas na več področjih, na primer: izobraževanje in poklicno usposabljanje, vključno s štipendijami v skladu z nacionalno zakonodajo; priznavanje poklicnih diplom, spričeval in drugih kvalifikacij v skladu z ustreznimi nacionalnimi postopki; socialna varnost, socialna pomoč in socialna zaščita, kot jih določa nacionalna zakonodaja; davčne ugodnosti; dostop do blaga in storitev ter zagotavljanje blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, ter do postopkov za pridobitev nastanitve.

Primer: V zadevi *Evropska komisija proti Nizozemski*⁵⁷⁰ je SEU proučilo, ali so upravne takse, ki jih plačujejo državljani tretjih držav za izdajo dovoljenj za prebivanje na Nizozemskem, v skladu z Direktivo 2003/109/ES.⁵⁷¹ Ugotovilo je, da so bile takse za državljane tretjih držav čezmerne in nesorazmerne v primerjavi s taksami, ki so veljale za državljane, in bi lahko povzročile oviro pri uveljavljanju pravic, dodeljenih z Direktivo 2003/109/ES.

568 SEU, *O. Tümer proti Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen*, C-311/13, 5. november 2014.

569 SEU, *Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim* (veliki senat), C-571/10, 24. april 2012.

570 SEU, *Evropska komisija proti Kraljevini Nizozemski*, C-508/10, 26. april 2012.

571 Direktiva Sveta 2003/109/ES z dne 25. novembra 2003 o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, UL L 16, 23.1.2004 str. 44–53.

V skladu z EKČP morajo vse države članice Sveta Evrope (vključno z vsemi državami članicami EU) zagotoviti pravice, ki jih EKČP zagotavlja vsem posameznikom na svojem območju pristojnosti, vključno z državljani tretjih držav. ESČP ohranja ravnovesje med pravico države, da nadzoruje, katere ugodnosti lahko ponuja osebam s pravno vezjo državljanstva, in potrebo, da se državam prepreči diskriminacija oseb, ki so z državo vzpostavile pomembne dejanske vezi. ESČP natančno prouči zadeve v zvezi s socialno varnostjo, če lahko posamezniki dokažejo močno dejansko vez z državo.

Čeprav EKČP zagotavlja širšo zaščito na podlagi državljanstva kot pravo EU, priznava, da je neobstoje pravne vezi v smislu državljanstva pogosto povezan z neobstojem dejanskih povezav z državo, zato domnevna žrtev po drugi strani ne more trditi, da je v primerljivem položaju z državljani. Bistvo pristopa ESČP je, da tesnejša kot je dejanska vez posameznika s posamezno državo, zlasti v smislu plačevanja davkov, manj verjetno je, da bo različno obravnavanje na podlagi državljanstva upravičeno.

Primer: V zadevi *Zeibek proti Grčiji*⁵⁷² so pritožniki zavrnilo dodelitev pokojnine, namenjene osebam z velikimi družinami. Čeprav je imela pritožnica ob dopolnitvi upokojitvene starosti zakonsko zahtevano število otrok, eden od njih ni imel grškega državljanstva. Ta položaj je bil posledica predhodne odločitve vlade, da celotni družini pritožnice odvzame državljanstvo (pri čemer je bilo pri tej odločitvi več nepravilnosti) in nato državljanstvo znova dodeli le trem otrokom pritožnice (ker je bil četrti že poročen). ESČP je ugotovilo, da se je politika odvzema državljanstva izvajala zlasti za grške muslimane in da zavrnitve dodelitve pokojnine ni mogoče upravičiti z ohranjanjem grškega naroda, saj že ta utemeljitev pomeni diskriminacijo na podlagi narodnostnega izvora.⁵⁷³

Primer: V zadevi *Dhahbi proti Italiji*⁵⁷⁴ je pritožnik, tunizijski državljan, vstopil v Italijo na podlagi dovoljenja za zakonito prebivanje in delovnega dovoljenja. Njegova prošnja za družinski dodatek je bila zavrnjena, ker so v skladu z ustrežno zakonodajo do dodatka upravičeni le državljani Italije in državljani tretjih držav, ki imajo dovoljenje za prebivanje za daljši čas. Pritožnik je trdil, da je bil diskriminiran zaradi svojega državljanstva, in tudi ESČP je ugotovilo,

572 ESČP, *Zeibek proti Grčiji*, št. 46368/06, 9. julij 2009.

573 Glej tudi ESČP, *Fawsie proti Grčiji*, št. 40080/07, 28. oktober 2010, in ESČP, *Saidoun proti Grčiji*, št. 40083/07, 28. oktober 2010.

574 ESČP, *Dhahbi proti Italiji*, št. 17120/09, 8. april 2014.

da je bil obravnavan manj ugodno kot delavci iz EU. Sklenilo je, da je različno obravnavanje, ki temelji izključno na podlagi državljanstva, treba utemeljiti z zelo tehtnimi razlogi in da proračunski argumenti, ki jih je predložila Italija, ne pomenijo zadostne utemeljitve. Zato je bila ugotovljena kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

Primer: V zadevi *Anakomba Yula proti Belgiji*⁵⁷⁵ je državljanka Konga nezakonito prebivala v Belgiji, ker se je njeno dovoljenje za prebivanje izteklo kmalu po porodu, zato je tudi vložila prošnjo za njegovo podaljšanje. Ločila se je od svojega moža po rodu iz Konga, potem pa sta z biološkim očetom njenega otroka, ki je bil belgijski državljan, želela dokazati očetovstvo otroka. V ta namen je pritožnica v enem letu od rojstva morala vložiti tožbo zoper zakonca. Pritožnica je zaprosila za pravno pomoč, da bi pokrila stroške postopka, saj ni imela dovolj sredstev. Vendar je bila njena prošnja zavrnjena, saj so bila taka sredstva državljanom držav, ki niso članice Sveta Evrope, na voljo le, kadar se je zahtevek nanašal na dodelitev pravice do prebivanja. Pritožnici je bilo svetovano, naj dokonča postopek za podaljšanje dovoljenja za prebivanje, nato pa znova zaprosi za pomoč. ESČP je ugotovilo, da je bila v tem primeru pritožnici odvzeta pravica do poštenega sojenja, in sicer na podlagi njenega državljanstva. Država ni upravičeno razlikovala med osebami, ki so imele dovoljenje za prebivanje, in tistimi, ki tega dovoljenja niso imele, v primeru, v katerem je bilo ogroženo družinsko življenje, ko je bil rok za ugotavljanje očetovstva kratek in je bila posameznica v postopku za podaljšanje dovoljenja za prebivanje.

Pravica držav, da urejajo vstop in izstop nedržavljanov na svojih mejah, je uveljavljena v mednarodnem javnem pravu in jo priznava tudi ESČP. V zvezi s tem je ESČP posredovalo predvsem pri pritožbah v zvezi s prisilno odstranitvijo posameznikov, kadar naj bi bili v državi vrnitve izpostavljeni nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju, kaznovanju ali mučenju (v skladu s členom 3)⁵⁷⁶ ali so v državi gostiteljici vzpostavili trdne družinske vezi, ki bodo pretrgane, če bo posameznik prisiljen oditi (v skladu s členom 8).⁵⁷⁷

575 ESČP, *Anakomba Yula proti Belgiji*, št. 45413/07, 10. marec 2009.

576 Glej na primer ESČP, *Trabelsi proti Belgiji*, št. 140/10, 4. september 2014.

577 ESČP, *Nunez proti Norveški*, št. 55597/09, 28. junij 2011.

Primer: V zadevah *C. proti Belgiji in Moustaquim proti Belgiji*⁵⁷⁸ sta bila pritožnika, maroška državljana, obsojena kaznivih dejanj in naj bi bila prisilno odstranjena. Pritožila sta se, da je to pomenilo diskriminacijo na podlagi državljanstva, saj v podobnih primerih ni bilo mogoče prisilno odstraniti niti belgijskih državljanov niti nedržavljanov iz drugih držav članic EU. ESČP je ugotovilo, da pritožnika nista bila v primerljivem položaju kot belgijski državljanji, saj imajo državljanji pravico, da ostanejo v matični državi, kot je izrecno zagotovljeno z EKČP (v členu 3 Protokola št. 4). Poleg tega je bila razlika v obravnavanju državljanov tretjih držav in državljanov drugih držav članic EU upravičena, saj je EU vzpostavila poseben pravni red in državljanstvo EU.

Te zadeve je treba primerjati s primeri, ko pritožnik z državo gostiteljico z dolgotrajnim prebivanjem in plačevanjem davkov razvije tesne dejanske vezi.

Primer: V zadevi *Andrejeva proti Latviji*⁵⁷⁹ je bila pritožnica prej državljanica nekdanje Sovjetske zveze in je imela pravico do stalnega prebivališča v Latviji. Na podlagi nacionalne zakonodaje je bilo opredeljeno, da je pritožnica pred neodvisnostjo delala zunaj Latvije (čeprav je bila na latvijskem ozemlju pred neodvisnostjo in po njej na istem delovnem mestu), zato je bila njena pokojnina izračunana na podlagi delovne dobe na istem delovnem mestu po neodvisnosti. Po drugi strani so bili latvijski državljanji, ki so delali na istem delovnem mestu, do pokojnine upravičeni glede na njihovo celotno delovno dobo, vključno z delom pred neodvisnostjo. ESČP je ugotovilo, da je pritožnica v primerljivem položaju kot latvijski državljanji, saj je bila v skladu z nacionalno zakonodajo nedržavljanica s stalnim prebivališčem in je na tej podlagi tudi plačevala davke. Navedeno je bilo, da bi bili za utemeljitev različnega obravnavanja zgolj na podlagi državljanstva potrebni zelo tehtni razlogi, ki jih po mnenju sodišča v tej zadevi ni bilo. Čeprav je sprejelo, da ima država v zadevah davčne in socialne politike običajno široko polje proste presoje, je bil položaj pritožnice dejansko preveč podoben položaju latvijskih državljanov, da bi bilo mogoče upravičiti diskriminacijo na tej podlagi.

578 ESČP, *C. proti Belgiji*, št. 21794/93, 7. avgust 1996; ESČP, *Moustaquim proti Belgiji*, št. 12313/86, 18. februar 1991.

579 ESČP, *Andrejeva proti Latviji* (veliki senat), št. 55707/00, 18. februar 2009.

Primer: V zadevi *Ponomaryovi proti Bolgariji*⁵⁸⁰ sta bila dva ruska najstnika, ki sta živel v Bolgariji, izključena iz srednješolskega izobraževanja, ker nista mogla plačati zahtevanih šolnin. ESČP je ugotovilo, da bi lahko imela država upravičene razloge za omejitve uporabe javnih storitev, ki jih iščejo kratkoročni in nezakoniti priseljenci, ki praviloma niso prispevali k njihovem financiranju. Poleg tega bi lahko države v nekaterih okoliščinah upravičeno razlikovale med različnimi kategorijami tujcev, ki prebivajo na njihovem ozemlju. Vendar je v nasprotju z nekaterimi drugimi javnimi službami izobraževanje pravica, ki uživa neposredno zaščito na podlagi EKČP. Izobraževanje je zelo posebna vrsta javne storitve, ki ne samo da neposredno koristi tistim, ki jo uporabljajo, temveč služi tudi širšim družbenim funkcijam. ESČP je ločevalo med izobraževanjem na univerzitetni ravni, kjer bi lahko višje pristojbine za tujce šteli za povsem upravičene, ter osnovnošolskim in srednješolskim izobraževanjem, kjer imajo države ožje polje proste presoje. ESČP je glede položaja pritožnikov poudarilo, da nista v enakem položaju kot posamezniki, ki v državo prihajajo nezakonito. V Bolgarijo sta prišla že kot majhna otroka, bila sta popolnoma vključena v družbo in tekoče sta govorila bolgarsko. ESČP je na koncu ugotovilo, da je Bolgarija proti pritožnikoma ravnala diskriminatorno na podlagi njunega državljanstva in priseljenkega statusa ter kršila člen 14 EKČP v povezavi s členom 2 Protokola št. 1.

Primer: V zadevi *Koua Poirrez proti Franciji*⁵⁸¹ je državljan Slonokoščene obale zaprosil za nadomestilo, ki se izplačuje osebam z invalidnostmi. Njegov zahtevek je bil zavržen z obrazložitvijo, da je nadomestilo na voljo le francoskim državljanom ali državljanom držav, s katerimi je Francija sklenila dvostranski sporazum o socialni varnosti. ESČP je ugotovilo, da je bil pritožnik dejansko v podobnem položaju kot francoski državljani, saj je izpolnil vsa druga zakonsko določena merila za prejemanje nadomestila, poleg tega je že prejemal druga nadomestila iz socialne varnosti, ki niso bila odvisna od državljanstva. Navedlo je, da bi bili za utemeljitev različnega obravnavanja pritožnika in drugih državljanov potrebni posebno tehtni razlogi. V nasprotju z zgoraj obravnavanimi zadevami, ko je bilo državi zagotovljeno široko polje proste presoje v zvezi z davčnimi zadevami in zadevami socialne varnosti, sodišča niso preprečale trditve Francije o potrebi po doseganju ravnovesja med državnimi prihodki in izdatki ali razliki v dejanskem stanju, saj Francija in Slonokoščena obala nista sklenili dvostranskega sporazuma. Zanimivo je, da

580 ESČP, *Ponomaryovi proti Bolgariji*, št. 5335/05, 21. junij 2011.

581 ESČP, *Koua Poirrez proti Franciji*, št. 40892/98, 30. september 2003.

so zadevno nadomestilo izplačevali ne glede na to, ali je prejemnik prispeval v nacionalni sistem socialne varnosti (kar je bil glavni razlog, da v zgornjih zadevah diskriminacija na podlagi državljanstva ni bila dopuščena).

Primer: V zadevi *Rangelov proti Nemčiji*⁵⁸² je bil bolgarskemu državljanu, ki je bil v preventivnem priporu, zavrnen dostop do terapevtskega programa, ki bi ga nemški državljan v enakem položaju lahko koristil. Oblasti so zavrnitev utemeljile z dejstvom, da je bil v pritožnikovem primeru že izdan nalog za izgon in ga niso mogli pripraviti na življenje v Bolgariji, saj niso poznali tamkajšnjih življenjskih razmer. ESČP je ugotovilo, da je takšna diskriminacija, ki temelji izključno na podlagi državljanstva, povzročila, da je bilo pridržanje samovoljno in je bil s tem kršen člen 14 skupaj s členom 5 EKČP.

5.8 Vera ali prepričanje

Medtem ko pravo EU zagotavlja nekaj omejene zaščite pred diskriminacijo na podlagi vere ali prepričanja, je področje uporabe EKČP znatno širše, saj člen 9⁵⁸³ vsebuje samostojno pravico do svobode vesti, vere in prepričanja.

Primer: V zadevi *Alujer Fernandez in Caballero García proti Španiji*⁵⁸⁴ sta se pritožnika, člana evangeličanske cerkve, pritožila, da v nasprotju s katoličani dela dohodnine nista mogla neposredno nameniti svoji cerkvi. ESČP primera ni sprejelo v vsebinsko obravnavo, saj pritožnikova cerkev ni bila v primerljivem položaju kot Katoliška cerkev, ker pri vladi ni vložila zahtevka in zvezi s tem in ker je vlada sklenila dvostranski sporazum s Svetim sedežem.

Primer: V zadevi *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Franciji*⁵⁸⁵ je tožeča stranka, judovsko združenje, menila, da meso, pridobljeno z zakoli v drugi judovski organizaciji, ni več v skladu s strogimi predpisi za košer meso, zato je državo zaprosila za dovoljenje, da bi sama izvajala obredne zakole. To je bilo zavrnjeno z obrazložitvijo, da združenje v francoski judovski skupnosti ni dovolj uveljavljeno in da že obstajajo odobreni obredni klavci. ESČP je

582 ESČP, *Rangelov proti Nemčiji*, št. 5123/07, 22. marec 2012.

583 Pojasnilo glede področja uporabe člena 9 EKČP je na voljo v Svet Evrope (2019), *Guide on Article 9*.

584 ESČP, *Alujer Fernandez in Caballero García proti Španiji (dec.)*, št. 53072/99, 14. junij 2001.

585 ESČP, *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Franciji* (veliki senat), št. 27417/95, 27. junij 2000.

ugotovilo, da v tem primeru združenje ni utrpelo dejanske škode, saj je meso, pridobljeno z zakoli po zahtevani metodi, še vedno lahko pridobila iz drugih virov.

Primer: V zadevi *Vojnity proti Madžarski*⁵⁸⁶ so pritožniku, ki je bil član Kongregacije za nauk vere, odvzeli pravice do stika z njegovim otrokom, potem ko so nacionalni organi ugotovili, da je zlorabil svoje pravice, tako da je vplival na otroka v skladu s svojim verskim prepričanjem. ESČP je razsodilo, da so omejitve pravice pritožnika do spoštovanja družinskega življenja ter pravice do sporočanja in spodbujanja svojih verskih prepričanj v otrokovi vzgoji zasledovale zakonit cilj, in sicer otrokov interes. Vendar je ugotovilo, da organi s popolnim odvzemom njegovih pravic do stikov z otrokom niso upoštevali načela sorazmernosti. Ugotovilo je, da je bil pritožnik pri uveljavljanju pravice do spoštovanja družinskega življenja diskriminiran na podlagi svojih verskih prepričanj.

Primer: V zadevi *Izzettin Doğan in drugi proti Turčiji*⁵⁸⁷ so pritožniki, ki so bili pripadniki alevitske vere, zahtevali priznanje verskih obredov, povezanih z izražanjem njihove vere kot javnih verskih obredov. Prošnja pritožnikov je bila zavrnjena v skladu z nacionalno zakonodajo. Pritožniki so se pritožili, da je zavrnitev njihove prošnje kršila njihovo versko svobodo in da so bili obravnavani manj ugodno kot državljani, ki so pripadniki večinske veje islama. ESČP je ugotovilo, da verska svoboda držav ne zavezuje, da vzpostavijo poseben pravni okvir, ki bi dajal privilegije verskim skupinam. Če pa bi to storile, bi morala imeti vsaka verska skupina pošteno priložnost, merila za uveljavljanje privilegijev pa bi se morala uporabljati nediskriminatorno. Zato je ESČP ocenilo to razliko v obravnavanju pripadnikov verske manjšine in pripadnikov verske večine kot diskriminatorno in ugotovilo, da je prišlo do kršitve prepovedi diskriminacije in pravice do verske svobode.

Primer: V zadevi *Milanović proti Srbiji*⁵⁸⁸ je bil pritožnik, ki je bil vodilni član verske skupnosti Hare Krišna v Srbiji, večkrat zaboden. Te napade je prijavil policiji, kjer je tudi podal svoje prepričanje, da so jih morda zagrešili člani skrajno desničarske skupine. Policija je zaslišala priče in več potencialnih osumljencev, vendar napadalcev ni nikoli identificirala. ESČP je ugotovilo, da so imeli državni organi dodatno dolžnost, da sprejmejo vse razumne ukrepe, da razkrijejo katerekoli verske motive in ugotovijo, ali bi versko sovraštvo

586 ESČP, *Vojnity proti Madžarski*, št. 29617/07, 12. februar 2013.

587 ESČP, *Izzettin Doğan in drugi proti Turčiji* (veliki senat), št. 62649/10, 26. april 2016.

588 ESČP, *Milanović proti Srbiji*, št. 44614/07, 14. december 2010.

ali predsodki lahko imeli vlogo v teh dogodkih, čeprav so bile za zlorabo odgovorne fizične osebe. Čeprav je bilo glede na policijska poročila očitno, da je bila morda vera pritožnika razlog za napade, oblasti niso izvedle preiskave v skladu z zahtevami člena 14 v povezavi s členom 3 konvencije.

Primer: V zadevi *O'Donoghue in drugi proti Združenemu kraljestvu*⁵⁸⁹ sta se pritožnik, nigerijski državljani, ki je zaprosil za azil v Veliki Britaniji, in njegova partnerica želela poročiti v rimokatoliški cerkvi. Kot oseba, ki je podvržena nadzoru na področju priseljevanja, je moral za dovoljenje zaprositi zunanjega ministra in sicer v obliki potrdila o odobritvi, za kar je moral plačati pristojbino. Te formalnosti niso bile obvezne za osebe, ki so se želele poročiti v anglikanski cerkvi. Pritožnik je zaprosil za potrdilo o odobritvi in za oprostitve pristojbine zaradi slabega finančnega stanja, vendar je bila njegova prošnja zavrnjena. ESČP je menilo, da je so navedena pravila diskriminatorska na podlagi religije, saj zanje ni bila podana objektivna in razumna utemeljitev.

Vprašanje, kaj dejansko pomeni vero ali prepričanje, ki izpolnjujeta pogoje za zaščito, je bilo predmet naslednje sodbe o izražanju veroizpovedi na delovnem mestu.

Primer: V zadevi *Eweida in drugi proti Združenemu kraljestvu*⁵⁹⁰ so se pritožniki, ki so bili verni kristjani, pritožili, da so utrpeli versko diskriminacijo. Prvi dve pritožnici sta se pritožili, da sta njuna delodajalca uvedla omejitve glede vidnega nošenja krščanskih križev na delu, tretji in četrti pritožnik pa, da sta bila odpuščena zaradi zavrnitve opravljanja določenih nalog, ki bi po njunem mnenju pomenilo odobravanje istospolne usmerjenosti, za katero verjameta, da je nezdržljiva z njunimi verskimi prepričanji. ESČP je ugotovilo kršitev v zvezi s prvo pritožnico, zaposleno v družbi British Airways, in poudarilo, da je bil njen križ diskreten in ne bi mogel vplivati na njen poklicni videz. Poleg tega ni bilo dokazov o resničnem poseganju v interese drugih. Kar zadeva drugo pritožnico, medicinsko sestro, pa je bil poseg sorazmeren želenemu cilju (varovanje zdravja in varnosti medicinskih sester in pacientov). V zvezi s tretjim pritožnikom, matičarjem zadolženim za zadeve osebnega statusa, ki je bil disciplinsko obravnavan zaradi

589 ESČP, *O'Donoghue in drugi proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 34848/07, 14. december 2010.

590 ESČP, *Eweida in drugi proti Združenemu kraljestvu*, št. 48420/10, 59842/10, 51671/10 in 36516/10, 15. januar 2013.

zavrnitve sklenitve registrirane partnerske skupnosti, so oblasti ravnale znotraj širokega polja proste presoje, dodeljenega državi, ko je ogrožena pravica do nediskriminacije. V primeru četrtega pritožnika, psihoseksualnega terapevta zaposlenega v zasebni nacionalni organizaciji, je ESČP ugotovilo, da obstaja utemeljen in objektiven razlog za omejevanje svobode veroizpovedi pritožnikov, da se zavarujejo pravice drugih ljudi, saj je delodajalec izvajal politiko nediskriminacije za uporabnike storitev. Torej je država ravnala znotraj svojih meja širokega polja proste presoje.

ESČP je v več zadevah v zvezi z materialno pravico do svobode vere in prepričanja iz EKČP jasno navedlo, da država ne more predpisati, kaj pomeni vera ali prepričanje, ter da ti pojmi ščitijo „ateiste, agnostike, skeptike in neopredeljene osebe“ ter s tem tiste, ki se odločijo, „da sprejmejo verska prepričanja ali ne in se versko udeležujejo ali ne“. ⁵⁹¹ V teh zadevah je poudarjeno še, da sta vera ali prepričanje v bistvu osebna in subjektivna ter da nista nujno povezana z veroizpovedjo, ki je institucionalno organizirana. ⁵⁹² Tudi novejšje religije, kot je scientologija, so zdaj upravičene do zaščite. ⁵⁹³

ESČP je pojem prepričanje razvilo v okviru pravice do izobraževanja iz člena 2 Protokola št. 1 k EKČP, ki določa, da mora država spoštovati pravico staršev, da svojim otrokom omogočijo tako izobraževanje, ki je „v skladu z njihovim verskim in filozofskim prepričanjem“. ESČP je ugotovilo:

„Izraz ‚prepričanje‘ sam po sebi in v običajnem pomenu ne pomeni isto kot izraza ‚mišljenje‘ in ‚ideje‘, kot sta uporabljena v členu 10 [...] konvencije, ki zagotavlja svobodo izražanja; bližje je izrazu ‚prepričanje‘ (v francoskem besedilu: *convictions*) iz člena 9 [...] in označuje stališča, ki dosegajo določeno raven tehtnosti, resnosti, skladnosti in pomembnosti.“ ⁵⁹⁴

591 ESČP, *S.A.S. proti Franciji* (veliki senat), št. 43835/11, 1. julij 2014, točka 124, in ESČP, *Izzettin Doğan in drugi proti Turčiji* (veliki senat), št. 62649/10, 26. april 2016, točka 103.

592 ESČP, *The Moscow Branch of the Salvation Army proti Rusiji*, št. 72881/01, 5. oktober 2006, točke 57–58; ESČP, *Metropolitan Church of Bessarabia in drugi proti Moldaviji*, št. 45701/99, 13. december 2001, točka 114, in ESČP, *Hasan and Chaush proti Bolgariji* (veliki senat), št. 30985/96, 26. oktober 2000, točki 62 in 78.

593 ESČP, *Church of Scientology Moscow proti Rusiji*, št. 18147/02, 5. april 2007.

594 ESČP, *Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu*, št. 7511/76 in 7743/76, 25. februar 1982, točka 36.

Eden od očitnih simbolov verskega prepričanja posameznika je nošenje verskih oblačil. ESČP obravnava primere, povezane z versko svobodo v okviru držav, ki želijo ohraniti sekularizem. Pri tem je posebej poudarilo izrecni cilj države preprečevati nered ter širiti pravice in svoboščine drugih.

Primer: V zadevi *S.A.S. proti Franciji*⁵⁹⁵ so pritožniki, francoski državljanki muslimanske veroizpovedi, po spremembi nacionalne zakonodaje prepovedali, da si pokriva obraz v javnosti. ESČP je ugotovilo, da je prepoved nošenja tančice, ki zakriva obraz, potrebna za skupno življenje v sožitju in v skladu z zakonom. Poudarilo je, da je „spoštovanje minimalnega sklopa vrednot odprte demokratične družbe“ prevladalo nad izbiro posameznika, da nosi pokrivalo za zakrivanje obraza. Ugotovilo je še, da čeprav prepoved nesorazmerno vpliva na muslimanske ženske, ki želijo nositi pokrivalo za zakrivanje obraza, v zakonu ni ničesar, kar bi se izrecno osredotočalo na verska oblačila; prepoved velja tudi za druga oblačila, ki zakrivajo obraz.

Primer: V zadevi *Ebrahimian proti Franciji*⁵⁹⁶ pritožniki niso podaljšali pogodbe o zaposlitvi za delovno mesto socialne delavke v bolnici, potem ko ni hotela prenehati nositi muslimanske naglavne rute. ESČP se je oprlo na svojo prejšnjo sodno prakso⁵⁹⁷ glede prepovedi naglavne rute in ugotovilo, da pravica pritožnice, da izraža svojo vero, ni združljiva z zahtevo, da storitve javnih bolnišnic ostanejo nevtralne. Vpliv na pravico pritožnice, da izrazi svojo vero, je bil utemeljen s potrebo po zaščiti pravice drugih.

Primeri: V sodbi z dne 27. januarja 2015 je Ustavno sodišče Nemčije⁵⁹⁸ zavrnilo splošno prepoved in omejilo možnost, da bi oblast uvedla prepoved naglavne rute v okoliščinah, v katerih obstaja konkretna nevarnost nevtralnosti ali pravic drugih.⁵⁹⁹ Francoski državni svet je s svojim odlokom z dne 26. avgusta 2016 razglasil, da so občinski podzakonski akti, ki prepovedujejo muslimanska plavalna oblačila na plaži, nični in neveljavni.⁶⁰⁰

595 ESČP, *S.A.S. proti Franciji* (veliki senat), št. 43835/11, 1. julij 2008.

596 ESČP, *Ebrahimian proti Franciji*, št. 64846/11, 26. november 2015.

597 ESČP, *Leyla Şahin proti Turčiji* (veliki senat), št. 44774/98, 10. november 2005, in ESČP, *Kurtulmuş proti Turčiji* (dec.), št. 65500/01, 24. januar 2006.

598 Nemčija, Ustavno sodišče Nemčije, 1 BvR 471/10, 1 BvR 1181/10, 27. januar 2015.

599 Glej tudi: Belgija, Državni svet, št. 228.752, sodba z dne 14. oktobra 2014.

600 Francija, Odlok Državnega sveta z dne 26. avgusta 2016, št. 402742 in 402777.

Primer: V zadevi⁶⁰¹ iz Avstrije je bil pritožnica zaposlena kot notarka. Ko je nosila muslimansko naglavno ruto in abajo, je bil njen stik s strankami omejen. Ko je začela nositi pokrivalo za zakrivanje obraza, je bila odpuščena. Vrhovno sodišče je ugotovilo, da omejevanje obsega njenih nalog ni bilo upravičeno. Poudarilo je, da prepoved nošenja naglavne rute ni bila bistvena in odločilna poklicna zahteva, in je v zvezi s tem potrdilo neposredno diskriminacijo. Vendar je sodišče presodilo, da je nošenje pokrival za obraz na delovnem mestu pomenilo oviro pri opravljanju dela, ker sta bili potrebni nemotena komunikacija in interakcija s strankami, sodelavci in delodajalcem. Torej je bila bistvena in odločilna poklicna zahteva, da se pokrivala za obraz na delovnem mestu ne nosi.

Leta 2017, skoraj 17 let po sprejetju direktive o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), je SEU izreklo prvo sodbo o diskriminaciji na podlagi vere.

Primer: V zadevi *Samira Achbita in Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV*⁶⁰² je bila pritožnica odpuščena zaradi neupoštevanja internega pravila, da na delu ne sme nositi vidnih znakov svojih političnih, filozofskih ali verskih prepričanj. SEU je ugotovilo, da je sporno interno pravilo zajemalo vsakršno izražanje takšnih prepričanj brez razlikovanja in je torej z zahtevo po nevtralnem načinu oblačenja vse zaposlene v podjetju obravnavala na enak način. Skladno s tem to interno pravilo ni uvedlo razlike v obravnavanju, ki temelji neposredno na veri ali prepričanju za namene te direktive. Nasprotno pa je menilo, da takšno pravilo lahko pomeni posredno diskriminacijo, če so zaradi tega pravila osebe določene vere postavljene v slabši položaj. Vendar bi takšno obravnavanje lahko objektivno upravičil legitimen cilj, kot je politika politične, filozofske in verske nevtralnosti, ki jo delodajalec vodi v razmerju do svojih strank, če so ukrepi za uresničitev tega cilja primerni in potrebni. SEU je tudi poudarilo, da je mogoče pravilo, ki omejuje verske simbole ali oblačila, določiti le, kadar to pravilo tvori del politike nevtralnosti, ki se „dejansko izvaja dosledno in sistematično“.

601 Avstrija, Vrhovno sodišče Avstrije, 9 ObA 117/15, 25. maj 2016.

602 SEU, *Samira Achbita in Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV* (veliki senat), C-157/15, 14. marec 2017.

Primer: V zadevi *Asma Bougnaoui in ADDH proti Micropole SA*⁶⁰³ je bila na zahtevo stranke pritožnica pozvana, naj pri delu ne nosi pokrivala za obraz. Ker ni hotela ugoditi zahtevi, je bila odpuščena. SEU je ponovno poudarilo, da bi bila splošno veljavna prepoved vseh vidnih simbolov verskega, filozofskega ali političnega prepričanja posredno diskriminatorna, razen če bi bila utemeljena. Če odločitev o odpovedi delovnega razmerja ne temelji na splošni prepovedi, temveč je bila namenjena izključno prepovedi naglavne rute, pa bi bilo, nasprotno, treba odgovoriti, ali bi bilo izpolnjevanje take zahteve stranke mogoče razumeti kot bistveno in odločilno poklicno zahtevo, ki bi lahko upravičila neposredno diskriminatorno politiko. SEU je pojasnilo, da se pojem „bistvene in odločilne poklicne zahteve“ nanaša na zahtevo, ki jo objektivno narekuje narava zadevnih poklicnih dejavnosti ali kontekst, v katerem se izvajajo. V ta pojem torej ni mogoče vključiti subjektivnih preudarkov, kot je volja delodajalca, da upošteva posebne želje stranke.

5.9 Socialni izvor, rojstvo in lastnina

Te tri razloge je mogoče šteti za medsebojno povezane, saj se nanašajo na status, ki ga posameznik pridobi na podlagi podedovane socialne, ekonomske ali biološke lastnosti.⁶⁰⁴ Kot taki so lahko povezani tudi z raso in narodnostjo.

V skladu s pravom EU so pritožniki v sledeči zadevi rojstvo navedli kot zaščiteno okoliščino.

Primer: V zadevi *Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon*⁶⁰⁵ je SEU proučilo, ali je dodelitev samo enega starševskega dopusta za dvojčka diskriminatorna na podlagi rojstva in s tem v nasprotju s členom 21 Listine EU. Presodilo je, da so pravice iz Okvirnega sporazuma o starševskem dopustu dodeljene staršem kot zaposlenim osebam za lažje usklajevanje njihovih starševskih in poklicnih dolžnosti. Pravice v zvezi s starševskim dopustom, ki bi bil odobren

603 SEU, *Asma Bougnaoui and Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA* (veliki senat), C-188/15, 14. marec 2017.

604 Socialni izvor, rojstvo in lastnina so kot razlogi določeni tudi v členu 2(2) MPESKP iz leta 1966 (h kateremu so pristopile vse države članice). Glej Odbor OZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice (2009), *Splošni komentar št. 20: Nediskriminacija na področju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic* (člen 2(2) Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah), dokument OZN E/C.12/GC/20, 2. julij 2009, točke 24–26 in 35.

605 SEU, *Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon*, C-149/10, 16. september 2010.

otroku, niso omenjene ne v okvirnem sporazumu ne v Listini EU. Posledično ni bilo diskriminacije na podlagi rojstva, kjer je bil za dvojčke dodeljen samo en starševski dopust. SEU je razsodilo še, da okvirnega sporazuma ni mogoče razlagati tako, da samodejno omogoča ločen starševski dopust za vsakega rojenega otroka. Potrjeno je bilo, da okvirni sporazum določa le minimalne zahteve in da se lahko pravila prilagodijo, kadar države članice EU dovolijo več kot minimalne tri mesece starševskega dopusta. Vendar morajo zakonodajalci držav članic EU pri sprejemanju ukrepov za prenos okvirnega sporazuma upoštevati načelo enakega obravnavanja in zagotoviti, da bodo starši dvojčkov deležni obravnave, ki upošteva njihove potrebe.

V skladu z EKČP v zvezi s temi osebnimi okoliščinami ni bila pred ESČP vložena skoraj nobena pritožba, z izjemo osebne okoliščine rojstva. V zadevi *Mazurek proti Franciji*⁶⁰⁶ je ESČP ugotovilo, da je mogoče različno obravnavanje, ki temelji le na dejstvu, da je bila oseba rojena zunaj zakonske zveze, upravičiti le s posebno tehtnimi razlogi.

Primer: V zadevi *Wolter in Sarfert proti Nemčiji*⁶⁰⁷ sta se pritožnika rodila zunaj zakonske zveze. Po smrti njunih očetov sta bila pritožnika priznana kot dediča očetove zapuščine. Vendar bi pritožnika v skladu z nacionalno zakonodajo lahko podedovala to zapuščino le, če bi bila rojena zunaj zakonske zveze po 1. juliju 1949 in če bi njuna očeta umrla po 28. maju 2009. Nacionalna sodišča so presodila, da se zakonodaja zaradi načela pravne varnosti ne more uporabljati za nazaj. Pritožnika sta se pritožila, da sta bila kot nezakonska otroka diskriminirana v primerjavi z otroki, rojenimi v zakonski zvezi.

ESČP je ugotovilo, da čeprav je bila pravna varnost tehten dejavnik, ni zadostovala, da bi pritožnikom preprečila dedovanje očetovega premoženja; sodišče je smiselno povezal sorazmernost uporabljenih sredstev in zastavljeni cilj. Posledično je ESČP ugotovilo kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 1 Protokola št. 1.

Primer: V zadevi *Chassagnou proti Franciji*⁶⁰⁸ so se pritožniki pritožili, da svojega zemljišča niso smeli uporabljati v skladu s svojimi željami. Na posameznih zemljiških območjih je bila za manjše posestnike z zakonom

606 ESČP, *Mazurek proti Franciji*, št. 34406/97, 1. februar 2000.

607 ESČP, *Wolter in Sarfert proti Nemčiji*, št. 59752/13 in 66277/13, 23. marec 2017. Glej tudi ESČP, *Fabris proti Franciji* (veliki senat), št. 16574/08, 7. februar 2013.

608 ESČP, *Chassagnou in drugi proti Franciji* (veliki senat), št. 25088/94 in druge, 29. april 1999.

določena obveznost, da odstopijo javne lovske pravice na svojem zemljišču, medtem ko lastnikom velikih zemljišč tega ni bilo treba in so svoja zemljišča lahko uporabljali, kot so želeli. Pritožniki so želeli prepovedati lov na svojih zemljiščih in jih nameniti ohranjanju prostoživečih živali in rastlin. ESČP je ugotovilo, da je razlika v obravnavanju velikih in malih lastnikov zemljišč pomenila diskriminacijo na podlagi lastnine.⁶⁰⁹

Na podlagi **mednarodnega prava** so socialni izvor, rojstvo in lastnina kot razlogi določeni tudi v členu 2(2) MPESKP, h kateremu so pristopile vse države članice. Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice, odgovoren za spremljanje in razlago pogodbe, je v splošnem komentarju št. 20 razširil njihov pomen.⁶¹⁰ Odbor meni, da so socialni izvor, rojstvo in lastnina medsebojno povezani. Socialni izvor se „nanaša na podedovani socialni položaj osebe“. Nanaša se lahko na položaj, ki ga je oseba pridobila zaradi rojstva v določenem družbenem razredu ali skupnosti (kot na podlagi narodnosti, vere ali ideologije) ali na podlagi socialnega stanja osebe, kot je revščina ali brezdomstvo. Poleg tega se lahko rojstvo kot zaščiteni okoliščini nanaša na status osebe kot nezakonskega ali posvojenega otroka. Lastnina kot razlog se lahko nanaša na status posameznika v zvezi z zemljiščem (najemnik, lastnik ali nezakoniti uporabnik) ali drugo lastnino.

5.10 Jezik

V okviru prava EU jezik v protidiskriminacijske direktive ni vključen kot posebej varovana osebna okoliščina. Kljub temu je lahko varovan na podlagi direktive o rasni enakosti, če ga je mogoče povezati z raso ali etnično pripadnostjo. Tudi SEU ga je zaščitilo na podlagi narodnosti v okviru pravil o svobodi gibanja oseb.⁶¹¹ SEU je že večkrat poudarilo, da je namen določb PDEU o svobodi gibanja delavcev državljanov držav članic olajšati opravljanje različnih poklicnih dejavnosti na ozemlju Unije, pri čemer te določbe nasprotujejo ukrepom, ki bi lahko postavili

609 Glej tudi ESČP, *Herrmann proti Nemčiji* (veliki senat), št. 9300/07, 26. junij 2012.

610 Odbor OZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice (2009), Splošni komentar št. 20: Nediskriminacija na področju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic (člen 2(2) Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah), dokument ZN E/C.12/GC/20, 2. julij 2009, točke 24–26 in 35.

611 SEU, *Anita Groener proti Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee*, C-379/87, 28. november 1989.

v slabši položaj tiste državljanke Unije, ki želijo opravljati gospodarsko dejavnost na ozemlju druge države članice.⁶¹²

Primer: V zadevi *Evropska komisija proti Belgiji*⁶¹³ je SEU proučilo jezikovne zahteve za kandidate, ki se prijavljajo na delovna mesta v lokalnih službah s sedežem v francosko govoreči ali nemško govoreči regiji. V skladu z ustrežno zakonodajo so bile osebe, katerih diplome ali spričevala ne dokazujejo, da so končali študij v zadevnem jeziku, dolžne pridobiti potrdilo, ki ga izključno podeljuje samo en belgijski uradni organ, in sicer po opravljenem izpitu, ki ga organizira ta organ. SEU je ugotovilo, da je od kandidatov upravičeno zahtevati znanje jezika regije, v kateri je ta občina, da lahko komunicirajo z oblastmi in javnostjo, vendar je bilo dejstvo, da je bilo spričevalo edini način, s katerim so te osebe lahko dokazale svoje jezikovno znanje, nesorazmerno z zastavljenim ciljem. SEU je ugotovilo, da Belgija ni izpolnila obveznosti iz člena 45 PDEU in Uredbe št. 492/2011.

V okviru prava Sveta Evrope je jezik kot zaščitena okoliščina omenjen v členu 14 EKČP in členu 1 Protokola št. 12. Poleg tega tako Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin iz leta 1995⁶¹⁴ (ki jo je ratificiralo 39 držav članic Sveta Evrope) kot tudi Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih iz leta 1992⁶¹⁵ (ki jo je ratificiralo 24 držav članic Sveta Evrope) določata posebne obveznosti držav v zvezi z uporabo manjšinskih jezikov. Vendar v nobenem od instrumentov ni opredeljen pomen jezika. Člen 6(3) EKČP v okviru kazenskega postopka izrecno določa, da ima vsaka oseba pravico, da jo v jeziku, ki ga razume, seznanijo z obtožbo, ki jo bremeni, in pravico do tolmača, če ne razume ali ne govori jezika, ki se uporablja pred sodiščem.

Glavna zadeva pred ESČP v zvezi z jezikom se nanaša na izobraževanje.

612 SEU, *Anton Las proti PSA Antwerp NV* (veliki senat), C-202/11, 16. april 2013, točka 19, in SEU, *Ulf Kazimierz Radziejewski proti Kronofogdemyndigheten i Stockholm*, C-461/11, 8. november 2012, točka 29.

613 SEU, *Evropska komisija proti Kraljevini Belgiji*, C-317/14, 5. februar 2015.

614 Svet Evrope, Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, CETS No. 157, 1995.

615 Svet Evrope, Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, CETS No. 148, 1992.

Primer: V zadevi *Belgium Linguistic*⁶¹⁶ se je skupina staršev pritožila, da je nacionalno pravo v zvezi z zagotavljanjem izobraževanja diskriminatorno na podlagi jezika. Glede na francosko in nizozemsko govorečo skupnost v Belgiji je nacionalna zakonodaja določala, da je izobraževanje, ki ga zagotavlja ali subvencionira država, na voljo v francoščini ali nizozemščini, odvisno od tega, ali regija velja za francosko ali nizozemsko. Starši francosko govorečih otrok, ki so živeli v nizozemsko govoreči regiji, so se pritožili, da to preprečuje ali otežuje šolanje njihovih otrok v francoščini. ESČP je ugotovilo, da čeprav je prišlo do razlike v obravnavanju, je bila ta upravičena. Odločitev je temeljila na mnenju, da so regije večinoma enojezične. Razlika v obravnavanju je bila zato upravičena, saj pouka ne bi bilo smiselno zagotavljati v obeh jezikih. Poleg tega družinam v nizozemsko govorečih regijah ni bilo prepovedano uporabljati zasebnega izobraževanja v francoščini.

V zadevi *Catan in drugi proti Moldaviji in Rusiji*⁶¹⁷ (obravnavano v [razdelku 2.4.2](#)) je ESČP ponovno poudarilo, da obstaja pravica do izobraževanja v nacionalnem jeziku.

ESČP se je v vrsti primerov, povezanih s pravili za črkovanje imen, sklicevalo na široko polje proste presoje, ki so jo uživale države članice, in ugotovilo, da zadevna politika ne krši člena 14. Navedlo je, da zadevna politika posamezniku ni odvzela izbire, kako naj bo videti njegovo ali njeno ime⁶¹⁸, niti ni bilo nobene pravne ovire pri izbiri kurdskega imena ali priimka, če je napisano v skladu s pravili turške abecede⁶¹⁹.

Primer: V zadevi *Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švici*⁶²⁰ je bila obravnavana prošnja pritožnice po spremembi priimka, ker da ima švicarska izgovorjava tega imena v njenem maternem jeziku žaljiv pomen. ESČP je razsodilo, da pritožnica ni bila v primerljivem položaju z osebami, katerih imena so imela smešen ali ponižujoč pomen v skupnem jeziku, kot je nacionalni jezik. Njen

616 ESČP, *Zadeva „v zvezi z nekaterimi vidiki zakonov o uporabi jezikov v izobraževanju v Belgiji“ proti Belgiji*, št. 1474/62 in druge, 23. julij 1968.

617 ESČP, *Catan in drugi proti Moldaviji in Rusiji* (veliki senat), št. 43370/04, 18454/06 in 8252/05, 19. oktober 2012.

618 ESČP, *Bulgakov proti Ukrajini*, št. 59894/00, 11. september 2007, točka 58.

619 ESČP, *Kemal Taşkin in drugi proti Turčiji*, št. 30206/04 in druge, 2. februar 2010.

620 ESČP, *Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švici (dec.)*, št. 12209/10, 15. september 2015.

položaj tudi ni bil primerljiv s položajem poljskih migrantov, ki so jim dovolili spremeniti imena, ker jih Švicarji niso mogli izgovarjati. Sklenilo je, da je bila pritožba očitno neutemeljena.⁶²¹

Primer: Zadeva iz Avstrije⁶²² se je nanašala na zaposlitveni oglas, v katerem so od kandidatov zahtevali, da mora biti nemščina njihov materni jezik. Sodišče je presodilo, da je za delovno mesto grafičnega oblikovalca potrebna določena stopnja znanja jezika, vendar je zahteva po nemščini kot maternem jeziku pomenila posredno diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti.

Primer: V zadevi⁶²³ iz Velike Britanije je bilo navodilo nematerni govorki angleščine, naj pri delu ne uporablja maternega jezika, upravičeno. Nacionalna sodišča so ugotovila, da obravnavanje pritožnice ni bilo povezano z njenim državljanstvom. Ugotovila so še, da je bil razlog za navodila, ki so ji bila podana, v utemeljenih sumih (glede na njeno vedenje), da je morda aktivistka za pravice živali, ki se želi infiltrirati v podjetje, ki se je ukvarjalo s testiranjem izdelkov na živalih. Zato je bilo iz varnostnih razlogov pomembno, da so lahko angleško govoreči direktorji razumeli svoje osebe na delovnem mestu.

Za dodatno razlago, kako se jezik kot razlog za zaščito uporablja v praksi, je mogoče izhajati iz zadeve, o kateri je odločal Odbor OZN za človekove pravice, odgovoren za razlago in spremljanje skladnosti z MPDPP (h kateremu so pristopile vse države članice EU).

Primer: V zadevi *Diergaardt proti Namibiji*⁶²⁴ so bili pritožniki pripadniki manjšinske skupine evropskega rodu, ki je prej uživala politično avtonomijo in je bila nato vključena v državo Namibija. Jezik, ki ga je uporabljala ta skupnost, je bil afrikanščina. Pritožniki so se pritožili, da so morali v postopku pred sodiščem uporabljati angleški jezik namesto svojega maternega jezika. Poleg tega so se pritožili zaradi politike države, da na morebitna pisna ali ustna sporočila pritožnikov ne odgovarja v afrikanščini, čeprav bi to lahko storila. Odbor za človekove pravice je ugotovil, da ni bila kršena pravica do

621 Primerjaj tudi s SEU, *Malgožata Runevič-Vardyn in Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija in drugim*, C-391/09, 12. maj 2011, obravnavano v razdelku 4.6.

622 Avstrija, deželno upravno sodišče na Tirolskem, LVwG-2013/23/3455-2, 14. januar 2014.

623 Združeno kraljestvo, Employment Appeal Tribunal (pritožbeno delovno sodišče), *Kelly proti Covance Laboratories Limited*, UKEAT/0186/15/LA, 20. oktober 2015.

624 OZN, Odbor za človekove pravice, *Diergaardt in drugi proti Namibiji*, Obvestilo št. 760/1997, 6. september 2000.

poštenega sojenja, saj pritožniki niso mogli dokazati, da so bili oškodovani zaradi uporabe angleškega jezika v postopku pred sodiščem. To bi pomenilo, da se pravica do tolmača med sojenjem ne uporablja v vseh okoliščinah, ko jezik ni materni jezik domnevne žrtve. Nanašati se mora namreč na primer, ko žrtev jezika sojenja ne razume dovolj ali ne more komunicirati v njem. Odbor za človekove pravice je ugotovil še, da je uradna politika države, na podlagi katere je bilo zavrnjeno komuniciranje v jeziku, ki ni uradni jezik (angleščina), pomenila kršitev pravice do enakosti pred zakonom na podlagi jezika. Medtem ko država lahko izbere svoj uradni jezik, mora uradnikom omogočiti, da odgovarjajo v drugih jezikih, če to lahko storijo.

5.11 Politično ali drugo prepričanje

V EKČP je politično ali drugo prepričanje izrecno navedeno kot zaščiteni okoliščina. Vendar **v skladu s pravom EU** ne spada med razloge, ki jih varujejo protidiskriminacijske direktive EU.

Na splošni ravni je ESČP v zadevi *Handyside proti Združenemu kraljestvu* ugotovilo, da so s pravico do svobode izražanja zaščiteni ne le „,sporočila“ ali „ideje“, ki so pozitivno sprejete ali se štejejo za nežaljive ali nepomembne, ampak tudi tiste, ki žalijo, pretresejo ali vznemirijo državo ali katerokoli skupino prebivalstva“.⁶²⁵ Politično mnenje je dobilo privilegiran status. ESČP je že večkrat poudarilo, da svobodne volitve in svoboda izražanja, zlasti svoboda politične razprave, pomenijo „temelj vsakega demokratičnega sistema“.⁶²⁶ V skladu s tem so pristojnosti držav, da omejijo politično izražanje ali razpravo o vprašanih javnega interesa, zelo omejene.⁶²⁷

Primer: V zadevi *Virabyan proti Armeniji*⁶²⁸ se je pritožnik, ki je bil član ene od glavnih opozicijskih strank, v skladu s členom 14 v povezavi s členom 3 EKČP pritožil, da je bil deležen slabega ravnanja v priporu zaradi svojega političnega prepričanja. ESČP je ugotovilo, da je bil deležen posebno krute oblike slabega ravnanja v nasprotju s členom 3 ESČP je ob proučitvi pritožbe v skladu s členom 14 ugotovilo, da je „politični pluralizem, ki predpostavlja

625 ESČP, *Handyside proti Veliki Britaniji*, št. 5493/72, 7. december 1976.

626 ESČP, *Oran proti Turčiji*, št. 28881/07 in 37920/07, 15. april 2014, točka 51.

627 ESČP, *Kurski proti Poljski*, št. 26115/10, 5. julij 2016, točka 47.

628 ESČP, *Virabyan proti Armeniji*, št. 40094/05, 2. oktober 2012.

miroljubno sožitje raznolikih političnih mnenj in gibanj, še posebej pomemben za preživetje demokratične družbe, ki temelji na vladavini prava, pri čemer nasilna dejanja, ki jih zagrešijo državni uslužbenci in katerih namen je zatiranje, odprava ali odvrčanje od političnega nestrinjanja ali kaznovanje tistih, ki imajo ali izrazijo odklonilno politično mnenje, pomenijo posebno grožnjo idealom in vrednotam take družbe”.⁶²⁹ Vendar je ESČP ugotovilo, da v zadevi ni bilo zadostnih dokazov, da je bilo pritožnikovo politično prepričanje motiv za slabo ravnanje v priporu. Navedlo je zlasti, da ugotovitev, da je bila pritožnikova aretacija politično motivirana, ne zadostuje za sklep, da je bilo tudi slabo ravnanje posledica političnih motivov. Poudarilo je, da ima država „dodatno dolžnost, da sprejme vse razumne ukrepe za odkrivanje kakršnihkoli političnih motivov in da ugotovi, ali je nestrpnost do političnega nestrinjanja morda igrala vlogo v teh dogodkih”.⁶³⁰ Ugotovilo je, da oblasti niso storile skoraj ničesar, da bi preverile možno vzročno zvezo med domnevnimi političnimi motivi in zlorabo, ki jo je utrpel pritožnik. Nazadnje je razsodilo, da je način, kako so organi preiskovali primer, pomenil kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 3 v njegovem postopkovnem delu.

Primer: V zadevi *Redfearn proti Združenemu kraljestvu*⁶³¹ je bil pritožnik odpuščen zaradi svoje politične pripadnosti skrajno desni politični stranki, ki je med drugim zagovarjala stališče, da bi morali biti državljani Združenega kraljestva samo belci in je pozivala k odstranitvi nebelega prebivalstva iz države. Pritožnik je delal kot voznik avtobusa za zasebno podjetje, ki je lokalnim oblastem zagotavljalo prevozne storitve. Večina njegovih potnikov je bila azijskega porekla. Glede njegovega dela ali ravnanja na delovnem mestu ni bilo nobenih pritožb. Ko pa je bil pritožnik izvoljen za lokalnega svetnika desničarske stranke, so ga po hitrem postopku odpustili, ker se je njegov delodajalec bal, da bi lahko ogrozil njihov posel z občinskim svetom za prevoz ranljivih oseb različnih narodnosti. Pritožnik se je pritožil, da je odpoved njegovega delovnega razmerja, ki je bila posledica njegovega političnega udejstvovanja, kršila njegove pravice iz členov 10 in 11 konvencije.

ESČP ni proučilo, ali je bila odpoved delovnega razmerja upravičena, vendar je ugotovilo kršitev člena 11 na podlagi tega, da pritožnik ni imel možnosti izpodbijati odpovedi delovnega razmerja. ESČP je ugotovilo, da „če ni pravnih jamstev, pravni sistem, ki omogoča odpoved delovnega razmerja

629 Prav tam, točka 200.

630 Prav tam, točka 218.

631 ESČP, *Redfearn proti Združenemu kraljestvu*, št. 47335/06, 6. november 2012.

izključno zaradi članstva zaposlene osebe v politični stranki, prinaša možnost zlorabe“.⁶³² ESČP je tudi poudarilo, da je pritožnikova pravica do izpodbijanja odpovedi delovnega razmerja še vedno veljavna ne glede na naravo njegovih političnih prepričanj, in sicer se „člen 11 [...] ne uporablja samo za osebe ali združenja, katerih stališča se sprejmejo pozitivno ali ki se štejejo za neškodljiva in nevtralna, ampak tudi za tiste, katerih stališča žalijo, šokirajo ali vzbujajo skrb“.⁶³³

5.12 Druge osebne okoliščine

ESČP izraz druge osebne okoliščine **skladno z EKČP** na splošno opredeljuje kot „razlike, ki temeljijo na prepoznavni, objektivni ali osebni značilnosti ali ‚okoliščini‘, po katerih se posamezniki ali skupine razlikujejo drug od drugega“.⁶³⁴ Poleg tega razlaga tega pojma „ni omejena na lastnosti, ki so osebne v smislu prirojenosti ali neločljive povezanosti“.⁶³⁵

Kot je razvidno iz prej opisanih razlogov za zaščito, je ESČP v okviru kategorije „druge okoliščine“ zajelo več okoliščin, od katerih se številne ujemajo s tistimi iz prava EU, kot so spolna usmerjenost, starost in invalidnost.

Poleg invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti je ESČP kot okoliščine za zaščito v okviru „drugih okoliščin“ priznalo tudi naslednje lastnosti: očetovstvo⁶³⁶, zakonski stan⁶³⁷, članstvo v organizaciji⁶³⁸, vojaški čin⁶³⁹, starševstvo nezakonskega otroka⁶⁴⁰, kraj stalnega prebivališča⁶⁴¹, zdravstveno ali medicinsko

632 Prav tam, točka 55.

633 Prav tam, točka 56.

634 ESČP, *Novruk in drugi proti Rusiji*, št. 31039/11 in druge, 15. marec 2016, točka 90.

635 ESČP, *Biao proti Danski* (veliki senat), št. 38590/10, 24. maj 2016, točka 89.

636 ESČP, *Weller proti Madžarski*, št. 44399/05, 31. marec 2009.

637 ESČP, *Petrov proti Bolgariji*, št. 15197/02, 22. maj 2008.

638 ESČP, *Danilenkov in drugi proti Rusiji*, št. 67336/01, 30. julij 2009 (sindikati); ESČP, *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Italiji (št. 2)*, št. 26740/02, 31. maj 2007 (prostožidarji).

639 ESČP, *Engel in drugi proti Nizozemski*, št. 5100/71 in druge, 8. junij 1976.

640 ESČP, *Sommerfeld proti Nemčiji* (veliki senat), št. 31871/96, 8. julij 2003; ESČP, *Sahin proti Nemčiji* (veliki senat) št. 30943/96, 8. julij 2003.

641 ESČP, *Carson in drugi proti Združenemu kraljestvu* (veliki senat), št. 42184/05, 16. marec 2010; ESČP, *Pichkur proti Ukrajini*, št. 10441/06, 7. november 2013.

stanje⁶⁴², status nekdanjega častnika KGB⁶⁴³, upokojenost, zaposlenost v nekaterih kategorijah javnega sektorja⁶⁴⁴ in čakanje na sojenje v priporu.⁶⁴⁵

Primer: V zadevi *Varnas proti Litvi*⁶⁴⁶ so pritožniku odklonili zakonske obiske njegove žene med njegovim priporom pred sojenjem, z utemeljitvijo pristojnih organov, da „priporniki, ki niso bili obsojeni, nimajo pravice do zakonskih obiskov“. V skladu s tem je razlika v obravnavanju temeljila na dejstvu, da je bil pritožnik pripornik, ki čaka na sojenje, ne pa obsojenec. ESČP je ugotovilo, da oblasti niso podale nobene razumne in objektivne utemeljitve glede razlike v obravnavanju in so zato ravnale diskriminatorno; natančneje, varnostni pomisleki niso mogli služiti kot utemeljitev. Žena pritožnika ni bila niti priča niti soobtožena v kazenskih zadevah zoper njega, zato ni bilo nevarnosti, da bi ovirala postopek zbiranja dokazov. ESČP je poudarilo, da so se organi sklicevali na pravne norme, ne da bi pojasnili, zakaj so bile te prepovedi potrebne in upravičene v pritožnikovem konkretnem položaju. Menilo je še, da je posebno dolgo obdobje pripora pred sojenjem pritožnika (ko je pritožnik prvič zaprosil za zakonski obisk, je bil v priporu že dve leti) njegovo družinsko življenje poslabšalo do mere, ki je ni mogoče utemeljiti z omejitvami, povezanimi s priporom.

V skladu z **ESL** seznam razlogov prepovedane diskriminacije, določen v členu E revidirane ESL, ni izčrpen.

Primer: V zadevi *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji*⁶⁴⁷ je EOSP proučil razlike v pravnem statusu med različnimi kategorijami sodnikov (poklicni sodniki in laični sodniki). Tožeča stranka je trdila, da so bile osebe, ki opravljajo naloge nepoklicnih sodnikov (*giudici di pace*), diskriminirane na področju socialne varnosti v primerjavi s poklicnimi sodniki in drugimi vrstami laičnih sodnikov. Nepoklicni sodniki so kot člani sodstva v praksi opravljali enake naloge kot poklicni sodniki. Poleg tega sta bili obe kategoriji obravnavani enako pri obdavčitvi in za obe kategoriji je bil uporabljen enak

642 ESČP, *Novruk in drugi proti Rusiji*, št. 31039/11 in druge, 15. marec 2016.

643 ESČP, *Sidabras in drugi proti Litvi*, št. 50421/08 in 56213/08, 23. junij 2015.

644 ESČP, *Fábián proti Madžarski* (veliki senat), št. 78117/13, 5. september 2017.

645 ESČP, *Varnas proti Litvi*, št. 42615/06, 9. julij 2013.

646 Glej prejšnjo opombo.

647 EOSP, *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji*, pritožba št. 102/2013, 5. julij 2016.

postopek zaposlovanja. Glavna razlika je bila v tem, da nepoklicnim sodnikom ni bil priznan pravni status javnih uslužbencev in delavcev; določbe o plačilu, socialni varnosti, pokojnini in dopustu pa so veljale le za poklicne sodnike. To je privedlo do situacije, ko so nekateri nepoklicni sodniki prekinili ali zmanjšali svojo poklicno dejavnost in s tem niso bili upravičeni do socialnega varstva, medtem ko so drugi uživali vključenost v socialno varnost iz drugih virov (v okviru pokojninskega sistema, pogodbe o zaposlitvi ali samostojne dejavnosti). EOSP je ugotovil, da so naloge, dodeljene obema skupinama, in opravljene naloge podobne, in potrdil, da so bili nepoklicni sodniki v primerljivem položaju kot poklicni sodniki.

Vlada je navedla več argumentov za utemeljitev različnega obravnavanja. Še zlasti se je sklicevala na izbirni postopek, zaposlitev za določen čas, delo s krajšim delovnim časom, častno delo ali plačilo v obliki nadomestila. EOSP je ugotovil, da se ti argumenti nanašajo zgolj na načine organizacije dela in ne pomenijo objektivne in razumne utemeljitve različnega obravnavanja. Na koncu je ugotovil kršitev člena E v povezavi s členom 12(1) ESL v zvezi z nepoklicnimi sodniki, ki so bili izključeni iz socialne varnosti.

V skladu s protidiskriminacijskim **pravom EU** je prepovedana samo diskriminacija na podlagi opredeljenega razloga. Posledično razlike v obravnavanju oseb v primerljivem položaju, ki ne temeljijo na eni od izrecno varovanih osebnih okoliščin, ne pomenijo diskriminacije.⁶⁴⁸

Primer: V zadevi *Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*⁶⁴⁹ se je pritožba glede diskriminacije nanašala na nacionalno zakonodajo, ki je zaposlenim z določenimi invalidnostmi zagotavljala posebno vnaprejšnjo zaščito v primeru odpovedi delovnega razmerja, ne da bi takšno zaščito zagotavljala tudi javnim uslužbencem z enakimi invalidnostmi. SEU je poudarilo, da je različno obravnavanje zaradi invalidnosti mogoče ugotoviti le, če nacionalna zakonodaja uporablja merilo, ki ni neločljivo povezano z invalidnostjo. V tem primeru je razlika v obravnavanju temeljila na samem delovnem razmerju in kot taka ni spadala v splošni okvir, ki ga določa direktiva o enakosti pri zaposlovanju.

648 SEU, *Sonia Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA* (veliki senat), C-13/05, 11. julij 2006.

649 SEU, *Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, 9. marec 2017.

6

Postopkovna vprašanja protidiskriminacijskega prava

EU	Obravnavane problematike	SE
Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES), člen 10 Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES), člen 8 Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES), člen 9 Direktiva o enakosti spolov (prenovitev) (2006/54/ES), člen 19 SEU, C-81/12, <i>Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i> , 2013 SEU, C-415/10, <i>Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH</i> , 2012 SEU, C-104/10, <i>Kelly proti National University of Ireland</i> , 2011 SEU, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV</i> , 2008 SEU, C-381/99, <i>Brunnhöfer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG</i> , 2001	Delitev dokaznega bremena	EKČP, člena 3 (prepoved mučenja) in 14 (prepoved diskriminacije) ESČP, <i>Virabyan proti Armeniji</i> , št. 40094/05, 2012 ESČP, <i>Timishev proti Rusiji</i> , št. 55762/00 in 55974/00, 2005
SEU, C-423/15, <i>Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG</i> , 2016 SEU, C-54/07, <i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV</i> , 2008	Okoliščine, ki niso pomembne za ugotovitev diskriminacije	ESČP, <i>D. H. in drugi proti Češki republiki</i> (veliki senat), št. 57325/00, 2007

EU	Obravnavane problematike	SE
<p>SEU, C-527/13, <i>Cachaldora Fernández proti INSS in TGSS</i> (veliki senat), 2015</p> <p>SEU, združeni zadevi C-4/02 in C-5/02, <i>Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main in Becker proti Land Hessen</i>, 2003</p> <p>SEU, C-167/97, <i>Regina proti Secretary of State for Employment</i>, 1999</p>	<p>Vloga statističnih in drugih podatkov</p>	<p>ESČP, <i>Di Trizio proti Švici</i>, št. 7186/09, 2016</p> <p>ESČP, <i>Abdu proti Bolgariji</i>, št. 26827/08, 2014</p> <p>ESČP, <i>Opuz proti Turčiji</i>, št. 33401/02, 2009)</p> <p>ESČP, <i>D. H. in drugi proti Češki republiki</i> (veliki senat), št. 57325/00, 2007</p>
<p>Direktive o enakosti pri zaposlovanju, člen 17</p> <p>Direktiva o rasni enakosti, člen 15</p> <p>Okvirni sklep o rasizmu in ksenofobiji (2008/913/PNZ)</p> <p>SEU, C-407/14, <i>Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA</i>, 2015</p> <p>SEU, C-81/12, <i>Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării</i>, 2013</p>	<p>Izvajanje protidiskriminacijskega prava</p>	<p>EKČP, členi 6 (pravica do poštenega sojenja), 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) in 14 (prepoved diskriminacije)</p> <p>ESČP, <i>Sidabras in drugi proti Litvi</i>, št. 50421/08 in 56213/08, 2015</p> <p>ESČP, <i>García Mateos proti Španiji</i>, št. 38285/09, 2013</p> <p>ESČP, <i>Hulea proti Romuniji</i>, št. 33411/05, 2012</p>

Ključni poudarki

- Začetno breme je na pritožniku, da vzpostavi dokaze, ki nakazujejo na diskriminacijo.
- Statistični dokazi se lahko uporabijo za ustvarjanje domneve o diskriminaciji.
- Nato se breme prenese na kršitelja, ki mora predložiti dokaze, ki kažejo, da manj ugodno obravnavanje ni temeljilo na eni od zaščiteneh okoliščin.
- Domnevo diskriminacije lahko ovržemo tako, da dokažemo: ali da žrtev ni v podobnem položaju kot primerljiva oseba; ali da razlika v obravnavanju temelji na nekem objektivnem dejavniku, ki ni povezan z zaščiteno okoliščino. Če tožena stranka te domneve ne bo ovrgla, lahko še vedno poskuša utemeljiti različno obravnavanje.

Diskriminacije se običajno ne kaže na odprt in enostavno prepoznaven način. Dokazovanje neposredne diskriminacije je pogosto težavno, čeprav drugačna obravnava že po definiciji odkrito temelji na lastnosti žrtve. Kot je bilo pojasnjeno v [poglavju 2](#), razlog za drugačno obravnavo pogosto ni izražen ali pa je navidezno povezan z drugim dejavnikom (npr. ugodnosti so pogojene s tem, da je posameznik upokojen, kar je povezano s starostjo kot zaščiteno okoliščino).

V tem smislu so primeri, v katerih posamezniki odkrito izrazijo svoje razloge za drugačno obravnavo na podlagi zaščiteneh okoliščin, relativno redki. Izjema od tega pravila je v zadevi *Feryn*⁶⁵⁰, v kateri je lastnik podjetja v Belgiji izjavil, v oglasu in verbalno, da ne bo zaposlil nobenega priseljenca. ESČP je ugotovilo, da je to jasen primer neposredne diskriminacije na podlagi rase ali etnične pripadnosti. Vendar obdolženci ne bodo vedno izjavili, da neko osebo obravnavajo manj ugodno kot druge, in ne bodo vedno navedli razloga za takšno obravnavo. Delodajalec lahko zavrne kandidatko za delovno mesto in ji preprosto reče, da je manj usposobljena kot kandidat, kateremu ponudi službo. V tej situaciji žrtev težka dokaže, da je bila neposredno diskriminirana na podlagi spola.

Za reševanje težav pri dokazovanju, da je drugačna obravnava temeljila na zaščiteni okoliščini, evropsko protidiskriminacijsko pravo omogoča institut obrnjenega dokaznega bremena. Ko tožeča stranka navede dejstva, na podlagi katerih se lahko sklepa, da je šlo za diskriminacijo, preide dokazno breme na toženo stranko, da dokaže nasprotno. To obrnjeno dokazno breme je še posebej koristno pri zatrjevanju posredne diskriminacije, pri čemer je treba dokazati, da imajo neka pravila ali prakse nesorazmeren vpliv na zadevno skupino. Za vzpostavljanje domneve o posredni diskriminaciji se bo morala tožeča stranka morda zanašati na statistične podatke, ki dokazujejo splošne vzorce drugačne obravnave. V nekaterih državah so sprejemljivi tudi dokazi, nastali na podlagi preizkušanja situacij.

6.1 Obrnjeno dokazno breme

Običajno dokazno breme, da se organ odločanja prepriča o obstoju diskriminacije, bremeni osebo, ki je sprožila postopek. Vendar je včasih težko dokazati, da drugačna obravnava, ki jo je oseba utrpela, temelji na neki zaščiteni okoliščini. To je zato, ker je nagib za drugačno obravnavo pogosto le v dojemanju tožene stranke. Posledično zatrjevanje diskriminacije najpogosteje temelji na objektivnem sklepanju o zadevnem pravilu ali praksi. Z drugimi besedami, tožeča stranka mora pokazati, da je edina razumna razlaga za drugačno obravnavo zaščiteni okoliščini žrtve, denimo spol ali rasa. Načelo se upošteva enako v primerih neposredne ali posredne diskriminacije.

Ker tožena stranka razpolaga z informacijami, potrebnimi za dokazovanje, protidiskriminacijsko pravo omogoča, da se dokazno breme deli s toženo

⁶⁵⁰ SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008.

stranko (obrnjeno dokazno breme). Ko oseba, ki zatrjuje diskriminacijo, vzpostavi domnevo diskriminacije (diskriminacija na prvi pogled, *prima facie*), se dokazno breme obrne in bremeni toženo stranko, ki mora pokazati, da drugačna obravnava ni diskriminatorna. To lahko stori tako, da dokaže, da ni vzročne zveze med okoliščino, na podlagi katere je diskriminacije prepovedana, in drugačno obravnavo ali da prikaže, da ima drugačna obravnava razumno in objektivno utemeljitev, čeprav je povezana z okoliščino, na podlagi katere je diskriminacija prepovedana. Če domnevni kršitelj ne more dokazati enega ali drugega, je odgovoren za diskriminacijo.

Načelo deljenega dokaznega bremena je uveljavljeno v pravu EU⁶⁵¹ in EKČP. EOSP je potrdil še, da naj v primerih diskriminacije dokazno breme ne bremeni izključno tožeče stranke, temveč naj bo predmet ustrezne prilagoditve.⁶⁵²

Po pravu EU uvodna izjava 30 Direktive 2006/54/ES⁶⁵³ poudarja, da „[ima p] omembno vlogo pri zagotavljanju učinkovitega uresničevanja načela enakega obravnavanja [...] sprejetje pravil o dokaznem bremenu. Kakor je to izreklo Sodišče, je treba torej sprejeti določbo, ki bo omogočala, da se dokazno breme prenese na toženo stranko, kadar gre za očiten primer domnevne diskriminacije, razen v zvezi s postopki, v katerih mora sodišče ali drugi pristojni nacionalni organ raziskati dejstva“. Dolžnost uvedbe obrnjenega dokaznega bremena v nacionalne predpise o nediskriminaciji držav članic EU je navedena tudi v direktivi o rasni enakosti⁶⁵⁴, direktivi o enakosti pri zaposlovanju⁶⁵⁵ in preoblikovani direktivi o enakosti spolov⁶⁵⁶.

651 Poleg spodaj navedenih primerov glej direktivo o rasni enakosti, člen 8, direktivo o enakosti pri zaposlovanju, člen 10, direktivo o enakosti spolov (prenovitev), člen 19, in direktivo o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 9.

652 EOSP, *Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji*, pritožba št. 102/2013, 5. julij 2016, točka 73; EOSP, *SUD Travail Affaires Sociales, SUD ANPE in SUD Collectivité Territoriales proti Franciji*, pritožba št. 24/2004, 8. november 2005, in EOSP, *Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti Bolgariji*, pritožba št. 41/2007, 3. junij 2008.

653 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2006/54/ES z dne 5. julija 2006 o izvajanju načela enakih možnosti in enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in delu (prenovitev).

654 Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na rasno ali etnično pripadnost.

655 Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnem okviru za enako obravnavanje pri zaposlovanju in delu.

656 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2006/54/ES z dne 5. julija 2006 o izvajanju načela enakih možnosti in enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicih (prenovitev).

V skladu z EKČP je bila delitev dokaznega bremena obrazložena s sodno prakso ESČP. Skupaj z drugimi regionalnimi in globalnimi mehanizmi varstva človekovih pravic je sodna praksa ESČP sprejela pravilo delitev dokaznega bremena bolj splošno za dokazovanje kršitev človekovih pravic. Po ustaljeni praksi ESČP pregleduje razpoložljive dokaze kot celoto glede na dejstvo, da ima država pogosto nadzor nad večino informacij, potrebnih za dokazovanje pritožbenih navedb. Če se dejstva, ki jih je predložila tožeča stranka, zdijo verodostojna in skladna z razpoložljivimi dokazi, jih bo ESČP sprejelo kot dokazana, razen če lahko država ponudi prepričljivo alternativno pojasnilo. Po besedah EKČP: sodišče sprejme kot dejstvo tiste izjave, ki so

Deljeno dokazno breme: tožnik mora predložiti zadostne dokaze, ki nakazujejo, da je morda prišlo do diskriminatornega obravnavanja. To vzpostavi domnevo, da je res šlo za diskriminacijo, ki jo mora tožena stranka nato ovreči.

„podprte s prosto oceno vseh dokazov, vključno z morebitnimi sklepi, ki izhajajo iz dejstev in trditev strank [...] Dokaz lahko izhaja iz soobstoja dovolj močnih, jasnih in skladnih sklepanj ali podobnih nespornih domnev o dejstvih. Poleg tega sta raven prepričevanja, potrebna, da se doseže ustrezen sklep, in v povezavi s tem porazdelitev dokaznega bremena neločljivo povezana s specifičnostjo dejstev, naravo obtožbe in zadevno pravico po EKČP.“⁶⁵⁷

Primer: V zadevi *Timishev proti Rusiji*⁶⁵⁸ je tožnik zatrjeval, da mu ni bilo dovoljeno prečkati točke preverjanja v določeno regijo zaradi njegovega čečenskega etničnega porekla. ESČP je ugotovilo, da je bila njegova trditev podprta z uradnimi dokumenti, ki so navajali obstoj politike omejevanja gibanja etničnih Čečenov. Po mnenju ESČP je bila razlaga države neprepričljiva zaradi neskladnih trditev, da je žrtev prostovoljno odšla, ko so ji zavrnili prednost v vrsti. V skladu s tem je sprejelo, da je bil pritožnik diskriminiran na podlagi etnične pripadnosti.

657 ESČP, *Nachova in drugi proti Bolgariji* (veliki senat), št. 43577/98 in 43579/98, 6. julij 2005, točka 147. To se ponovi v primerih ESČP, *Timishev proti Rusiji*, št. 55762/00 in 55974/00, 13. december 2005, točka 39, in ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007, točka 178.

658 ESČP, *Timishev proti Rusiji*, št. 55762/00 in 55974/00, 13. december 2005, točke 40–44.

Po pravu EU mora oseba, ki zatrjuje, da je bila diskriminirana, izkazati dejstva, na podlagi katerih se lahko domneva obstoj diskriminacije. Presoja dejstev, na podlagi katerih se lahko domneva obstoj diskriminacije, je stvar nacionalnih sodnih organov, v skladu z nacionalnimi zakoni ali prakso.

Primer: V zadevi *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*⁶⁵⁹ je pritožnica zatrjevala diskriminacijo na podlagi spola, ker je prejela nižjo plačo kot moški sodelavec v istem plačnem razredu. SEU je navedlo, da mora tožeča stranka dokazati, prvič, da prejema nižjo plačo kot njen sodelavec, in drugič, da opravlja delo enake vrednosti. To bi zadostovalo za domnevo, da je različno obravnavo mogoče razložiti le s sklicevanjem na njen spol. Nato bi moral delodajalec ovreči to domnevo.

Primer: V zadevi *Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin)*⁶⁶⁰ se je pritožnik prijavil na program poklicnega usposabljanja na University College Dublin (UCD), vendar je bil zavržen. Pritožnik je bil prepričan, da je bolj kvalificiran kot kandidatka, kateri so ponudili mesto v programu. Trdil je, da ni bil sprejet na usposabljanje zaradi diskriminacije na podlagi spola, in zahteval razkritje drugih prošenj za ugotovitev dejstev. UCD je razkril le prekrpite različice prošenj.

SEU je odločilo, da niti direktiva o dokaznem bremenu v primerih diskriminacije na podlagi spola (97/80/ES) niti direktiva o enaki obravnavi (76/207/EGS) na splošno kandidatu za poklicno usposabljanje na podlagi suma diskriminacije ne omogočata vpogleda v informacije o kvalifikacijah drugih kandidatov ter da je v primeru kakršnegakoli razkritja treba upoštevati pravila EU o varstvu osebnih podatkov. Vendar morajo nacionalna sodišča presoditi, ali cilj Direktive Sveta 97/80/ES⁶⁶¹ zahteva razkritje takšnih dejstev v posameznih primerih.

659 SEU, C-381/99, *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, 26. junij 2001, točke 51–62.

660 SEU, *Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin)*, C-104/10, 21. julij 2011.

661 Direktiva Sveta 97/80/ES z dne 15. decembra 1997 o dokaznem bremenu v primerih diskriminacije na podlagi spola, razveljavljena z Direktivo 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o izvajanju načelo enakih možnosti in enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicu (prenovitev).

Primer: V zadevi *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*⁶⁶² so bile prijave pritožnice za delovno mesto razvijalke programov zavrjene. Ker je bila prepričana, da izpolnjuje pogoje za zasedbo delovnega mesta, je zatrjevala, da je bila deležna manj ugodne obravnave kot druga oseba v primerljivi situaciji na podlagi njenega spola, starosti in etničnega porekla. SEU je odločilo, da v skladu z zakonodajo EU (direktivo o rasni enakosti (2000/43/ES), direktivo o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES) in direktivo o enakosti spolov (preoblikovano) (2006/54/ES)) delavci, ki izpolnjujejo pogoje, navedene v razpisu za prosto delovno mesto, vendar so zavrjeni, niso upravičeni do obrazložitve, ali je bil na koncu zaposlitvenega postopka na delovno mesto sprejet drug kandidat. Zavrnitev razkritja takšnih informacij pa se lahko šteje za enega od elementov, ki pomenijo sum diskriminacije v tem postopku zaposlovanja.

V skladu z EKČP pritožnik nosi dokazno breme tudi za dejstva, na podlagi katerih obstaja sum, da gre za diskriminacijo.

Primer: V zadevi *Virabyan proti Armeniji*⁶⁶³ je bila pritožniku odvzeta prostost zaradi suma nošenja strelnega orožja, nato pa je bil izpostavljen trpinčenju, domnevno zaradi političnega prepričanja. V utemeljitvi svojega primera se je pritožnik skliceval na različna poročila, ki so podrobno opisovala politične razmere v Armeniji in splošno razširjeno zatiranje politične opozicije, ki ga je izvajala vlada. Trdil je, da ni bilo verodostojnih dokazov, ki bi podpirali sum, na podlagi katerega mu je bila odvzeta prostost. Zasliševali so ga izključno o njegovi udeležbi na demonstracijah in njegovi vlogi pri spodbujanju drugih k udeležbi. ESČP je ugotovilo, da je bil odvzem prostosti pritožnika politično motiviran, vendar je sklenilo, da to dejstvo ni bilo zadostno za sklep, da je bilo trpinčenje samo po sebi izvedeno zaradi političnih razlogov. ESČP je poudarilo zlasti, da ni nobenega objektivnega načina za preverjanje pritožnikovih trditev. Obstajale so tudi druge možne razlage nasilnega vedenja policistov: maščevanje za poškodbe, ki jih je pritožnik prizadel enemu od policistov, spopad med pritožnikom in policisti ali splošno zaradi policijske brutalnosti. Sklenilo je, da ni mogoče nedvoumno ugotoviti, da so politični motivi igrali vlogo pri trpinčenju pritožnika. Vendar so dokazi v zadevi

662 SEU, *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*, C-415/10, 19. april 2012.

663 ESČP, *Virabyan proti Armeniji*, št. 40094/05, 2. oktober 2012. Podroben opis primera je v razdelku 5.11.

zadostovali, da je ESČP ugotovilo, da organi niso preiskali, ali je diskriminacija morda igrala vlogo pri trpinčenju pritožnika. Država bi morala dokazati, da je zbrala in zaščitila dokaze, uporabila vse metode za ugotavljanje dejstev in sprejela popolnoma utemeljene, nepristranske in objektivne odločitve, brez izključevanja sumljivih dejstev, ki bi lahko kazala na politično povzročeno nasilje. Ker oblasti niso preiskale številnih neskladnosti in drugih elementov, ki so nakazovali politično motivirano naravo tega ukrepa, ter niso sprejele nobenih sklepov na podlagi razpoložljivega materiala, je ESČP potrdilo, da je bil kršen člen 14 EKČP v povezavi s postopkovnim vidikom člena 3.

Pomembno je upoštevati dve vprašanji. Nacionalna zakonodaja določa, kakšni dokazi so sprejemljivi pred nacionalnimi organi, ta pravila pa so lahko bolj stroga kot pravila, ki jih uporabljata ESČP ali SEU. Poleg tega pravilo o obrnjenem dokaznem bremenu običajno ne velja v kazensko-pravnih zadevah, kjer država preganja storilca zaradi kaznivega dejanja iz sovraštva. Deloma je to zato, ker je za ugotavljanje kazenske odgovornosti potreben višji dokazni standard, deloma pa zato, ker bi težko od obdolženca zahtevali, da dokaže, da ni imel rasističnega motiva, ki je povsem subjektiven.⁶⁶⁴

Kjer pritožnik, ki zatrjuje neposredno diskriminacijo, vzpostavi domnevo diskriminacije, lahko tožena stranka zavrača to domnevo na dva načina. Dokaže lahko, da pritožnik v resnici ni v podobnem ali primerljivem položaju z drugo primerljivo osebo, kot je obrazloženo v [poglavju 2.2.3](#), ali da različna obravnava ne temelji na zaščiteni okoliščini, temveč na drugih objektivnih razlikah, kot smo obravnavali v [poglavju 3.2](#). Če toženi stranki ne uspe zavreči domneve, mora navesti utemeljitev za drugačno obravnavo ter dokazati, da je bil ukrep objektivno utemeljen in sorazmeren. **EKČP** dopušča preizkus objektivne utemeljenosti, po **pravu EU** pa je mogoče drugačno obravnavo utemeljevati le v nekaterih okoliščinah.⁶⁶⁵

Po EKČP, ko oseba, ki zatrjuje posredno diskriminacijo, vzpostavi izpodbojno domnevo, da je učinek ukrepa ali prakse diskriminatoren, se dokazno breme obrne in bremeni toženo pogodbenico, ki mora pokazati, da drugačna obravnava

⁶⁶⁴ Glede pristopa ESČP k odpravi dokaznega bremena v okviru rasističnega nasilja glej ESČP, *Nachova in drugi proti Bolgariji* (veliki senat), št. 43577/98 in 43579/98, 6. julij 2005, točke 144–159. Protidiskriminacijska zakonodaja EU ne zahteva, da se dokazno breme uporabi v okviru kazenskega prava.

⁶⁶⁵ Glej [poglavji 3.1 in 3.2](#).

ni diskriminatorna.⁶⁶⁶ **Po pravu EU** mora v primeru posredne diskriminacije tožena stranka dokazati, da je sprejet ukrep, zakon ali praksa primeren in potreben za doseganje teh legitimnih ciljev ter da povzročeni slabši položaji niso nesorazmerni v primerjavi z zasledovanimi cilji.⁶⁶⁷

Primer: V zadevi *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*⁶⁶⁸ je SEU ponudilo napotke o tem, kako lahko delodajalec ovrže domnevo diskriminacije. Specifično naj pokaže, da zaposleni moški in ženske dejansko niso bili v primerljivi situaciji, ker so opravljali delo, ki ni bilo enake vrednosti. To bi lahko veljalo, če bi njihovo delo obsegalo naloge bistveno drugačne narave. Poleg tega bi lahko pokazali, da objektivni dejavniki, nepovezani s spolom, pojasnjujejo razliko v plači. To bi lahko veljalo, če bi dohodek moškega zaposlenega vključeval dodatek za potne stroške, ki bi mu pripadal zaradi daljše poti v službo ali bivanja v hotelu med delovnim tednom.

Primer: V zadevi *Feryn*⁶⁶⁹ je SEU ugotovilo, da so oglasovanje in izjave tožene stranke vzpostavljale domnevo neposredne diskriminacije. Vendar je SEU navedlo še, da lahko tožena stranka zvrne to domnevo, če lahko dokaže, da prakse zaposlovanja oseb zadevnega etničnega ali rasnega porekla niso dejansko obravnavale drugače – na primer, če pokaže, da je pogosto zaposloval osebe zadevnega etničnega ali rasnega porekla.

Primer: V zadevi *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*⁶⁷⁰ je društvo Accept, nevladna organizacija, ki razvija in ščiti pravice LGBT-oseb v Romuniji, vložila pritožbo zoper homofobne javne izjave pokrovitelja profesionalnega nogometnega kluba. Zlasti je izpostavilo pokroviteljevo izjavo v intervjuju, da ne bi nikoli zaposlil istospolno usmerjenega igralca. SEU je ugotovilo, da čeprav pokrovitelj ni imel pravno zavezujoče vloge pri zaposlovanju, je javno trdil, da igra pomembno vlogo

666 ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007, točka 189.

667 SEU, „*CHEZ Razpredelenie Bolgarija*“ *AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia* (veliki senat), C-83/14, 16. julij 2015, točka 128.

668 SEU, *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, C-381/99, 26. junij 2001.

669 SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008.

670 SEU, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25. april 2013.

pri upravljanju nogometnega kluba. V tej situaciji so pokroviteljeve izjave lahko povzročile odgovornost kluba. Zaradi tega bi lahko bilo dokazno breme, da politika zaposlovanja ni bila diskriminatorna, preneseno na nogometni klub. Vendar je SEU poudarilo, da v tem kontekstu ni bilo potrebno dokazati, da so bile osebe s specifično spolno umerjenosti v preteklosti zaposlene v klubu, saj bi s tem lahko posegali v pravico do zasebnosti zadevnih oseb. Zadostovalo bi, da bi se klub distanciral od diskriminatornih javnih izjav in dokazal obstoj izrecnih določb politike zaposlovanja, ki so namenjene zagotavljanju skladnosti z načelom enake obravnave.

Načelo deljenega dokaznega bremena podobno velja v **mednarodnem pravu**. Primer lahko najdemo v praksi Odbora OZN za odpravo rasne diskriminacije.⁶⁷¹ Slovaška državljanka romskega porekla se je prijavila na delovno mesto pomožne učiteljice. Njeno prijavo so zavrnili in sprejeli osebo, ki je bila slabše kvalificirana in manj izkušena kot pritožnica. Odbor za odpravo rasne diskriminacije je ugotovil kršitev obveznosti države pogodbenice, da zagotavlja enakost v zvezi s pravico do dela brez razlikovanja na podlagi rase, barve kože, narodnosti ali etničnega porekla. Odbor je sprejel takšno odločitev, ker država ni zadovoljivo odgovorila na pritožnične obtožbe in ni navedla prepričljivih argumentov, ki bi upravičevali drugačno obravnavo pritožnice pri zavrnitvi njene prijave. Odbor je menil, da je vztrajanje sodišč pri tem, da mora pritožnica dokazati namen diskriminirati, v nasprotju s prepovedjo ICERD glede ravnanja z diskriminatornim učinkom in tudi s postopkom obrnjenega dokaznega bremena, ki ga je uvedla država pogodbenica. Ker je država pogodbenica sprejela tak postopek, njegovo neupoštevanje pomeni kršitev pravice pritožnice do učinkovitih pravnih sredstev, vključno s primernim zadoščenjem in nadomestilom za pretrpljeno škodo.

Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je izpostavil, da „kadar zadevna dejstva in dogodki spadajo v celoti ali delno pod izključno vednost oblasti ali drugih toženih strank, naj dokazno breme bremeni oblasti ali druge tožene stranke“.⁶⁷²

Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice je državam pogodbenicam svetoval še, naj „regulirajo dokazno breme v civilnih postopkih, ki vključujejo

671 OZN, CERD (2015), sporočilo št. 56/2014, CERD/C/88/D/56/2014, 4. december 2015.

672 OZN, Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice (2009), Splošni komentar št. 20: Nediskriminacija ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic (člen 2(2) Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah), dok. E/C.12/GC/20, 2. julij 2009.

diskriminacijo na podlagi rase, barve kože, porekla, nacionalne ali etnične pripadnosti, tako da ko nedržavljan izkaže za verjetno, da je bil žrtev takšne diskriminacije, mora tožena stranka predložiti dokaze o objektivni in razumni utemeljenosti drugačne obravnave“.⁶⁷³

6.2 Okoliščine, nepomembne za ugotavljanje diskriminacije

Določena vprašanja, ki pogosto spremljajo primere diskriminacije, denimo obstoj predsodkov ali namena diskriminirati, dejansko niso relevantna za ugotavljanje, ali je pravni preizkus za diskriminacijo izpolnjen. Kar je treba dokazati v primeru diskriminacije, je preprosto obstoj neutemeljene drugačne obravnave zaradi okoliščine, na podlagi katere je diskriminacija prepovedana. To pomeni, da številnih stranskih okoliščin za dokazovanje diskriminacije ni treba ugotoviti.

Ni treba dokazati, da je tožena oseba motivirana s predsodki. Zato za dokazovanje rasne ali spolne diskriminacije ni treba dokazati, da ima tožena oseba rasistična ali seksistična stališča. Nacionalni zakoni ne morejo urejati posameznikovih stališč, saj so povsem intimna. Namesto tega lahko urejajo dejanja, s katerimi se takšna stališča lahko izkazujejo.

Primer: V zadevi *Feryn*⁶⁷⁴ je lastnik podjetja dejal, da je uvedel to pravilo, ker njegove stranke (ne on sam) niso želele, da se imigrantom omogoči dostop do njihovih zasebnih rezidenc. Za SEU to ni bilo relevantno pri odločanju, ali je bilo do diskriminatorno. Običajno ni treba dokazati diskriminatornega nagiba, razen če se poskuša dokazati napeljevanje k storitvi dejanja iz sovraštva, saj na področju kazenskega prava veljajo višji dokazni standardi.

Poleg tega ni treba pokazati, da je namen pravila ali prakse, da povzroči drugačno obravnavo. Z drugimi besedami, če javni organ ali zasebni posameznik lahko dokaže, da prakso izvaja v dobri veri, vendar praksa učinkuje tako, da postavlja v slabši položaj določene skupine, to pomeni diskriminacijo.

⁶⁷³ OZN, CERD (2005), Splošno priporočilo št. 30 o diskriminaciji nedržavljanov, točka 24.

⁶⁷⁴ SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008.

Primer: V zadevi *D. H. in drugi proti Češki republiki*⁶⁷⁵ je vlada zagovarjala stališče, da je bil sistem posebnih šol uveden kot pomoč pri izobraževanju romskih otrok, za premagovanje jezikovnih ovir in reševanje odsotnosti predšolske vzgoje. Vendar je ESČP ugotovilo, da je bilo irelevantno, ali se je zadevna politika nanašala na romske otroke. Za dokazovanje diskriminacije je bilo treba pokazati le, da je politika negativno vplivala na romski otroke v primerjavi z večinsko populacijo in ne da je obstajal kakršenkoli namen diskriminirati.⁶⁷⁶

Poleg tega je v zadevi, povezavi z diskriminacijo na podlagi rase in spolne usmerjenosti, SEU ugotovilo, da ni potrebe dokazati, da obstaja določljiva žrtev⁶⁷⁷, kar se domnevno enako uporablja za druge razloge za diskriminacijo v podobnih okoliščinah. Čeprav po pravu EU morda ni zahteve po določljivi žrtvi, to ne velja za dostop do ESČP, kjer tak zahtev ne bi izpolnjeval meril za sprejetje zadeve v obravnavo po členu 34 EKČP.

Primer: V zadevi *Feryn*⁶⁷⁸ ni bilo mogoče dokazati, da se je nekdo poskušal prijavit na delovno mesto in bil zavržen, poleg tega pa ni bilo mogoče najti osebe, ki se je odločila, da se ne bo prijavila na prosto delovno mesto zaradi oglasa. Z drugimi besedami, določljive žrtve ni bilo in zadevo je vložil belgijski organ za načelo enakosti. SEU je dejalo, da ni treba določiti osebe, ki je bila diskriminirana, ker je iz ubeseditve oglasa jasno, da bodo osebe zadevnega etničnega ali rasnega porekla odvrnjene od morebitne prijave, saj bi vnaprej vedele, da ne bodo uspešne. Glede na to bi bilo mogoče dokazati, da so zakonodaja ali politike diskriminatorni, brez potrebe po določanju dejanske žrtve.

Primer: V primerih preizkušanja situacij posamezniki pogosto sodelujejo z zavedanjem ali pričakovanjem, da bodo obravnavani manj ugodno. Njihov cilj ni dejansko koristiti storitev, temveč zbrati dokaze. To pomeni, da ti posamezniki niso žrtve v tradicionalnem pomenu. Prizadevajo si za

675 ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007, točka 79.

676 Prav tam, točki 175 in 184.

677 SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008; SEU, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25. april 2013.

678 SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008.

zagotavljanje izvrševanja zakona, ne pa za odškodnino za utrpljeno škodo. V zadevi, vloženi na Švedskem, kjer je skupina študentov prava izvedla preizkušanje situacij v nočnih klubih in restavracijah, je Vrhovno sodišče ugotovilo, da so osebe, ki so sodelovale v preizkušanju, še vedno lahko sprožile postopke za diskriminatorno obravnavo. Hkrati bi lahko bila dodeljena odškodnina zmanjšana, saj jim ni bilo zavrnjeno nekaj, kar bi dejansko želeli (tj. vstop v določene objekte).⁶⁷⁹ Vendar se zdi, da je SEU sprejelo drugačen pristop k preizkušanju situacij.

Primer: Zadeva *Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG*⁶⁸⁰ se je nanašala na odvetnika, ki se je prijavil na delovno mesto izključno, da bi sprožil postopek zaradi diskriminacije in na za namen pridobitve zaposlitve. SEU je odločilo, da se takšna oseba ne more zanašati na zaščito, ki jo nudita direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES) in direktiva o enakosti spolov (preoblikovano) (2006/54/ES), saj takšna situacija ne spada v opredelitev dostopa do zaposlitve, samozaposlitve ali poklica. Ugotovilo je, da se takšna prijava lahko obravnava kot zloraba pravic.

6.3 Vloga statističnih in drugih podatkov

Statistični podatki lahko igrajo pomembno vlogo pri pritožnikovem dokazovanju domneve diskriminacije. Še posebej so koristni pri dokazovanju posredne diskriminacije, saj so v teh primerih zadevna pravila ali prakse navidezno nevtralna. V teh primerih se je treba osredotočiti na učinke pravil ali praks, da se pokaže, da so nesorazmerno manj ugodne za določene skupine oseb v primerjavi z drugimi v podobni situaciji. Izdelava statističnih podatkov deluje skupaj z obrnjenim dokaznim bremenom: če podatki na primer kažejo, da so ženske ali osebe z invalidnostmi še posebej v manj ugodni situaciji, bo morala država podati prepričljivo alternativno razlago števil. **EKČP** je to izrazilo v zadevi *Hoogendijk proti Nizozemski*:

„Sodišče meni, da če prosilec lahko na podlagi nespornih uradnih statističnih podatkov dokaže obstoj *prima facie* indikacije, da določeno pravilo, čeprav je oblikovano nevtralno, dejansko vpliva na očitno višji

679 Švedska, Vrhovno sodišče, *Escape Bar and Restaurant proti varuhu človekovih pravic proti etnični diskriminaciji T-2224-07*, 1. oktober 2008. Za povzetek v angleščini glej Evropsko mrežo pravnih strokovnjakov na področju nediskriminacije (2009), Švedska, European Anti-Discrimination Law Review, št. 8., julij 2009, str. 68.

680 SEU, *Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG*, C-423/15, 28. julij 2016.

delež žensk kot moških, mora tožena vlada pokazati, da je to posledica objektivnih dejavnikov, ki niso povezani s katerokoli diskriminacijo na podlagi spola.⁶⁸¹

Zdi se, da za obravnavo statističnih dokazov sodišča niso določila stroge zahteve glede praga, ki bi ga bilo treba izkazati v postopku ugotavljanja, da je prišlo do posredne diskriminacije. **SEU** poudarja, da je treba doseči precej visoko statistično število. Povzetek sodne prakse SEU je predstavljen v sklepnih predlogih generalnega pravobranilca Légerja v zadevi *Nolte*, kjer je glede spolne diskriminacije navedel:

„Da se ukrep predpostavlja kot diskriminatoren, mora vplivati ‚na precej večje število žensk kot moških‘ [*Rinner-Kühn*⁶⁸²] ali ‚precej manjši odstotek moških kot žensk‘ [*Nimz*⁶⁸³, *Kowalska*⁶⁸⁴] ali ‚precej več žensk kot moških‘ [*De Weerd*⁶⁸⁵].

Primeri kažejo, da mora biti delež žensk, na katere vpliva ukrep, posebej izstopajoč. V zadevi *Rinner-Kühn* je Sodišče sklepalo o obstoju diskriminatorne situacije, kjer je bil delež žensk 89 odstotkov. V tem primeru bi bila sama po sebi številka 60 odstotkov [...] verjetno povsem nezadostna za sklepanje o obstoju diskriminacije.⁶⁸⁶

V skladu s tem morajo nacionalna sodišča pri proučevanju statističnih podatkov ugotoviti, ali zajemajo dovolj posameznikov, da izključijo naključja in kratkoročni razvoj dogodkov.⁶⁸⁷

681 ESČP, *Hoogendijk proti Nizozemski (dec.)*, št. 58641/00, 6. januar 2005.

682 SEU, *Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG*, C-171/88, 13. julij 1989.

683 SEU, *Helga Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg*, C-184/89, 7. februar 1991.

684 SEU, *Maria Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg*, C-33/89, 27. junij 1990.

685 SEU, *M. A. De Weerd, née Roks in drugi proti odboru Poslovnega združenja za zdravstvene, duševne in socialne interese in drugim*, C-343/92, 24. februar 1994.

686 Mnenje generalnega pravobranilca Légerja z dne 31. maja 1995, točki 57–58 v zadevi SEU, *Inge Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, C-317/93, 14. december 1995.

687 SEU, *Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority and Secretary of State for Health*, C-127/92, 27. oktober 1993.

Primer: Zadeva⁶⁸⁸ z Danske se je nanašala na odpuščanja v vladni agenciji zaradi potrebe po zmanjšanju delovne sile. Vsi odpuščeni delavci so bili nad 50. letom starosti. Pritožnika sta zatrjevala, da sta bila diskriminirana zaradi svoje starosti. Vrhovno sodišče je dejalo, da bi statistične informacije lahko vzpostavile domnevo diskriminacije na podlagi starosti. Vendar je sodišče ugotovilo, da več delavcev v vladni agenciji, ki so bili starejši od pritožnikov, ni bilo odpuščenih med procesom zmanjševanja delovne sile. Na podlagi tega je sodišče odločilo, da v tem primeru statistični podatki o starosti odpuščenih delavcev in informacije o starostni strukturi zaposlenih v vladni agenciji niso dokazali dejstev, ki bi lahko pomenila morebitno diskriminacijo.

Primer: V zadevah *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main* in *Silvia Becker proti Land Hessen*⁶⁸⁹ sta delavki s skrajšanim delovnim časom zatrjevali, da sta bili diskriminirani na podlagi spola. Razlika v izplačanih pokojninah, ki ni temeljila na razliki v delovnem času, je pomenila, da sta bili delavki s skrajšanim delovnim časom efektivno plačani manj kot delavci s polnim delovnim časom. Statistični dokazi so pokazali, da je 87,9 odstotka delavcev s skrajšanim delovnim časom ženskega spola. Ker je ukrep, čeprav nevtralen, negativno vplival na ženske nesorazmerno v primerjavi z moškimi, je SEU sprejelo, da gre za domnevo posredne diskriminacije na podlagi spola. Podobno je bil v zadevi *Gerster* manj ugoden položaj za delavce s krajšim delovnim časom, med katerimi je bilo 87 odstotkov žensk, za sodišče viden kot zadosten.⁶⁹⁰

Primer: V zadevi *Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) in Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)*⁶⁹¹ je pritožnica skoraj štirideset let plačevala prispevke v španski sistem socialne varnosti. Med tem časom je bila večinoma zaposlena za polni delovni čas, razen med letom 1998 in 2005, ko je bila najprej zaposlena za skrajšani delovni čas, nato pa brezposelna. Leta 2010 je vložila zahtevek za invalidsko pokojnino. V skladu z ustreznim zakonom je bila invalidska pokojnina izračunana na podlagi osmih let pred nastankom dogodka, ki je povzročil invalidnost. Delavcem, ki so bili v obdobju neposredno pred

688 Danska, Vrhovno sodišče, *zadeva 28/2015*, 14. december 2015, glej angleški povzetek v: European Equality Law Review (2016), vol. 1, str. 84.

689 SEU, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main (C-4/02) in Silvia Becker proti Land Hessen (C-5/02)*, združeni zadevi C-4/02 in C-5/02, 23. oktober 2003.

690 SEU, *Hellen Gerster proti Freistaat Bayern*, C-1/95, 2. oktober 1997.

691 SEU, *Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) in Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)* (veliki senat), C-527/13, 14. april 2015.

obdobjem brezposelnosti zaposleni s skrajšanim delovnim časom, je bila dodeljena nižanja invalidska pokojnina. Znižanje pokojnine je bilo posledica uporabe koeficienta za zaposlitev s skrajšanim delovnim časom. Posledično je bila s tem načinom izračuna invalidska pokojnina pritožnice precej nižanja. Predložitveno sodišče je vprašalo, ali bi bilo mogoče zadevno nacionalno določbo obravnavati kot diskriminatorno do delavcev, ki so delali s skrajšanim delovnim časom v obdobju neposredno pred prekinitvijo plačevanja prispevkov v španski sistem socialne varnosti. Sklicevala se je na dejstvo, da ta določba še posebej vpliva na ženske, saj je v Španiji veliko več delavk s skrajšanim delovnim časom kot delavcev s skrajšanim delovnim časom. Vendar je SEU ugotovilo, da te določbe niso veljale za vse delavce oz. delavke s skrajšanim delovnim časom. Veljale so le za omejeno skupino delavcev oz. delavk, vključno s pritožnico, ki so po obdobju zaposlitve za skrajšan delovni čas prekinile plačevanje prispevkov med referenčnim obdobjem osmih let. Posledično globalni statistični podatki o delavcih oz. delavkah s skrajšanim delovnim časom kot celota niso bili relevantni pri ugotavljanju, ali imajo določbe španske zakonodaje večji vpliv na ženske kot moške.

Primer: Zadeva *Seymour-Smith*⁶⁹² obravnava zakonodajo Združenega kraljestva o odpustu brez odpovednega razloga, ki zagotavlja posebno zaščito osebam, ki so pri določenem delodajalcu zaposlene dlje kot dve leti brez prekinitve. Pritožnica je zatrjevala, da to pomeni posredno diskriminacijo na podlagi spola, saj je obstajala manjša verjetnost, da bodo ženske izpolnjevale ta kriterij. Ta zadeva je zanimiva, saj je SEU namignilo, da manjši delež nesorazmernosti še vedno lahko dokaže posredno diskriminacijo, „če razkriva trajno in relativno stalno neskladje med moškimi in ženskami v daljšem časovnem obdobju“. Vendar je SEU glede posameznih dejstev v tej zadevi navedlo, da predstavljeni statistični podatki, ki so kazali, da je 77,4 odstotka moških in 68,9 odstotka žensk izpolnjevalo ta kriterij, niso dokazali, da bi bistveno manjši odstotek žensk lahko zadostil pogoju.

Podoben pristop lahko najdemo v sodni praksi **ESČP**.

692 SEU, *Regina proti Secretary of State for Employment, ex parte Seymour-Smith in Perez*, C-167/97, 9. februar 1999.

Primer: V zadevi *Di Trizio proti Švici*⁶⁹³ je pritožnica, ki je delala s polnim delovnim časom, morala prenehati delati zaradi bolečin v hrbtu. Odobreno ji je bilo nadomestilo za invalidnost, ki je bilo ukinjeno, ko je rodila. Pristojne oblasti so utemeljile odločitev glede njene upravičenosti do nadomestila s kombinirano metodo. Predpostavljale so, da tudi brez invalidnosti pritožnica po rojstvu otrok ne bi bila zaposlena za polni delovni čas. ESČP je ugotovilo, da bi pritožnica verjetno prejela delno nadomestilo za invalidnost, če bi delala za polni delovni čas ali namenila svoj čas izključno svojemu gospodinjstvu. Poleg tega se je ESČP zanašalo na statistične podatke, ki so dokazovali, da je bilo 97 odstotkov oseb, na katere je vplivala kombinirana metoda, žensk, ki so želele po rojstvu otrok delati s skrajšanim delovnim časom. Posledično so statistični podatki dokazali zadostne in zanesljive informacije za vzpostavitev domneve posredne diskriminacije.

Primer: Zadeva *D. H. in drugi proti Češki republiki*⁶⁹⁴ je obravnavala pritožbe romskih pritožnikov, da so bili njihovi otroci izključeni iz običajnega izobraževalnega sistema in na podlagi njihovega romskega porekla nameščeni v posebne šole, namenjene učencem z učnimi težavami. Razporeditev romskih otrok v posebne šole je temeljila na uporabi preizkusov intelektualnih sposobnosti. Navkljub navidezno nevtralni praksi je narava preizkusov romskim otrokom sama po sebi otežila doseganje zadovoljivih rezultatov in posledičen vstop v običajni izobraževalni sistem. ESČP je to ugotovilo kot dokazano s sklicevanjem na statistične podatke, ki so kazali posebej visok delež učencev romskega porekla, ki so bili nameščeni v posebne šole. Podatki o njihovi geografski regiji, ki so jih posredovali pritožniki, so kazali, da je 50 do 56 odstotkov učencev v posebnih šolah Romov, medtem ko so zajemali le okoli 2 odstotka skupne populacije v izobraževalnih ustanovah. Podatki iz medvladnih virov so kazali, da je 50 do 90 odstotkov Romov v celotni državi obiskovalo posebne šole. ESČP je ugotovilo, da podatki, čeprav niso natančni, kažejo, da je število romskih otrok, na katere je vplival ta ukrep, „nesorazmerno visoko“ v primerjavi z njihovim deležem v celotni populaciji.⁶⁹⁵

Primer: V zadevi *Abdu proti Bolgariji*⁶⁹⁶ sta bila pritožnik in njegov prijatelj, oba državljana Sudana, vpletena v pretep z dvema bolgarskima mladoletnikoma. Po trditvah pritožnika sta ju mlada moška napadla in verbalno žalila

693 ESČP, *Di Trizio proti Švici*, št. 7186/09, 2. februar 2016.

694 ESČP, *D. H. in drugi proti Češki republiki* (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007.

695 Prav tam, točke 18 in 196–201.

696 ESČP, *Abdu proti Bolgariji*, št. 26827/08, 11. marec 2014.

z rasističnimi opazkami. Postopek zoper napadalca je bil prekinjen, ker ni bilo mogoče ugotoviti, kdo je začel pretep in kaj so bili njuni nagibi. Oblasti niso zaslüşale prič in domnevnih napadalcev glede morebitnih rasističnih nagibov za njuna dejanja. ESČP je ugotovilo, da so imele oblasti dokaze o morebitnem rasističnem nagibu, vendar glede tega niso izvedle učinkovite preiskave. V svoji odločitvi se je ESČP sklicevalo na nacionalna in mednarodna poročila o rasističnem nasilju v Bolgariji, ki so razkrila, da bolgarske oblasti na splošno ne preiskujejo rasistične narave takšnih primerov.

Zdi se, da je mogoče dokazati, da je zaščiten skupina nesorazmerno prizadeta tudi takrat, ko statistični podatki niso na voljo, vendar so razpoložljivi viri zanesljivi in podpirajo to analizo.

Primer: Zadeva *Opuz proti Turčiji* je obravnavala posameznika z zgodovino nasilja v družini, ki je večkrat kruto ravnal s svojo ženo in njeno materjo, katero je na koncu umoril.⁶⁹⁷ ESČP je ugotovilo, da država ni zaščitila pritožnice in njene matere pred nečloveško in ponižujočo obravnavo ter ni zaščitila materinega življenja. Ugotovilo je še, da je država diskriminirala pritožnici, saj jima ni zagotovila primerne zaščite zaradi dejstva, da sta bili ženski. To je sklenilo deloma na podlagi dokazov, da so žrtve nasilja v družini pretežno ženske, in statističnih podatkov, ki so ponazarjali razmeroma omejeno uporabo pristojnosti nacionalnih sodišč za izdajo odredb za zaščito žrtv nasilja v družini. Zanimivo je, da v tej zadevi niso bili navedeni nobeni statistični podatki, ki bi nakazovali, da so žrtve nasilja v družini predvsem ženske; dejansko je bilo izpostavljeno, da je Amnesty International navedel, da za to ni zanesljivih podatkov. Namesto tega je bilo ESČP pripravljeno sprejeti mnenje Amnesty Internationala, ugledne nacionalne nevladne organizacije, in Odbora OZN za odpravo diskriminacije žensk, da je nasilje nad ženskami velik problem v Turčiji.

Treba je upoštevati, da statistični podatki niso vedno potrebni za dokazovanje primerov posredne diskriminacije. Ali bodo statistični podatki potrebni za dokazovanje zahtevka, je odvisno od dejstev primera. Zlasti lahko zadostujejo dokazi o ravnanjih ali prepričanjih drugih pripadnikov iste zaščiten kategorije.

⁶⁹⁷ ESČP, *Opuz proti Turčiji*, št. 33401/02, 9. junij 2009.

Primer: V zadevi *Oršuš in drugi proti Hrvaški*⁶⁹⁸ so določene šole uvedle razrede, ki so imeli skrajšan izobraževalni program v primerjavi z običajnimi razredi. Pritožniki so zatrjevali, da je bilo v teh razredih nesorazmerno veliko romskih učencev, kar je pomenilo posredno diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti. Država je trdila, da so bili ti razredi uvedeni na podlagi znanja hrvaščine ter do so bili učenci, ko so usvojili primerno raven jezikovnega znanja, prepisani v običajne razrede. ESČP je ugotovilo, da v nasprotju z zadevo *D. H.* le statistični podatki niso vzpostavili domneve diskriminacije. V eni šoli je bilo 44 odstotkov Romov in 73 odstotkov teh je bilo vpisanih v razred za Rome. V drugi šoli je bilo 10 odstotkov Romov in 36 odstotkov teh je bilo vpisanih v razred za Rome. To je potrdilo, da ni bilo splošne politike za samodejno razvrščanje Romov v ločene razrede. Vendar je ESČP menilo, da je mogoče dokazati posredno diskriminacijo brez zanašanja na statistične podatke. V tem primeru na podlagi dejstva, da je bil ukrep razporejanja otrok v ločene razrede zaradi njihovega nezadostnega znanja hrvaščine uporabljen le za romske učence. Posledično je to vzpostavilo domnevo o drugačni obravnavi.

Pomembno je poudariti še, da je mogoče podatke in statistične podatke primerjati le takrat, ko so na voljo. V tem kontekstu je v skladu s **pravom EU** Komisija marca leta 2014 objavila priporočilo⁶⁹⁹, ki se osredotoča na preglednost plačil. Namen priporočila je državam članicam predlagati ukrepe za olajšanje preglednosti plač v podjetjih, na primer izboljšanje pogojev za zaposlene za pridobivanje informacij o plačah ali uvedbo poročanja o plačah in sistemov spolno nevtralne klasifikacije delovnih mest.

Po mnenju ESČP morajo države pogodbenice spodbujati pozitivne ukrepe za zmanjšanje razlike med plačami, vključno z ukrepi za izboljšanje kakovosti in kritja statističnih podatkov o plačah.⁷⁰⁰

698 ESČP, *Oršuš in drugi proti Hrvaški* (veliki senat), št. 15766/03, 16. marec 2010, točki 152 in 153.

699 Priporočilo Evropske komisije 2014/124/EU z dne 7. marca 2014 o krepitvi načela enakega plačila moških in žensk s preglednostjo, UL L 69, 8.3.2014.

700 EOSP, sklepi XVII-2(2005), Češka.

6.4 Izvajanje protidiskriminacijskega prava

Ključna poudarka

- Protidiskriminacijsko pravo je mogoče izvajati z uvedbo civilnih, upravnih ali kazenskih postopkov zoper domnevnega kršitelja prepovedi diskriminacije.
- Veljavne sankcije morajo biti učinkovite, sorazmerne in odvračilne; kljub temu pa imajo države članice prosto izbiro med različnimi ustreznimi ukrepi.

Protidiskriminacijski zakoni se lahko izvršujejo s civilnimi, upravnimi ali kazenskimi postopki. V civilnem postopku lahko žrtev diskriminacije prejme odškodnino, medtem ko je cilj kazenskega postopka kaznovanje storilcev.

Po pravu EU protidiskriminacijske direktive zahtevajo, da države članice vzpostavijo sodne in/ali upravne postopke, ki posameznikom omogočajo uveljavljanje svojih pravic na podlagi direktiv o enakosti.⁷⁰¹ Poleg tega je določeno, da morajo biti sankcije, ki lahko vključujejo plačilo odškodnine žrtvi, učinkovite, sorazmerne in odvračilne.⁷⁰² SEU je večkrat poudarilo potrebo po učinkovitih sankcijah, ki so pomembno orodje za odvratanje od in kaznovanje diskriminacije. Strogost kazni mora biti sorazmerna s težo kršitev. Vendar direktiva o enakosti pri zaposlovanju ne predpisuje specifične kazni; državam članicam prepušča prosto izbiro med različnimi rešitvami, primernimi za doseganje cilja.⁷⁰³ Toda če se država članica odloči za kaznovanje diskriminacije, mora biti dodeljena odškodnina ustrezná glede na nastalo škodo in mora zato znašati več kot zgolj nominalna odškodnina, da se zagotovi njena učinkovitost in odvračilni učinek.

Izrečene kazni morajo biti učinkovite, sorazmerne in odvračilne, tudi v primerih, ko žrtev ni določljiva.⁷⁰⁴ To pomeni, da pristop EU k pravnim sredstvom presega tradicionalni pravni pristop, ki temelji na pravicah posameznikov.

701 Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 9(1), direktiva o enakosti spolov (prenovitev), člen 17(1), direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev, člen 8(1), in direktiva o rasni enakosti, člen 7(1).

702 Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, člen 17, in direktiva o rasni enakosti, člen 15.

703 SEU, *Sabine von Colson in Elisabeth Kamann proti deželi Nordrhein-Westfalen*, 14/83, 9. april 1984.

704 SEU, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25. april 2013, točka 36, in SEU, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV*, C-54/07, 10. julij 2008, točke 23–25.

V nekaterih primerih ustrezno pravno varstvo pred diskriminacijo zahteva kazenske ukrepe.

Primer: V zadevi *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*⁷⁰⁵ (obravnavano v poglavjih 4.1, 5.3 in 6.1), na temo diskriminatornih komentarjev pokrovitelja nogometnega kluba, je SEU odločilo, da povsem simbolična kazen ne more biti skladna z zahtevo, da je kazen učinkovita, sorazmerna in odvračilna. Vendar je moralo nacionalno sodišče presoditi, ali v okoliščinah primera pisno opozorilo izpolnjuje ta kriterij. SEU je poudarilo, da naj vsako pravno sredstvo, ki je po nacionalnih določbah na voljo v primerih diskriminacije, izpolnjuje kriterije učinkovitosti, sorazmernosti in odvračilnosti.

Primer: V zadevi *María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA*⁷⁰⁶, se je nacionalni postopek nanašal na kaznovalno odškodnino, dodeljeno ge. Arjona Camacho po odpovedi pogodbe zaposlitvi, ki je pomenila diskriminacijo na podlagi spola. SEU je odločilo, da mora odškodnina v celoti kriti nastalo izgubo in škodo. Vendar so odškodnine, ki presegajo celotno nadomestilo za izgubo in škodo, dovoljene, a ne obvezne po direktivi o enakem obravnavanju.

V skladu z EKČP morajo države pritožnikom omogočiti primerno in zadostno izvrševanje odločb domačih sodišč. Neizvršitev sodbe lahko torej pomeni kršitev EKČP.

Primer: V zadevi *García Mateos proti Španiji*⁷⁰⁷ je bila prošnja pritožnice za skrajšani delovni čas, da bi lahko skrbel za svojega sina, zavrjena. Ustavno sodišče Španije je potrdilo, da je bila pritožnica diskriminirana na podlagi spola, in je zadevo posredovalo delovnemu sodišču, tudi to je pritožničin primer zavrnilo. Posledično je Ustavno sodišče ugotovilo, da njegova prejšnja sodba ni bila primerno izvršena, ter je drugo sodbo delovnega sodišča razglasilo za nično in neveljavno. Vendar je sodišče odločilo, da zadeve ni treba predati nižjemu sodišču, saj je medtem sin pritožnice dopolnil šest let

705 SEU, *Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*, C-81/12, 25. april 2013.

706 SEU, *María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA*, C-407/14, 17. december 2015.

707 EŠČP, *García Mateos proti Španiji*, št. 38285/09, 19. februar 2013.

in bi bila nova sodba nesmiselna. Poleg tega je izpostavilo, da v zadevni nacionalni zakonodaji dodelitev odškodnine ni predvidena. ESČP je poudarilo, da navkljub dvema odločitvama v korist pritožnice domače sodišče ni zagotovilo odškodnine, zato je ugotovilo kršitev člena 6(1) v povezavi s členom 14 EKČP.

Primer: V zadevi *Hulea proti Romuniji*⁷⁰⁸ je bila pritožniku zavrjnena prošnja za starševski dopust. Ustavno sodišče je odločilo, da zadevne zakonodajne določbe kršijo načelo nediskriminacije na podlagi spola, vendar pritožniku ni dodelilo odškodnine. ESČP je ugotovilo, da je bil kršen člen 14 v povezavi s členom 8 EKČP, saj sodišča niso navedla zadostnih razlogov za svojo odločitev, da ne dodelijo odškodnine.

Tudi neizvrševanje sodb ESČP, s katero je bila ugotovljena kršitev EKČP, lahko pomeni novo kršitev konvencije.

Primer: V zadevi *Sidabras in drugi proti Litvi*⁷⁰⁹ so trije pritožniki vložili pritožbo, da Litva ni razveljavila zakonodaje, ki je nekdanjim zaposlenim pri KGB prepovedovala delo na določenih področjih zasebnega sektorju, navkljub predhodnim odločitvam ESČP v njihovo korist.⁷¹⁰ V zvezi s tretjim pritožnikom je ESČP ugotovilo, da so domača sodišča priznala, da je bila njegova razrešitev v nasprotju z EKČP, in izrecno navedla, da vprašanje o njegovi ponovni zaposlitvi morda ne bo ugodno rešeno, dokler zakon o KGB ostaja veljaven. Glede na to izjavo in pomanjkanje obrazložitve država ni prepričljivo pokazala, da sklicevanje domačih sodišč na zakon o KGB ni bil odločilni dejavnik, ki bi bil pravna podlaga za zavrnitev zahtevka tretjega pritožnika za ponovno zaposlitev. Posledično je bil kršen člen 14 v povezavi s členom 8. V nasprotju s tem je ESČP ugotovilo, da prvi in drugi pritožnik nista prepričljivo pokazala, da sta bila diskriminirana po odločitvah ESČP v svojih prejšnjih zadevah. Prvi pritožnik je bil brezposeln zaradi upravičenih razlogov, zlasti zaradi pomanjkanja potrebnih kvalifikacij, medtem ko drugi pritožnik nikoli ni skušal dobiti druge službe v zasebnem sektorju.

708 ESČP, *Hulea proti Romuniji*, št. 33411/05, 2. oktober 2012.

709 ESČP, *Sidabras in drugi proti Litvi*, št. 50421/08 in 56213/08, 23. junij 2015.

710 ESČP, *Sidabras in Džiautas proti Litvi*, št. 55480/00 in 59330/00, 27. julij 2004 in ESČP, *Rainys in Gasparavičius proti Litvi*, št. 70665/01 in 74345/01, 7. april 2005.

Poleg tega v kontekstu pravice do življenja ter svobode pred mučenjem, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem, člena 2 in 3 EKČP določata dolžnost države, da učinkovito preišče obtožbe o trpinčenju, kar vključuje tudi navedbe, da je bilo trpinčenje samo po sebi diskriminatorno, saj je bilo motivirano, na primer, z rasizmom.⁷¹¹ To je obravnavano v [poglavju 2.6](#) o kaznivih dejanjih iz sovraštva.

⁷¹¹ ESČP, *Turan Cakir proti Belgiji*, št. 44256/06, 10. marec 2009.

Sodna praksa

Izbrana sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice in Sodišča Evropske unije

Enakost in nediskriminacija

ESČP

Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji (veliki senat), št. 60367/08 in 961/11, 2017 (izrek dosmrtno zaporne kazni)

Pichkur proti Ukrajini, št. 10441/06, 2013 (izplačilo pokojnine v odvisnosti od kraja bivanja)

Savez crkava „Riječ života“ in drugi proti Hrvaški, št. 7798/08, 2010 (verski skupnosti so bile nekatere pravice odrečene)

SEU

Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL in drugi proti Conseil des ministres (veliki senat), C-236/09, 2011 (razlike v okoliščinah, ki vplivajo na zavarovalne premije in ugodnosti med moškimi in ženskami)

Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim (veliki senat), C-571/10, 2012 (zavrnitev stanovanjskih ugodnosti državljanom tretjih držav)

Neposredna diskriminacija

ESČP

Burden proti Združenemu kraljestvu (veliki senat), št. 13378/05, 2008 (zavrnitev odobritve oprostitve davka na dediščino za brate in sestre, ki bivajo skupaj)

Guberina proti Hrvaški, št. 23682/13, 2016 (diskriminatorno obravnavanje na temelju pritožničinega otroka z invalidnostjo)

EOSP

Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Italiji, pritožba št. 91/2013, 2015 (diskriminacija zdravnikov, ki niso izrazili ugovora vesti pri izvajanju storitev splava)

SEU

Debra Allonby proti Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional in Secretary of State for Education and Employment, C-256/01, 2004 (drugačni delovni pogoji, ki so posledica zaposlitve v zunanjem podjetju)

Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, C-267/12, 2013 (izključitev istospolnih partnerjev v civilnem partnerstvu iz socialnih ugodnosti, omejenih na poročene zaposlene)

P proti S in Cornwall County Council, C-13/94, 1996 (odpoved delovnega razmerja po spremembi spola)

S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law (veliki senat), C-303/06, 2008 (neugodna obravnava zaposlene – matere otroka z invalidnostjo)

Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions, C-423/04, 2006 (starost upravičenosti do starostne pokojnine v primeru transspolne ženske)

Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen (veliki senat), C-267/06, 2008 (izključitev civilnega partnerstva iz pokojnine preživelih oseb)

Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern, C-356/12, 2014 (različni pogoji za različne kategorije vozniškega dovoljenja)

Posredna diskriminacija

ESČP

D. H. in drugi proti Češki republiki (veliki senat), št. 57325/00, 2007 (usmerjanje romskih otrok v posebne šole)

EOSP

European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji, pritožba št. 81/2012, 2013 (omejena državna sredstva za izobraževanje otrok in mladostnikov z avtizmom)

SEU

„CHEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisija za zashita ot diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 2015 (namestitvev števcv za merjenje porabe električne energije v okrožju, v katerem živijo Romi)

Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social, Tesorería General de la Seguridad Social, C-385/11, 2012 (omejena pravica do pokojnine za delavca, ki dela krajši delovni čas)

Johann Odar proti Baxter Deutschland GmbH, C-152/11, 2012 (fleksibilno nadomestilo za presežne delavce, izplačano delavcem z invalidnostjo po socialnem načrtu)

Večkratna in presečna diskriminacija

ESČP

B. S. proti Španiji, št. 47159/08, 2012 (neupoštevanje dolžnosti do izvedbe temeljite preiskave glede navedb o nestrokovnem ravnanju policije)

Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalski (veliki senat), št. 17484/15, 2017 (diskriminatorna odločitev glede zmanjšanje odškodnine, ki so jo prisodili 50-letni ženski na podlagi zdravniške napake)

S.A.S. proti Franciji (veliki senat), št. 43835/11, 2014 (prepoved nošenja obraznih pokrival)

SEU

David L. Parris proti Trinity College Dublin in drugim, C-443/15, 2016 (izplačilo za preživele osebe istospolnemu partnerju)

Nadlegovanje in navodila za diskriminacijo

ESČP

Catan in drugi proti Republiki Moldaviji in Rusiji (veliki senat), št. 43370/04, 18454/06 in 8252/05, 2012 (nadlegovanje učencev)

Đorđević proti Hrvaški, št. 41526/10, 2012 (nadlegovanje osebe z invalidnostjo in njegove matere)

SEU

Carina Skareby proti Evropski komisiji, F-42/10, 2012 (psihično nadlegovanje s strani nadrejenega)

CQ proti Evropskemu parlamentu, F-12/13, 2014 (psihično nadlegovanje)

Q proti Komisiji Evropskih skupnosti, F-52/05, 2008 (psihično nadlegovanje)

S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law (veliki senat), C-303/06, 2008 (neugodna obravnava zaposlene – matere otroka z invalidnostmi)

Posebni ukrepi

ESČP

Çam proti Turčiji, št. 51500/08, 2016 (zavrnitev glasbene šole, da vpiše dijakinjo zaradi njene slepote)

Horváth in Kiss proti Madžarski, št. 11146/11, 2013 (usmerjanje romskih otrok v posebne šole)

EOSP

The Central Association of Carers in Finland proti Finski, pritožba št. 71/2011, 2012 (sistem cen dolgotrajne oskrbe za starejše osebe na Finskem)

SEU

Eckhard Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen, C-450/93, 1995 (ženske kandidatke so imele prednost pri zaposlovanju ali napredovanju)

Hellmut Marschall proti deželi Nordrhein-Westfalen, C-409/95, 1997 (ženske kandidatke so imele prednost pri zaposlovanju ali napredovanju)

Katarina Abrahamsson in Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist, C-407/98, 2000 (ženske kandidatke so imele prednost pri zaposlovanju ali napredovanju)

Maurice Leone in Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice in Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales, C-173/13, 2014 (predčasna upokojitev za ženske, ki so bile zaposlene v javnem sektorju)

Kazniva dejanja iz sovraštva / sovražni govor

ESČP

Delfi AS proti Estoniji (veliki senat), št. 64569/09, 2015 (pravna odgovornost spletnega portala za novice, za žaljive komentarje anonimnih tretjih oseb)

Halime Kılıç proti Turčiji, št. 63034/11, 2016 (nasilje v družini)

Identoba in drugi proti Gruziji, št. 73235/12, 2015 (homofobni napadi na udeležence zborovanja LGBT-oseb)

M'Bala M'Bala proti Franciji (dec.), št. 25239/13, 2015 (izraz sovraštva in antisemitizma)

Perinçek proti Švici (veliki senat), št. 27510/08, 2015 (zanikanje genocida nad armenskim narodom s strani Otomanskega cesarstva)

Škorjanec proti Hrvaški, št. 25536/14, 2017 (rasno motivirano nasilje)

Virabyan proti Armeniji, št. 40094/05, 2012 (neprimerna obravnava zaradi političnega mnenja)

Utemeljitev manj ugodne obravnave

SEU

Abercrombie & Fitch Italia Srl proti Antonino Bordonaro, C-143/16, 2017 (avtomatično odpuščanje pri 25-ih letih)

Asma Bougnaoui in Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA (veliki senat), C-188/15, 2017 (nošenje islamskega naglavnega pokrivala v službi)

Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, zadeva 222/84, 1986 (zavrnitev, da se ženski policistki podaljša pogodbo in se ji odobri usposabljanje za ravnanje s strelnim orožjem)

Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 2014 (starostna meja 30-ih let za zaposlovanje lokalnih policistov in policistk)

Silke-Karin Mahlburg proti deželi Mecklenburg-Vorpommern, C-207/98, 2000 (omejitve delovnih pogojev nosečnic)

Tanja Kreil proti Zvezni republiki Nemčiji, C-285/98, 2000 (omejitev dostopa žensk do vojaških položajev, ki vključujejo uporabo strelnega orožja)

Ute Kleinsteuber proti Mars GmbH, C-354/16, 2017 (izračun višine predčasne pokojnine za delavca s krajšim delovnim časom)

Zaposlitev

ESČP

Danilenkov in drugi proti Rusiji, št. 67336/01, 2009 (nadlegovanje na delovnem mestu zaradi članstva v sindikatu)

I. B. proti Grčiji, št. 552/10, 2013 (odpustitev zaposlenega, ki je HIV pozitiven)

SEU

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (homofobne pripombe finančnega pokrovitelja nogometnega kluba)

C., C-122/15, 2016 (dodatni davek na dohodek iz pokojnine)

Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres, C-267/12, 2013 (izključitev partnerjev, ki sklepajo istospolno civilno zvezo, iz posebnih ugodnosti, ki so bile omejene le na zaposlene ob sklenitvi zakonske zveze)

J. J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën, C-548/15, 2016 (davčna obravnava stroškov poklicnega usposabljanja)

Jennifer Meyers proti Adjudication Officer, C-116/94, 1995 (metoda izračuna upravičenosti staršev samohranilcev do družinskega kredita)

Julia Schnorbus proti deželi Hessen, C-79/99, 2000 (prednost do usposabljanja za moške kandidate, ki so opravili vojaško službo)

Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg, C-147/08, 2011 (dodatne pokojnine, ki so na voljo zgolj za poročene pare)

Nadežda Riežniece proti Zemkopības ministrija in Lauku atbalsta dienests, C-7/12, 2013 (odpustitev po starševskem dopustu)

Socialno varstvo in socialna varnost

ESČP

Andrle proti Češki republiki, št. 6268/08, 2011 (različne upokojitvene starosti za moške in ženske)

Bah proti Združenemu kraljestvu, št. 56328/07, 2011 (zavrnitev nastanitvene pomoči zaradi priseljenkega statusa)

Gouri proti Franciji (dec.), št. 41069/11, 2017 (nadomestilo za invalidnost, ki je odvisno od kraja bivanja)

Stummer proti Avstriji (veliki senat), št. 37452/02, 2011 (delo, opravljeno v zaporu)

SEU

Anita Cristini proti Société nationale des chemins de fer français, zadeva 32-75, 1975 (zavrnitev izdaje sezonskih vozovnic za velike družine zaradi tujega državljanstva)

Elodie Giersch in drugi proti État du Grand-Duché de Luxembourg, C-20/12, 2013 (finančna pomoč za visokošolske študije, dodeljene v odvisnosti od kraja prebivališča)

Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanna García-Nieto in drugim, C-299/14, 2016 (zavrnitev dodelitve socialne pomoči v prvih treh mesecih prebivanja v Nemčiji)

X., C-318/13, 2014 (različna stopnja invalidnine za moške in ženske)

Izobraževanje

ESČP

Çam proti Turčiji, št. 51500/08, 2016 (zavrnitev glasbene šole, da vpiše dijakinjo zaradi njene slepote)

Ponomaryovi proti Bolgariji, št. 5335/05, 2011 (šolnine za tujce)

SEU

Komisija Evropskih skupnosti proti Republiki Avstriji, C-147/03, 2005 (univerzitetni sprejem za imetnike avstrijskih in tujih diplom)

Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München, zadeva 9-74, 1974 (štipendije za izobraževanje)

Laurence Prinz proti Region Hannover in Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg, združeni zadevi C-523/11 in C-585/11, 2013 (štipendije za izobraževanje)

Mohamed Ali Ben Alaya proti Zvezni republiki Nemčiji, C-491/13, 2014 (zavrnitev vpisa državljana tretje države)

Dostop do dobave blaga in storitev, vključno z bivališčem

ESČP

Hunde proti Nizozemski (dec.), št. 17931/16, 2016 (zavrnitev zavetišča in socialne pomoči zavrtnjenemu prosilcu za azil)

Moldovan in drugi proti Romuniji (št. 2), št. 41138/98 in 64320/01, 2005 (pravica do doma)

Vrontou proti Cipru, št. 33631/06, 2015 (diskriminatorna zavrnitev izdaje begunske kartice)

EOSP

Conference of European Churches (CEC) proti Nizozemski, pritožba št. 90/2013, 2014 (obveznost zagotavljanja nastanitve otrokom in odraslim migrantom)

European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Nizozemski, pritožba št. 86/2012, 2014 (dostop do nujne pomoči odraslim migrantom v izrednih razmerah)

SEU

„CHEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisija za zashita ot diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 2015 (namestitvev števecv za merjenje porabe električne energije v okrožju, v katerem živijo Romi)

Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim (veliki senat), C-571/10, 2012 (zavrnitev stanovanjskih ugodnosti za državljane tretjih držav)

Dostop do pravnega varstva

ESČP

Anakomba Yula proti Belgiji, št. 45413/07, 2009 (omejena pravna pomoč priseljencem z neurejenim statusom)

Moldovan in drugi proti Romuniji (št. 2), št. 41138/98 in 64320/01, 2005 (živiljenjske razmere pritožnikov)

Paraskeva Todorova proti Bolgariji, št. 37193/07, 2010 (zavrnitev prekinitve izvrševanja kazni zaradi romskega izvora pritožnika)

Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja

ESČP

A. H. in drugi proti Rusiji, št. 6033/13 in 15 drugih vlog, 2017 (državljani ZDA posvojijo ruske otroke)

Kacper Nowakowski proti Poljski, št. 32407/13, 2017 (omejen stik s sinom zaradi pritožnikove invalidnosti)

Pajić proti Hrvaški, št. 68453/13, 2016 (zavrnitev dovoljenja za prebivanje istospolno usmerjenemu partnerju)

Vallianatos in drugi proti Grčiji (veliki senat), št. 29381/09 in 32684/09, 2013 (nobenih civilnih zvez za istospolne pare)

X in drugi proti Avstriji (veliki senat), št. 19010/07, 2013 (istospolna oseba posvoji partnerjevega otroka)

SEU

Malgožata Runevič-Vardyn in Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija in drugi, C-391/09, 2011 (pravila, ki urejajo črkovanje priimkov v uradnem nacionalnem jeziku)

Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesia Start España ETT SA, C-104/09, 2010 (zavrnitev dopusta očetu, ker je bila mati njegovega otroka samozaposlena)

Politično udejstvovanje

ESČP

Partei Die Friesen proti Nemčiji, št. 65480/10, 2016 (volilni pragovi)

Pilav proti Bosni in Hercegovini, št. 41939/07, 2016 (nezmožnost kandidiranja za izvolitev za predsednika zaradi prebivališča)

Kazenskopravne zadeve

ESČP

D. G. proti Irski, št. 39474/98, 2002

Bouamar proti Belgiji, št. 9106/80, 1988 (pridrzanje mladoletnih oseb)

Martzaklis in drugi proti Grčiji, št. 20378/13, 2015 (pogoji pridržanja HIV-pozitivnih oseb)

Stasi proti Franciji, št. 25001/07, 2011 (slaba obravnavan v zaporu zaradi pritožnikove istospolne usmerjenosti)

SEU

Aleksei Petruhhin proti Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra (veliki senat), C-182/15, 2016 (izročitev državljana EU tretji državi, ki uveljavlja svobodo gibanja)

Postopki v zvezi z izvršitvijo evropskega naloga za prijetje, izdanega zoper João Pedro Lopes Da Silva Jorge (veliki senat), C-42/11, 2012 (neizvrševanje nalogov za prijetje in predajo)

Spol

ESČP

Andrle proti Češki republiki, št. 6268/08, 2011 (različne upokojitvene starosti za moške in ženske)

Emel Boyraz proti Turčiji, št. 61960/08, 2014 (odpustitev ženske z mesta varnostnika)

Konstantin Markin proti Rusiji (veliki senat), št. 30078/06, 2012 (omejitev starševskega dopusta za moško vojaško osebje)

Ünal Tekeli proti Turčiji, št. 29865/96, 2004 (prenos priimkov staršev njihovim otrokom)

SEU

Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL in drugi proti Conseil des ministres (veliki senat), C-236/09, 2011 (dejavniki tveganja, specifični za spol, v zavarovalnih pogodbah)

C. D. proti S. T. (veliki senat), C-167/12, 2014 (zavrnitev porodniškega dopusta materi po nadomestnem materinstvu)

Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, zadeva 43-75, 1976 (nižje plače delavk)

Kathleen Hill in Ann Stapleton proti The Revenue Commissioners and Department of Finance, C-243/95, 1998 (shema delitve delovnih mest, ki posredno postavlja ženske v manj ugoden položaj)

Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaïosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaïomaton, C-222/14, 2015 (pravica do izrabe starševskega dopusta za moškega, katerega žena je brez zaposlitve)

M. A. De Weerd, née Roks, in drugi proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen in drugim, C-343/92, 1994 (koristi za nezmožnosti za delo, ki posredno diskriminirajo ženske)

Margaret Kenny in drugi proti Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance in Commissioner of An Garda Síochána, C-427/11, 2013 (nižje plače delavk)

Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School (veliki senat), C-363/12, 2014 (zavrnitev porodniškega dopusta materi po nadomestnem materinstvu)

Spolna identiteta

ESČP

Hämäläinen proti Finski (veliki senat), št. 37359/09, 2014 (zavrnitev spremembe moške osebne številke prosilke na žensko po operaciji spremembi spola, razen če je bila njena zakonska zveza spremenjena v civilno partnerstvo)

Van Kück proti Nemčiji, št. 35968/97, 2003 (povračilo stroškov operacij spremembe spola in hormonskega zdravljenja)

Y. Y. proti Turčiji, št. 14793/08, 2015 (zavrnitev dovoljenja za operacijo spremembe spola)

SEU

K. B. proti National Health Service Pensions Agency et Secretary of State for Health, C-117/01, 2004 (zakon, ki izključuje transspolne osebe iz vdovske pokojnine)

Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions, C-423/04, 2006 (pomanjkanje pravnega priznanja novega spola po operaciji prilagoditve spola)

Spolna usmerjenost

ESČP

E. B. in drugi proti Avstriji, št. 31913/07, 38357/07, 48098/07, 48777/07 in 48779/07, 2013 (vodenje kazenskih evidenc po ugotovitvi, da kazenski predpis krši ustavo in konvencijo)

E. B. proti Franciji (veliki senat), št. 43546/02, 2008 (diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti v kontekstu posvojitve)

Karner proti Avstriji, št. 40016/98, 2003 (diskriminacija istospolno usmerjenih parov v okviru pravic najemnikov)

O. M. proti Madžarski, št. 9912/15, 2016 (pridrzanje prosilca za azil, ki je bil istospolno usmerjen)

S. L. proti Avstriji, št. 45330/99, 2003 (kriminalizacija sporazumnih spolnih odnosov med moškimi)

Schalk in Kopf proti Avstriji, št. 30141/04, 2010 (pravica do poroke za istospolne pare)

Taddeucci in McCall proti Italiji, št. 51362/09, 2016 (zavrnitev dovoljenja za bivanje istospolnim parom)

EOSP

International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Hrvaški, skupinska pritožba št. 45/2007, 2009 (uporaba homofobnega jezika v šolskem gradivu)

SEU

A in drugi proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (veliki senat), združene zadeve C-148/13 do C-150/13, 2014 (spolna usmerjenost prosilcev za azil)

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (diskriminatorne pripombe pokrovitelja nogometnega kluba)

Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes et Etablissement français du sang, C-528/13, 2015 (trajna prepoved darovanja krvi istospolno usmerjenih moških)

Minister voor Immigratie en Asiel proti X in Y in Z proti Minister voor Immigratie en Asiel, združene zadeve C-199/12, C-200/12 in C-201/12, 2013 (spolna usmerjenost prosilcev za azil)

Invalidnost

ESČP

Glor proti Švici, št. 13444/04, 2009 (prosilec je bil zaradi invalidnosti zavržen pri služenju vojaškega roka, vendar je bil kljub temu dolžan plačevati davke zaradi nenastopa vojaškega roka)

Guberina proti Hrvaški, št. 23682/13, 2016 (zavrnitev odobritve oprostitve davka pri nakupu nove nepremičnine, prilagojene potrebam otroka pritožnika s hudimi invalidnostmi)

Pretty proti Združenemu kraljestvu, št. 2346/02, 2002 (pravica umreti)

Price proti Združenemu kraljestvu, št. 33394/96, 2001 (pridrzanje osebe s telesnimi invalidnostmi v celici, ki ni bila prilagojena za njene potrebe)

EOSP

European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji, pritožba št. 81/2012, 2013 (izobraževanje otrok z avtizmom)

SEU

Fag og Arbejde (FOA) proti Kommunernes Landsforening (KL), C-354/13, 2014 (debelost kot invalidnost)

HK Danmark, ki zastopa Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab (C-335/11) in HK Danmark, ki zastopa Lone Skouboe Werge proti Dansk Arbejdsgiverforening, ki zastopa Pro Display A/S (C-337/11), združeni zadevi C-335/11 in C-337/11, 2013 (odpoved delovnega razmerja, pojem invalidnosti)

Z. proti A Government department in the Board of Management of a Community School (veliki senat), C-363/12, 2014 (zavrnitev materinskega dopusta materi po nadomestnem materinstvu, pojem invalidnost)

Starost

ESČP

Bouamar proti Belgiji, št. 9106/80, 1988 (pridrzanje mladoletnikov)

D. G. proti Irski, št. 39474/98, 2002 (pridrzanje mladoletnikov)

Schwizgebel proti Švici, št. 25762/07, 2010 (zavrnitev prošnje za posvojitvev otroka zaradi starosti)

T. proti Združenemu kraljestvu (veliki senat), št. 24724/94, 1999 (kazenski postopek proti mladoletnikom)

V. proti Združenemu kraljestvu (veliki senat), št. 24888/94, 1999 (kazenski postopek proti mladoletnikom)

EOSP

Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norveški, pritožba št. 74/2011, 2013 (odpoved delodajalca na podlagi doseganja določene starosti)

SEU

Dansk Industri (DI) proti zapuščini Karstena Eigila Rasmussena (veliki senat), C-441/14, 2016 (odpravnina delavcem, ki imajo pravico do starostne pokojnine)

Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias (veliki senat), C-258/15, 2016 (starostna meja za zaposlitev kot policist)

J. J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën, C-548/15, 2016 (pravica, da od svojega obdavčljivega dohodka v celoti odštejejo stroške poklicnega usposabljanja samo za osebe, mlajše od 30 let)

Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13, 2014 (starostna meja za zaposlitev policista)

Thomas Specht in drugi proti deželi Berlin in Zvezni republiki Nemčiji, združene zadeve C-501/12 do C-506/12, C-540/12 in C-541/12, 2014 (višina plače za javne uslužbenke, določena glede na starost v času zaposlitve)

Werner Mangold proti Rüdiger Helm (veliki senat), C-144/04, 2005 (nacionalna zakonodaja, ki dovoljuje pogodbe za določen čas s starejšimi delavci)

Rasa, narodnost, barva kože in pripadnost narodni manjšini

ESČP

Biao proti Dansk (veliki senat), št. 38590/10, 2016 (zavrnitev odobritve ponovne združitve ženske iz Gane z njeno dansko družino na Danskem)

Boacă in drugi proti Romuniji, št. 40355/11, 2016 (pomanjkanje preiskave pritožbe glede diskriminacije)

Sejdić in Finci proti Bosni in Hercegovini (veliki senat), št. 27996/06 in 34836/06, 2009 (pravica manjšin do kandidiranja na volitvah)

EOSP

European Roma Rights Centre (ERRC) proti Irski, pritožba št. 100/2013, 2015 (neupoštevanje zadostne namestitve za Rome)

SEU

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (diskriminatorna javna izjava delodajalca)

„CHEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisija za zaščito od diskriminatsia (veliki senat), C-83/14, 2015 (namestitev števec za merjenje porabe električne energije v okolju, v katerem živijo Romi)

Državljanstvo ali državljanski izvor

ESČP

Anakomba Yula proti Belgiji, št. 45413/07, 2009 (omejitev pravne pomoči priseljencev z neurejenim statusom)

Andrejeva proti Latviji (veliki senat), št. 55707/00, 2009 (zavrnitev odobritve starostne pokojnine stranki v zvezi z leti zaposlitve v nekdanji Sovjetski zvezi pred letom 1991, ker ni imela latvijskega državljanstva)

C. proti Belgiji, št. 21794/93, 1996 (deportacija tujcev, obsojenih zaradi kaznivih dejanj)

Dhahbi proti Italiji, št. 17120/09, 2014 (državljeni tretjih držav obravnavani manj ugodno kot delavci iz EU v skladu z italijanskim sistemom družinskih dodatkov)

Koua Poirrez proti Franciji, št. 40892/98, 2003 (prošnja za nadomestilo za invalidnost zavrnjena z obrazložitvijo, da prosilec nima francoskega državljanstva ali državljanstva države, ki je podpisala sporazum o vzajemnosti s Francijo)

Moustaquim proti Belgiji, št. 12313/86, 1991 (deportacija tujcev, obsojenih zaradi kaznivih dejanj)

Ponományovi proti Bolgariji, št. 5335/05, 2011 (pravica tujcev do srednješolske izobrazbe)

Rangelov proti Nemčiji, št. 5123/07, 2012 (tujcu zavrnen dostop do terapevtskega programa)

Zeibek proti Grčiji, št. 46368/06, 2009 (zavrnitev odobritve pokojnine, ki se izplača za čas vzgoje in skrbi za veliko družino zaradi državljanstva enega od otrok)

SEU

Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado (veliki senat), C-165/14, 2016 (pritožniku, ki je bil državljan tretje države, njegov otrok pa je bil državljan EU, je bilo zavrnjeno dovoljenje za prebivanje)

Evropska komisija proti Madžarski, C-392/15, 2017 (izključitev državljanov drugih držav članic iz notarskega poklica)

Evropska komisija proti Kraljevini Nizozemski, C-508/10, 2012 (dajatve, ki jih plačujejo državljani tretjih držav za izdajo dovoljenj za prebivanje)

Ian William Cowan proti Trésor public, zadeva 186/87, 1989 (državna odškodnina za žrtve napada)

Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department, C-200/02, 2004 (pravica mladoletnega državljana EU do prebivanja v EU s starši državljanov tretjih držav)

Roman Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA, C-281/98, 2000 (delodajalec zahteva, da se kandidati udeležijo natečaja za zaposlovanje, da pridobijo potrdilo o dvojezičnosti, ki ga izda lokalna oblast)

Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim (veliki senat), C-571/10, 2012 (zavrnitev stanovanjskih ugodnosti za državljane tretjih držav)

Vera ali prepričanje

ESČP

Alujer Fernandez in Caballero García proti Španiji (dec.), št. 53072/99, 2001 (nezmoglost, da bi pripadniki baptistične cerkve del svojega dohodnine namenili neposredno finančni podpori svoje cerkve)

Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Franciji (veliki senat), št. 27417/95, 2000 (zavrnitev dovoljenja za izvajanje obrednega zakola živali)

Ebrahimian proti Franciji, št. 64846/11, 2015 (zavrnitev podaljšanja pogodbe zaradi nošenja islamskega pokrivala)

Eweida in drugi proti Združenemu kraljestvu, št. 48420/10, 59842/10, 51671/10 in 36516/10, 2013 (verska diskriminacija pri delu)

Izzettin Doğan in drugi proti Turčiji (veliki senat), št. 62649/10, 2016 (zavrnitev zagotavljanja javnih storitev privržencem alavitske vere)

Milanović proti Srbiji, št. 44614/07, 2010 (pomanjkanje preiskave s strani oblasti o motivih zločina)

O'Donoghue in drugi proti Združenemu kraljestvu, št. 34848/07, 2010 (določbe, ki zahtevajo, da tujci, razen tistih, ki se želijo poročiti v anglikanski cerkvi, plačujejo velike pristojbine za pridobitev dovoljenja za sklenitev zakonske zveze)

S.A.S. proti Franciji (veliki senat), št. 43835/11, 2014 (določbe o prepovedi pokrivanja obrazov v javnosti)

Vojnity proti Madžarski, št. 29617/07, 2013 (odvzem pravice pritožnika do dostopa zaradi njegovih poskusov, da svojemu otroku prenese svoja verska prepričanja)

SEU

Asma Bougnaoui in Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA (veliki senat), C-188/15, 2017 (odpoved zaradi nošenja islamskega pokrivala)

Samira Achbita in Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV (veliki senat), C-157/15, 2017 (odpoved zaradi nošenja islamskega pokrivala)

Jezik

ESČP

Zadeva „v zvezi z določenimi vidiki zakonov o uporabi jezikov v izobraževanju v Belgiji“ proti Belgiji, št. 1474/62 in druge, 1968 (otrokom pritožnikov ni bil omogočen dostop do izobraževanja v francoščini)

Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švici (dec.), pritožba št. 12209/10, 2015 (zavrnitev prošnje za spremembo priimka pritožnice z obrazložitvijo, da ima švicarska izgovorjava imena žaljiv pomen v njenem maternem jeziku)

SEU

Evropska komisija proti Kraljevini Belgiji, C-317/14, 2015 (jezikovne zahteve za kandidate, ki se prijavijo na delovna mesta v lokalnih službah s sedežem v francosko govorečih ali nemško govorečih regijah v Belgiji)

Socialni izvor, rojstvo in lastnina

ESČP

Chassagnou in drugi proti Franciji (veliki senat), št. 25088/94, 28331/95 in 28443/95, 1999 (obveznost prenosa javnih lovskih pravic vezanih na zemljišče, ki velja samo za manjše lastnike zemljišč)

Wolter in Safret proti Nemčiji, št. 59752/13 66277/13, 23/03/2017, 2017 (diskriminacija otrok, rojenih zunaj zakonske zveze)

SEU

Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon, C-149/10, 2010 (eno obdobje starševskega dopusta za dvojčke)

Politično ali drugo prepričanje

ESČP

Redfearn proti Združenemu kraljestvu, št. 47335/06, 2012 (odpustitev zaradi politične vpletenosti prosilca)

Virabyan proti Armeniji, št. 40094/05, 2012 (slabo ravnanje zaradi političnega prepričanja)

Druge okoliščine

ESČP

Varnas proti Litvi, št. 42615/06, 2013 (zavrnjeno dovoljenje za zakonske obiske v času njegovega pripora)

EOSP

Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji, Complaint št. 102/2013, 2016 (razlike v dostopu do sistema socialne varnosti za sodnike in sodnike porotnike)

SEU

Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol, C-406/15, 2017 (razlike v zaščiti v primeru odpuščanja zaposlenih in javnih uslužbencev)

Delitev dokaznega bremena

ESČP

Timishev proti Rusiji, št. 55762/00 in 55974/00, 2005 (prosilcu čečenskega porekla ni bil dovoljen prehod skozi kontrolno točko)

Virabyan proti Armeniji, št. 40094/05, 2012 (slabo ravnanje zaradi političnega prepričanja)

SEU

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (diskriminatorne pripombe pokrovitelja nogometnega kluba)

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (diskriminatorna javna izjava delodajalca)

Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10, 2012 (dostop do informacij o končanem postopku zaposlovanja)

Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin), C-104/10, 2011 (dostop do informacij o kvalifikacijah drugih prosilcev zaradi suma diskriminacije)

Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG, C-381/99, 2001 (nižje plače delavk)

Okoliščine, ki niso pomembne za ugotovitev diskriminacije

ESČP

D. H. in drugi proti Češki republiki (veliki senat), št. 57325/00, 2007 (usmerjanje romskih otrok v posebne šole)

SEU

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti Firma Feryn NV, C-54/07, 2008 (diskriminatorna javna izjava delodajalca)

Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG, C-423/15, 2016 (prosilca za zaposlitev ne išče zaposlitve, ampak status prosilca, z namenom zahtevati nadomestilo)

Vloga statističnih in drugih podatkov

ESČP

Abdu proti Bolgariji, št. 26827/08, 2014 (pomanjkanje učinkovite preiskave rasističnega nasilja)

D. H. in drugi proti Češki republiki (veliki senat), št. 57325/00, 2007 (usmerjanje romskih otrok v posebne šole)

Di Trizio proti Švici, št. 7186/09, 2016 (invalidnina žensk v slabšem položaju)

Opuz proti Turčiji, št. 33401/02, 2009 (nasilje v družini)

SEU

Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main (C-4/02) in Silvia Becker proti Land Hessen (C-5/02), združeni zadevi C-4/02 in C-5/02, 2003 (razlika

v izplačljivih pokojninah med delavci, ki delajo s krajšim in polnim delovnim časom)

Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) in Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) (veliki senat), C-527/13, 2015 (invalidska pokojnina, izračunana na podlagi osmih let pred nastankom dogodka, ki je povzročil invalidnost)

Regina proti Secretary of State for Employment, ex parte Nicole Seymour-Smith in Laura Perez, C-167/97, 1999 (zaščita pred odpuščanjem delavcev, ki so zaposleni dlje kot dve leti neprekinjeno pri določenem delodajalcu)

Izvajanje protidiskriminacijskega prava

ESČP

García Mateos proti Španiji, št. 38285/09, 2013 (izvrševanje sodnih odločb glede diskriminacije na podlagi spola)

Hulea proti Romuniji, št. 33411/05, 2012 (ni nadomestila za diskriminacijo)

Sidabras in drugi proti Litvi, št. 50421/08, 2015 (neizvrševanje sodbe ESČP, ki ugotavlja diskriminacijo)

SEU

Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, C-81/12, 2013 (diskriminatorne pripombe pokrovitelja nogometnega kluba)

María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España SA, C-407/14, 2015 (dodelitev kazenske odškodnine tožnici po njeni diskriminacijski odpovedi)

Stvarno kazalo

Sodna praksa Sodišča Evropske unije

<i>A in drugi proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> (veliki senat), združeni zadevi, C-148/13 do C-150/13, 2. december 2014.....	156, 177
<i>Abercrombie & Fitch Italia Srl proti Antonino Bordonaro</i> , C-143/16, 19. julij 2017 ...	104
<i>Albert Ruckdeschel & Co. and Hansa-Lagerhaus Ströh & Co. proti Hauptzollamt Hamburg-St. Annen; Diamalt AG proti Hauptzollamt Itzehoe</i> , Združeni zadevi 117-76 in 16-77, 19. oktober 1977	34
<i>Aleksei Petruhhin proti Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra</i> (veliki senat), C-182/15, 6. september 2016	113, 153
<i>Alfredo Rendón Marín proti Administración del Estado</i> (veliki senat), C-165/14, 13. september 2016.....	146, 158, 202
<i>Angela Maria Sirdar proti The Army Board and Secretary of State for Defence</i> , C-273/97, 26. oktober 1999	101
<i>Anita Cristini proti Société nationale des chemins de fer français</i> , 32-75, 30. september 1975.....	110, 123
<i>Anita Groener proti Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee</i> , C-379/87, 28. november 1989.....	216
<i>Annunziata Matteucci proti Communauté française de Belgique in Commissariat général aux relations internationales de la Communauté française de Belgique</i> , 235/87, 27. september 1988.....	125
<i>Anton Las proti PSA Antwerp NV</i> (veliki senat), C-202/11, 16. april 2013	217
<i>Arthur Burton proti British Railways Board</i> , 19/81, 16. februar 1982	116
<i>Asma Bougnaoui and Association de défense des droits de l'homme (ADDH) proti Micropole SA</i> (veliki senat), C-188/15, 14. marec 2017	91, 100, 159, 214

<i>Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării,</i> C-81/12, 25. april 2013	44, 109, 115, 156, 176, 225, 226, 233, 236, 244, 245
<i>Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL in drugi proti</i> <i>Conseil des ministres</i> (veliki senat), C-236/09, 1. marec 2011.....	15, 35, 163
<i>B. S. M. Geraets-Smits proti Stichting Ziekenfonds VGZ in H. T. M. Peerbooms</i> <i>proti Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen</i> , C-157/99, 12. julij 2001	134
<i>Bilka-Kaufhaus GmbH proti Karin Weber Von Hartz</i> , 170/84, 13. maj 1986.....	95
<i>Birgit Bartsch proti Bosch und Siemens Hausgeräte (BSH) Altersfürsorge</i> <i>GmbH</i> (veliki senat), C-427/06, 23. september 2008	35
<i>Blaise Baheten Metock in drugi proti Ministru za pravosodje, enakost in</i> <i>reformo zakonodaje</i> (veliki senat), C-127/08, 25. julij 2008.....	146
<i>C. D. proti S. T.</i> (veliki senat), C-167/12, 18. marec 2014	155, 165, 184
<i>C., C-122/15</i> , 2. junij 2016.....	109, 117
<i>Carina Skareby proti Evropski komisiji</i> , F-42/10, Sodišče za uslužbence Evropske unije, 16. maj 2012	65
<i>Carole Louise Webb proti EMO Air Cargo (UK) Ltd.</i> , C-32/93, 14. julij 1994.....	47, 165
<i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding</i> <i>proti Firma Feryn NV</i> , C-54/07, 10. julij 2008	44, 115, 158, 195, 225, 227, 233, 235, 236, 244
<i>„CHEZ Razpredelenie Bulgaria“ AD proti Komisija za zaščita ot diskriminatsia</i> (veliki senat), C-83/14, 16. julij 2015.....	40, 58, 94, 111, 133, 158, 195, 196, 233
<i>Colin Wolf proti Stadt Frankfurt am Main</i> (veliki senat), C-229/08, 12. januar 2010.....	98
<i>CQ proti Evropskemu parlamentu</i> , F-12/13, Sodišče za uslužbence Evropske unije, 17. september 2014	65
<i>Državno tožilstvo proti Gilbert Even in Office national des pensions pour</i> <i>travailleurs salariés (ONPTS)</i> , 207/78, 31. maj 1979	124
<i>Državno tožilstvo proti Robert Heinrich Maria Mutsch</i> , 137/84, 11. maj 1985.....	125
<i>Daniel Unland proti Land Berlin</i> , C-20/13, 9. september 2015.....	193
<i>Dansk Industri (DI) proti zapuščini Karstena Eigila Rasmussena</i> (veliki senat), C-441/14, 19. april 2016	157, 191, 192
<i>David Hütter proti Technische Universität Graz</i> , C-88/08, 18. junij 2009	105
<i>David L. Parris proti Trinity College Dublin in drugim</i> , C-443/15, 24. november 2016	40, 63

<i>Debra Allonby proti Accrington & Rossendale College, Education Lecturing Services, trading as Protocol Professional and Secretary of State for Education and Employment, C-256/01, 13. januar 2004.....</i>	<i>39, 46</i>
<i>Domnica Petersen proti Berufungsausschuss für Zahnärzte für den Bezirk Westfalen-Lippe (veliki senat), C-341/08, 12. januar 2010</i>	<i>97</i>
<i>Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München, 9-74, 3. julij 1974.....</i>	<i>110, 130</i>
<i>Douglas Harvey Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group, C-262/88, 17. maj 1990</i>	<i>117</i>
<i>Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority and Secretary of State for Health, C-127/92, 27. oktober 1993.....</i>	<i>238</i>
<i>Eckhard Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen, C-450/93, 17. oktober 1995....</i>	<i>41, 73</i>
<i>Eileen Garland proti British Rail Engineering Limited, 12/81, 9. februar 1982</i>	<i>116</i>
<i>Elisabeth Johanna Pacifica Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus, C-177/88, 8. november 1990.....</i>	<i>47, 164</i>
<i>Elodie Giersch in drugi proti État du Grand-Duché de Luxembourg, C-20/12, 20. junij 2013.....</i>	<i>110, 124</i>
<i>Erich Stauder proti mestu Ulm, 29-69, 12. november 1969.....</i>	<i>20</i>
<i>Evropska komisija proti Zvezni republiki Nemčiji (veliki senat), C-54/08, 24. maj 2011.....</i>	<i>202</i>
<i>Evropska komisija proti Zvezni republiki Nemčiji, C-206/10, 5. maj 2011</i>	<i>125</i>
<i>Evropska komisija proti Francoski republiki (veliki senat), C-50/08, 24. maj 2011..</i>	<i>202</i>
<i>Evropska komisija proti Velikemu vojvodstvu Luksemburg (veliki senat), C-51/08, 24. maj 2011.....</i>	<i>202</i>
<i>Evropska komisija proti Madžarski, C-286/12, 6. november 2012.....</i>	<i>107</i>
<i>Evropska komisija proti Madžarski, C-392/15, 1. februar 2017</i>	<i>158, 202</i>
<i>Evropska komisija proti Italijanski republiki, C-312/11, 4. julij 2013</i>	<i>25, 77, 182</i>
<i>Evropska komisija proti Kraljevini Belgiji, C-317/14, 5. februar 2015.....</i>	<i>114, 159, 217</i>
<i>Evropska komisija proti Kraljevini Nizozemski, C-508/10, 26. april 2012</i>	<i>158, 203</i>
<i>Evropska komisija proti Republiki Avstriji (veliki senat), C-53/08, 24. maj 2011.....</i>	<i>202</i>
<i>Evropska komisija proti Republiki Avstriji, C-75/11, 4. oktober 2012</i>	<i>123</i>
<i>Fag og Arbejde (FOA) proti Kommunernes Landsforening (KL), C-354/13, 18. december 2014</i>	<i>157, 184</i>
<i>Félix Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA (veliki senat), C-411/05, 16. oktober 2007</i>	<i>116</i>
<i>Firma A. Racke proti Hauptzollamt Mainz, 283/83, 13. november 1984.....</i>	<i>34</i>

<i>Francesco Reina in Letizia Reina proti Landeskreditbank BadenWürttemberg</i> , 65/81, 14. januar 1982	125
<i>Françoise Gravier proti mestu Liège</i> , 293/83, 13. februar 1985.....	118
<i>Franz Lesar proti Beim Vorstand der Telekom Austria AG eingerichtetes Personalamt</i> , C-159/15, 16. junij 2016	105
<i>Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sèvres</i> , C-267/12, 12. december 2013.....	39, 45, 58, 109, 118, 178
<i>Gabriele Habermann-Beltermann proti Arbeiterwohlfahrt, Bezirksverband Ndb./Opf. e.V.</i> , C-421/92, 5. maj 1994	165
<i>Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena</i> , 149/77, 15. junij 1978	20, 162
<i>Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena</i> , 43-75, 8. april 1976.....	155
<i>Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH</i> , C-415/10, 19. april 2012.....	114, 225, 231
<i>Geoffrey Léger proti Ministre des Affaires sociales, de la Santé et des Droits des femmes et Etablissement français du sang</i> , C-528/13, 29. april 2015.....	156, 176
<i>Georg Felber proti Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur</i> , C-529/13, 21. januar 2015	106, 161
<i>Gerhard Fuchs (C-159/10) in Peter Köhler (C-160/10) proti Land Hessen</i> , Združeni zadevi C-159/10 in C-160/10, 21. julij 2011	104
<i>Gisela Rosenblatt proti Oellerking Gebäudereinigungsges.mbH (veliki senat)</i> , C-45/09, 12. oktober 2010	107
<i>Gorka Salaberria Sorondo proti Academia Vasca de Policía y Emergencias (veliki senat)</i> , C-258/15, 15. november 2016	98, 157, 194
<i>H. Lommers proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i> , C-476/99, 19. marec 2002	116
<i>Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund I Danmark proti Dansk Arbejdsgiverforening</i> , C-179/88, 8. november 1990.....	164
<i>Helga Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg</i> , C-184/89, 7. februar 1991...	57, 238
<i>Hellen Gerster proti Freistaat Bayern</i> , C-1/95, 2. oktober 1997	239
<i>Hellmut Marschall proti deželi Nordrhein-Westfalen</i> , C-409/95, 11. november 1997	41, 73, 74

<i>Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main (C-4/02) in Silvia Becker proti Land Hessen (C-5/02), Združeni zadevi C-4/02 in C-5/02,</i> 23. oktober 2003	95, 226, 239
<i>HK Danmark, ki zastopa Glennie Kristensen proti Experian A/S, C-476/11,</i> 26. september 2013	104
<i>HK Danmark, ki zastopa Jette Ring proti Dansk almennyttigt Boligselskab (C-335/11), in HK Danmark, ki zastopa Lone Skouboe Werge, proti Dansk Arbejdsgiverforening, ki zastopa Pro Display A/S (C-337/11), združeni zadevi C-335/11 in C-337/11, 11. april 2013.....</i>	25, 157, 182, 183
<i>Ian William Cowan proti Trésor public, 186/87, 2. februar 1989.....</i>	152, 158, 201
<i>Inge Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover, C-317/93,</i> 14. december 1995	57, 238
<i>Ingeniørforeningen i Danmark proti Region Syddanmark (veliki senat),</i> C-499/08, 12. oktober 2010.....	192
<i>Ingrid Rinner-Kühn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung GmbH & Co. KG,</i> C-171/88, 13. julij 1989	57, 117, 238
<i>Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 11-70, 17. december 1970.....</i>	20
<i>Isabel Elbal Moreno proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) in Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS), C-385/11,</i> 22. november 2012.....	40, 54
<i>Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) proti Tiziana Bruno in Massimo Pettini in Daniela Lotti in Clara Matteucci, Združeni zadevi C-395/08 in C-396/08, 10. junij 2010</i>	17
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisiji Evropskih skupnosti,</i> 4-73, 14. maj 1974	20
<i>J. J. de Lange proti Staatssecretaris van Financiën, C-548/15,</i> 10. november 2016	109, 119, 157, 192
<i>Jämställdhetsombudsmannen proti Örebro läns landsting, C-236/98,</i> 30. marec 2000	116
<i>Jennifer Meyers proti Adjudication Officer, C-116/94, 13 July 1995.....</i>	109, 114, 115
<i>Johann Odar proti Baxter Deutschland GmbH, C-152/11, 6. december 2012.....</i>	40, 56
<i>Julia Schnorbus proti deželi Hessen, C-79/99, 7. december 2000.....</i>	109, 114
<i>Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg (veliki senat), C-147/08,</i> 10. maj 2011.....	109, 117

<i>K. B. proti National Health Service Pensions Agency et Secretary of State for Health</i> , C-117/01, 7. januar 2004	156, 172
<i>Katarina Abrahamsson in Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist</i> , C-407/98, 6. julij 2000	41, 73, 75
<i>Kathleen Hill in Ann Stapleton proti The Revenue Commissioners and Department of Finance</i> , C-243/95, 17. junij 1998	155, 166
<i>Kraljevina Španija proti Združenemu kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske</i> (veliki senat), C-145/04, 12. september 2006.....	148
<i>Kjell Karlsson in drugi</i> , C-292/97, 13. april 2000.....	34
<i>Komisija Evropskih skupnosti proti Zvezni republiki Nemčiji</i> , 248/83, 21. maj 1985.....	98
<i>Komisija Evropskih skupnosti proti Francoski republiki</i> , 318/86, 30. junij 1988.....	99
<i>Komisija Evropskih skupnosti proti Francoski republiki</i> , C-35/97, 24. september 1998.....	125
<i>Komisija Evropskih skupnosti proti Republiki Avstriji</i> , C-147/03, 7. julij 2005 ...	110, 130
<i>Kone Oyj in drugi proti Evropski komisiji</i> , C-510/11 P, 24. oktober 2013	17
<i>Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaïosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaïomaton</i> , C-222/14, 16. julij 2015.....	116, 146, 155, 162
<i>Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 19. oktober 2004	158, 202
<i>Laurence Prinz proti Region Hannover in Philipp Seeberger proti Studentenwerk Heidelberg</i> , Združeni zadevi C-523/11 in C-585/11, 18. julij 2013	110, 130
<i>Leopold Schmitzer proti Bundesministerin für Inneres</i> (veliki senat), C-530/13, 11. november 2014.....	106
<i>Lourdes Cachaldora Fernández proti Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) in Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)</i> (veliki senat), C-527/13, 14. april 2015	226, 239
<i>Luisa Sabbatini, née Bertoni, proti Evropskemu parlamentu</i> , 20/71, 7. junij 1972 ...	117
<i>M. A. De Weerd, née Roks in drugi proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen in drugim</i> , C-343/92, 24. februar 1994	57, 166, 238
<i>Malgożata Runevič-Vardyn in Łukasz Paweł Wardyn proti Vilniaus miesto savivaldybės administracija in drugim</i> , C-391/09, 12. maj 2011	112, 147, 219

<i>Margaret Kenny in drugi proti Minister for Justice, Equality and Law Reform, Minister for Finance and Commissioner of An Garda Síochána, C-427/11,</i> 28. februar 2013.....	155, 163
<i>Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary,</i> 222/84, 15. maj 1986.....	91, 97, 99
<i>María Auxiliadora Arjona Camacho proti Securitas Seguridad España, SA,</i> C-407/14, 17. december 2015.....	226, 245
<i>Maria do Céu Bragança Linares Verruga in drugi proti Ministre de l'Enseignement supérieur et de la recherche, C-238/15,</i> 14. december 2016.....	95
<i>Maria Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg, C-33/89,</i> 27. junij 1990.....	57, 238
<i>Maria Luisa Jiménez Melgar proti Ayuntamiento de Los Barrios, C-438/99,</i> 4 oktober 2001.....	165
<i>Mario Vital Pérez proti Ayuntamiento de Oviedo, C-416/13,</i> 13. november 2014.....	91, 98, 114, 157, 194
<i>Maurice Leone in Blandine Leone proti Garde des Sceaux, ministre de la Justice in Caisse nationale de retraite des agents des collectivités locales,</i> C-173/13, 7. julij 2014.....	41, 75, 95, 163
<i>Michael Efler in drugi proti Evropski komisiji, Sodišče za uslužbence Evropske unije, T-754/14,</i> 10. maj 2017.....	148
<i>Minister voor Immigratie en Asiel proti X in Y in Z proti Minister voor Immigratie en Asiel, združene zadeve C-199/12 do C-201/12,</i> 7. november 2013.....	156, 177
<i>Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești proti Ștefan Agafitei in drugim,</i> C-310/10, 7. julij 2011.....	62
<i>Mohamed Ali Ben Alaya proti Zvezni republiki Nemčiji, C-491/13,</i> 10. september 2014.....	110, 130
<i>Mohamed Daouidi proti Bootes Plus SL in drugim, C-395/15,</i> 1. december 2016.....	25, 182, 185
<i>Nabiel Peter Bogendorff von Wolffersdorff proti Standesamt der Stadt Karlsruhe and Zentraler Juristischer Dienst der Stadt Karlsruhe, C-438/14,</i> 2. junij 2016.....	147
<i>Nadežda Riežniece proti Zemkopības ministrija in Lauku atbalsta dienests,</i> C-7/12, 20. junij 2013.....	109, 116
<i>Nils-Johannes Kratzer proti R+V Allgemeine Versicherung AG, C-423/15,</i> 28. julij 2016.....	225, 237

<i>North Western Health Board proti Margaret McKenna</i> , C-191/03, 8. september 2005	47
<i>O. Tümer proti Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen</i> , C-311/13, 5. november 2014.....	203
<i>ÖBB Personenverkehr AG proti Gotthard Starjakob</i> , C-417/13, 28. januar 2015.....	106
<i>Österreichischer Gewerkschaftsbund, Gewerkschaft der Privatangestellten proti Wirtschaftskammer Österreich</i> (veliki senat), C-220/02, 8. junij 2004.....	117
<i>P proti S in Cornwall County Council</i> , C-13/94, 30. april 1996.....	39, 45, 172
<i>Patrick Kelly proti National University of Ireland (University College, Dublin)</i> , C-104/10, 21. julij 2011	225, 230
<i>Pedro Manuel Roca Álvarez proti Sesa Start España ETT SA</i> , C-104/09, 30. september 2010.....	112, 146
<i>Petya Milkova proti Izpalnitelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol</i> , C-406/15, 9. marec 2017	25, 62, 160, 182, 224
<i>Philip Morris Brands SARL in drugi proti Secretary of State for Health</i> , C-547/14, 4. maj 2016.....	148
<i>Postopki, ki jih je sprožil Mircea Florian Freitag</i> , C-541/15, 8. junij 2017	147
<i>Postopki v zvezi z izvršitvijo evropskega naloga za prijetje, izdanega zoper João Pedro Lopes Da Silva Jorge</i> (veliki senat), C-42/11, 5. september 2012	113, 153
<i>Q proti Komisiji Evropskih skupnosti, Sodišče za uslužbence Evropske unije</i> , F-52/05, 9. december 2008.....	65
<i>Raymond Kohll proti Union des caisses de maladie</i> , C-158/96, 28. april 1998.....	134
<i>Regina proti Secretary of State for Employment, ex parte Nicole Seymour Smith in Laura Perez</i> , C-167/97, 9. februar 1999.....	226, 240
<i>Reinhard Prigge in drugi proti Deutsche Lufthansa AG</i> (veliki senat), C-447/09, 13. september 2011.....	97, 106
<i>Roman Angonese proti Cassa di Risparmio di Bolzano SpA</i> , C-281/98, 6. junij 2000.....	158, 201
<i>S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law</i> (veliki senat), C-303/06, 17. julij 2008.....	39, 51, 62, 65
<i>Sabine Mayr proti Bäckerei und Konditorei Gerhard Flöckner OHG</i> (veliki senat), C-506/06, 26. februar 2008.....	47

<i>Sabine von Colson and Elisabeth Kamann proti deželi Nordrhein-Westfalen,</i> C-14/83, 9. april 1984.....	244
<i>Samira Achbita in Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti G4S Secure Solutions NV (veliki senat),</i> C-157/15, 14. marec 2017.....	159, 213
<i>Sarah Margaret Richards proti Secretary of State for Work and Pensions,</i> C-423/04, 27. april 2006.....	39, 50, 156, 173
<i>Seda Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG (veliki senat),</i> C-555/07, 19. januar 2010.....	16, 191
<i>Servet Kamberaj proti Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) in drugim (veliki senat),</i> C-571/10, 24. april 2012.....	15, 36, 111, 135, 158, 203
<i>Silke-Karin Mahlburg proti deželi Mecklenburg-Vorpommern,</i> C-207/98, 3. februar 2000.....	91, 99
<i>Sonia Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA (veliki senat),</i> C-13/05, 11. julij 2006.....	62, 182, 224
<i>Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG,</i> C-381/99, 26. junij 2001.....	225, 230, 233
<i>Susanne Lewen proti Lothar Denda,</i> C-333/97, 21. oktober 1999.....	117
<i>Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen (veliki senat),</i> C-267/06, 1. april 2008.....	39, 50, 54, 58, 178
<i>Tanja Kreil proti Zvezni republiki Nemčiji,</i> C-285/98, 11. januar 2000.....	91, 101
<i>The Queen, on the application of The Incorporated Trustees of the National Council for Ageing (Age Concern England) proti Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform,</i> C-388/07, 5. marec 2009 ...	103, 108
<i>Thierry Delvigne proti Commune de Lesparre Médoc and Préfet de la Gironde (veliki senat),</i> C-650/13, 6. oktober 2015.....	149
<i>Thomas Specht in drugi proti deželi Berlin in Zvezni republiki Nemčiji, združene zadeve C-501/12 do C-506/12, C-540/12 in C-541/12,</i> 19. junij 2014.....	103, 157, 193
<i>Torsten Hörnfeldt proti Posten Meddelande AB,</i> C-141/11, 5. julij 2012.....	106
<i>Ulf Kazimierz Radziejewski proti Kronofogdemyndigheten i Stockholm,</i> C-461/11, 8. november 2012.....	217
<i>Ute Kleinsteuber proti Mars GmbH,</i> C-354/16, 13. julij 2017.....	91, 104

<i>V.G. Müller-Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij OZ Zorgverzekeringen UA in E. E. M. van Riet v. Onderlinge Waarborgmaatschappij ZAO Zorgverzekeringen</i> , C-385/99, 13. maj 2003	134
<i>Vasil Ivanov Georgiev proti Tehniceski universitet – Sofia, filial Plovdiv</i> , Združeni zadevi C-250/09 in C-268/09, 18. november 2010	104
<i>Vestische Arbeit Jobcenter Kreis Recklinghausen proti Jovanna García-Nieto in drugim</i> , C-299/14, 25. februar 2016	110, 124
<i>Vincent Blaizot proti University of Liège in drugim</i> , 24/86, 2. februar 1988.....	118
<i>Werner Mangold proti Rüdiger Helm</i> (veliki senat), C-144/04, 22. november 2005	157, 191
<i>Wiebke Busch proti Klinikum Neustadt GmbH & Co. Betriebs-KG</i> , C-320/01, 27. februar 2003	165
<i>Wolfgang Glatzel proti Freistaat Bayern</i> , C-356/12, 22. maj 2014	25, 34, 39, 45, 95, 182
X., C-318/13, 3. september 2014.....	110, 123
<i>Z. proti A Government department in The Board of Management of a Community School</i> (veliki senat), C-363/12, 18. marec 2014.....	25, 155, 157, 165, 182, 184
<i>Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon</i> , C-149/10, 16. september 2010.....	160, 214

Sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice

<i>97 članov Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses in 4 drugi proti Gruziji</i> , št. 71156/01, 3. maj 2007.....	85
<i>A. H. in drugi proti Rusiji</i> , št. 6033/13 in 15 drugih vlog, 17. januar 2017	29, 30, 112, 143
<i>Abdu proti Bolgariji</i> , št. 26827/08, 11. marec 2014	82, 226, 241
<i>Al-Skeini in drugi proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 55721/07, 7. julij 2011	26
<i>Alujer Fernandez in Caballero García proti Španiji (dec.)</i> , št. 53072/99, 14. junij 2001.....	159, 208
<i>Anakomba Yula proti Belgiji</i> , št. 45413/07, 10. marec 2009	111, 140, 158, 205
<i>Andrejeva proti Latviji</i> (veliki senat), št. 55707/00, 18. februar 2009	31, 125, 158, 206

<i>Andrle proti Češki Republiki</i> , št. 6268/08, 17. februar 2011	108, 110, 126, 155, 169
<i>B. S. proti Španiji</i> , št. 47159/08, 24. julij 2012.....	40, 60
<i>Bączkowski in drugi proti Poljski</i> , št. 1543/06, 3. maj 2007	68, 150
<i>Bah proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 56328/07, 27. september 2011	110, 128
<i>Béláné Nagy proti Madžarski</i> (veliki senat), št. 53080/13, 13. december 2016.....	125
<i>Biao proti Danski</i> , št. 38590/10 (veliki senat), 24. maj 2016.....	17, 43, 53, 158, 198, 222
<i>Bigaeva proti Grčiji</i> , št. 26713/05, 28. maj 2009.....	120
<i>Boacă in drugi proti Romuniji</i> , št. 40355/11, 12. januar 2016.....	151, 158, 197
<i>Bouamar proti Belgiji</i> , št. 9106/80, 29. februar 1988.....	113, 152, 157, 190
<i>Buckley proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 20348/92, 25. september 1996	135
<i>Bulgakov proti Ukrajini</i> , št. 59894/00, 11. september 2007.....	218
<i>Burden proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 13378/05, 29. april 2008	39, 43, 47, 93
<i>C. proti Belgiji</i> , št. 21794/93, 7. avgust 1996.....	158, 206
<i>Çam proti Turčiji</i> , št. 51500/08, 23. februar 2016	41, 77, 110, 131, 183
<i>Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 7511/76 in 7743/76, 25. februar 1982	211
<i>Carson in drugi proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 42184/05, 16. marec 2010.....	43, 48, 222
<i>Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalski</i> , št. 17484/15, 25. julij 2017 ...	40, 61
<i>Catan in drugi proti Republiki Moldaviji in Rusiji</i> (veliki senat), št. 43370/04, 18454/06 in 8252/05, 19. oktober 2012	40, 68, 218
<i>Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Franciji</i> (veliki senat), št. 27417/95, 27. junij 2000.....	159, 208
<i>Chassagnou in drugi proti Franciji</i> (veliki senat), št. 25088/94 in 2 drugi, 29. april 1999	160, 215
<i>Christine Goodwin proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 28957/95, 11. julij 2002	172
<i>Church of Scientology Moscow proti Rusiji</i> , št. 18147/02, 5. april 2007	211
<i>Cusan in Fazzo proti Italiji</i> , št. 77/07, 7. januar 2014	141, 170
<i>D. G. proti Irski</i> , št. 39474/98, 16. maj 2002.....	113, 152, 157, 190
<i>D. H. in drugi proti Češki republiki</i> (veliki senat), št. 57325/00, 13. november 2007.....	40, 43, 53, 54, 57, 131, 225, 226, 229, 233, 236, 241

<i>Danilenkov in drugi proti Rusiji</i> , št. 67336/01, 30. julij 2009	109, 121, 222
<i>Delfi AS proti Estoniji</i> (veliki senat), št. 64569/09, 16. junij 2015.....	41, 87
<i>Demir in Baykara proti Turčiji</i> (veliki senat), št. 34503/97, 12. november 2008.....	121
<i>Dhahbi proti Italiji</i> , št. 17120/09, 8. april 2014.....	158, 204
<i>Di Trizio proti Švici</i> , št. 7186/09, 2. februar 2016	56, 169, 226, 241
<i>Đorđević proti Hrvaški</i> , št. 41526/10, 24. julija 2012.....	40, 68, 85
<i>Durissimo proti Italiji</i> , št. 62804/13, 6. maj 2014	127
<i>E. B. in drugi proti Avstriji</i> , št. 31913/07 in 4 druge, 7. november 2013 ...	152, 156, 178
<i>E. B. proti Franciji</i> (veliki senat), št. 43546/02, 22. januar 2008.....	141, 156, 179
<i>Ebrahimian proti Franciji</i> , št. 64846/11, 26. november 2015.....	159, 212
<i>Emel Boyraz proti Turčiji</i> , št. 61960/08, 2. december 2014.....	155, 168
<i>Engel in drugi proti Nizozemski</i> , št. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 in 5370/72, 8. junij 1976	222
<i>Eremia proti Republiki Moldaviji</i> , št. 3564/11, 28. maj 2013.....	84
<i>Eweida in drugi proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 48420/10 in 3 druge, 15. januar 2013.....	159, 210
<i>Fábíán proti Madžarski</i> (veliki senat), št. 78117/13, 5. september 2017.....	126, 223
<i>Fabris proti Franciji</i> (veliki senat), št. 16574/08, 7. februar 2013.....	215
<i>Fawsie proti Grčiji</i> , št. 40080/07, 28. oktober 2010.....	204
<i>Fretté proti Franciji</i> , št. 36515/97, 26. februar 2002	178
<i>García Mateos proti Španiji</i> , št. 38285/09, 19. februar 2013	226, 245
<i>Gas in Dubois proti Franciji</i> , št. 25951/07, 15. marec 2012	142
<i>Gaygusuz proti Avstriji</i> , št. 17371/90, 16. september 1996	31, 125
<i>Glor proti Švici</i> , št. 13444/04, 30. april 2009	157, 185
<i>Gouri proti Franciji (dec.)</i> , št. 41069/11, 28. februar 2017	110, 128
<i>Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Italiji (št. 2)</i> , št. 26740/02, 31. maj 2007.....	222
<i>Guberina proti Hrvaški</i> , št. 23682/13, 22. marec 2016	39, 51, 93, 157, 186
<i>Halime Kılıç proti Turčiji</i> , št. 63034/11, 28. junij 2016.....	41, 84, 167
<i>Hämäläinen proti Finski</i> (veliki senat), št. 37359/09, 16. julij 2014	156, 174
<i>Handyside proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 5493/72, 7. december 1976.....	220
<i>Harroudj proti Franciji</i> , št. 43631/09, 4. oktober 2012	24
<i>Hasan in Chaush proti Bolgariji</i> (veliki senat), št. 30985/96, 26. oktober 2000.....	211

<i>Herrmann proti Nemčiji</i> (veliki senat), št. 9300/07, 26. junij 2012	216
<i>Hoogendijk proti Nizozemski (dec.)</i> , št. 58641/00, 6. januar 2005.....	238
<i>Horváth in Kiss proti Madžarski</i> , št. 11146/11, 29. januar 2013.....	41, 77, 131, 183
<i>Hulea proti Romuniji</i> , št. 33411/05, 2. oktober 2012	226, 246
<i>Hunde proti Nizozemski (dec.)</i> , št. 17931/16, 5. julij 2016	111, 136
<i>I. B. proti Grčiji</i> , št. 552/10, 3. oktober 2013.....	109, 120
<i>Identoba in drugi proti Gruziji</i> , št. 73235/12, 12. maj 2015	41, 82, 150, 173
<i>İzzettin Doğan in drugi proti Turčiji</i> (veliki senat), št. 62649/10, 26. april 2016	159, 209, 211
<i>K. H. in drugi proti Slovaški</i> , št. 32881/04, 28. april 2009	127
<i>Kacper Nowakowski proti Poljski</i> , št. 32407/13, 10. januar 2017	112, 145
<i>Karahmed proti Bolgariji</i> , št. 30587/13, 24. februar 2015.....	87
<i>Karácsony in drugi proti Madžarski</i> (veliki senat), št. 42461/13 in 44357/13, 17. maj 2016	150
<i>Karner proti Avstriji</i> , št. 40016/98, 24. julij 2003	156, 180
<i>Kemal Taşkın in drugi proti Turčiji</i> , št. 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 in 45609/05, 2. februar 2010.....	218
<i>Khamtokhu in Aksenchik proti Rusiji</i> (veliki senat), št. 60367/08 in 961/11, 24. januar 2017	15, 24, 30, 151, 169
<i>Konstantin Markin proti Rusiji</i> (veliki senat), št. 30078/06, 22. marec 2012	155, 167, 168
<i>Koua Poirrez proti Franciji</i> , št. 40892/98, 30. september 2003.....	31, 125, 158, 207
<i>Kurić in drugi proti Sloveniji</i> (veliki senat), št. 26828/06, 26. junij 2012	78
<i>Kurski proti Poljski</i> , št. 26115/10, 5. julij 2016.....	220
<i>Kurtulmuş proti Turčiji (dec.)</i> , št. 65500/01, 24. januar 2006	212
<i>Lavida in drugi proti Grčiji</i> , št. 7973/10, 30. maj 2013.....	131
<i>Leyla Şahin proti Turčiji</i> (veliki senat), št. 44774/98, 10. november 2005.....	212
<i>Loizidou proti Turčiji</i> , št. 15318/89, 18. december 1996.....	26
<i>M. C. in A. C. proti Romuniji</i> , št. 12060/12, 12. april 2016.....	82, 83, 151
<i>M.G. proti Turčiji</i> , št. 646/10, 22. marca 2016.....	84, 167
<i>M'Bala M'Bala proti Franciji (dec.)</i> , št. 25239/13, 20. oktober 2015	41, 86
<i>Macalin Moxamed Sed Dahir proti Švici (dec.)</i> , št. 12209/10, 15. september 2015	159, 218

<i>Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete in Index.hu Zrt proti Madžarski</i> , št. 22947/13, 2. februar 2016.....	88
<i>Martzaklis in drugi proti Grčiji</i> , št. 20378/13, 9. julij 2015.....	113, 151
<i>Mazurek proti Franciji</i> , št. 34406/97, 1. februar 2000.....	142, 215
<i>Metropolitan Church of Bessarabia in drugi proti Moldaviji</i> , št. 45701/99, 13. december 2001	211
<i>Milanović proti Srbiji</i> , št. 44614/07, 14. december 2010	159, 209
<i>Moldovan in drugi proti Romuniji (št. 2)</i> , št. 41138/98 in 64320/01, 12. julij 2005	111, 136, 140
<i>Moustaquim proti Belgiji</i> , št. 12313/86, 18. februar 1991	158, 206
<i>Mozer proti Republiki Moldaviji in Rusiji</i> (veliki senat), št. 11138/10, 23. februar 2016.....	26
<i>Muñoz Díaz proti Španiji</i> , št. 49151/07, 8. december 2009	144
<i>Murray proti Nizozemski</i> (veliki senat), št. 10511/10, 26. april 2016.....	127
<i>N. B. proti Slovaški</i> , št. 29518/10, 12. junij 2012	60
<i>Nachova in drugi proti Bolgariji</i> (veliki senat), št. 43577/98 in 43579/98, 6. julij 2005	24, 83, 229, 232
<i>Novruk in drugi proti Rusiji</i> , št. 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13 in 13817/14, 15. marec 2016	222, 223
<i>Nunez proti Norveški</i> , št. 55597/09, 28. junij 2011.....	205
<i>O. M. proti Madžarski</i> , št. 9912/15, 5. julij 2016.....	156, 181
<i>O'Donoghue in drugi proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 34848/07, 14. december 2010	159, 210
<i>Oliari in drugi proti Italiji</i> , št. 18766/11 in 36030/11, 21. julij 2015	144
<i>Opuz proti Turčiji</i> , št. 33401/02, 9. junij 2009	84, 151, 167, 226, 242
<i>Oran proti Turčiji</i> , št. 28881/07 in 37920/07, 15. april 2014	220
<i>Oršuš in drugi proti Hrvaški</i> (veliki senat), št. 15766/03, 16. marec 2010.....	77, 131, 243
<i>Pajić proti Hrvaški</i> , št. 68453/13, 23. februar 2016	112, 143
<i>Paraskeva Todorova proti Bolgariji</i> , št. 37193/07, 25. marec 2010	111, 140
<i>Partei Die Friesen proti Nemčiji</i> , št. 65480/10, 28. januar 2016.....	112, 150
<i>Party for a Democratic Society (DTP) in drugi proti Turčiji</i> , št. 3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 39118/10 in 37272/10, 12. januar 2016.....	150

<i>Perinçek proti Švici</i> (veliki senat), št. 27510/08, 15. oktober 2015	41, 88
<i>Petrov proti Bolgariji</i> , št. 15197/02, 22. maj 2008.....	47, 222
<i>Pichkur proti Ukrajini</i> , št. 10441/06, 7. november 2013	15, 31, 222
<i>Pilav proti Bosni in Hercegovini</i> , št. 41939/07, 9. junij 2016.....	32, 112, 149
<i>Ponomaryovi proti Bolgariji</i> , št. 5335/05, 21. junij 2011	110, 131, 158, 207
<i>Pretty proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 2346/02, 29. april 2002.....	44, 157, 187
<i>Price proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 33394/96, 10. julij 2001	157, 186
<i>R. B. proti Madžarski</i> , št. 64602/12, 12. april 2016.....	82
<i>Rangelov proti Nemčiji</i> , št. 5123/07, 22. marca 2012	158, 208
<i>Rasmussen proti Danski</i> , št. 8777/79, 28. november 1984.....	142, 145
<i>Redfearn proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 47335/06, 6. november 2012.....	160, 221
<i>S.A.S. proti Franciji</i> (veliki senat), št. 43835/11, 1. julij 2014	40, 61, 159, 211, 212
<i>S. L. proti Avstriji</i> , št. 45330/99, 9. januar 2003	152, 156, 178
<i>Sahin proti Nemčiji</i> (veliki senat), št. 30943/96, 8. julij 2003.....	222
<i>Saidoun proti Grčiji</i> , št. 40083/07, 28. oktober 2010.....	204
<i>Savez crkava „Riječ života“ in drugi proti Hrvaški</i> , št. 7798/08, 9. december 2010.....	15, 32
<i>Schalk in Kopf proti Avstriji</i> , št. 30141/04, 24. junija 2010	156, 180
<i>Schwizgebel proti Švici</i> , št. 25762/07, 10. junij 2010	157, 189
<i>Sejdić in Finci proti Bosni in Hercegovini</i> (veliki senat), št. 27996/06 in 34836/06, 22. december 2009	31, 158, 197
<i>Sidabras in Džiautas proti Litvi</i> , št. 55480/00 in 59330/00, 27. julij 2004.....	120, 246
<i>Sidabras in drugi proti Litvi</i> , št. 50421/08 in 56213/08, 23. junij 2015 ...	223, 226, 246
<i>Škorjanec proti Hrvaški</i> , št. 25536/14, 28. marec 2017.....	41, 83, 197
<i>Ślawomir Musiał proti Poljski</i> , št. 28300/06, 20. januar 2009	127
<i>Smith in Grady proti Združenemu kraljestvu</i> , št. 33985/96 in 33986/96, 27. september 1999	136
<i>Sommerfeld proti Nemčiji</i> (veliki senat), št. 31871/96, 8. julij 2003.....	29, 142, 222
<i>Sousa Goucha proti Portugalski</i> , št. 70434/12, 22. marec 2016	88, 173
<i>Stasi proti Franciji</i> , št. 25001/07, 20. oktober 2011.....	113, 152
<i>Stec in drugi proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 65731/01 in 65900/01, 12. april 2006.....	31
<i>Stummer proti Avstriji</i> (veliki senat), št. 37452/02, 7. julij 2011	110, 126, 128

<i>T. proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 24724/94, 16. december 1999	157, 189
<i>Taddeucci in McCall proti Italiji</i> , št. 51362/09, 30. junij 2016	143, 156, 179
<i>The Moscow Branch of the Salvation Army proti Rusiji</i> , št. 72881/01, 5. oktober 2006.....	211
<i>Thlimmenos proti Grčiji</i> (veliki senat), št. 34369/97, 6. april 2000	44
<i>Timishev proti Rusiji</i> , št. 55762/00 in 55974/00, 13. december 2005	197, 198, 225, 229
<i>Trabelsi proti Belgiji</i> , št. 140/10, 4. september 2014	205
<i>Turan Cakir proti Belgiji</i> , št. 44256/06, 10. marec 2009	247
<i>Ünal Tekeli proti Turčiji</i> , št. 29865/96, 16. november 2004.....	155, 170
<i>V. proti Združenemu kraljestvu</i> (veliki senat), št. 24888/94, 16. december 1999	157, 189
<i>V. C. proti Slovaški</i> , št. 18968/07, 8. november 2011	60
<i>Vallianatos in drugi proti Grčiji</i> (veliki senat), št. 29381/09 in 32684/09, 7. november 2013.....	112, 144
<i>Van Kück proti Nemčiji</i> , št. 35968/97, 12. junij 2003.....	156, 175
<i>Varnas proti Litvi</i> , št. 42615/06, 9. julij 2013.....	47, 160, 223
<i>Vejdeland in drugi proti Švedski</i> , št. 1813/07, 9. februar 2012.....	87
<i>Virabyan proti Armeniji</i> , št. 40094/05, 2. oktober 2012	41, 83, 160, 220, 225, 231
<i>Vojnity proti Madžarski</i> , št. 29617/07, 12. februar 2013.....	159, 209
<i>Vrontou proti Cipru</i> , št. 33631/06, 13. oktober 2015	111, 136
<i>Weller proti Madžarski</i> , št. 44399/05, 31. marec 2009	31, 51, 222
<i>Wolter in Sarfert proti Nemčiji</i> , št. 59752/13 in 66277/13, 23. marec 2017 ...	160, 215
<i>X in drugi proti Avstriji</i> (veliki senat), št. 19010/07, 19. februar 2013.....	112, 142
<i>Y. Y. proti Turčiji</i> , št. 14793/08, 10. marec 2015	156, 174
<i>Zadeva „v zvezi z nekaterimi vidiki zakonov o uporabi jezikov v izobraževanju v Belgiji“ proti Belgiji</i> , št. 1474/62 in 5 drugih, 23. julij 1968.....	159, 218
<i>Zarb Adami proti Malti</i> , št. 17209/02, 20. junij 2006.....	29
<i>Zeibek proti Grčiji</i> , št. 46368/06, 9. julij 2009.....	158, 204

Praksa Evropskega odbora za socialne pravice

<i>Associazione Nazionale Giudici di Pace proti Italiji</i> , št. 102/2013, 5. julij 2016.....	49, 160, 223, 228
<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) proti Italiji</i> , št. 58/2009, 25. junij 2010.....	199
<i>Confédération française démocratique du travail (CFDT) proti Franciji</i> , št. 50/2008, 9. september 2009.....	53
<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL) proti Italiji</i> , št. 91/2013, 12. oktober 2015.....	39, 48, 53, 78, 121
<i>Conference of European Churches (CEC) proti Nizozemski</i> , pritožba št. 90/2013, 1. julij 2014.....	111, 138
<i>European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji</i> , št. 81/2012, 11. september 2013	40, 55, 157, 187
<i>European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Franciji</i> , št. 39/2006, 5. december 2007.....	137
<i>European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) proti Nizozemski</i> , pritožba št. 86/2012, 2. julij 2014.....	111, 138
<i>European Roma and Travellers Forum (ERTF) proti Češki republiki</i> , št. 104/2014, 17. maj 2016	199
<i>European Roma Rights Centre (ERRC) proti Franciji</i> , št. 51/2008, 10. oktober 2010.....	137
<i>European Roma Rights Centre (ERRC) proti Irski</i> , pritožba št. 100/2013, 1. december 2015.....	158, 199
<i>European Roma Rights Centre (ERRC) proti Portugalski</i> , št. 61/2010, 30. junij 2011	199
<i>Fellesforbundet for Sjøfolk (FFFS) proti Norveški</i> , št. 74/2011, 2. julij 2013.....	49, 121, 157, 190
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Hrvaški</i> , pritožba št. 45/2007, 30. marec 2009.....	132, 156, 181
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Grčiji</i> , št. 49/2008, 11. december 2009	137
<i>International Movement ATD Fourth World proti Franciji</i> , št. 33/2006, 5. december 2007.....	137

<i>International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN) proti Italiji</i> , št. 87/2012, 10. september 2013.....	129
<i>Mednarodno združenje Avtizem Evropa proti Franciji</i> , pritožba št. 13/2002, 4. november 2003	19, 53, 78, 187
<i>Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti Bolgariji</i> , št. 41/2007, 3 June 2008	132, 228
<i>Osrednje združenje negovalcev na Finskem proti Finski</i> , pritožba št. 71/2011, 4. december 2012.....	41, 79
<i>SUD Travail Affaires Sociales, SUD ANPE in SUD Collectivité Territoriales proti Franciji</i> , št. 24/2004, 8. november 2005	228

Sodna praksa nacionalnih sodišč

Avstrija, Ustavno sodišče Avstrije, <i>V 54/2014-20</i> , 9. december 2014	100
Avstrija, Bezirksgericht Döbling, <i>GZ 17 C 1597/05f-17</i> , 23. januar 2006.....	134
Avstrija, Regijsko upravno sodišče Tirolske, <i>LVwG-2013/23/3455-2</i> , 14. januar 2014.....	219
Avstrija, Vrhovno sodišče Avstrije, <i>9 ObA 117/15</i> , 25. maj 2016	213
Danska, Vrhovno sodišče Danske, zadeva št. <i>15/2014</i> , 6. december 2016	192
Danska, Vrhovno sodišče Danske, zadeva št. <i>28/2015</i> , 14. december 2015.....	239
Francija, Državni svet, uredba št. <i>402742</i> in 402777, 26. avgust 2016	212
Francija, Kasacijsko sodišče, Kazenski oddelek, <i>Easyjet proti Gianmartini in drugim</i> , št. 13-81586, 15. december 2015	188
Francija, Kasacijsko sodišče, Kazenski oddelek, št. <i>M 08-88.017</i> in št. 2074, 7. april 2009	134
Francija, Kasacijsko sodišče, Socialni senat, <i>M. Jean-François X ... proti M. Serge Y ... in drugim</i> , št. 14-19.702, 1. junij 2016	66
Francija, Pritožbeno sodišče v Nîmesu, <i>Lenormand proti Balenci</i> , št. 08/00907, 6. november 2008	134
Grčija, <i>Atensko pomiritveno sodišče</i> , odločba št. 418/2016, 23. september 2016.....	175
Madžarska, Organ za enakost, zadeva št. <i>72</i> , april 2008	133

Madžarska, Organ za enakost, <i>zadeva št. 654/2009</i> , 20. december 2009	66
Nekdanja jugoslovska republika Makedonija, okrajno sodišče II Skopje, I RO No. 618/15, 3. marec 2016	119
Nemčija, Ustavno sodišče, 1 BvR 471/10, 1 BvR 1181/10, 27. januar 2015	212
Nemčija, Zvezno delovno sodišče, 2 AZR 579/12, 25. april 2013.....	102
Nemčija, Zvezno delovno sodišče, 8 AZR 638/14, 18. februar 2016.....	57
Nemčija, <i>Delovno sodišče v Kölnu</i> , Az. 9 Ca 4843/15, 10. februar 2016	71
Poljska, Pritožbeno sodišče v Varšavi, V Ca 3611/14, 18. november 2015.....	52
Poljska, Vrhovno sodišče Poljske, III PK 11/16, 7. november 2016	120
Romunija, <i>Nacionalni svet za boj proti diskriminaciji</i> , odločba 349, 4. maj 2016	138
Švedska, Pritožbeno sodišče, <i>Ombudsman za boj proti diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti proti A. S.</i> , T-3562-06, 11. februar 2008.....	134
Švedska, Vrhovno sodišče, <i>Escape Bar and Restaurant proti Ombudsmanu proti etnični diskriminaciji</i> , T-2224-07, 1. oktober 2008.....	134, 237
Združeno kraljestvo, Delovno sodišče v Bristolu, <i>McFarlane in drugi proti easyJet Airline Company</i> , ET/1401496/15 in ET/3401933/15, 29. september 2016	70
Združeno kraljestvo, Pritožbeno delovno sodišče, <i>Kelly proti Covance Laboratories Limited</i> , UKEAT/0186/15/LA, 20. oktober 2015	219
Združeno kraljestvo, Pritožbeno delovno sodišče, <i>XC Trains Ltd proti CD & Ors</i> , UKEAT/0331/15/LA, 28. julij 2016.....	55
Združeno kraljestvo, Vrhovno sodišče, <i>Amicus MSF Section, R. (on the application of) proti Ministrstvu za trgovino in industrijo</i> , EWHC 860 (Admin), 26. april 2004.....	102

Seznam pravnih besedil

Pravni viri Sveta Evrope

Dodatni protokol h Konvenciji o kibernetiski kriminaliteti, ki obravnava inkriminacijo rasističnih in ksenofobičnih dejanj, storjenih v informacijskih sistemih (28. januar 2003)

Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (4. november 1950)

Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino (4. april 1997)

Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (16. maj 2005)

Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (11. maj 2011)

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih (5. november 1992)

Evropska konvencija o državljanstvu (6. november 1997)

Evropska socialna listina (18. oktober 1961)

Evropska socialna listina (prenovitev) (3. maj 1996)

Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (1. februar 1995)

Pravni viri Evropske unije

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Priporočilo Komisije 92/131/EGS o varstvu dostojanstva žensk in moških pri delu

Deklaracija Sveta o izvajanju Priporočila Komisije 92/131/EGS o varstvu dostojanstva žensk in moških pri delu (19. december 1991)

Direktiva Sveta 79/7/EGS o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti (19. december 1978)

Direktiva o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu 2000/78/ES (27. november 2000)

Direktiva o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev 76/207/EGS (9. februar 1976)

Direktiva o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi 2004/113/ES (13. december 2004)

Direktiva o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost 2000/43/ES (29. junij 2000)

Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (25. marec 1957)

Lizbonska pogodba (1. december 2009)

Mednarodnopravni viri

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (16. december 1966)

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (16. december 1966)

Konvencija Združenih narodov proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (9. december 1975)

Konvencija Združenih narodov o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (4. januar 1969)

Konvencija Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (18. december 1979)

Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov (13. december 2006)

Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (20. november 1989)

Splošna deklaracija človekovih pravic (10. december 1948)

Opomba k navajanju virov

V zgoraj navedeni sodni praksi so na voljo celovite informacije, na podlagi katerih lahko poiščete celotno besedilo sodbe v posamezni zadevi. To je lahko koristno, če želi bralec ali bralka natančneje razumeti utemeljitev in analizo posameznega sodišča pri sprejemanju zadevne odločitve.

Veliko zadev, navedenih v tej publikaciji, je bilo obravnavanih pred SEU ali ESČP, zato tvorijo večinski del razprave. Vendar je mogoče podobne metode uporabiti tudi pri uporabi nacionalnih zbirk sodne prakse.

Za iskanje sodne prakse ESČP lahko bralec uporabi portal ESČP HUDOC, ki omogoča prost dostop do sodne prakse ESČP. Portal HUDOC vključuje uporabniku prijazen iskalnik, s katerim je iskanje želene sodne prakse povsem preprosto. Najlažji način za iskanje zelene zadeve je vnos številke pritožbe v iskalno polje „Številka pritožbe“.

Za iskanje sodne prakse SEU lahko bralec uporabi iskalnik CURIA, ki omogoča prost dostop do sodne prakse SEU. Iskalnik CURIA je za uporabnika prijazen, zato je iskanje zelene sodne prakse povsem preprosto. Najlažji način za iskanje zelene zadeve je vnos številke zadeve v iskalno polje „Opravilna številka zadeve“.

Poleg tega oba predlagana iskalnika (ali kateri koli uporabljeni iskalnik) uporabniku omogočata iskanje zadev po datumu. Iskanje zelene sodne prakse po datumu sodbe je še lažje, ker so v tem priročniku vsem zadevam dodani datumi.

Veliko informacij o Agenciji Evropske unije za temeljne pravice je na voljo na spletu. Do njih je mogoče dostopati preko spletne strani Agencije Evropske unije za temeljne pravice (<http://fra.europa.eu>).

Dodatne informacije v zvezi s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice so na voljo na spletni strani Sodišča: echr.coe.int. Iskalnik HUDOC nudi dostop do sodnih odločb in sklepov v angleškem in/ali francoskem jeziku, prevodov v nekatere druge jezike, mesečna poročila o sodni praksi, sporočila za javnost in druge informacije o delu Sodišča.

Kako priti do publikacij Sveta Evrope

Založništvo Sveta Evrope deluje na vseh področjih organizacije, vključno s človekovimi pravicami, pravnimi znanostmi, zdravjem, etiko, socialnimi zadevami, okoljem, izobraževanjem, kulturo, športom, mladino in arhitekturno dediščino. Knjige in elektronske publikacije iz obsežnega kataloga lahko naročite na spletu (<http://book.coe.int/>).

Virtualna omogoča uporabnikom dostop do odlomkov iz pravkar objavljenih glavnih publikacij ali celotna besedila nekaterih uradnih dokumentov brez placila.

Informacije o konvencijah Sveta Evrope kot tudi njihovo polno besedilo je na voljo na spletni strani Urada za mednarodne pogodbe: <http://conventions.coe.int/>

Stik z EU

Osebno

Po vsej Evropski uniji je na stotine informacijskih točk Europe Direct. Naslov najbližje lahko najdete na spletni strani: https://europa.eu/european-union/contact_sl

Po telefonu ali elektronski pošti

Europe Direct je služba, ki odgovarja na vaša vprašanja o Evropski uniji. Nanjo se lahko obrnete:

- s klicem na brezplačno telefonsko številko: 00 800 6 7 8 9 10 11 (nekateri ponudniki lahko klic zaračunajo),
- s klicem na navadno telefonsko številko: +32 22999696 ali
- po elektronski pošti s spletne strani: https://europa.eu/european-union/contact_sl

Iskanje informacij o EU

Na spletu

Informacije o Evropski uniji v vseh uradnih jezikih EU so na voljo na spletišču Europa: https://europa.eu/european-union/index_sl

Publikacije EU

Brezplačne in plačljive publikacije EU lahko prenesete s <https://op.europa.eu/sl/publications> ali jih tam naročite. Za več izvodov brezplačnih publikacij se obrnite na Europe Direct ali najbližjo informacijsko točko (https://europa.eu/european-union/contact_sl).

Zakonodaja EU in drugi dokumenti

Do pravnih informacij EU, vključno z vso zakonodajo EU od leta 1952 v vseh uradnih jezikovnih različicah, lahko dostopate na spletišču EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

Odpri podatki EU

Do podatkovnih zbirk EU lahko dostopate na portalu odprtih podatkov EU (<http://data.europa.eu/euodp/sl>). Podatke lahko brezplačno prenesete in uporabite tudi v komercialne namene.

Evropsko protidiskriminacijsko pravo, kot ga določajo zlasti protidiskriminacijske direktive Evropske unije, člen 14 Evropske konvencije o človekovih pravicah in 12. Protokol k tej konvenciji, prepoveduje diskriminacijo na različnih področjih in zaradi različnih razlogov. Ta priročnik pojasnjuje evropsko protidiskriminacijsko pravo, kot izhaja iz navedenih dveh komplementarnih sistemov. Izmenjuje navaja področja, kjer se ureditvi vsebinsko prekrivata, in izpostavlja razlike med njima. Vsebuje tudi informacije o določbah, ki izhajajo iz drugih instrumentov Sveta Evrope, zlasti Evropske socialne listine, in iz instrumentov Združenih narodov. Ob obsežni sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice in Sodišča Evropske unije na področju nediskriminacije je koristno predstaviti pregleden priročnik za pravne strokovnjake in strokovnjakinje, kot so sodniki in sodnice, tožilci in tožilke, odvetniki in odvetnice ter drugi zaposleni pravosodju v državah članicah Evropske unije ter Sveta Evrope in v drugih državah.

REPUBLIKA SLOVENIJA
ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Republika Slovenija
Zagovornik načela enakosti
Železna cesta 16 – 1000 Ljubljana – Slovenija
T: + 386 (0)1 4735 531
E: gp@zagovornik-rs.si
zagovornik.si

Zagovornik načela enakosti je zagotovil prevod »Priročnika o evropskem protidiskriminacijskem pravu« v slovenščino. Zagovornik načela enakosti je organ Republike Slovenije za enakost, ustanovljen skladno z Direktivo Sveta 2000/43/ES (Direktiva o enakosti ne glede na raso).

FRA – AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Dunaj – Avstrija
Tel.: +43 158030-0 – Faks: +43 158030-699
fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

**EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE
SVET EVROPE**

67075 Strasbourg Cedex – Francija
Tel.: +33 (0) 3 88 41 20 18 – Faks: +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int – twitter.com/ECHR_CEDH

Urad za publikacije
Evropske unije